

FASİKÜL

24

FİİL ÇEKİMİ, EK FİİL,
BİRLEŞİK ZAMANLI FİİL

6. ÜNİTE

FİİLLER (EYLEMLER)

Vip
YAYINLARI

6. ÜNİTE

FİİLLER (EYLEMLER)

Fiil Çekimi, Ek Fiil, Birleşik Zamanlı Fiil

24. FASİKÜL

FİİLLER

- Türkçede sözcükler **“isim soylu sözcükler”** ve **“fiil soylu sözcükler”** şeklinde iki grupta incelenir.
- Evrendeki varlıkları tanımlamak için kullandığımız sözcükler **isim** kavramıyla karşılanır. Ancak bu varlıkların yapmış oldukları hareketleri, içinde bulundukları durumları, oluşları, etkilendikleri işleri karşılayacak sözcüklere de gereksinim duyulur.
- Varlıkların yapmış oldukları bir işi, hareketi, oluşu, durumu; kip ve şahıs eki alarak belirten sözcüklere fiil (eylem)** denir.

Örnekler

- koş(mak), ağla(mak), uyu(mak), gör(mek), özle(mek)

NOT

- Fiiller **“-mak, -mek”** master ekini alır. Bir sözcüğün fiil olup olmadığını anlamak için o sözcüğün sonuna master ekini getirmek gerekir. Sesteş ve kökteş kelimeler yüklem olduğunda ise bu sözcüklerin türü anlamdan tespit edilir. **Bir sözcüğün fiil olup olmadığını şimdiki zaman eki “-yor” ile de anlayabiliriz. Fiiller “-yor” ekini alırken isim soylu sözcükler almaz.**

- Arabanın camını kıran büyük bir taşmış. (taşmak, taşıyor isim)
- Ocaktaki yemek taşmış. (taşmak, taşıyor fiil)
- Kardeşim bugün çok hasta. (hastamak, hastıyor isim)
- Derslerine çok çalıştı. (çalışmak, çalışıyor fiil)

Soru 1

Aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisinin türü ötekilerden farklıdır?

- A) Kardeşim, hastalandığı için iki gün okula gitmedi.
- B) Babasının iş durumuna üzülen çocuk birden ağlamaya başladı.
- C) Yarın önemli bir iş görüşmesi için yurt dışına uçacağım.
- D) Zorlu bir yolculuğun ardından arabamız kasabaya vardı.
- E) İsteddiği yapılmadığı için bugün kızgındı.

Çözüm

A'daki “gitmek”, B'deki “başlamak”, C'deki “uçmak”, D'deki “varmak” sözcükleri master eki aldıkları ve anlamları bir iş, oluş, hareket bildirdiği için fiildir. Ancak E'deki “kızgın” sözcüğü master eki alamadığı için isimdir.

Cevap E

ANLAMINA GÖRE FİİLLER

- Fiiller taşıdıkları anlama göre “kılış (iş)” fiilleri, “durum” fiilleri ve “oluş” fiilleri olmak üzere üçe ayrılır:

1. Kılış (İş) Fiilleri

- Öznenin yaptığı işi, öznenin dışında başka bir varlığa yükleyen fiillere kılış fiili** denir.
- Eylemin yüklendiği işten etkilenen varlık, nesnedir.
- Bu tür fiiller başına “onu” sözcüğü getirildiğinde anlamlı olur, “neyi, kimi” sorularına cevap verir.

Örnekler

- Kitapları üst kata taşıdım. (onu taşı-)
Nesne Kılış Fiili
- sil-, temizle-, boya-, oku-, yaz-, süpür-, incit-, kes- (onu)...

2. Durum Fiilleri

- Öznenin içinde bulunduğu durumu anlatan fiillere durum fiili** denir.
- Bu fiillerde yapılan işten etkilenen herhangi bir nesne yoktur yani bu tür fiiller geçişsizdir.
- “Neyi, kimi” sorularına cevap vermez. “Onu” zamiriyle anlamlı hâle gelmez.
- Durum fiilleri özneye bağlı olarak gerçekleşir, kendiliğinden gerçekleşmez.

Örnekler

- Çocuk, bu gece de çok geç (onu) uyudu.
- otur-, dur-, bak-, gel-, yat-, yürü-, uzan-, uç- (onu)...

3. Oluş Fiilleri

- Bir varlıkta, süreç içinde kendiliğinden meydana gelen değişiklikleri ifade eden fiillere oluş fiili** denir. Bu fiiller nesne almaz, geçişsizdir.
- Bu tür fiillerde özne üzerinde gerçekleşen değişim, istem dışıdır yani eylem isteyerek gerçekleşmez.
- Bir durumdan başka bir duruma geçildiğini veya geçilmekte olduğunu bildirir.

Örnekler

- Hastanın durumu gittikçe kötüleşiyor.
- sarar-, küflen-, bayatla-, paslan-, uza-, büyü-, sol-, acık-, ağar-, zayıfla-...

B. DİLEK (TASARLAMA) KİPLERİ

- **Eylemlerin gerçekleşmesiyle ilgili bir isteği anlatan kiplere dilek kipleri** denir. Bunu tasarlama, istek, şart (koşul) ya da emir şeklinde dile getirir.
- Dilek kiplerinde eylemin gerçekleşip gerçekleşmediği ya da gerçekleşmeyeceği belli değildir. Eylem sadece tasarlanmıştır.
- Dilek kiplerinde zaman anlamı yoktur.

1. Gereklilik Kipi (-malı / -meli)

- Fiil kök ya da gövdelerine “-malı, -meli” kip ekinin getirilmesiyle yapılır.
- Cümleye zorunluluk, gereklilik anlamı katar.
- Bazen de bir olasılığın olduğunu bildirir.
- Olumsuz şekli “-ma, -me” ile yapılır.

Örnekler

- ▶ Derse yetişmek için daha erken kalkmalısın. (gereklilik)
- ▶ Karşıdan gelenler, tarlada çalışan işçiler olmalı. (olasılık)

2. Dilek - Koşul Kipi (-sa / -se)

- Fiil kök ya da gövdelerine “-sa, -se” kip ekinin getirilmesiyle yapılır.
- Fiillere koşul (şart) ya da dilek anlamı katar.
- Olumsuz şekli “-ma, -me” ile yapılır.

Örnekler

- ▶ Düzenli ders çalışırsan sınavı kazanırsın. (koşul)
- ▶ Birer bardak daha çay içsek. (dilek)

3. İstek Kipi (-a / -e)

- Fiil kök ve gövdesine “-a” (-e) kip ekinin getirilmesiyle yapılır.
- Fiilde sözü edilen eylemin gerçekleşmesi dileğini, isteğini ifade eder.
- 1. çoğul kişi çekiminde bir kalıplaşması “-alım/-elim” söz konusudur.
- Olumsuz şekli “-ma, -me” ile yapılır.

İstek kipinin çekimlenmiş hâli şu şekildedir:

Birinci tekil kişi	Gel - e - y - im	Gel - me - y - e - y - im
İkinci tekil kişi	Gel - e - sin	Gel - me - y - e - sin
Üçüncü tekil kişi	Gel - e	Gel - me - y - e
Birinci çoğul kişi	Gel - e - lim	Gel - me - y - e - lim
İkinci çoğul kişi	Gel - e - siniz	Gel - me - y - e - siniz
Üçüncü çoğul kişi	Gel - e - ler	Gel - me - y - e - ler

Örnekler

- ▶ Sanatçının okuduğum son romanını yarın sana getireyim.
- ▶ Sana anlatacaklarım var, biraz oturup dertleşelim.
- ▶ Yarın çok önemli bir sınavın var, akşam erken yatasin.

4. Emir Kipi

- Emir kipinin kendine özel eki yoktur, fiile kişi ekleri getirilerek yapılır.
- İnsan kendine emir (buyruk) vermediği için bu kipin 1. tekil ve çoğul kişiyle çekimi yoktur.

Emir kipinin çekimlenmiş hâli şu şekildedir:

Birinci tekil kişi	–	–
İkinci tekil kişi	Dur	Dur - ma
Üçüncü tekil kişi	Dur - sun	Dur - ma - sin
Birinci çoğul kişi	–	–
İkinci çoğul kişi	Dur - un/ unuz	Dur - ma - y - in / - y - iniz
Üçüncü çoğul kişi	Dur - sunlar	Dur - ma - sinlar

Örnekler

- ▶ Hemen bahçede toplanın.
- ▶ Kardeşine söyle, benim yanıma gelsin.

FiİLLERDE SORU ANLAMI

- Fiillerde soru anlamı “mı / mi” soru takısıyla sağlanır. Bu takı kişi eklerinden önce ya da sonra gelebilir.
- ▶ Bu kitabı okudun mu?
- ▶ Bu kitabı okuyor musun?

Birinci cümlede soru takısı kişi ekinden (-n) sonra, ikincide ise kişi ekinden (-sun) önce gelmiştir yani kip eki ile kişi eki arasına girmiştir.

FiİL KİPLERİNDE ANLAM (ZAMAN) KAYMASI

- **Kip ekinin başka bir kip eki anlamında kullanılmasına anlam (zaman) kayması** denir. Kip kayması olarak da bilinir.
- Kip kayması anlatım bozukluğu oluşturmaz.
- ▶ Yarın akşam uçakla memleketine gidiyor.

Bu cümlede yüklem “-yor” kip ekini almıştır. “-yor” şimdiki zaman kip ekidir. İşin konuşma anında yapıldığını bildirir. Fakat bu cümlede eylem “yarın akşam” yapılacaktır yani “-yor” eki bu cümlede gelecek zaman anlamında kullanılmıştır.

- Aşağıdaki örneklerde de anlam (zaman) kayması vardır.
- ▶ Her gün sabah yedide kalkıyorum.
(**Şimdiki zaman kipi, geniş zaman anlamında kullanılmıştır.**)
- ▶ Ordumuz Sakarya’da büyük bir zafer kazanır.
(**Geniş zaman kipi, geçmiş zaman anlamında kullanılmıştır.**)
- ▶ Ünlü şair 1970 yılında ölür.
(**Geniş zaman kipi, geçmiş zaman anlamında kullanılmıştır.**)
- ▶ İki saat sonra dersimiz bitiyor.
(**Şimdiki zaman kipi, gelecek zaman anlamında kullanılmıştır.**)
- ▶ İlaçlarını düzenli içeceksin.
(**Gelecek zaman kipi, emir anlamında kullanılmıştır.**)

1. Aşağıdaki dizelerin hangisinde hem haber hem dilek kipi kullanılmıştır?

- A) Kalbim yine üzgün, seni andım da derinden Geçtim yine dün eski hazan bahçelerinden
- B) Geçer insan bir adım atsa birinden birine Kavuşur karşıda kaybettiği bir sevdiğine
- C) Senden boşalan bağrıma gözyaşları dolmuş Gördüm ki yazın bastığımız otları solmuş
- D) Bir bahar yağmuru yağmış da açılmış havayı Hisseden kimse hakikat sanıyor hülyayı
- E) Hüznü bir zevk edinenler yaşıyorlar burada Kaldım onlarla bütün gün bu güzel rüyada

A'da "andım, geçtim"; C'de "dolmuş, gördüm, solmuş"; D'de "yağmış, açılmış, sanıyor"; E'de "yaşıyorlar, kaldım" sözcükleri çekimli fiildir ve haber kipiyle çekimlenmiştir. B'de ise "geçer, kavuşur" fiilleri haber kipi, "at-sa" fiili dilek kipi almıştır.

Cevap B

2. Osmanlının son Güney Afrika sefiri olarak Johannesburg şehrine gönderilen Mehmet Remzi Bey, İstanbul'da henüz yeni evlendiği Rus diplomat eşi Madam Helene Hanım'ı da yanına alarak deniz yoluyla 21 Mayıs 1914'te Ümit Burnu'na ulaşır.

Bu cümle için,

- I. Yüklemde zaman (anlam) kayması vardır.
- II. Birleşik zamanlı fiil kullanılmıştır.
- III. Birden çok ek eylem yer verilmiştir.
- IV. Dilek kipiyle çekimlenmiş eylem vardır.

yargılarından hangileri söylenebilir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve III
- D) II ve IV
- E) I, II ve IV

Verilen cümle için II, III ve IV. yargılar söylenemez. Çünkü parçada birleşik zamanlı fiil, birden çok ek eylem ve dilek kipiyle çekimlenmiş eylem yoktur. Cümlelerin geniş zaman kipiyle çekimlenen yüklemi (ulaşır), geçmiş zaman anlamında (ulaşmış) kullanılmıştır. Bu nedenle cümlede zaman kayması vardır. Dolayısıyla I. yargı, cümle için söylenebilir.

Cevap A

3. Bazı kitapların ve yazarlarının adını hep duyarsınız. Küçük Şeylerin Tanrısı ve onun yazarı Arundhati Roy da benim için öyleydi. Hele Roy, Mahatma Gandhi'nin kastçı, sınıfçı olduğunu söyleyip dünyayı ayağa kaldırınca yazar ve kitabı iyice aklıma yerleşti. Kitabın 1997'de Man Booker Ödülü'ne layık görülmesi dışında da bir şey bilmeden kitabı edindim. Yazın en sıcak günlerinde ne okusam diye kitaplığıma göz gezdirdiğimde kitabın arka kapağında ki yasak aşk ifadesi gözüme takıldı. İlginç bir aşk hikâyesiyle karşılaşmak ümidiyle kitabı okumaya başladım.

Bu parçada basit zamanlı kaç fiil vardır?

- A) 3
- B) 4
- C) 5
- D) 6
- E) 7

Parçada yer alan "duyarsınız", "yerleşti", "edindim", "okusam", "gözümme takıldı", "başladım" sözcükleri basit zamanlı fiillerdir.

Cevap D

- 4. I. 1940'ta açılan Kültür Evi, tarihsel süreçler hakkında bazı ipuçları toplayarak geziye başlamak için ideal bir noktadır.**
- II. Kısa bir dinlenceden sonra, kentin kuzeyindeki Msasani Yarımadası'na yönelin.**
- III. Kentin karmaşasından uzaklaşmaya ve biraz da serinlemeye ayırın bu saatleri.**
- IV. Çok az kişinin yaşadığı bu adalarda tropik balıkları keşfetmek unutulmaz bir tecrübe olacaktır.**
- V. Günün son durağı, balık şiş ve başka yerel yemeklerin tadına bakabileceğiniz küçük bir restoran olsun.**

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. cümlelerin yüklemi ek fiilin geniş zamanıyla çekimlenmiştir.
- B) II. cümlede dilek kipiyle çekimlenmiş fiil kullanılmıştır.
- C) III. cümlelerin yüklemi isim soylu bir sözcüktür.
- D) IV. cümlede yüklem gelecek zamanın hikâyesi biçimindedir.
- E) V. cümlelerin yüklemde emir kipine yer verilmiştir.

III. cümlelerin yüklemi olan "ayırın" sözcüğü çekimli bir fiildir (ayır-), isim soylu bir sözcük değildir. Diğer seçeneklerdeki yargılar numaralanmış cümleler için söylenebilir.

Cevap C

1. Aşağıdakilerin hangisinde verilen cümle, ayraç içindeki kipin anlamını karşılamamaktadır?

- A) Bazıları yeni tatları denemekten hoşlanırken bazılarını bunun düşüncesi bile korkutur. (Geniş zaman)
- B) İnsan ırkı 70 bin yıl önce Kuzey Afrika'yı terk ettiğinden bu yana kâşif ruhu taşımaktadır. (Şimdiki zaman)
- C) Ünlü sanatçının verdiği konser, tüm zamanların en çok izlenen müzik etkinliği olmuş. (Öğrenilen geçmiş zaman)
- D) Kazılar sırasında bulduğumuz ahşap oyuncak hepimizi fazlasıyla şaşırttı. (Görülen geçmiş zaman)
- E) Ailemle birlikte, hayatımızın sonuna dek hatırlayacağımız deneyimler sunan yerlere gitmek gerek. (Gereklilik kipi)

A'daki "korkutur" yüklemi geniş zaman kipiyle; B'deki "taşımaktadır" yüklemi şimdiki zaman kipiyle (-makta/-mekte ekiyle); C'deki "olmuş" yüklemi öğrenilen geçmiş zaman kipiyle; D'deki "şaşırttı" yüklemi de görülen geçmiş zaman kipiyle çekimlenmiştir. Ancak E'deki "gerek" sözcüğü ek eylemin geniş zamanını alarak yüklem olmuş isim soylu bir sözcüktür, gereklilik kipiyle çekimlenmemiştir.

Cevap E

2. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi emir kipiyle çekimlenmiştir?

- A) Soracak sorularınız kalmadıysa biraz da şehrin tarihinden bahsedelim.
- B) Turumuza tarihi Roma işgaline dayanan bir Orta Çağ hisarı olan Kontlar Kalesi'nden başlıyoruz.
- C) Hıçkırıktan kurtulmak için nefes tutmak, korkutulmak veya çok daha ilginç yöntemler önerilir.
- D) Bu kalenin yapımında fillerden ve insan gücünden yararlanıldığını duymuştum.
- E) XIV. yüzyıldan XXI. yüzyıla kısa bir tarihî gezi yapmak istiyorsanız buradaki deniz tramvaylarından birine binin.

A'nın yüklemi olan "bahsedelim" sözcüğü istek kipiyle; B'nin yüklemi olan "başlıyoruz" sözcüğü şimdiki zaman kipiyle; C'nin yüklemi olan "önerilir" sözcüğü geniş zaman kipiyle; D'nin yüklemi olan "duymuştum" sözcüğü öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesiyle çekimlenmiştir. E'nin yüklemi olan "binin" sözcüğü ise emir kipinin ikinci çoğul kişisiyle çekimlenmiştir.

Cevap E

3. Aşağıdakilerin hangisinde altı çizili sözcük, türü bakımından diğerlerinden farklıdır?

- A) Araştırmacılara göre bu son derece ilginç bir buluştu.
- B) O dönemde insanları yıpratın, açlık değil, savaştı.
- C) Arkadaşıyla bir süre dargın kaldıktan sonra barıştı.
- D) O, bütün yapıtlarında kendi çevresini anlatan bir yazardı.
- E) Günümüzde kişilerin birbirinde en çok aradığı şey güvendi.

A'daki "buluş"; B'deki "savaş"; D'deki "yazar"; E'deki "güven" sözcüğü çekimli fiil değildir. Bu sözcükler bir varlığı ya da kavramı karşılayan isimlerdir. Bu sözcükler ek eylemin görülen geçmiş zamanıyla (idi) çekimlenerek yüklem olmuştur. C'deki "barış-" sözcüğü ise belirli (görülen) geçmiş zaman kipiyle çekimlenmiş bir fiildir.

Cevap C

- 4. I. **Oluş fiilleri:** gülmek, ağarmak, morarmak, solmak, yaşlanmak
- II. **Kılış fiilleri:** bilmek, görmek, sormak, acıkmak, atmak
- III. **Durum fiilleri:** gülmek, dikmek, uyanmak, uzanmak, çıkmak

Yukarıda fiil türlerine örnek verilirken örneklerden biri yanlış verilmiştir.

Aşağıdakilerin hangisinde yanlış örnekler sırasıyla gösterilmiştir?

I	II	III
A) gülmek	acıkmak	dikmek
B) ağarmak	görmek	uyanmak
C) morarmak	bilmek	uzanmak
D) solmak	sormak	gülmek
E) yaşlanmak	atmak	çıkmak

I'deki "gülmek" sözcüğü oluş değil, durum fiilidir; II'deki "acıkmak" sözcüğü kılış değil, oluş fiilidir; III'teki "dikmek" sözcüğü durum değil, kılış fiilidir.

Cevap A

7. ÜNİTE

FİİLİMSİLER (EYLEMSİLER)

İsim-Fiil, Sıfat-Fiil, Zarf-Fiil

25. FASİKÜL

FİİLİMSİLER (EYLEMSİLER)

- Fiilimsiler, **fiillerden** türetilen fakat cümlede **isim, sıfat, zarf** görevinde kullanılan sözcüklerdir.
- Fiilden türeyip isim, sıfat, zarf olan her sözcük fiilimsi değildir. Fiilimsiler **belli ekler** olarak **isim, sıfat, zarf görevini kazanırken fiil olumsuzluk ekini de (-ma, -me) alabilir**.
- Olumsuzluk eki alması, fiilimsinin fiil anlamını devam ettirdiğini gösterir. Fiile benzeyen bu sözcükler, cümlede isim, sıfat, zarf görevinde kullanıldığı için çekimli fiillerden ayrılır. Yani fiilimsiler, fiillerle anlam bağını sürdürse de isim, sıfat ya da zarf görevindedir.

Örnekler

- Küçük çocuğun ağlaması ona çok dokunmuştu.

Bu cümlede geçen “ağlaması” sözcüğü, “ağla-” fiiline “-ma” eki getirilerek oluşmuş ve isim görevinde kullanılmıştır. Bu sözcük, isim görevindeki diğer sözcüklerden farklı olarak fiil olumsuzluk ekini de alabilmektedir:

ağlaması / ağlamaması

Dolayısıyla hem fiilden belirli bir ek yardımıyla türeyerek isim görevinde kullanılan hem de fiil olumsuzluk ekini alabilen bu sözcük, bir fiilimsidir.

- Uykusuzluktan kızarmış gözlerine ve perişan hâline baktı.

Bu cümlede geçen “kızarmış” sözcüğü, “kızır-” fiiline “-mış” eki getirilerek oluşmuştur. Bu sözcük “kızır-” fiiliyle anlam bağını devam ettirirken hemen sonrasındaki “göz” ismini nitelediği için sıfat görevinde kullanılmıştır. Ayrıca sözcük, sıfat türündeki diğer sözcüklerden farklı olarak fiil olumsuzluk ekini de alabilmektedir:

kızarmış / kızarmamış

Dolayısıyla hem sıfat görevinde kullanılan hem fiil olumsuzluk ekini alabilen bu sözcük, bir fiilimsidir.

- Evden buraya kadar yürüyerek gelmiş.

Bu cümlede geçen “yürüyerek” sözcüğü, “yürü-” fiiline “-erek” eki getirilerek oluşmuş ve yüklem durumundaki “gelmiş” eyleminin nasıl yapıldığını belirtmiştir yani zarf görevindedir. Bu sözcük, zarf görevindeki diğer sözcüklerden farklı olarak fiil olumsuzluk ekini de alabilmektedir:

yürüyerek / yürümeyerek

Dolayısıyla hem zarf görevinde olan hem de fiil olumsuzluk ekini alabilen bu sözcük, bir fiilimsidir.

Bu örneklerde de görüldüğü gibi fiilimsiler, **isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil** olmak üzere üçe ayrılır.

İsim-fiil (Ad-eylem)

- Fiillerden “**-mak, -mek, -ma, -me, -ış, -iş, -uş, -üş**” ekleriyle türeyen fiilimsilerdir. Nasıl, varlıkların ve kavramların adı varsa fiillerin de adı bulunmaktadır. İşte fiillerin adına **isim-fiil** denir.

Örnekler

- Durup dururken bir anda kahkahalarla gülmeye başladı.
- İlkokuldan bu yana kitap okumaktan keyif alıyor.
- İlaçlarını düzenli kullanmayışı tedavisini aksatıyor.
- Doktor, ona aşırı yorulmamasını tavsiye etti.
- Güvenlik kamerası, hırsızların kaçışını kaydetmiş.

(gülmeye, okumaktan, kullanmayışı, yorulmamasını, kaçışını)

Soru 1

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde isim-fiil yoktur?

- A) Yaprakların rüzgârda uçuşunu seyrediyordu.
- B) Onun rahat uyuması için televizyonu kapattık.
- C) Bu mahallenin pazarı, salı günleri bu caddede kuruluyor.
- D) Bir an önce eve varıp dinlenmek istiyorum.
- E) Bir görevli, burada beklememizi söyledi.

Çözüm

Seçeneklerdeki “uçuşunu, uyuması, dinlenmek, beklememizi” sözcükleri, fiillere isim-fiil ekleri getirilerek yapılan ve olumsuzlukları düşünelebilen sözcükler olduğu için isim-fiildir. C seçeneğinde isim-fiil yoktur.

Cevap C

ETKİNLİK - 1

Aşağıdaki cümlelerden içinde isim-fiil olanları işaretleyiniz.

.....	1. Yazarın son romanını pek de ilgi çekici bulmadı.
✓	2. Günde birkaç adım yürümekle kilo veremezsin.
✓	3. Çocuğun ağaçtan düşüşünü film izler gibi seyrettik.
✓	4. İlçemizin kalkınmasında bu fabrikanın ayrı bir yeri var.
.....	5. Yağmur başlayınca trafik âdeta kilitlendi.

Zarf-fiil (Bağ-fiil / Ulaç)

- Fiillerden “-arak, -ınca, -dıkça, -ip, -madan, -maksızın, -ken, -eli, -esiye, -e, -r ...mez, -casına, -maksızın, -diğin-da...” ekleriyle türeyen ve zarf görevinde kullanılan fiillsilerdir.

Örnekler

- ▶ Başından geçen olayı gülerек anlatıyordu.
- ▶ Söz dinlemeyerek herkesi kızdırıyordu.
- ▶ Küçük çocuk acıkınca annesinin yanına gitti.
- ▶ Bu konuda ne kadar haklı olduğumu yaşadıkça göreceksiniz.
- ▶ Hatalardan ders çıkarmadıkça onları tekrarlıyorsunuz.
- ▶ Salona girip oradaki herkese selam verdi.
- ▶ Yiyecek paketini açmayıp çantasına koydu.
- ▶ Yarın güneş doğmadan yola çıkalım.
- ▶ Evden, kimseye haber vermeden çıkmış.
- ▶ Yaşlı adam, askerlik anılarını durmaksızın anlatıyordu.
- ▶ Yokuşu çıkarken birden ayağım kaydı.
- ▶ Yağmur yağalı bölgede su sıkıntısı çekilmiyor.
- ▶ Kardeşin, görmeyeli epeyce değişmiş.
- ▶ Para kazanmak için ölesiye çalışırlardı.
- ▶ Sabah sekizi kırk beş geçe tren kalktı.
- ▶ Çocuklar koşma koşma annelerine sarıldılar.
- ▶ Salondaki fareyi görür görmez çılgık attı.

(gülerек, dinlemeyerek, acıkınca, yaşadıkça, çıkarmadıkça, girip, açmayıp, doğmadan, haber vermeden, durmaksızın, çıkar-ken, yağalı, görmeyeli, ölesiye, geçe, koşma koşma, görür görmez)

Soru 10

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde zarf-fiil yoktur?

- A) Kardeşim anahtarı evde unutunca bir süre kapı önünde bekledik.
- B) Yaz geleli orman yangını haberleri de arttı.
- C) Bu muhasebe kayıtlarını bir hata yapmadan düzenlemeliyiz.
- D) Gölgeleli yerlere sığınarak güneşin etkisini azaltmaya çalışıyorlar.
- E) Kamyonetle kapının önünden geçen satıcının sesi çok yüksekti.

Çözüm

Seçeneklerdeki “unutunca, geleli, yapmadan, sığınarak” sözcükleri zarf-fiildir. E seçeneğinde bir fiilimsi vardır, o da sıfat-fiildir (geçen).

Cevap E

VİP NOT

- “-ken” eki, fiillere geldiğinde zarf-fiil oluşturur. Bu ek, isim soylu sözcüklere de gelebilmektedir. İsim soylu sözcüklere eklen- diğinde sözcüğü zarf yapar fakat zarf-fiil yapmaz.

- ▶ Uçağı beklerken salonda kitap okudum. (Zarf-fiil)
- ▶ Televizyon seyredirken koltukta uyuyakalmışım. (Zarf-fiil)
- ▶ Kar yağarken biz içeride çaylarımızı içiyorduk. (Zarf-fiil)
- ▶ Ben çocukken buradan küçük bir dere akardı. (Zarf)
- ▶ Müjdeli haberi sabah otobüsteyken aldım. (Zarf)
- ▶ Sinirliyen önemli kararlar verme. (Zarf)

ETKİNLİK - 3

Aşağıdaki cümlelerden içinde zarf-fiil olanları işaretleyiniz.

.....	1. Dün gelen müşteri, bugün bir arkadaşını da getireceğini söyledi.
.....	2. Toplantıda tartışmaktan sorunları çözmeye vakit kal- madı.
✓	3. Tabiat parkındaki geyikler, bizi görünce hemen kaçtılar.
✓	4. Hemen eve gidip seyahat çantamı hazırlamalıyım.
✓	5. Koşma koşma durakta bekleyen otobüse bindi ve vakit ge- çirmeksizin kitabını okumaya başladı.

Soru 11

Aşağıdakilerin hangisinde “-madan, -meden” ekini alan sözcük cümleye ötekilerden farklı bir anlam katmıştır?

- A) Bu tahtanın üzerinde korkmadan ilerleyebilirsiniz.
- B) Sırada beklemeden sinemaya girmek istiyorum.
- C) Hiçbir yere uğramadan eve gitmelisin.
- D) Şoför, kimseyi uyarmadan hareket etmiş.
- E) Mesaiye başlamadan kahvaltımı bitiririm.

Çözüm

A, B, C, D seçeneklerinde “-madan, -meden” ekini alan sözcükler cümle- ye “durum” anlamı katmışken E seçeneğinde “zaman” anlamı katmıştır.

Cevap E

1. Aşağıdaki atasözlerinin hangisinde isim-fiil (adeylem) kullanılmıştır?

- A) Ateş olmayan yerden duman çıkmaz.
- B) Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar.
- C) Dereyi görmeden paçayı sıvama.
- D) Düşmanına gücenip dostuna darılma.
- E) Boş gezmekten bedava çalışmak yeğdir.

A'da "olmayan" sözcüğü sıfat-fiil, B'de "söyleyeni" sözcüğü sıfat-fiil, C'de "görmeden" sözcüğü zarf-fiil, D'de "gücenip" sözcüğü zarf-fiildir. E'de "gezmekten, çalışmak" sözcükleri isim-fiildir.

Cevap E

2. İstanbul'da bir yerden bir yere gitmek hem çok zaman alan hem de insanı çok yoran bir eylem. Şehrin merkezinden uzaklaştıkça bu sorun, üzerinizde iki kat yük bırakabiliyor. Zamanın bu kadar değerli olduğu bir dönemde, gitmek istediğiniz yere birkaç araç değiştirerek gitmek kimsenin tercih edeceği bir durum değil. Her zaman tüm ulaşım seçeneklerine yakın olmak, toplu taşımanın, metronun, bağlantı yollarının bir arada olduğu bir bölgede yaşamak, rahat bir nefes almak için olmazsa olmazlardan biri.

Bu parçada kaç zarf-fiil vardır?

- A) 1
- B) 2
- C) 3
- D) 4
- E) 5

Parçadaki "uzaklaştıkça, değiştirerek" sözcükleri zarf-fiildir.

Cevap B

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde birden fazla eylemsi kullanılmıştır?

- A) Terk edilmiş fabrika binası, bitkiler tarafından sarılmış.
- B) Trafiğe takılmamak için sabah erkenden yola çıktık.
- C) Dağa tırmandıkça oksijen oranı azalıyordu.
- D) İki takım da şampiyon olmak için kıyasıya mücadele ediyor.
- E) Fırının önünde beklerken aramızda sohbet ederdik.

A'da "terk edilmiş", B'de "takılmamak", C'de "tırmandıkça", E'de "beklerken" fiilimsileri; D'de ise "şampiyon olmak, kıyasıya" fiilimsileri vardır.

Cevap D

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük fiilimsidir?

- A) Binanın içinin de dışı gibi etkileyici bir havası vardı.
- B) Nehrin akıntısı burada çok daha hızlıydı.
- C) Bahçedeki açılan güllerden birkaçını vazoya koydu.
- D) Köprünün yıkımı esnasında güvenlik önlemleri alındı.
- E) Eski, bozuk saatleri tamir etmek onun hobisiydi.

C seçeneğindeki "açılan" sözcüğü, fiile getirilen "-an" ekini alıp sıfat görevinde kullanılan, aynı zamanda "-ma-, -me-" olumsuzluk ekini alabilen bir sözcük (açılmayan) olduğu için fiilimsidir.

Cevap C

5. (I) Biraz düşününce karakter gelişiminin programlı çalışmalarından çok, okulun doğal işleyiş kapasitesine bağlı olduğunu anlıyorum. (II) Karakter, öğretilmekten ziyade yaşanarak içselleştirilmeli. (III) Duyuşsal davranışların üst düzeyde geliştirilmesi uzun süreli ve tutarlı bir okul ekosisteminin varlığına bağlıdır. (IV) Sağlam bir ekosistem ve ortak dile sahip bir öğretim kadrosu olmadan karakterli çocuk yetiştirmek zordur. (V) Sonuç olarak, karakter eğitimi sınıfta, okulda, bahçede, sokakta, kantinde yani gerçek yaşamda verilmelidir.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil vardır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

Parçanın I. cümlesindeki "düşününce" sözcüğü zarf-fiil, "çalışmalardan, işleyiş" sözcükleri isim-fiil, "olduğunu" sözcüğü sıfat-fiildir.

Cevap A

6. Aşağıdaki dizelerin hangisinde ötekilerden farklı türde bir eylemsi kullanılmıştır?

- A) Uzun bir şarkıda susalım farkında olmadan
- B) Saçlarına dokunan tarağın hışırtısını dinleyeyim
- C) Doğduğum gün adına "imge" dedim
- D) Yok görünürde sığınacak bir ada
- E) Sararmış yapraklar habercisi mi sonbaharın

Seçeneklerdeki "dokunan, doğduğum, sığınacak, sararmış" sözcükleri sıfat-fiildir. A seçeneğindeki "farkında olmadan" sözü zarf-fiildir.

Cevap A

1. Sabah erkenden kalkıp yöresel ürünlerden almak için geldiğimiz bu pazarda yıllardır hiç görmediğim ama çocukluktan tanıdığım markalarla karşılaşmanın heyecanı bir başkaydı.

Bu cümlede kaç eylemsi vardır?

- A) 4 B) 5 C) 6 D) 7 E) 8

Parçadaki "kalkıp, almak, geldiğimiz, görmediğim, tanıdığım, karşılaşmanın" sözcükleri fiilimsidir.

Cevap C

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde eylemsi ekini alan sözcük, eylemsi özelliğini yitirmiştir?

- A) Yeteneği varsa kişi yazacak bir konuyu elbette bulur.
B) Kaynayan suyu çaydanlığa boşaltıp çayı demledi.
C) Son model makineler çıktı, dokuma tezgâhları kapandı.
D) Makinenin kırılan parçasını kaynakla tutturdu.
E) Bodruma inen merdivenler ona hep korkutucu gelirdi.

Seçeneklerdeki "yazacak, kaynayan, boşaltıp, kırılan, inen" sözcükleri, eylemsi özelliklerini yitirmemiştir. C seçeneğinde isim-fiil eki alan "dokuma" sözcüğü, "kumaş, tekstil vb." anlamında bir kavramı karşılar duruma gelmiş ve eylemsi özelliğini yitirmiştir.

Cevap C

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil vardır?

- A) Siz geleceksiniz diye annem dünden hazırlık yapmaya başladı.
B) Hiç düşünmeden karar vererek girdiğim bu işte başarılı oldum.
C) Kimselerin bulunmadığı bu kır lokantasında bilmediğim yemekler vardı.
D) Gelecek yıl açılması planlanan hastanenin inşaatı, teknik nedenlerden dolayı durmuş.
E) Piknik alanına giderken patlayan lastiğimizi tamir etmesi için ilçeden bir usta çağırıldılar.

E seçeneğindeki "giderken" sözcüğü zarf-fiil, "patlayan" sözcüğü sıfat-fiil, "tamir etmesi" sözcüğü isim-fiildir.

Cevap E

4. En son 2001 yılında Amerika'da I rastlanan ve bakteriyel bir hastalık olan şarbon, ot yiyen hayvanlardan insanlara temas yoluyla geçen ve bazen ölümle II sonuçlanmış bir hastalıktır. Şarbon hastalığının mikrobi "bacillus anthracis" denen bir bakteridir. Toprakta ve meralarda bulunan bu bakteri temas durumunda III bulaşabileceği gibi solunum yolu ile IV geçmesi durumunda oldukça tehlikelidir. Bunu önlemek için bir aşı geliştirilmiştir. Bu aşının %90'ın üzerinde V koruyucu olduğu tahmin edilmektedir.

Bu parçadaki altı çizili sözcüklerden hangisi fiilimsi değildir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

I numaralı "rastlanan" sözcüğü "hastalık" ismini niteleyen bir sıfat-fiil, II numaralı "sonuçlanmış" sözcüğü "hastalık" ismini tamamlayan bir sıfat-fiil, III numaralı "bulaşabileceği" sözcüğü isim görevinde kullanılmış bir sıfat-fiildir. IV numaralı "geçmesi" sözcüğü isim-fiildir. V numaralı "koruyucu" sözcüğü fiilimsi değildir çünkü bir fiilimsi eki almamıştır.

Cevap E

5. (I) Lu Yu, "Çay Kitabı" adlı eserinde, çayın üretiminden tüketimine, detaylı bilgilere yer verir. (II) Avrupa'nın bu gizemli tat ile buluşması 17. yüzyılda gerçekleşir. (III) İngilizler, sağlık ve zindeliğin sunulduğu bu sıcak içeceği o kadar çok benimserler ki bunu bir yaşam tarzı hâline getirirler âdetâ. (IV) 18. yüzyılda da bugün dünyanın en büyük çay yetiştirilen bölgesi sayılan Assam ve Seylan Adası'nda çay bahçeleri oluştururlar. (V) Üretilen bu çayları Avrupa'ya hızlı olarak taşımak için de süratli yelkenliler yaparlar.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümlede, fiilimsi kullanılmamıştır.
B) II. cümlede, isim-fiil kullanılmıştır.
C) III. cümlede, sıfat-fiil eki alan "içecek" sözcüğü, bir varlığa kalıcı ad olarak fiilimsi özelliğini kaybetmiştir.
D) IV. cümlede, farklı türde fiilimsiler vardır.
E) V. cümlede, isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil kullanılmıştır.

IV. cümlede farklı türde fiilimsi yoktur, sadece sıfat-fiiller (yetiştirilen, sayılan) vardır.

Cevap D

1. Ey sürüden arkaya kalmış yiğit!
Arkadaşın gitti, yetiş sen de git.
Bak ne diyor, cedd-i şehidin, işit:
Durma git evladım, uçurlar ola!

- I. Emir kipiyle çekimlenmiş fiiller vardır.
II. Şimdiki zaman kipiyle çekimlenmiş fiil kullanılmıştır.
III. Durum ve kılış fiilinin örneği vardır.
IV. Belirli geçmiş zamanla çekimlenmiş fiil vardır.
V. Bütün fiiller biçim ve anlamca olumludur.

Bu dizelerle ilgili yukarıdaki belirlemelerden hangisi yanlıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Dizelerde "yetiş, git, bak vb." fiiller emir kipiyle çekimlendiğinden I; "diyor" fiili şimdiki zamanla çekimlendiğinden II; "bak" durum fiili, "işit" kılış fiili olduğundan III; "gitti" belirli (görülen/bilinen) geçmiş zamanla çekimlendiğinden IV doğrudur. Dizelerdeki bütün fiiller olumlu değildir, son dizedeki "durma" olumsuz bir fiildir. Dolayısıyla V. yargı yanlıştır.

Cevap E

2. O, sinemanın büyük bir hızla geliştiği ABD'de kadın yönetmenlerden biridir. Bir film stüdyosuna yaptığı ilk ziyaretten sonra yönetmenliği hedefleyen sanatçı, ışık asistanı olarak işe girmiştir. Senaryo yazarlığı ve kurguculukta öylesine başarılı oldu ki yönetmenliğe geçmesi fazla sürmedi. 1927'de gişe başarısıyla anılan filmlere imza attı. Sanatçı hem yönetmen hem de oyuncu olarak kariyerine uzun yıllar ara vermeden devam etti.

Bu parçadaki altı çizili sözlerden hangisi fiilimsi değildir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Parçada "geliştiği" ve "hedefleyen" sözcükleri (I-II) sıfat-fiildir. IV numaralı "geçmesi" sözcüğü isim-fiil, V numaralı "ara vermeden" sözü zarf-fiildir. III numaralı "kurguculukta" sözcüğü fiilimsi değil, isimdir.

Cevap C

3. Rüzgâra bir koku ver ki hırkandan
Geleyim, izine doğru arkandan
Bırakmam, tutmuşum artık yakandan
Medet ey dervişim, Yunus'um medet

Bu dizelerde aşağıda verilen kiplerden hangisiyle çekimlenmiş bir fiil yoktur?

- A) Emir kipi B) Dilek-koşul kipi C) İstek kipi
D) Geniş zaman kipi E) Duyulan geçmiş zaman kipi

Dizelerde "ver" fiili emir kipi (A), "geleyim" fiili istek kipi (C), "bırakmam" fiili geniş zaman kipi (D), "tutmuşum" fiili duyulan geçmiş zaman kipiyle çekimlenmiştir (E). Dilek-koşul kipiyle çekimlenmiş bir fiil yoktur (B).

Cevap B

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde isim-fiil vardır?

- A) Yiyecekler dışarda kaldığı için bozulmuş.
B) Atölyedeki makinelerin çoğu çalışmıyordu.
C) Annesinin yaptığı uyarıyla odasını topladı.
D) Nasırlı elleriyle tepsiden simit alışı hepimizin içini burktu.
E) Aynı odadaydılar ancak konuşmadan oturuyorlardı.

D'de yer alan "alış" sözcüğü isim-fiil eklerinden "-ış" ekini aldığı için isim-fiildir.

Cevap D

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yüklem kılış, oluş ya da durum bildirmemektedir?

- A) Önceliğimiz sanatın ne olmadığını anlatmaya çalışmaktır.
B) Edebiyat kavramını bu yazısında ayrıntılarıyla incelemiştir.
C) Yıllar yılı böyle bir anı sabırsızlıkla bekliyordu.
D) Bu değerli kitabın kapağı ne yazık ki biraz eskimiştir.
E) Edebiyat hayata tutulan bir ayna olarak toplumu yansıtır her zaman.

A seçeneğinde yüklem görevindeki "çalışmaktır" sözcüğü fiilimsi olduğu için kılış, oluş ya da hareket bildirmemektedir. Bu sözcük ek eylemle çekimlenerek yüklem olmuştur.

Cevap A

1. (I) Semerkant'ta keyifli birkaç günün ardından hızlı trene binip geçmişin en önemli Orta Asya kenti Buhara'ya ulaştık. (II) Pers kahramanı Siyavuş'un şehrin köşe taşını diktiği epik *Şehname*'yi bilenler Buhara'yı da duymuştur. (III) Diğer yandan Buhara'nın Pers bilim, kültür ve sanat sahnesinin zengin bir merkezi hâline gelmesi yüzyıllar sonra oluyor. (IV) Çevredeki birçok şehirde aynı manzarayla karşılaşmanız mümkün. (V) Bugünse özellikle asma köprüleriyle ve keşfedilmeye hazır güzellikleriyle sizi bekliyor.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümlede, zarf-fiil vardır.
B) II. cümlede, adlaşmış sıfat-fiil vardır.
C) III. cümlede, isim-fiil vardır.
D) IV. cümlede, fiilimsi yoktur.
E) V. cümlede, isim-fiil ekini alan sözcük sıfat görevinde kullanılmıştır.

Parçanın I numaralı cümlesinde "binip" sözcüğü zarf-fiildir. II numaralı cümlede "bilenler" sözcüğü adlaşmış sıfat-fiildir. III numaralı cümlede "gelmesi" sözü isim-fiildir. V numaralı cümlede "asma" sözcüğü sıfat görevindedir ve "-ma" isim-fiil ekini almıştır.

Parçanın IV. cümlesinde "karşılaşmanız" sözcüğü isim-fiildir, dolayısıyla fiilimsi vardır.

Cevap D

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük bağ-fiildir?

- A) İki sporcu son yarışmadan çekildi.
B) Olay yerine hemen bir ekip gönderdik.
C) Hastanın yanında nöbetleşe duruyoruz.
D) Bakkal veresiye defterini kaybetmiş.
E) Bahçeye derince bir kuyu kazdılar.

"Yarışma, ekip, veresiye" sözcükleri isimdir, "derince" sözcüğü sıfattır.

C seçeneğinde "nöbetleş-e" zarf-fiil eki (-e) almış bir bağ-fiildir.

Cevap C

3. Bilmemek bilmekten iyidir
Düşünmeden yaşayalım mârâ
Günü ve saatleri ne yapacaksın
Senelerin bile ehemmiyeti yoktur

- I. Haber kipiyle çekimlenmiş fiile yer verilmiştir.
II. İstek kipi kullanılmıştır.
III. Kişi eki kullanılmıştır.
IV. Ek fiil almış sözcüklere yer verilmiştir.
V. Emir kipiyle çekimlenmiş fiil vardır.

Bu dizelerle ilgili yukarıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Dizelerde "yapacaksın" fiili gelecek zamanla (haber kipi) çekimlenmiştir (I) ve bu fiilde kişi eki de vardır (III). "yaşayalım" fiili istek kipindedir (II). "yoktur" sözcüğü isim soyludur ve ek eylem olarak yüklem olmuştur (IV). Dizelerde emir kipiyle çekimlenmiş fiil bulunmamaktadır.

Cevap E

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlam kayması vardır?

- A) Yaşlı adam manalı bakışlarla etrafını süzdü.
B) Bir kişinin güvenini kazanabilmek emek istiyor her zaman.
C) Sabahları yürüyüş yapmayı hiçbir gün ihmal etmem.
D) Masanın üzerindeki kitapları diğer rafa yerleştirmelisin.
E) Ülkemizde okullar her sene eylülün ikinci haftasında açılır.

B seçeneğinde "istiyor" sözcüğü şimdiki zaman kipiyle çekimlenmiş ama geniş zaman anlamında (ister) kullanılmıştır.

Cevap B

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde birleşik zamanlı bir fiil kullanılmıştır?

- A) Yarın buraya gel, o zamana kadar bir şeyler düşünürüz.
B) Bu olaydan sonra bizimle olan tüm bağlarını kopardı.
C) Ne zaman onunla karşılaşsak hep seni soruyor.
D) Yurt dışından döndüyse ziyaretine gidelim, derim.
E) Düşündüm de ben onun kadar iyi yemek yapamam.

D seçeneğinde yer alan "döndüyse" fiili, görülen (-di'li) geçmiş zamanın şartı şeklinde birleşik çekimlidir.

Cevap D

1. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemine zaman anlamı yoktur?

- A) Kendim bile farkına varmadan umuda kapılmışım.
- B) İnsanlar birbirini tanımadıkları için sever, tanıdıktan sonra da birbirlerinden nefret ederler.
- C) Hep yalana inanmaya alışmış olanlar, doğruya inanmakta güçlük çeker.
- D) İnsan kendiliğinden öğreniyor içinde bulunduğu şartlarda nasıl yaşanılacağını.
- E) İnsanın insandan başka hiçbir şeye muhtaç olmadığı gerçeğine inanılmı önce.

Dilek kipleriyle çekimlenen fiiller zaman anlamı taşımaz. A, B, C ve D seçeneklerinde yer alan fiiller, haber kipleriyle çekimlendiği için bunlarda zaman anlamı vardır. E seçeneğinde yer alan "inanalım" fiili istek kipiyle çekimlendiğinden zaman anlamı taşımaz.

Cevap E

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde hem haber hem dilek kipiyle çekimlenmiş eylemler vardır?

- A) Ne zaman seninle karşılaşsam içime bir huzur dolar.
- B) İnsanın büyüklüğü yaptıklarından gelir, söylediklerinden değil.
- C) Her inişin bir çıkışı vardır, başarı kimseyi şımartmasın.
- D) Yerinde ve zamanında konuşmalı, başkasının sözünü kesmemeli.
- E) Cesaret insanı zafere, korkaklık ise ölüme götürür.

A seçeneğinde yer alan "karşılaşsam" fiili dilek kiplerinden dilek-şart kipiyle, "dolar" fiili de haber kiplerinden geniş zaman ile çekimlenmiştir.

Cevap A

3. İnsan her yerde aynı insandır, bir insanın yaradılışında asalet yoksa kâinatın tacını giyse yine de çıplak kalır.

Bu cümle ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Geniş zamanla çekimlenmiş fiil vardır.
- B) Hem isim hem sıfat tamlaması vardır.
- C) Ek fiil kullanılmıştır.
- D) Birleşik zamanlı fiile yer verilmiştir.
- E) Hem haber hem dilek kipi ile çekimlenmiş fiiller vardır.

"kalır" fiili geniş zaman kipiyle çekimlenmiştir (A). "her yer, aynı insan, bir insan" sıfat tamlaması; "kâinatın tacı" isim tamlamasıdır (B). "insan-dır" sözcüğü ek fiil olarak yüklem olmuştur (C). "giyse" dilek kipiyle, "kalır" haber kipiyle çekimlenmiştir (E). Cümlede birleşik zamanlı fiil yoktur.

Cevap D

4. (I) Eğer bir şair dostunuz varsa yandınız demektir. (II) Çünkü özellikle şiire yoğunlaştığı anlarda kimseyle ilgilenmek istemez. (III) Yolda rastladığınızda o, sizi görmeyebilir. (IV) Yıllardır tanıyor olsanız bile sizi ilk kez görüyormuş gibi davranabilir. (V) Sakın bu davranışlar karşısında paniğe kapılıp dostluğunuzu ondan esirgemeyin.

Bu parça ile ilgili aşağıdaki belirlemelerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümlede, ek fiil kullanılmıştır.
- B) II. cümlede, geniş zamanın olumsuz biçimindedir.
- C) III. cümlede, birleşik çekimli bir fiildir.
- D) IV. cümlede, hem haber hem dilek kipi örneklenmiştir.
- E) V. cümlede, yüklemine zaman anlamı yoktur.

III. cümlede, geniş zamanla çekimlenmiştir yani basit çekimli bir fiildir. II. cümledeki "yazılmış" sözcüğü sıfat-fiildir.

Cevap C

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sıfat-fiil de zarf-fiil de yoktur?

- A) Sinirlenince ne dediğini bilmiyordu.
- B) O daha çok bilinir markaların ürünlerini alır.
- C) Şiirimle ilgili inanılmaz yorumlar yaptılar.
- D) Eve gelir gelmez bilgisayarın başına geçiyor.
- E) Uyarılara rağmen ayakkabılarını kapının önünde bırakıyor.

A'da "sinirlenince", D'de "gelir gelmez" zarf-fiil; B'de "bilinir", C'de "inanılmaz" sözcükleri sıfat-fiildir.

E'de sıfat-fiil de zarf-fiil de yoktur.

Cevap E

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde farklı türde fiilimsiler bir arada kullanılmıştır?

- A) Annesi, küçük çocuğun ağlamasına hiç dayanamıyordu.
- B) Aldığımız bazı ürünlerin sağlıksız olduğunu anladık.
- C) Çamaşır makinesi bozulunca yenisini almak gerekti.
- D) Buraya geldikçe çocukluk günlerimi hatırlıyorum.
- E) Uzun bir koridordan geçince bu salona geliyorsunuz.

A'da sadece "ağlamasına" isim-fiili vardır. B'de "aldığımız" ve "olduğunu" fiilimsileri sıfat-fiildir. D'de "geldikçe" zarf-fiildir. E'de "geçince" sözcüğü zarf-fiildir. C'de "bozulunca" zarf-fiil, "almak" sözcüğü ise isim-fiildir.

Cevap C

1. Bir kınalı türküdür dilim Türk'ü söyler
Bu Sivas türküsü, bu Kars, bu Eğin
Ölürsem bana bir Yasin okuyun
Sonra baş ucumda türkü söyleyin

Bu dizelerde aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Birleşik zamanlı fiil
B) İstek kipi
C) Emir kipi
D) Kılış fiili
E) Ek eylem

Dizelerde yer alan "ölürsem", birleşik zamanlı bir fiildir (A).

"Okuyun" ve "söyleyin" fiilleri nesne aldıkları için kılış fiilleridir (D). Ayrıca bunlar emir kipiyle çekimlenmiştir (C).

"türküdür" ve "ölürsem" sözcüklerinde ek eylem kullanılmıştır (E).

Ne var ki dizelerde istek kipiyle (-e/-a) çekimlenmiş fiil kullanılmamıştır (B).

Cevap B

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ek eylem diğerlerinden farklı bir görevde kullanılmıştır?

- A) Aslında hayatta birçok şey çok basittir ama biz onu zorlaştırıyoruz.
B) Tecrübe denilen şey, insanın hayatında yer etmiş olan hayal kırıklıklarının toplamıdır.
C) İnsan ancak sevgi ile hareket ederse yaşamın anlamını kavrayabilir.
D) Dergideki isimsiz makaleleri yazan, editörün kendisiymiş.
E) Eskiden evlerimiz dar ama gönüllerimiz alabildiğine genişti.

Ek eylem, isim soylu sözcükleri yüklem yapma ve basit zamanlı fiillere gelerek onları birleşik zamanlı yapma görevinde kullanılır.

A, B, D ve E seçeneklerinde isim soylu sözcüklere gelerek onları yüklem yapmıştır.

C seçeneğinde ise basit zamanlı fiil olan "eder" fiiline şart şekli gelerek fiili birleşik zamanlı yapma görevinde kullanılmıştır.

Cevap C

3. Gününü toprakla örtülmüş kulübesinin önünde geçirir, kendi kendine konusurdu. Torunları her seferinde ona içeri girip uymasını söylese de yaşlı kadın bunu hep reddederdi. Bu nedenle de kısa aralıklı uykularını bu kulübenin önünde kısa zamanlarda gerçekleştirirdi. Bir şeyleri kaçırmaktan korkardı hep.

Bu parçadaki altı çizili sözcüklerin hangisinde ek eylem yoktur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Parçada yer alan numaralanmış fiillerden II.si dilek kiplerinden şart kipiyle çekimlenmiştir. Sadece bir kip eki aldığından bu fiilde ek fiil yoktur.

Diğer fiiller birleşik çekimlidir ve ek fiille çekimlenmiştir.

Cevap B

4. Aşağıdaki dizelerin hangisinde birden çok fiilimsi vardır?

- A) Bir sabah gün doğarken aç perdelerini, bak
Sevinçle balkonuna konuyorsa martılar
B) Gün gelir de sesini bir kerecik duyabilmek için
Vurursun başını soğuk taş duvarlara
C) Seni görmediğim günler bir çakır diken büyüyor
Bir çocuk ağlaması başlıyor, kulaklarımda uzun uzun
D) Bütün insanlar için sevgiyle doluydu
Çıktı apansız o dönülmez yolculuğa
E) Artık hiç sabah olmayacak yavrum
Çok uzun sürecektir bu siyah gece

A'da "doğarken", B'de "duyabilmek", D'de "dönülmez" sözcükleri fiilimsidir. E'de fiilimsi yoktur.

C'de "görmediğim" sıfat-fiil, "ağlaması" isim-fiildir; dolayısıyla birden çok fiilimsiye yer verilmiştir.

Cevap C

1. Yahya Kemal'in herkesin kabul ettiği gerçek bir büyüklüğü vardır. Biliyoruz ki şimdi yanında oturduğumuz, konuştuğumuz o bilge, öyle gelip geçici insanlardan değildir. Geçmiş yüzyılların şairlerinden el almış, gelecek yüzyılların insanlarına da kendini dinlettirecek bir sanatçıdır o.

Bu parçadaki altı çizili sözle Yahya Kemal'in hangi yönü anlatılmak istenmiştir?

- A) Bütün insanları ilgilendiren ortak konuları ele aldığı
B) İnsanlarda güzel beklentiler oluşturacağı
C) Düşünceleriyle okurları yönlendireceği
D) Eserleriyle kalıcılığı yakalayacağı
E) Eserlerini kendi yaşamıyla sınırlandırmadığı

Parçada Yahya Kemal'in büyük bir şair olduğu söyleniyor. Sanatçının geçmiş yüzyıllardaki sanatçılardan el aldığından ve gelecek yüzyıllardaki insanlara da kendini dinlettireceğinden söz ediliyor. Parçadaki altı çizili "gelecek yüzyılların insanlarına da kendini dinlettirecek bir sanatçıdır" sözleriyle Yahya Kemal'in, eserleriyle kalıcılığı yakalayacağı anlatılmak istenmiştir.

Cevap D

2. (I) Kitabın ilk sayfasında hayatla kavgası olan ama kim ya da ne olduğu belirsiz bir kişilik çıkıyor karşımıza. (II) Baştan anlamı çözmek kolay olmuyor, neredeyse romanın üçte birinden sonra, yaşanan kişilik yarılması kahramanın iç dünyasını bize ele veriyor. (III) Romanda, kimliğini yitirmiş kahraman ve onu çevreleyen kişilerle kurulan çaresiz ilişki ele alınıyor. (IV) Hayatını yeniden düzenlemeye karar vermiş kahramanla yazarın yardımını olmadan okur olarak ilişki kurmak olanaksız. (V) Yazar, toplumun bildiğimiz bir yarasını ele alıyor ve bir hiçlik, korku ve şiddet dönemini özentisiz ve yalın bir söyleyişle okuruna yaşıyor.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisi hem üslup hem de içerikle ilgili bir yargıdır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

İçerik, yazıda ele alınan konudur. İçeriği bulmak için parçaya "ne anlatıyor" sorusu sorulur. Üslup ise yazarın anlatım tarzı, konuyu ele alış biçimidir. Üslup cümleleri de parçaya sorulan "nasıl anlatıyor" sorusuna cevap verir. Parçanın V. cümlesine "ne anlatıyor" sorusunu sorduğumuzda "toplumun bildiğimiz bir yarasını, bir hiçlik, korku ve şiddet dönemini" anlattığı cevabını alıyoruz. Aynı cümleye "nasıl anlatıyor" sorusunu sorduğumuzda "özentisiz ve yalın bir söyleyişle" cevabını alıyoruz. Bu durumda V. cümle, hem üslup hem de içerikle ilgili bir yargıdır.

Cevap E

3. (I) Köy meydanı bomboştu, sanırım herkes uyuyordu. (II) Milletin efendisi tarlaya gitmek için hazırlıklarına başlamamıştı henüz. (III) Dağ tarafından kekik kokuları taşıyan tatlı bir rüzgâr esiyordu. (IV) Uyuşuk köpekler tembel tembel, evlerin önünde geleni gideni umursamadan yatıyordu. (V) Eh, bu halleriyle ev ahalisinin güvenliğini sağlamak onların göreviydi tabii.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. cümlede, mecazımürsel vardır.
B) II. cümlede, dolaylama vardır.
C) III. cümlede, duyu aktarımı vardır.
D) IV. cümlede, insandan doğaya aktarma vardır.
E) V. cümlede, kinayeli bir söyleyiş vardır.

II. cümlede "Milletin efendisi" sözü "köylüler" yerine kullanılarak dolaylama yapılmıştır. III. cümlede tatma duyusuyla algılanabilen "tatlı" sözcüğü "dokunma" duyusuna aktarılmıştır. IV. cümlede insanlara ait "tembellik, umursamazlık" özellikleri köpeklerle aktarılmıştır. V. cümlede kişi alaycı bir söyleyiş benimseyerek anlatmak istediğinin tersini kastetmiş, kinayeli söyleyişe başvurmuştur. I. cümlede ise mecazımürsel yoktur.

Cevap A

4. Şiir geleneğinden yararlanmak ve onları zamanın imkânlarıyla değerlendirmek eskiyi tekrar etmek değil, modern şiire farklı bir görünüm vermektir; öyle olmasaydı eserlerinde şiir geleneğimizi zamanın anlayışıyla ustaca sentezleyen bu sanatçımızın ----

Bu cümlelerin sonuna düşüncenin akışına göre aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) yaşamsal gerçekliği olduğu gibi yansıttığını söyleyebilir miydik?
B) kalıplara sığmayan, kendine has anlatımı zaman içinde belirli bir olgunluğa erişmezdi.
C) eserleri düş gücümüzü biçimlendiren bir nitelikte olmazdı.
D) eserlerini modern şiir sayabilir miydik?
E) yaşamın ayırımına varılmayan yönlerini duyumsatması mümkün olmazdı.

Cümlede şiir geleneğinden yararlanmanın ve şiir birikimini zamanın imkânlarıyla yeniden değerlendirmenin eskiyi tekrar etmek olmadığı, bunun modern şiirin bir görünümü olduğu vurgulanıyor. Bu sözlerle delil olarak da eserlerinde şiir geleneğinden başarıyla yararlanan bir sanatçıdan söz ediliyor. Cümlelerin sonuna bu düşünceleri anlamca bütünlüyen "eserlerini modern şiir sayabilir miydik?" sözü getirilmelidir.

Cevap D

1. (I) Çocuklarda görülen bazı hastalıklar genellikle kalıtsaldır. (II) Her çocuk için geçerli olmasa da anne ve babalardan geçen bazı kusurlu genler, çocuklarda ciddi rahatsızlıklara yol açmaktadır. (III) Bu hastalıklardan biri de renk körlüğüdür. (IV) Bu rahatsızlığın kız çocuklarına oranla erkek çocuklarında görülme olasılığı daha yüksektir. (V) Kalıtsal hastalığa sahip anne ve babaların, doktora başvurarak bilgilennemeleri ve bu konuda önlem almaları gerekiyor.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. cümlede, bir saptama söz konusudur.
B) II. cümlede, yargı nedeniyle birlikte verilmiştir.
C) III. cümlede, II. cümledeki yargı örneklendirilmiştir.
D) IV. cümlede, karşılaştırma yapılmıştır.
E) V. cümlede, bir tahmin ortaya konmuştur.

Parçada I. cümlede "çocuklarda görülen hastalıklar" ile ilgili bir saptama vardır. II. cümlede "çocuklarda ciddi rahatsızlıkların görülmesi"nin nedeni "anne babaların kusurlu genler taşımaları"dır. II. cümlede belirtilen "ciddi rahatsızlıklar", III. cümlede "renk körlüğü" şeklinde örneklendirilmiştir. IV. cümlede "renk körlüğünün görülme oranı" erkek ve kız çocukları açısından karşılaştırılmıştır. V. cümlede bir tahmin yoktur, bu cümle bir uyarı olarak değerlendirilebilir.

Cevap E

2. I. Bu amaç sınavlarda başarılı olmak mı yoksa kendi kendine yeten mutlu insanlar yetiştirmek mi?
II. Ya da konuya farklı bir açıdan bakalım.
III. "Eğitim şart." diyoruz da "niye"sini fazla sorgulamıyoruz.
IV. Sınav şampiyonları; en iyi meslekleri edinip en iyi işleri bulup en mutlu olan insanlar da sıradan okullarda okuyanlar, doğru düzgün işler bulamayan, sıkıntı içinde yaşayan mutsuz insanlar mı?
V. Gerçekten eğitimin temel amacı nedir?

Yukarıdaki numaralanmış cümleler anlamlı bir bütün oluşturacak biçimde sıralandığında hangisi baştan üçüncü olur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Numaralanmış cümlelerin anlamlı bir bütün oluşturacak biçimde sıralanmış hâli "III - V - I - II - IV" şeklindedir.

Cevap A

3. Bir sabah gözlerim tavanda, daha henüz hava kararmamış, şıkır şıkır dışarı. Yer yatağımda yağmurun ne zaman başlayacağını düşünüyordum. Birdenbire odanın içinden parlak bir kuş geçti. Yatağımın üstüne oturdum. Kuş bir daha geçti. Sonra sağdaki duvarda bembeyaz bir şerit oynadı, kayboldu. Gözlerimi ovaladım. Açtığım zaman duvarda bir parlak daire titreye titreye, sanki yerine yerleşmeye çalışıyordu. Bu, bir aynanın duvara vurmuş ışığından başka bir şey değildi. Yataktan fırlayıp pencereye dikildim. Bizim evin yüksekteki bahçesi alttaki evin bahçesine bakardı. Odama ayna muhakkak oradan tutuluyordu.

Bu parçanın anlatımıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. kişili anlatımla biçimlendirilmiştir.
B) Öykülemekten yararlanılmıştır.
C) Eksiltili cümleler kullanılmıştır.
D) Yinelemelere yer verilmiştir.
E) Olaylar oluş sırasına göre verilmiştir.

Parçada yazar kendi başından geçen veya içinde bulunduğu bir olayı anlattığı için I. kişili anlatım vardır. Bir olaya dayalı metindir ve öykülemekten yararlanılmıştır. Metinde olaylar oluş sırasına göre verilmiştir. Parçada yinelemeler (şıkır şıkır, titreye titreye) kullanılmıştır. Parçadaki bütün cümlelerin yüklemeleri vardır, bu yüzden parçada eksiltili cümle yoktur.

Cevap C

4. Tekrar bana döndü her attığım ok
Her çığlık önümde tutuştu, yandı

Bu dizelerdeki fiilimsinin türce özdeşi aşağıdakilerin hangisinde kullanılmıştır?

- A) Doktor şeker vererek çocuğu muayene etmeye çalışıyordu.
B) Onun söylediği sözlerle gülmekten karnımıza ağnlar girmişti.
C) Kasko şirketleri, dolu yağışıyla ilgili uyarılarda bulunuyor.
D) Bizim cadde, yol bakım çalışmalarından dolayı araç trafiğine kapatılmıştı.
E) Kedi, arabanın altına gizlenmiş, küçük kuşu izliyordu.

Verilen dizelerde "attığım" sözcüğü, sıfat-fiildir. B seçeneğinde "söylediği" sözcüğü de sıfat-fiil olduğu için bu dizelerdeki fiilimsi türüyle özdeştir.

Cevap B

1. Her dönemde geçerlilik, fikrî derinlik, özgün mesaj, medeniyetin ruhunu yansıtmayı, geniş temsil gücü, yenilikçilik, evrensel onay, kendi türünün en iyisi olması, daha sonra takipçilerinin bulunması ve yaygınlık klasiklerde bulunan belli başlı özelliklerdir. Klasiklerin en çok bilinen özellikleri ise onların zamana karşı direnebilmeleri ve kendi türlerinin emsalsiz örnekleri olmalarıdır. Klasikler, bir sanat eseri olarak türünün tüm özelliklerini yansıtırken onu en ileri noktaya taşırlar. Hem biriciktirler, kendilerine hastırlar hem de herkes tarafından onaylanırlar. Diğer yandan her zamanda geçerli olan bir değer üretirler. Bu anlamda klasik; ileri, seçkin, kalıcı ve değer taşıyıcı bir eser konumundadır. Zamanla yanlışılanamaz, her durumda değer taşımayı sürdürürler. Her durumda takipçiler, taklitçiler meydana getirirler. Onların bu etkisi yüzyıllarca sürer. Hem medeniyetin hem de tüm insanlığın aklını aydınlatan, duygularını zenginleştiren tanımlamalar getirir; gizli, tanımlanamaz duyguları bilinir, görünür kılarlar.

- Yol gösterici özelliğe sahiptirler.
- Okurlarının estetik beğenilerini yükseltmeyi amaçlarlar.
- Savunucusu oldukları düşünceyi açıkça ortaya koymadan eserin içine sindirirler.
- Bütün insanlık tarafından kabul görürler.
- Her dönemde geçerliliğini koruyan doğruları dile getirirler.

Bu parçadan hareketle klasik eserlerle ilgili olarak yukarıdakilerden hangileri söylenemez?

- A) I ve II B) I ve III C) II ve III
D) III ve V E) IV ve V

Parçada geçen "Her durumda takipçiler, taklitçiler meydana getirirler. Onların bu etkisi yüzyıllarca sürer." ifadesinden I. yargıyı, "herkes tarafından onaylanırlar" ifadesinden IV. yargıyı, "zamanla yanlışılanamaz" ifadesinden V. yargıyı söyleyebiliriz. Parçadan II ve III. yargılara ulaşamaz.

Cevap C

2. Bir acayip derde düştüm herkes gider kârına
Bugün buldum bugün yerim, Hak kerimdir yarına
Zerrece tamahım yoktur şu dünyanın varına
Rızkımı veren Hüda'dır, kula minnet eylemem

Bu dizelerde kaç çekimli fiil vardır?

- A) 2 B) 3 C) 4 D) 5 E) 6

Birinci dizede "derde düştüm, gider", ikinci dizede "buldum, yerim", dördüncü dizede "minnet eylemem" olmak üzere 5 çekimli fiil vardır.

Cevap D

3. Aşağıdaki cümlelerden hangisi, dolaylı anlatıma örnek olabilir?

- Çocuklara kendilerini geliştirebilmeleri için bir fırsat verilmesi gerektiğini düşünüyorum.
- Ünlü şair, şiirin hiçbir zaman bir düşüncenin sözcülüğünü yapmaması gerektiğini söylüyor.
- Arkadaşım "Biraz top oynadıktan sonra hep birlikte havuza gidelim." dedi.
- Meteoroloji görevlisi "İstanbullular su baskınlarına karşı dikkatli olmalı." dedi.
- Bazı arkadaşlarım bu konuda benim yanıldığımı düşünüyor olabilir.

Dolaylı anlatım bir kişinin sözünün onun ağzından çıktığı gibi değil de aktaran kişinin ifadelerine göre değiştirilerek ifade edilmesidir. B seçeneğinde şairin sözleri ağzından çıktığı gibi değil, aktaran kişinin ifadelerine göre değiştirilerek aktarılmıştır.

Cevap B

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ayraç içinde verilen tamlama yoktur?

- Çocukluğumda rengârenk balonlarımla bahçede oynardım. (Sıfat tamlaması)
- Gemimiz büyük bir gürültüyle motorlarını çalıştırdı. (Tamlayanı düşmüş ad tamlaması)
- Dün akşamki fırtınada ağaçlardan birkaçı yola devrilmişti. (Tamlananı zamir olan ad tamlaması)
- Sinema salonunun dışında büyük bir kafeterya vardı. (Zincirleme ad tamlaması)
- Denizin suyu her zamankinden daha sıcaktı. (Belirtisiz ad tamlaması)

A seçeneğinde "rengârenk balonlar" sıfat tamlamasıdır. B seçeneğinde "gemimiz" tamlayanı düşmüş isim tamlamasıdır. C seçeneğinde "ağaçlardan birkaçı" ad tamlamasında tamlanan durumundaki "birkaçı" belgisiz zamirdir. D seçeneğinde "sinema salonunun dışı" zincirleme ad tamlamasıdır. E seçeneğinde belirtisiz ad tamlaması yoktur, "denizin suyu" sözü belirtili ad tamlamasıdır.

Cevap E

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ayraç içindeki sözcüğün örneği yoktur?

- A) Çocuk saatlerdir aralıksız ağlıyor, annesini istiyordu. (Üstünlük zarfı)
 B) Eski buzdolabını kampanyaya katılarak yenisiyle değiştirdi. (Adlaşmış sıfat)
 C) Bu arazi, sinsi bir bataklık gibi önümüzde alabildiğine uzanıyordu. (Benzetme edatı)
 D) Son zamanlarda buraya yabancı turistler uğramaz olmuştu. (İşaret zamiri)
 E) Komik kavramıyla mizah arasında ince bir çizgi olduğunu herkes bilmez. (Bağlaç)

B'de "yenisi" sözcüğü adlaşmış sıfattır, C'de "gibi" sözcüğü benzetme edatıdır, D'de "buraya" sözcüğü işaret zamiridir, E'de "komik kavramıyla mizah" sözündeki "-la (ile)", yerine "ve" sözcüğü getirilebildiği için bağlaçtır. A'da üstünlük belirteci (en, daha) yoktur.

Cevap A

2. Aşağıdaki dizelerin hangisinde ek eylem ötekilerden farklı bir görevde kullanılmıştır?

- A) Bitki olacaksam çayır çimen olayım
 Üstümde çocuklar koşuşsun
 B) Çünkü ben bir yaşam maratoncusuyum
 Bu yüzden yaşamın en yalnızıyım
 C) Yine yalnız değilim her zamanki gibi
 Bu Uzak Doğu gecesinde yokluğunlayım
 D) Bir zamanlar ne kadar mutluydum
 İki odalı bir evimde
 E) Kapalı olsa da bütün vicdan kapıları yüzüne
 Bilmelisin bir yerin vardır can evimde

Ek eylem B, C, D ve E seçeneklerinde isimleri veya isim soylu sözcükleri yüklem yapma göreviyle kullanılmıştır: "maratoncusuyum, yalnızıyım" (B), "yokluğunlayım, yalnız değilim" (C), "mutluydum" (D), "vardır" (E). A seçeneğinde ise ek eylem birleşik zamanlı eylem yapma göreviyle kullanılmıştır: "olacaksam". Bu sözcük birleşik zamanlı bir eylemdir (gelecek zamanın şartı).

Cevap A

3. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerden hangisi türü yönüyle diğerlerinden farklıdır?

- A) Anne güvercin yaklaşan yılana korkusuzca saldırıyordu.
 B) Kargaşayı çıkaranın kendisi olduğunu dürüstçe itiraf etti.
 C) Köylüler buğdaylarını büyükçe bir değirmende öğütüyordu.
 D) Babaannem kahvaltıyı her sabah güzelce hazırlar.
 E) Otobüs şoförü bagaj kapaklarını hızlıca kapattı.

A, B, D ve E seçeneklerindeki altı çizili sözcükler durum belirteci (zarf) görevindedir. C seçeneğindeki "büyükçe" sözcüğü ise "değirmen" sözcüğünü niteleyerek sıfat görevinde kullanılmıştır.

Cevap C

4. Edebiyatımızın değişik evrelerinde yer almış şairlerle yazarların ürünlerini çözümleyip değerlendiren bu kitaplar, dönemlerine ilişkin güvenilir birer kaynak oluşturuyor; bunların her biri eleştiri tarihimizin kalıcı ürünleri arasında yer alıyor.

Bu cümlede aşağıda verilenlerden hangisi yoktur?

- A) Sıfat tamlaması
 B) Zincirleme isim tamlaması
 C) Tamlayanları birbirine bağlayan bağlaç
 D) Arasına zarf girmiş isim tamlaması
 E) Hem tamlayanı hem tamlananı zamir olan tamlama

Cümledeki "bu kitaplar" sözü sıfat tamlamasıdır (A). "eleştiri tarihimizin ... ürünleri" zincirleme isim tamlamasıdır (B). "şairlerle yazarların ürünlerini" sözünde bağlaç durumundaki "ile (le)" tamlayanları bağlamıştır (C). "bunların her biri" tamlamasında tamlayan ve tamlanan zamirdir (E). Ancak cümlede tamlayanı ile tamlananı arasına sıfat giren isim tamlaması olmasına karşın zarf girmiş isim tamlaması yoktur.

Cevap D

5. (I) Klasikleri yeniden okumayı severim. (II) Çünkü hep bir önceki okumama göre daha farklı özler bulurum onlarda. (III) Ben bu tür eserlerin bir hazine olduğuna inanırım. (IV) İnsan, bu eserlerle kendini geliştirebilir. (V) Yaşamı ve olayları yazarların gözüyle değerlendirebilir.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde "karşılaştırma" vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Parçanın II. cümlesinde önceki okumalarla karşılaştırma yapılmıştır.

Cevap B

8. ÜNİTE

EKLER VE SÖZCÜK YAPISI

Ekler

28. FASİKÜL

EKLER VE ÖZELLİKLERİ

- **Ek**, sözcüğün köküne ya da gövdesine gelerek sözcüğün yeni bir anlam kazanmasına ya da cümlede farklı işlevlerde kullanılmasına yardımcı olan dil birlikleridir.
- Türetme ve çekim sırasında, sözcük köklerinde değişme olmaz.
- Ekler köklerden sonra gelir ve "mi" soru eki dışında ulandığı sözcüğe bitişik olarak yazılır.
- Eklerin tek başına anlamları yoktur ve ekler tek başına kullanılmaz.
- Ekler ya yeni anlam türetir ya da sözcüğe kişi, zaman, yer, yön, hâl, çoğulluk vb. açılardan görevler yükler.
- Yapım ekleri üzerine çekim eki gelebilir ama çekim ekleri üzerine yapım ekleri genellikle gelmez.
- Ekler **yapım eki** ve **çekim eki** olmak üzere iki gruba ayrılır.

ÇEKİM EKLERİ

- Sözcüklerin farklı görevlerde kullanılmasını sağlayan, eklendiği sözcüklerle diğer sözcükler arasında bağ kurduran, sözcükleri hâl, sayı, zaman, kişi vb. yönünden belirten ekler **çekim eki** denir.
- Çekim ekleri sözcüğün anlamını değiştirmeyen, sözcüğe görev yükleyen, hiçbir zaman sözcükten sözcük türetmeyen eklerdir.
- Çekim ekleri, isimlere ve fiillere gelen ekler olmak üzere iki gruba ayrılır.

İSİM ÇEKİM EKLERİ

- İsimlerin ve isim soylu sözcüklerin sonuna gelerek onları diğer isimlere, ilgeçlere, fiillere bağlayan; cümle içindeki görevlerini belirleyen, ait oldukları kişileri belirten ve isimlerin çeşitli durumlarını bildiren ekler **isim çekim eki** denir.
- İsim çekim ekleri yeni sözcük türetmez.
- İsim çekim ekleri eklendiği sözcüğün temel anlamında herhangi bir değişiklik yapmaz.

HÂL (DURUM) EKLERİ

- **Hâl ekleri**; isimleri isimlere, fiillere, ilgeçlere bağlayan, diğer sözcüklerle ilişki kurarak isimlerin cümlede görev kazanmasını sağlayan eklerdir.

Yaklaşma (yönelme) durumu: İsmi fiile bağlayan ve genellikle fiilin kendine doğru yöneldiğini, yaklaştığını belirtmek için ismin girdiği durumdur.

- Yaklaşma durumu eki "-a, -e"dir.
- Yaklaşma durumuna ismin "-e hâli" de denir.
- Yaklaşma hâlinde, ismin belirttiği kavrama yöneliş, dönme, yaklaşma, ulaşma söz konusudur.
- ▶ Yolcular yarım saat önce uçığa bindi. (yaklaşma anlamı)
- ▶ Tren, istasyona ulaşmıştır. (yaklaşma anlamı)
- Yaklaşma durumu eki kimi zaman farklı anlam ilgileri kurar, ikileme yapar.
- ▶ Akşama dayımlar bize gelecek. (zaman anlamı)
- ▶ Pencere kenarındaki masa size ayrıldı. (aitlik anlamı)
- ▶ Ders çalışmaya kütüphaneye gitti. (amaç anlamı)
- ▶ Veliler sizinle yüz yüze görüşmek istiyor. (ikileme)

YIP NOT

Yaklaşma durumu ekini "-a, -e" zarf-fiil eki, "-a, -e" istek kipi eki ve "-a, -e" isimden isim yapma ekleriyle karıştırmamak gerekir.

- ▶ Saat dokuzu çeyrek gece iskelede olmalısın. (zarf-fiil eki)
- ▶ Sinemaya ben de sizinle geleyim. (istek kipi eki)
- ▶ Çocuğun sıcaktan bir anda burnu kanadı. (yapım eki)

YAPIM EKLERİ

- Eklendiği sözcüğün temel anlamını değiştiren, sözcüğe yeni anlamlar kazandıran eklerdir.
- Yapım ekleriyle eklendiği sözcük arasında anlamsal bir bağ vardır.
- Kök hâlindeki bir sözcüğe yapım eki getirilirse o sözcük gövdeye dönüşür.

Kök:

- Sözcüklerin yapım eki almamış biçimine kök denir. Sözcük kökleri isim ve fiil kökleri olmak üzere ikiye ayrılır:

İsim kökleri: Varlıkları veya kavramları karşılayan köklerdir.

- ▶ Gemi, yıldız, gök, çay, yaprak, cep, bulut, kuş, bardak, soba, ateş, top, kilit, tabak, köy, ot, toprak, sebze, elma, kiraz...

Fiil kökleri: İş, oluş, durum bildiren, “-mak, -mek” master ekini alabilen köklerdir.

- ▶ Yaz-, oku-, yat-, sür-, sus-, sev-, bit-, üz-, kaç-, kork-, çürü-, ört-, çık-, kok-, at-, bat-, sor-...

NOT

- Yazılışları aynı, anlamları farklı olan kökler de vardır. Böyle köklere sesteş kök denir.
- Sesteş kökler arasında anlam ilişkisi yoktur.

İsim		Fiil	
gül	çiçek, bitki	gül-	gülümsemek
kan	kırmızı renkli sıvı	kan-	inanmak
büyü	sihir	büyü-	irileşmek
taş	sert madde	taş-	kabarmak

Gövde:

- Yapım eki almış sözcüklere gövde denir. İsim ve fiil gövdesi olmak üzere iki tür gövde vardır.

İsim gövdeleri: İsim ya da fiil köküne isim yapan ek getirilerek yapılır. Yapım eki alarak isim olan sözcükler isim gövdesidir.

Kök	Yapım eki	İsim gövdesi
ay	-lık	ay +lık
uç-	-ak	uç +ak
sev-	-gi	sev +gi

Fiil gövdeleri: İsim ya da fiil köküne fiil yapan ek getirilerek yapılır.

Kök	Yapım eki	Fiil gövdesi
kız-	-dır-	kız +dır-
kan	-a-	kan +a-
öz	-le-t-	öz +le +t-

YAPIM EKLERİ

İSİMDEN İSİM YAPMA EKLERİ

- İsim kök ve gövdelerine gelerek tekrar isim türeten eklerdir.

- Bu yapıda kök de gövde de isim durumundadır.

İsim kök ya da gövdesi	Yapım eki	İsim gövdesi
zeytin	-lik	zeytin +lık
Türk	-çe	Türk +çe
yol +cu	-luk	yolcu +luk

- Zeytin ve Türk sözcüklerine sırasıyla eklenen -lik ve -çe ekleri, isim kökünden yeni bir isim türettiğinden isimden isim yapma ekidir.

- Yolcu sözcüğüne eklenen -luk eki “yol+cu” isim gövdesinden yeni bir isim türettiğinden isimden isim yapma ekidir.

- Belli başlı isimden isim yapan ekler şunlardır:

- -lık, -lik, -luk, -lük

- ▶ çocuk-luk, insan-lık, iyi-lik, kitap-lık, şeker-lik, söğüt-lük, çalı-lık..

- -lı, -li, -lu, -lü

- ▶ doğu-lu, köy-lü, paha-lı, danişık-lı, tutar-lı, us-lu, giz-li, yer-li, top-lu...

- -sız, -siz, -suz, -süz

- ▶ iş-siz, gönül-süz, saygı-sız, tutar-sız, tat-sız, kayıt-sız, ses-siz...

- -cı, -ci, -çı, -çi

- ▶ tamir-ci, cam-cı, iz-ci, koru-cu, göz-cü, iş-çi, şaka-cı, uyku-cu...

- -cıl, -cil, -çıl, -çil

- ▶ ev-cil, balık-çıl, et-çil, ot-çul, insan-cıl, ben-cil, ölüm-cül...

- -ca, -ce, -ça, -çe

- ▶ Türk-çe, İngiliz-ce, Arap-ça, Derin-ce, Düz-ce, Çamlı-ca...

- -daş, -deş, -taş, -teş

- ▶ meslek-taş, din-daş, soy-daş, vatan-daş, anlam-daş, ses-teş...

- -ar, -er, -(ş)ar, -(ş)er

- ▶ bir-er, üç-er, beş-er, kırk-ar, on-ar; altı-şar, iki-şer, yedi-şer...

- -(i)nci, -(i)nci, -(u)ncu, -(ü)ncü

- ▶ yedi-nci, altı-ncı, üç-üncü, sekiz-inci...

- -tı, -ti, -tu, -tü

- ▶ fısıltı, şırıltı, horultu, gürültü, çatırtı, cızırtı...

- -k, -ak, -ek

- ▶ top-ak, ben-ek, orta-k, baş-ak, sol-ak, yan-ak...

- -sal -sel

- ▶ kum-sal, iç-sel, duygu-sal, evren-sel, kurum-sal, bitki-sel...

KAVRAMA TESTİ

1

1. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisinin aldığı ek, “çekim eki” değildir?

- A) Yazı Antalya'nın küçük bir köyünde geçirecekti.
- B) Dizi filmlerin çekimi için çok büyük bir bütçe ayrılıyor.
- C) Karı gören çocuklar eldivenlerini alıp dışarı çıktı.
- D) Boyu uzun olan adam müdürün odasına girdi.
- E) Kalemi kaybolunca yenisini almak için kırtasiyeye gitti.

“-i” eki, B'deki “dizi” sözcüğünde fiilden isim yapım ekidir. A ve C'de belirtme durumu eki, D ve E'de iyelik ekidir, yani bunlar çekim ekidir.

Cevap B

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük ötekilerden farklı bir yapım eki almıştır?

- A) Birkaç seyirci sinemanın önünde film afişlerine bakıyor.
- B) Dondurucu soğuğa aldırış etmeden yürüyordu.
- C) Onun tavırları artık bıktırıcı bir hâl almaya başladı.
- D) Aşçı bunun oldukça besleyici bir yemek olduğunu söyledi.
- E) Yapıtlarında öyküleyici anlatımdan sık sık yararlanıyor.

B, C, D ve E'de fiilden isim yapma eki olan “-ıcı/-ici” eki vardır. A seçeneğinde “seyir-ci” sözcüğü ise isimden isim yapma eki olan “-ci”yi almıştır.

Cevap A

3. Aşağıdaki dizelerin hangisinde hem iyelik hem hâl eki almış bir sözcük vardır?

- A) Gözlerim özlem kokan satırlara takılıyor
- B) Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden
- C) Nasıl hatırlamazsın o türküyü
- D) Rüzgâr yine deli deli esiyor bu akşam
- E) Avucuma düşen bir kar tanesinin sen

A, B, C ve D seçeneklerinde hem iyelik hem hâl eki almış bir sözcük yoktur. Ancak E'de yer alan “Avuc-um-a” sözcüğündeki “-um” eki iyelik, “-a” eki ise yaklaşıma hâli ekidir.

Cevap E

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük, işlevi yönüyle diğerlerinden farklı bir yapım eki almıştır?

- A) Şehrin girişine muhteşem bir anıt dikilmiştir.
- B) Mağazamızda sarkıt avize modellerini bulabilirsiniz.
- C) Yakıt bittiği için iş makineleri çalışmıyordu.
- D) Bu pastanenin Cumhuriyet'le yaşıt olduğu söyleniyor.
- E) Köye gidebilmek için bir taşıt bulmak gerekiyor.

“-t/-it” yapım eki, A'da “an-”, B'de “sark-”, C'de “yak-”, E'de “taş-” fiillerine gelerek isim türetmiştir. Bu seçeneklerde ek, fiilden isim yapma göreviyle kullanılmıştır. D'de ise “yaş-” ismine gelerek “yaşıt” ismini türetmiştir. Bu sözcükte ek, isimden isim yapma görevindedir.

Cevap D

5. Aşağıdakilerin hangisinde “-lar, -ler” çokluk eki cümleye “abartma” anlamı katmıştır?

- A) Dağlar kadar derdi var, bir de seninle ilgilenemez.
- B) Köylüler işe gitmek için erken kalkardı.
- C) Ağaçların bazıları yola devrilmiş.
- D) Çocuklar bu sevimli ihtiyarı çok sever.
- E) Eminim bizimkiler bu duruma çok şaşırarak.

A'daki “dağlar kadar” sözündeki “-lar” eki cümleye abartma anlamı katmıştır. Söz konusu kişinin derdi bu ek yardımıyla abartılarak anlatılmıştır.

Cevap A

6. Aşağıdaki dizelerin hangisinde altı çizili sözcük hem yapım hem çekim eki almıştır?

- A) Acılı yağmurlarla düşmüşüm yere
- B) Dolular yine kırıyor çiçekleri
- C) Gelecek damlıyor yorgun havuzlara
- D) Dalların sevdası düşmüş toprağa
- E) Çiçeklerimde ayrılık, dalımda gurbet var

A'da “düş-müş-üm”, D'de “dal-lar-ın”, E'de “çiçek-ler-im-de” sözcüklerinde yalnız çekim eki vardır. C'deki “yor-gun” sözcüğünde yalnız yapım eki vardır. B'de ise “dol-u-lar” sözcüğünde “-u” fiilden isim yapma eki, “-lar” çekim ekidir (çokluk eki).

Cevap B

1. I. Dünyanın en saygın üniversitelerinden bilim insanlarını konuk eden zirve, bilim meraklılarını üç şehirde buluşturuyor.
- II. Fransız müzisyenin yeni albümü tüm dünyada büyük yankı uyandırdı.
- III. Sergide, 92 ülkeden 50 binin üzerinde katılımın olduğu fotoğraf yarışmasının öne çıkan 100 eseri yer alıyor.
- IV. Sevilla, ilkbaharın gelişini portakal çiçeği ve yasemin kokulu atmosferiyle kutluyor.
- V. Film festivali başlayınca şehirde büyük bir hareketlenme yaşandı.

Yukarıdaki numaralanmış cümleler için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. cümlede, hâl eki almış birden çok sözcük vardır.
- B) II. cümlede, haber kipi almış bir sözcük vardır.
- C) III. cümlede, iyelik eki almış sözcüklere yer verilmiştir.
- D) IV. cümlede, vasıta eki kullanılmıştır.
- E) V. cümlede, eşitlik ekine yer verilmiştir.

I'de "üniversitelerinden, insanlarını, meraklılarını, şehirde" sözcüklerinde hâl eki kullanılmıştır (A); II'de "uyandırdı" sözcüğünde haber kipi vardır (B); III'te "üzerinde, olduğu, yarışmasının, eseri" sözcüklerinde iyelik eki kullanılmıştır (C); IV'te "atmosferiyle" sözcüğünde vasıta eki vardır (D). Ancak V. cümlede eşitlik eki olan "-ca, -ce"yi alan herhangi bir sözcük yoktur. Burada "başlayınca" sözcüğü "-ınca" zarf-fiil ekini almıştır.

Cevap E

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bulunma durumu eki, ötekilerden farklı bir görevde kullanılmıştır?

- A) O, buraların en gözde mekânlarından biridir.
- B) Gençliğinde çok yakışıklı bir delikanlıymış.
- C) Haber bütün kasabayı iki günde dolaştı.
- D) Adamcağızın çehresi fena hâlde bozulmuştu.
- E) Ötede beride bizim aleyhimizde konuşuyormuş.

B, C, D ve E'de bulunma durumu eki çekim eki görevinde kullanılmıştır. Ancak A'da "gözde mekân" sözündeki "-de" eki yapım eki görevi işlevinde kullanılmış ve eklendiği sözcüğü sıfat yapmıştır. "gözde" sözcüğü "beğenilen, önem verilen" anlamını kazanmıştır.

Cevap A

3. Louisiana Modern Sanat Müzesinde gerçekleştirilen Picasso Ceramics sergisi, 20'nci yüzyıla damgasını vuran ressam ve heykeltıraş Pablo Picasso'nun 1946-1948 yılları arasında ürettiği 160'tan fazla seramik çalışmasını içeriyor. Seramiklerin üzerinde Picasso'nun hayal gücünün ürünü mitolojik varlıklar, kardin figürleri ve hayvan resimleri bulunuyor.

Bu parçadaki altı çizili sözcüklerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. sözcüğün kökünün türü, fiildir.
- B) II. sözcük, hem yapım hem çekim eki almıştır.
- C) III. sözcük, birden çok çekim eki almıştır.
- D) IV. sözcük, isimden isim yapma eki ve çokluk eki almıştır.
- E) V. sözcükte, fiilden fiil yapma eki vardır.

II numaralı "ara-sı-n-da" sözcüğü yapım eki almamış, sadece çekim eki almıştır. Sözcükte iyelik ve bulunma durumu eki vardır. Dolayısıyla doğru cevap B'dir. Numaralanmış diğer sözcüklerle ilgili öteki seçeneklerde verilenler doğrudur.

Cevap B

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bulunma durumu ekini alan sözcük, eylemi zaman yönünden sınırlandırmıştır?

- A) Buz gibi limonatayı bir nefeste içmişti.
- B) Beni kumda kahve pişirilen bir yere götürmek istedi.
- C) Hemen her şair sonbaharda ayrı bir güzellik bulur.
- D) Bazı yıllar bu kasabaya hazıranda kar yağar.
- E) Yüzü aşkın köylü, kasabanın girişinde toplanmıştı.

Eylemi zaman yönünden sınırlandıran sözcük D'deki "hazıranda" sözcüğüdür. Bu sözcük "Ne zaman?" sorusuna cevap vermektedir ve "yağ-" eylemini zaman bakımından sınırlandırmıştır.

Cevap D

8. ÜNİTE

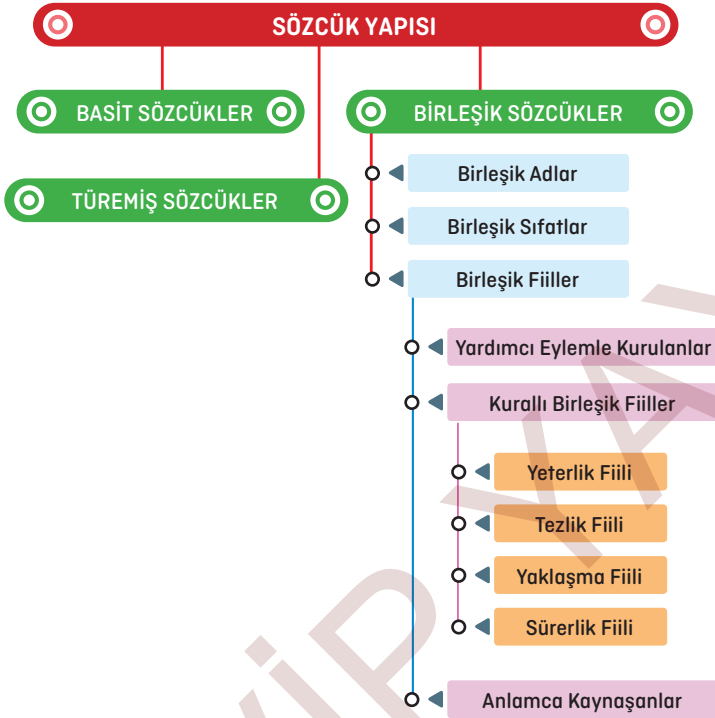
EKLER VE SÖZCÜK YAPISI

Sözcük Yapısı

29. FASİKÜL

SÖZCÜK YAPISI

- Dil, yaşayan ve sürekli değişim içinde olan sosyal bir varlıktır.
- Dil, toplumun ve zamanın gereksinimlerine göre yenilenir.
- Dil, kimi zaman da yabancı dillerden bazı sözcükler alarak söz varlığını genişletir ve zenginleştirir.
- Dilin kendi söz varlığını genişletip zenginleştirilmesi için başvurduğu yol, yapım yoludur.
- Sözcükler yapım özelliklerine göre üç gruba ayrılır.

BASİT YAPILI SÖZCÜKLER

- Herhangi bir yapım eki almamış, kök hâlindeki sözcüklerdir.
- Türemiş ve birleşik sözcüklerin dışında kalan bütün sözcükler basit sözcük grubuna girer.
- Basit yapıli sözcükler çekim eki alabilir.
- Kök sözcükler, ad ve fiil soyundan olmak üzere başlıca iki gruba ayrılır.
- **Ad soylular:** aş, ayak, bal, baş, bel, çam, dam, deniz, göz, kırk, taş, yıl...
- **Fiil soylular:** al-, bırak-, bul-, böl-, dal-, ele-, gör-, işit-, koy-, öt-, oku-, sal-, tut-, uyu-, ürk-, var-, yıl...

Örnekler

- ▶ Çocuklar, masada resim yapıyor. (Basit yapıli isim)
- ▶ Kırmızı arabayı geçen gün de burada gördüm. (Basit yapıli sıfat)
- ▶ Bu kitabı bana babam aldı. (Basit yapıli zamir)
- ▶ Dedemin anlattığı fıkra çok güldük. (Basit yapıli zarf)
- ▶ Sizinle gelirim ama sinemaya da gidelim. (Basit yapıli bağlaç)
- ▶ Benim kadar sen de çalışıyorsun. (Basit yapıli ilgeç)
- ▶ Bu evi geçen yıl bir tanıdıktan aldık. (Basit yapıli fiil)

VİP NOT

- Dilimize yabancı dillerden geçmiş sözcükler basit yapıli kabul edilir.
- Bunlar alındıkları dillerin kurallarına göre türetilmiş olsalar bile Türkçe yapım eki almamışlarsa yine basit sözcük sayılırlar:
 - ▶ Biçare, bilakis, gayrimüslim, girizgâh, mimari, mahkûmiyet, hükûmet, pejmürde, televizyon, radyo...

Soru 1

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcüklerin tümü basit yapılidir?

- A) İstanbul'un balık yönünden çok zengin bir şehir olmasının temel sebebi şehri ve kıtaları ikiye ayıran Boğaz'dır.
- B) İstanbul Boğazı, Haliç ve adalarla birlikte düşünül^üğünde İstanbul'un bir balık ve deniz ürünleri merkezi olması kaçınılmazdır.
- C) Ünlü tarihçi şehrin dokuzuncu kapısına Balıkpazarı denildiğini, her türlü balığın buraya getirilerek satışa çıkarıldığı yazar.
- D) Türkçe ve Rumca isimlendirilen yüz kadar balık çeşidinin bulunduğu, balık tezgâhlarının çiçek bahçesini andırdığı söyleniyor.
- E) Batılı seyyahlar İstanbul ve Galata balıkhanelerinin ihtişamını ve buradaki nadir balıklara hayran kaldıklarını anlatır.

Çözüm

A'da "ayır", B'de "birlikte", C'de "tarihçi, dokuzuncu, çıkarıldığı", D'de "Rumca" sözcükleri yapım eki aldığı için türemiş yapılidir. Ancak E'deki "seyyahlar, ihtişamını ve balıklara" sözcükleri, yapım eki almadığı için basit yapılidir.

Cevap E

BİRLEŞİK SIFATLAR

- Dilimizdeki birleşik sıfatlar birbirlerinden az çok farklı birkaç türe ayrılır. Sayıları sınırlı olan bu türlerin başlıcaları şunlardır:

Anlamca Kaynaşmış Birleşik Sıfatlar

- Belirtisiz ad tamlamasının kendinden sonra gelen adın sıfatı durumunda olduğu birleşik sıfatlar:
 - ▶ Camgöbeği (bluz), çiçekbozuğu (yüz), kahverengi (takım), kalburüstü (kimseler), narçiçeği (eşarp), olağanüstü (durum)...
- İki addan oluşan ve birincisi bir sıfat gibi kullanılan birleşik sıfatlar:
 - ▶ Anaerkil (aile), ataerkil (aile), babayığit (adam), cingöz (Asım)...
- Bir sıfat tamlamasının başka bir ismin sıfatı olarak kullanıldığı birleşik sıfatlar:
 - ▶ Açık göz (adam), aksakal (kişi), birtakım (insanlar), boşboğaz (çocuk), büyükbaş (hayvan), delifişek (asker), dikdörtgen (arsa), düztaban (ayak)...
- İki sıfatın birleşmesinden oluşmuş birleşik sıfatlar:
 - ▶ Birçok (insan), birkaç (gece), hiçbir (problem), delidolu (gençler)...
- Bir adla bir sıfat-fiilden ya da iki çekimli fiilden oluşan birleşik sıfatlar:
 - ▶ Kadirbilir (adam), vurdumduymaz (kiracı), yurtsever (insan)...

Kurallı Birleşik Sıfatlar (Sıfat Öbeği)

- Bir sıfat tamlamasının sonuna "-lı, -li, -sız, -siz" ekleri getirilerek yapılan birleşik sıfatlar:
 - ▶ Aç göz (adam), açık sözlü (insan), beyaz boyalı (ev), çok hücreli (canlılar), güler yüzlü, tatlı dilli (öğretmen), geniş yürekli (kimse); beş parasız (gençler)...
- Bir sıfat tamlamasında adla sıfatın yeri değiştirilip ada 3. tekil iye-lik eki getirilerek oluşturulan birleşik sıfatlar:
 - ▶ Alın açık (kimse), ayanı bozuk (saat), bağıran (Ömer), başı bozuk (asker), canı tez (insan), cebi delik (kimse)...
- Bir sıfat tamlamasının sonuna "-lık, -lik" eki getirilerek oluşturulan birleşik sıfatlar:
 - ▶ Bir kurşunluk (kitap), yarım günlük (mesai), on yıllık (bekleyiş), iki aylık (süre)...
- Hâl eki almış bir isim ile bir sıfatın kalıplaşmasıyla oluşan birleşik sıfatlar:
 - ▶ Okula yakın ev, yola uzak kasaba...
- Eş, yakın ya da zıt anlamlı iki sıfatın birleşmesinden oluşmuş ikileme şeklindeki birleşik sıfatlar:
 - ▶ Analı babalı (çocuklar), çeşit çeşit (yemekler), dayalı döşeli (kat), delik deşik (yer), eğri büğrü (yollar), eski püskü (giyecekler), güçlü kuvvetli (gençler), irili ufaklı (erikler)...
- Bir rengin tonunu belirtmek üzere renk adlarından önce kullanılan sıfatlarla oluşturulan birleşik sıfatlar:
 - ▶ Açık sarı (boya), açık yeşil (elbise), koyu mavi (gömlek), koyu lacivert (ceket), kirli sarı (örtü), konur al (at)...

ETKİNLİK - 3

Aşağıdaki numaralanmış cümlelerden birleşik sıfat (sıfat grubu) kullananları ✓ ile işaretleyiniz.

✓	1. Arkadaşımın ailesi kapısı büyük bir villada yaşıyordu.
✓	2. Başına buyruk insanlarla bir arada olmayı sevmiyorum.
	3. Çocuğun mavi gözleri korkudan büyümüştü.
✓	4. Bu güler yüzlü çocuğu daha önce buralarda görmemiştim.
✓	5. Adam üç düğmeli bir takım elbise giymişti.
	6. Onun bu davranışının sebebi korkuydu.
✓	7. Birkaç öğrenci kütüphanede ders çalışıyor.
	8. Sizin için bir kitap getirdim.
✓	9. Mavi gömlekli adamı bizim sokakta da görmüştüm.
	10. O tarlaların hepsi sulama kanalına yakındı.
✓	11. Vurdumduymaz insanlarla arkadaşlık yapma!
	12. Bir yaz günü başladı Karadeniz gezimiz.
✓	13. Şu alnı geniş çocuğu tanıyor musun?
	14. Büyük bardakla şerbet içilir.

Soru 7

Kimi sıfat takımlarında adla sıfatın yeri değiştirilip ada bir iyelik eki (-i, -si) eklenerek bir sıfat grubu (birleşik sıfat) oluşturulur.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu yolla yapılmış bir sıfat grubu vardır?

- A) Okul müdürümüz uzun boylu, sert bakışlı oldukça genç biriydi.
- B) En büyük arzusu, salonu geniş bir eve sahip olmaktır.
- C) Güzel değil fakat okunaklı bir yazısı vardı.
- D) Bahçedeki iri gövdeli çınarın altında oturmayı çok severdi.
- E) Okulun yıkık bahçe duvarını nihayet onarmışlardı.

ÖSYM Sorusu

Çözüm

Açıklamaya uygun kullanım B'de vardır. "Salonu geniş bir ev" tamlamasındaki "salon" ve "geniş" sözcükleri aslında "geniş salon" şeklinde bir sıfat tamlamasıdır. Bu sıfat tamlamasında adla sıfat yer değiştirmiş ve ad olan sözcüğe iyelik eki getirilerek "salonu geniş bir ev" şeklinde birleşik bir sıfat oluşturulmuştur. Doğru cevap B'dir.

Cevap B

1. Aşağıdaki dizelerin hangisinde, bütün sözcükler türemiş yapıdadır?

- A) Ellerinden tuttuğum yerden başlıyor bahar
- B) Dalgalar her gün bir başka kıyıya atar beni
- C) Akşam, periler gibi ufuklarda yaşıyor
- D) Sağlığına, güzelliğine, duruluğuna vuruldum
- E) Pencereden bakanlar beni heykel sanacak

A'da "ellerinden, yerden vb.", B'de "gün", C'de "akşam" ve E'deki "heykel" sözcükleri basit yapıları olduğu için bu seçenekler cevap olamaz. Ancak D'deki bütün sözcükler yapım eki aldığından türemiş yapıdadır.

Cevap D

2. Beyoğlu'nun kalabalığına kapılıp Galatasaray Lisesindeki küçük yol ayırımına gelenler, lisenin karşısındaki Aslıhan Pasajı'nın kapısından içeri girdiklerinde bambaşka bir dünyanın büyüyle karşılaşılıyor.

Bu cümledeki numaralanmış sözcüklerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. sözcük, tamlayan eki almış, birleşik yapıda bir isimdir.
- B) II. sözcük, yapım ve çekim eki almıştır.
- C) III. sözcükte, türetilirken ünlü kaybı olmuştur.
- D) IV. sözcük, sıfatlaştıran -ki ekini almıştır.
- E) V. sözcük, birden çok yapım eki almıştır.

V. sözcük birden çok yapım eki değil, birden çok çekim eki (büyü-sü-y-le) almıştır. Diğer sözcüklerle ilgili seçeneklerde belirtilenler doğrudur.

Cevap E

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki altı çizili birleşik sözcük, yapılışı yönünden ötekilerden farklıdır?

- A) Geçen gün bir akrabam karaciğer ameliyatı oldu.
- B) Adam bu konuda içgüdüleriyle hareket ediyordu.
- C) Toplantıya kahverengi takımını giyerek gelmişti.
- D) Babam boşboğaz insanlardan hiç hoşlanmazdı.
- E) Büyükbaş hayvanları en büyük ahıra yerleştirdiler.

A, B, D ve E'deki altı çizili birleşik sözcükler sıfat tamlaması şeklindedir. Ancak C'deki "kahverengi" sözcüğü belirtisiz ad tamlaması şeklindedir.

Cevap C

4. Galata Kulesi modern Türk sinemasının durağıydı. Boğaz'daki iki köprü, iki ayrı dünyayı kimi zaman güldürü, kimi zaman melodram tadında birbirine bağlardı. Özgün bir mimarisi olan Haydarpaşa Tren Garı, Anadolu'dan İstanbul'a göçün varış noktası; hayallerin, umutların, bazen de ayrılıkların sembolüydü.

Bu parçadaki numaralanmış sözcüklerden hangisi, yapısı bakımından ötekilerden farklıdır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

I.deki "dur-ak-ı-y-dı", II.deki "gül-dür-ü", IV.deki "um-ut-lar-ın", V.deki "ay(l)r-ı-lık-lar-ın" sözcükleri türemiş yapıdadır. III.deki "bir(i)birine" sözcüğü ise birleşik yapıdadır.

Cevap C

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki altı çizili sözcükler, yapı bakımından birbirine benzemektedir?

- A) Buraların kışı çok sert olduğundan sık hastalanırdı.
- B) Yeni çekilen bu dizi, büyük bir beğeni kazandı.
- C) Yapılan son gezi, birçok öğrenciyi memnun etmemişti.
- D) Bilgisayardan veri aktarımı biraz zamanımızı aldı.
- E) Yazı bu sahil kasabasında geçirmek istiyordu.

B'deki "diz-i" ve "beğen-i" sözcüklerinin her ikisi de türemiş yapıdadır.

Cevap B

6. Keşfetmeniz gereken mekânlar listesinin diğer bir maddesi de Karaköy-Kabataş hattı üzerinde sanatseverlerin uğrak yeri olan İstanbul Modern Sanatlar Müzesidir.

Bu cümlede aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Birleşik sözcük
- B) Basit sözcük
- C) İyelik eki
- D) Eylemden türeyen ad
- E) Addan türeyen eylem

"Keşfetmeniz, Karaköy, Kabataş, sanatseverlerin" birleşik sözcük (A); "mekânlar, listesinin, bir, maddesi..." sözcükleri basit sözcük (B); "üzlerinde, yeri, ...Müzesidir vb." sözcükler iyelik eki almış (C); "uğra-k" sözcüğü eylemden türeyen addır (D). Cümlede addan türeyen eylem yoktur.

Cevap E

1. Aşağıdaki dizelerin hangisinde türemiş fiil kullanılmamıştır?

- A) Süzülüp mavi göklerden yere doğru
Omzuma bir beyaz güvercin kondu
- B) Aldım elime, usul usul okşadım
Sevdim, gençliğimi yeniden yaşadım
- C) Bembeyazdı tüyleri, öyle parlaktı
Açsam ellerimi birden uçacaktı
- D) Eğildim kulağına; dur, gitme dedim
Hareli gözlerinden öpmek istedim
- E) Uzattı sevgiyle pembe gagasını
Birden öğrendim hayatın manasını

A'da "ko-n-du", B'de "yaş-a-dı-m", D'de "eğ-il-di-m", E'de "uz-a-t-tı" fiilleri türemiştir. C'de "aç-sa-m" ve "uç-acak-tı" fiilleri basit yapıdır.

Cevap C

2. Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili sözcüklerden hangisi basit yapıdır?

- A) Birkaç öğrenci okulun kütüphanesinde ders çalışıyor.
- B) Televizyonda önemli bir tartışma programı vardı.
- C) Pazartesi günü önemli bir sınava gireceğim.
- D) Dikilen fidanlar birkaç yıl içinde meyve verdi.
- E) Bize yer ayırmamışlar, şuradaki masada oturabiliriz.

A'daki "bir+kaç", C'deki "pazar+ertesi" sözcükleri birleşik yapıdır. B'deki "tart-ış-ma", D'deki "dik-il-en" sözcükleri türemiştir. Ancak E'deki "masa-da" sözcüğü yapım eki almadığından basit yapıdır.

Cevap E

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde basit, türemiş ve birleşik sözcüğe örnek vardır?

- A) Düşüne en yakın arkadaşı gelmediği için çok üzüldü.
- B) Sığmıyor başıboş gönlüm, şu beton yığınlarına.
- C) Adam gözlerini ilerideki yüksek tepelere dikti.
- D) Toplantının sonuç bildirisi yarına kaldı.
- E) Söylenerek mektupları çekmeceye yerleştiriyordu.

B'deki "başı+boş" sözcüğü birleşik, "gönlüm" sözcüğü basit, "yığ-ın-lar-ı-n-a" sözcüğü ise türemiş yapıdır.

Cevap B

4. Körfez'de hangi yöne gitseniz zeytincilerin hem endişe hem de umut dolu bakışlarını göürsünüz. Hasada girişmeden önce son yağmurları beklerler; daldaki zeytin küf ya da zeytin sineklerine esir olmadan, suyunu yitirip büzüşmeden daha da irileşip yağlansın diye. Ama havanın ne yapacağı belli olmaz; yan yana iki yamacın birine yağmur düşer, ötekine uğramaz.

Bu parçadaki numaralanmış sözcüklerden hangisi türemiş yapıdır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

II'deki "bak-ış-lar-ı-n-ı" sözcüğü türemiş yapı sözcüktür. Diğer sözcükler basit yapıdır.

Cevap B

5. Aşağıdakilerin hangisinde birden çok birleşik fiil vardır?

- A) Bana düşmez can vermek, yumuşak bir kucakta
Ben bu kaldırımların emzirdiği çocuğum
- B) Uzanıverse gövdem, taşlara boydan boya
Alsa buz gibi taşlar alnımdan bu ateşi
- C) Arkamdan bir kahkaha duysam yaralanırım
Onu bir başkasına ram oluyor sanırım
- D) Bilemedim kıymetini şu yalan dünyada
Yol aldım sensizliğin en ıssız anlarında
- E) Bir türlü yetişemem, fecre kadar yürür de
Heyhat, o bir ince ruh, bense etten bir kalıp

D'deki "bilemedim, yol aldım" sözcükleri birleşik fiildir.

Cevap D

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "olmak" sözcüğü yardımcı eylem olarak kullanılmamıştır?

- A) Bizi de toplantıya çağırdığına çok memnun olduk.
- B) Dağcılar bir süre sonra gözden kayboldu.
- C) Merak etmeyin, iki gün sonra Ankara'da olacağım.
- D) Yeni bir eve taşınınca bütün aile mutlu oldu.
- E) Aşırı yağışlar köy yolunun kapanmasına sebep oldu.

C'deki "olmak" fiili "bulunmak, ulaşmak, dönmek" şeklinde ayrı bir anlam kazandığı için yardımcı fiil değil, esas fiildir. Doğru cevap C'dir.

Cevap C

1. sen ki gümüş pullar düşürürdün
I
bulanık karanlığına hüzünmüzün
II III
yeniden yeniden kazanırdık umudu
IV
unutulurdu yenilgi, susardı ölüm
V

Bu dizelerde yer alan altı çizili sözcüklerden hangisi yapım eki almamıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Dizelerde yer alan “düş-ür-ür-dü-n”, “bula-n-ık”, “um-ud-u” ve “yen-il-gi” sözcükleri yapım eki almıştır. III numaralı “hüz(ü)n-ümüz-ün” sözcüğü çekim eki (iyelik ve tamlayan eki) almış ancak yapım eki almamıştır.

Cevap C

2. (I) Uzun ve yorucu bir yolculuğun sakin, huzurlu ve eğlenceli menzilleridir bayramlar. (II) Bir yıl boyunca biriken yorgunluktan, stresten, kırınlıktan, dargınlıktan arınırsın. (III) Bayramın sevin-ci ve eğlencesi aslında bu arınmada ve arınmanın getirdiği huzurdadır. (IV) Ortak bir anlaşmayla hayatın acılarına kapanır kapılar. (V) Artık dinlenme ve huzur vaktidir.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. cümlede, hem çekim eki hem yapım eki almış sözcük bulunmaktadır.
B) II. cümlede, isimden isim yapım eki almış sözcük vardır.
C) III. cümlede, durum eki almış sözcüklere yer verilmiştir.
D) IV. cümlede, gövde hâlindeki sözcüğe gelmiş durum eki vardır.
E) V. cümlede, iyelik eki almış sözcük vardır.

Gövde, sözcüğün yapım eki almış hâline denir. IV. cümlede “acı-lar-ı-n-a” sözcüğü yönelme durumu ekini (-e/-a) almıştır. Durum ekinden önce çokluk ve iyelik eki vardır. Sözcük, yapım eki almadığından gövde durumunda değildir.

Cevap D

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki altı çizili sözcük işlevi bakımından ötekilerden farklı bir ek almıştır?

- A) Ona olan sevgim beni yıllarca ayakta tutmuştu.
B) Belgeyi uzatırken eli titriyordu zavallı adamın.
C) Bu ayı da atlatsak bir daha sıkıntı yaşamayız.
D) Çağırdığımız usta kırılan mili tamir edecekti.
E) Ben bu sesi dün gece de duydum, doğrusu biraz korktum.

Soruda “-ı / -i” eki belirtme durumu ve iyelik eki işleviyle kullanılmıştır. A, C, D ve E seçeneklerindeki sözcükler belirtme durumu eki almıştır. B’deki “eli” sözcüğündeki “-i” eki ise aitlik bildirdiğinden tamlanan (iyelik) eki durumundadır: adamın el-i.

Cevap B

4. (I) Güneş çoktan doğmuştu. (II) Gözlerini açtığında ilk dikkatini çeken şey çadırın turuncu naylonundan süzülen ışık oldu. (III) Sıcak çoktan bastırılmıştı, terliyordu, ağzı kurumuştur. (IV) Başını kaldırıp etrafa göz gezdirdi. (V) Küçük oğlu ateşin başında oturuyordu, sevimli köpeğimiz yanında top gibi kıvrılmıştı.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangisinde, türetilirken ünlü kaybına uğramış sözcük vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

V. cümlede yer alan “kıvrılmıştı” sözcüğünde “kıvrır-” fiili “-ıl-” yapım ekini alırken ünlü düşmesi olmuştur: kıv(ı)r-ıl-mış-tı.

Cevap E

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde birleşik sözcük yoktur?

- A) Aradan birkaç dakika geçmişti ki odasının kapısı çalındı.
B) Yemyeşil ağaçlar arasındaki konağa bu yoldan gidebilirsiniz.
C) İskelenin yanındaki balıkçı barınakları onarılmayı bekliyordu.
D) Kampta sivrisinekler yüzünden sabaha kadar uyuyamadık.
E) Kıyılarda yaşanan tahribatı önlemek için yeni dalgakıranlar yapılıyor.

A’da “birkaç”, B’de “gidebilirsiniz”, D’de “sivrisinekler”, E’de “dalgakıranlar” sözcükleri birleşik yapıldır. C seçeneğinde ise birleşik sözcük yoktur.

Cevap C

1. çocuklar gibi sevdim devler gibi ıstırap çektim
I
damarlarımda dünyanın bütün rüzgârları
II III
harplere açıklara yalnızlığıma rağmen
IV
anamdan yolcu doğmuşum neyleyim
V

Yukarıdaki dizelerde altı çizili sözcüklerden hangisi hem ya-
pım hem çekim eki almıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

III. "yalnızlığıma" sözcüğü "-lık" isimden isim yapım eki, "-ım" iyelik eki ve "-a" yönelme durumu ekini almıştır. Bu son iki ek, çekim ekidir.

Cevap D

2. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerin hangisinde "-i (-ı, -u, -ü)" eki-
nin görevi diğerlerinden farklıdır?

- A) Lokomotifin bu kadar yükü nasıl taşıdığına hayret ediyordu.
B) Teyzemlerin Ankara'daki evi şehir merkezine biraz uzaktı.
C) Kürsüde konuşurken bir anda sesi titremeye başladı.
D) Gelen kişiye adı sorulmaz, Tanrı misafiri denilerek içeri ali-
nirdi.
E) Kış güneşi bulutların arasından yüzünü gösterdi.

"-ı, -i" eki B, C, D ve E'deki altı çizili sözcüklerde iyelik eki olarak kul-
lanılırken A seçeneğinde belirtme durumu eki görevinde kullanılmıştır.

Cevap A

3. Her çocuk için tümüyle aynı olmasa da sağlıklı çocuklar ken-
I
dilerinden umulan fiziksel gelişmeyi göstererek büyürler ancak
II III
bu arada onların sürekli değişen psikolojilerine de dikkat etmek
IV V
gerekir.

Bu cümledeki altı çizili sözcüklerden hangisinin kökü, söz-
cük türü bakımından diğerlerinden farklıdır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

II numaralı "umulan" sözcüğünün kökü "um-", III numaralı "büyürler"
sözcüğünün kökü "büyü-", IV numaralı "sürekli" sözcüğünün kökü "sür-"
V numaralı "değişen" sözcüğünün kökü "değ-" fiilidir. I numaralı "sağ-
lıklı" sözcüğünün kökü "sağ" isimdir.

Cevap A

4. (I) Övülmek her kişi için, hele tuttuğu işi kendine gerçekten dert edinmiş her kişi için, gerekli azıktır. (II) Özenerek ortaya koydu-
ğumuz şey beğenilsin, benzerleri arasından seçilsin isteriz. (III) Pazara götürdüğü mala alıcı bulamayan adam nasıl da üzülü-
verir, bir düşünün. (IV) Bu dünya pazarında hepimiz bir malın satıcısıyız. (V) Alıcı çıkmadı mı, şöyle kurularak "Anlamazlar ki!" deriz ya, bakmayın, gene boynumuz bükülmüştür.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümlede, dönüşlülük zamiri yönelme durumu eki almıştır.
B) II. cümlede, türetilirken ünlü kaybına uğramış sözcük vardır.
C) III. cümlede, tezlik fiili kullanılmıştır.
D) IV. cümlede, iyelik eki almış sözcükler vardır.
E) V. cümlede, tamlayan eki almış sözcük vardır.

V. cümleyle ilgili E'de verilen bilgi yanlıştır. Bu cümlede isim tamlaması olmadığı gibi, tamlayan ekini (-ın, -in / -nın, -nin) almış sözcük de yoktur.

Cevap E

5. Aşağıdaki cümlelerde yer alan altı çizili sözcükler yapı ba-
kiminden ikiyeşerli gruplandığında hangisi dışarıda kalır?

- A) Saatlerce aramamıza rağmen kaybolan çocuğu bulamadık.
B) Şiirlerim ilk yayımlandığında daha lise öğrencisiydim.
C) Öğrencilerin durumu yetkili kurullarda değerlendirilecek.
D) Programda olağanüstü güvenlik önlemleri uygulandı.
E) Bence büyük beklentiler içine girmek doğru değil.

A'da "bulamadık", D'de "olağanüstü" sözcükleri birleşik yapıdadır. C'de "yetkili", E'de "beklentiler" sözcükleri yapım eki aldığı için türe-
miştir. B seçeneğindeki "şiirlerim" sözcüğü yapım eki almadığı için ba-
sit sözcüktür.

Cevap B

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde durum eki almış bir söz-
cük yoktur?

- A) Eski arkadaşlarıyla uzun bir aradan sonra görüşecekti.
B) Öğretmenin verdiği kitabı henüz okumamıştım.
C) Sokağın başındaki dondurmacıya uğrayalım.
D) Sizden gelen önerileri ayrıca değerlendireceğiz.
E) Gördüğünüz bütün eserler ince bir ustalık ürünüydü.

A'da "aradan" sözcüğü, B'de "kitabı" sözcüğü, C'de "başındaki, don-
durmacıya", D'de "sizden, önerileri" sözcükleri durum eki almıştır. E'de
durum eki almış bir sözcük yoktur.

Cevap E

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yansımadan türemiş bir fiil vardır?

- A) Kapının tokmağı kuvvetli bir gıcırtyla döndü.
- B) Odanın karanlığı içinde onun cıvıltılı konuşmasını dinliyorum.
- C) Bir kurşun vınlayarak başımın üzerinden geçti.
- D) Heyecandan bir çocuk gibi oradan oraya koşturuyor.
- E) Doğum günü için şişirdiğimiz balonlar birer birer patladı.

E seçeneğinde yüklem olan "patladı" sözcüğü yansımadan türemiş bir fiildir; "pat" kökü yansıma bir sözcüktür, buna "-la-" isimden fiil yapma eki gelmiştir.

Cevap E

2. Sarı ve yeşilin çeşitli tonlarından oluşan renk cümbüşü, doğadaki güzelliği başka boyutlara taşıyıp aklımızı başımızdan alıyor.

Bu cümlede aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) İsimden isim yapma eki almış sözcükler
- B) Çokluk eki almış adlaşmış sıfat
- C) İyelik eki almış sözcükler
- D) Sıfatlaştıran -ki
- E) Anlamca kaynaşmış birleşik fiil

Cümlede "çeşit-li, güzel-lik-i" sözcükleri, isimden isim yapma eki almıştır (A); "cümbüşü, aklımızı, başımızdan" sözcükleri iyelik eki almıştır (C); "doğadaki güzelliği" sıfat tamlamasındaki "-ki" sıfatlaştıran bir ektir (D); "aklımızı başımızdan alıyordu" deyim olduğundan anlamca kaynaşmış birleşik fiildir (E). Çokluk ekini alan sözcükler (tonlarından, boyutlara) adlaşmış sıfat değildir, isim türünde sözcüklerdir (B).

Cevap B

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yüklem, kökü bakımından ötekilerden farklıdır?

- A) Buraya daha önce geldiğimizi şimdi anımsadım.
- B) Akşamüstü fırtınanın etkisi kısmen azaldı.
- C) Meyve doğrarken kestiğim elim, hâlâ kanıyordu.
- D) Dedem bahçedeki gülleri haftada bir suluyordu.
- E) İp buraya geldiği için iyice incelmış.

B, C, D ve E seçeneklerindeki yüklemelerin kökü isim soylu sözcüktür. Bunlar isimden fiil yapma eki almıştır. A seçeneğindeki "anımsadım" yüklemine kökü "an-" fiildir.

Cevap A

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcükler işlevi bakımından benzer ekler almıştır?

- A) Bu tarladan yeterince verim alamadığına üzülüyor.
Ürünlerin birim fiyatının henüz belirlenmediğini söylediler.
- B) Ünlü ozan için şehrin girişine bir anıt dikilecek.
Hediye paketleri için özel ağırlık ve boyut sınırları belirledik.
- C) İki gezegen arasında kozmik bir bağıntı varmış.
Kitabında bazı alıntı metinlere de yer verecek.
- D) Öğleden sonra yayın toplantısına katılacak.
Kitabın dizin bölümü gerçekten özenle hazırlanmış.
- E) Haber fısıltı hâlinde bütün köyü dolaştı.
Sokağın başında dün gece iki karartı gördüm.

D seçeneğinde bulunan "yayın" ve "dizin" sözcükleri fiilden isim yapım eki olan "-ın/-in" eklerini almıştır. Diğer seçeneklerdeki sözcüklerde farklı işlevlerde ekler vardır.

Cevap D

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ayraç içindeki kavramın örneği yoktur?

- A) Çok monoton olan yollarda sürücüler uyuyakalıyor. (Sürerlik fiili)
- B) İhtiyar adamın dünyalar kadar parası vardı ama o, sade bir yaşam sürüyordu. (Abartma ilgisi kuran çokluk eki)
- C) Tırmanacağımız zirve, sandığımızdan daha dikmiş. (Kökteş sözcük)
- D) Törende boyu uzun öğrenciler sıranın arka bölümünde yer alıyordu. (Sıfat grubu)
- E) Düzenlenen seminere işe yeni başlayan kişiler katılacak. (Türemiş isim)

A'da "uyuyakalıyor" sürerlik fiilidir. B'de "dünyalar kadar parası vardı" sözünde "-lar" çokluk eki abartma ilgisi kurmuştur. C'de, yüklem olan "dik" sözcüğü hem isim hem fiil görevinde kullanılabildiğinden kökteş sözcüktür. D'de "boyu uzun" sözü sıfat grubudur. E seçeneğinde türemiş isim yoktur.

Cevap E

1. I. Komşumuz çocuklara birer elma vermiş.
 II. Bu düşük aylıkla insan ailesine nasıl bakar?
 III. Cebindeki çikolataları hemen çıkar.
 IV. Her sabah koşar adım okula giderdik.
 V. Bu, romanlarıyla ün yapmış bir yazar.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerde yer alan altı çizili sözcüklerde bulunan “-ar, -er” eki kaç farklı işlevde kullanılmıştır?

- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5

Söz konusu -ar, -er eki;

- I. cümledeki “bir-er” sözcüğünde isimden isim yapım ekidir,
 II. cümledeki “bak-ar” sözcüğünde geniş zaman kipi ekidir,
 III. cümledeki “çık-ar” sözcüğünde fiilden fiil yapım ekidir,
 IV. cümledeki “koş-ar” ve V. cümledeki “yaz-ar” sözcüklerinde fiilden isim yapma ekidir. Dolayısıyla 4 farklı işlevde kullanılmıştır.

Cevap D

2. Bir şehrin uygarlık seviyesi farklı şekillerde ölçülebilir. Benim yöntemim de şudur: Bir yükseltiden şehre baktığınızda binalar arasından ne kadar yeşillik yükseliyorsa o şehir, o kadar uygar demektir.

Bu cümlede aşağıda verilenlerden hangisi yoktur?

- A) Çıkma durumu eki almış adlaşmış sıfat
 B) Ek eylem almış zamir
 C) Türetilirken ünsüz kaybına uğramış sözcük
 D) Yeterlik fiili
 E) Zincirleme ad tamlaması

Öncülde “şudur” sözcüğü ek eylem almış bir zamirdir (B). “yükse(k)li-yorsa” sözcüğü türetilirken “k” ünsüzü düşmüştür (C). “ölçülebilir” sözcüğü yeterlik fiilidir (D). “şehrin uygarlık seviyesi” sözü, zincirleme isim tamlamasıdır (E). Ne var ki cümlede çıkma durumu eki (-den/-dan) almış adlaşmış sıfat yoktur. Bu eki alan iki sözcük vardır: “yükselti-den” ve “arasından”. Her iki sözcük de isim görevindedir (A).

Cevap A

3. Yazar eserinde okuyucuların beğenisine yönelik ifadelere ağır-
 I II
 lık vermiş. Yazılarını gerçekçi bir yaklaşımdan güç alarak oluş-
 III
 turmayı başarmış. Bunu yaparken de eleştirinin çekici yönüne
 IV V
 kapılmamış.

Yukarıdaki numaralanmış sözcüklerin hangisinde yapım eki, eklendiği sözcüğün türünü değiştirmemiştir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

I numaralı “okuyucuların” sözcüğünde “-ucu” eki, fiilden isim türetmiştir. II numaralı “yönelik” sözcüğünde “-el” eki isimden fiil, “-ik” eki de fiilden isim yapmıştır. IV numaralı “başarmış” sözcüğünde “-ar” eki isimden fiil türetmiştir. V numaralı “çekici” sözcüğünde “-ici” eki, fiilden isim yapmıştır. Bu sözcüklerin hepsinde yapım eki, tür değişimi sağlamıştır. III numaralı “gerçekçi” sözcüğünde “-çi” eki isme gelerek tekrar isim türetmiş ve sözcükte bir tür değişimine neden olmamıştır.

Cevap C

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde basit, türemiş, birleşik sözcükler bir arada kullanılmıştır?

- A) Gecekonduların bulunduğu bölgeden hızlıca ayrıldık.
 B) Geçen hafta düzenlenen Bosna gezisinden hepimiz memnun döndük.
 C) Bu deneme kitabında anlatımın, sözcüklerin bir albenisi var.
 D) Ameliyattan sonra bir süre evinde dinlenmesi gerekiyor.
 E) Madenin derinliklerinden büyük bir patlama sesi geldi.

A’da “gecekonduların” sözcüğü birleşik, diğer sözcüklerin hepsi türemiştir. B’de basit ve türemiş sözcükler vardır, birleşik sözcük yoktur. D ve E’de yine birleşik sözcük yoktur. C’de ise “bu, bir, var” sözcükleri basit, “deneme, anlatımın, sözcüklerin” türemiş, “albeni” birleşik yapıldır.

Cevap C

1. Öyküleme, çeşitli yazınsal türlerin kendi yapılarına uygun olarak kullandığı, olaya bağlı bir anlatım tekniğidir. Roman, tiyatro ve hikâye türlerinin olmazsa olmaz nitelikteki omurgasını oluşturur. Ancak öykülemenin, gerek boyutu gerekse tekniği itibarıyla türlerin karakterine uygun şekiller kazandığını görürüz. Hikâyede öyküleme, insan yaşamının bir boyutunu, bir kesit içerisinde aktaracak bir oylum ile sınırlıyken romanda daha geniş ve daha oylumlu bir yapıya sahiptir. Tiyatroda ise öyküleme, dramatik örüntü tarzında uygulanır.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Karşılaştırma B) Somutlama
C) Tanımlama D) Açıklama
E) Çoğullaştırma

Parçanın "Hikâyede öyküleme, insan yaşamının bir boyutunu, bir kesit içerisinde aktaracak bir oylum ile sınırlıyken romanda daha geniş ve daha oylumlu bir yapıya sahiptir. Tiyatroda ise öyküleme, dramatik örüntü tarzında uygulanır." cümlelerinde karşılaştırma yapılmıştır (A). "... omurgasını oluşturur." ifadesinde somutlamaya başvurulmuştur (B). "Öyküleme, çeşitli yazınsal türlerin kendi yapılarına uygun olarak kullandığı, olaya bağlı bir anlatım tekniğidir." cümlesi tanımsal nitelik taşımaktadır (C). Parçanın genelinde "öyküleme" tekniğiyle ilgili bilgiler aktarıldığından açıklamaya başvurulmuştur (D). Fakat parçada çoğullaştırmaya yer verilmemiştir (E).

Cevap E

2. Hüseyin Rahmi, sokağın nabzını elinde tutabilen az sayıdaki yetkin sanatçımızdan biridir.

Bu cümlede geçen "sokağın nabzını elinde tutmak" sözüyle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sıradan insanları her yönüyle tanımak
B) Toplumsal sorunlara çözümler bulmak
C) İnsanları dilediği gibi yönlendirmek
D) Okuru peşinden sürükleyen bir üslup benimsemek
E) Halkın yapmacıksız yaşamına özenmek

Bu cümlede geçen "sokağın nabzını elinde tutmak" sözüyle yazanın, sıradan insanları bütün yönleriyle bildiği ifade edilmektedir. Bu da A seçeneğinde "Sıradan insanları her yönüyle tanımak" biçiminde dile getirilmiştir.

Cevap A

3. I. Bu hatayı da o çocuğun üzerine atmışlar.
II. Kurul bu konunun tartışılmasını gelecek oturuma attı.
III. Sıcak etkisini hissettirince sırtındaki ceketini attı.
IV. Annem çorbaya yine çok fazla tuz atmış.
V. Ay sonundaki davet için mektupları atmamı unutma.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerde "atmak" sözcüğü kaç farklı anlamda kullanılmıştır?

- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5

"Atmak" sözcüğü I. cümlede "kötü bir işi başkasına yüklemek", II. cümlede "ertelemek", III. cümlede "giyilen bir şeyi çıkarmak", IV. cümlede "ilave etmek", V. cümlede ise "yollamak" anlamında kullanılmıştır.

Dolayısıyla "atmak" sözcüğü numaralanmış cümlelerde, 5 farklı anlamda kullanılmıştır.

Cevap E

4. Uçun kuşlar uçun, doğduğum yere
Şimdi dağlarında mor sümbül vardır
Ormanlar koynunda bir serin dere
Dikenler içinde sarı gül vardır

Bu dizelerde aşağıdakilerden hangisinin örneği yoktur?

- A) Tamlayanı düşmüş isim tamlaması
B) Birden fazla sıfat tamlaması
C) Ek fiilin geniş zaman ekini almış yüklem
D) Hem iyelik hem de hâl eki almış sözcük
E) Haber ve dilek kipiyle çekimlenmiş fiiller

A seçeneği için; "dağlarında, koynunda",

B seçeneği için; "doğduğum yere, mor sümbül, serin dere, sarı gül",

C seçeneği için; "vardır",

D seçeneği için; "dağlarında, koynunda, içinde" örnekleri verilebilir.

Fakat verilen dizelerde E seçeneğinin örneği yoktur. Çünkü dilek kipiyle çekimlenmiş eylem (uçun) olmasına rağmen haber kipiyle çekimlenmiş eylem yoktur.

Cevap E

1. Salah Birsel'in Türk yazınında bir ikincisi yoktur. Kendine özgü bir mizaca sahiptir. Şiirleri de denemeleri de bir dil ve zekâ şölenidir. Örnekleri her geçen gün azalan, okuyan, düşünen, dilini zenginleştiren, kendine özgü bir dünyası ve üslubu olan, esprili bir yazar, bir şairdir.

Bu parçada Salah Birsel'le ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Sıra dışı bir kişiliğinin olduğuna
B) Dili ustaca kullandığına
C) Kendine ait bir sosyal çevresinin olduğuna
D) İyi bir okur olduğuna
E) Farklı türlerde yapıtlar verdiğine

Parçada "Kendine özgü bir mizaca sahiptir." cümlesinden A,

"... bir dil ve zekâ şölenidir" sözünden B,

"...okuyan, düşünen..." sözünden D,

"Şiirleri de denemeleri de..." sözünden E çıkarılabilir.

Ancak C'de verilen "kendine ait bir sosyal çevresinin olduğu" yargısına parçada değinilmemiştir.

Cevap C

2. Günümüz modern insanının en büyük eksikliği, birlikte yaşam sürdüğü kişilere, özellikle yakınındaki insanlara onları sevdiği-
ni söylemeye vakit bulamamasıdır; belki de böyle bir düşünce
aklına gelmiyordur.

Bu cümledeki altı çizili sözcüklerden hangisi, türü bakımından diğerlerinden farklıdır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Cümlede "modern, büyük, yakınındaki, böyle" sözcükleri sıfattır. III numaralı "yaşam" sözcüğü ise isimdir.

Cevap C

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisi ayraç içinde belirtilen kavramla ilişkilendirilemez?

- A) Maden ocağındaki patlamanın üstünden yaklaşık on gün geçti, içerideki işçilerin sağ çıkacağını salıklayan gözler bir-birinden kaçıyor. (Umutsuzluk)
B) Türküler, halk kültürünü sonraki kuşaklara aktarmada çok etkin bir role sahiptir. (Tanımlama)
C) Orman yangınlarının belirli bölgelerde çıkması, sabotaj düşüncesini akıllara getiriyor. (Tahmin)
D) İnsan kitap okumayı kararlılıkla sürdürdükçe yazarlık yolunda aşama kaydeder. (Koşul)
E) Birçok genç kendini geliştirmek yerine emek vermeden bir başarı elde etmenin, bir makama gelmenin derdine düşmüş. (Yakınma)

Sorunun A, C, D ve E seçeneklerinde ayraç içindeki kavramlar cümlelerle örtüşmektedir. Fakat B seçeneğindeki cümlede "türkü'nün tanımı yapılmamıştır, sadece bir işlevinden söz edilmiştir. Cümle "Türkü nedir?" sorusuna cevap vermemektedir.

Cevap B

4. Aşağıdaki dizelerin hangisinde birden çok birleşik fiil kullanılmıştır?

- A) Biz hep açık konuştuk
Gökyüzünden maviydi sözlerimiz
B) Ölümsüzlüğün sofrasına bağdaş kursam
Anlatsam o ağlatan mutluluğu
C) Seller aktı gitti, biz kaldık
Bulutlar uçu gökyüzünden
D) Kulak verir misin çığlıklarına
Bu gül kıyımlarına bakamıyorum
E) Küçük çakıl taşım, nasıl bulayım
Kaybolmuşsun bir kocaman nehirde

A'da sadece "açık konuştuk", B'de "bağdaş kursam", E'de "kaybolmuşsun" birleşik fiildir. C'deki "aktı gitti" sözü de "akıp gitmek" sözünün kalıplaşmasından dolayı birleşik fiildir. Bu seçeneklerde birer birleşik fiil kullanılmıştır. D'de ise "kulak verir misin" anlamca kaynamış birleşik fiildir ve "bakamıyorum" yeterlik fiilinin olumsuzudur yani birleşik fiildir.

Cevap D

1. Hiçbir dönemde, hiçbir umuda geçmiş zaman kipiyle yolculuk yapılmamıştır.

Aşağıdakilerden hangisi anlamca bu cümleye en yakındır?

- A) Yaşamdan beklentileri olmayanlar mutluluğu geçmişte ararlar.
B) Umutlar, karanlık yarınları aydınlatan fenerler gibidir.
C) Umut, yaşam yolculuğunda insanın tek dayanak noktası olmuştur.
D) Umut, yaşanmış olayların arasında değil, yaşanacakların arasında aranmalıdır.
E) Geçmişi yok sayarak geleceğe yönelmek, umutlu olmakla bağdaşmaz.

Verilen cümlede "umut" kavramının geçmişle değil, gelecek zamanla ilgili olduğu belirtilmiştir. Bu düşünceye en yakın yargı da D seçeneğinde dile getirilmiştir.

Cevap D

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde deyim, açıklamasıyla birlikte verilmiştir?

- A) Toplantıya geç kalmamak için sabahleyin evden apar topar çıkmış.
B) Dedem gençliğinde gözünü daldan budaktan sakınmazmış, köydeki herkes ondan çekinirdi.
C) Onun bu vurdumduymaz tavırlarına bir süre göz yumdu, bakalım ne kadar dayanacak?
D) Baktı elde avuçta bir şey kalmadı, o zaman tasarruflu yaşamının ne kadar önemli olduğunu anladı.
E) Misafirleri bir anda görünce eli ayağına dolaştı, görsen nasıl telaşlandı.

Sorunun A, B, C ve D seçeneklerinde deyim kullanılmıştır. Fakat deyimler açıklamalarıyla birlikte verilmemiştir.

E seçeneğinde verilen "eli ayağına dolaştı" deyimini, açıklamasıyla (telaşlandı) birlikte verilmiştir.

Cevap E

3. I. Edebiyat hocamız bizden bir hikâye yazmamızı istedi.
II. Ertesi ders hocamız bu hikâyemi bütün sınıfa okuttu.
III. Neden okutuyordu bir türlü anlamamıştım.
IV. Ben "İpek Mendil" isimli bir hikâye yazıp verdim.
V. Bursa Lisesinde sonuncu sınıftaydım.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerden bir paragraf oluşturulmak istense baştan üçüncü cümle hangisi olur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Bu cümlelerden bir paragraf oluşturulduğunda sıralama V - I - IV - II - III şeklinde olmalıdır. Bu sıralamaya göre de baştan üçüncü cümle IV numaralı cümle olur.

Cevap D

4. Aşağıdaki dizelerin hangisinde haber ve dilek kipleriyle çekimlenmiş fiiller bir arada kullanılmamıştır?

- A) Bir sırnı sürüklüyor terlikler tıpr tıpr
Atıyor sızılardan çıplak duvarda nabızı
B) Söylerler, mezara kulak dayasan
Bir daha ölmek için ölünür
C) Bir sıcaklık duyarsan üşüyen ellerinde
Bil ki seni düşünüyorum
D) Bir su başında geçsin, razıyım, günüm gecem
Sularla konuşmayı bana öğretmiş Kerem
E) Bozulmasın anlamı dostluğun
Uykusuz geçirdim yine geceyi

B'de "söylerler, ölünür" haber kipi, "dayasan" dilek kipiyle,

C'de "düşünüyorum" haber kipi, "duyarsan, bil" dilek kipiyle,

D'de "öğretmiş" haber kipi, "geçsin" dilek kipiyle,

E'de "geçirdim" haber kipi, "bozulmasın" dilek kipiyle çekimlenmiştir.

Fakat A seçeneğinde sadece haber kipiyle çekimlenmiş eylemler (sürüklüyor, atıyor) kullanılmıştır.

Cevap A

1. Mardin, sarı taştan yapılmış evleriyle Güneydoğu Anadolu'nun farklı bir mimariye sahip şehirlerinden biridir. Mardin evlerine karşıdan veya kaleden bakıldığı zaman, evlerin birbiri üstüne yığıldığı izlenimine kapılır insan. Kentin doğal konumundan kaynaklanan bu yapılaşma, kente otantik ve büyüleyici bir görünüm kazandırıyor. Keşke herkes bu gizemli atmosferi görebilse...

Bu parçada aşağıda verilenlerden hangisi yoktur?

- A) Farklı türlerde birleşik sözcükler
B) Zarf görevinde türemiş sözcükler
C) Sıfat türünde basit sözcükler
D) İyelik eki almış sözcükler
E) Durum eki almış türemiş sözcükler

Parçada "birbiri" ve "görebilse" sözcükleri birleşik sözcüktür ve biri zamir, diğeri fiildir (A). Sıfat türündeki "sarı, bu, bir" sözcükleri basit yapıdır (C). "evler-i-y-le, üst-ü-n-e, konum-u-n-da vb." sözcüklerinde iyelik eki vardır (D). Durum eki alan "iz-le-n-im-i-n-e, ko-n-um-u-n-dan" sözcükleri yapım eki aldığı için türemiştir (E). Ancak parçada zarf görevinde kullanılmış türemiş sözcük yoktur. Doğru cevap B'dir.

Cevap B

2. Baharı müjdeleyen portakal ağaçlarının çiçeklenip rayihasının her tarafa yayıldığı dönemde Adana, ressamların tuvallerini ku-racağı, yazarların kitaplarını imzalayacağı, tiyatroların caddele-re taşınacağı karnaval süresince birer gösteri alanına döner.

Bu cümledeki altı çizili sözcüklerden hangisi fiilimsi değildir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Cümlede "müjdeleyen, yayıldığı, imzalayacağı" sözcükleri sıfat-fiildir. "çiçeklenip" sözcüğü zarf-fiildir. V numaralı "süre-si-n-ce" sözcüğü fiilimsi değildir. "süre" ismi sırasıyla iyelik ve eşitlik eki almıştır.

Cevap E

3. Aşağıdakilerin hangisinde ayraç içindeki açıklama cümleyle örtüşmemektedir?

- A) Burada her yıl ağustos ayında şenlikler düzenleniyor. (Anlam kayması vardır.)
B) Evimizin yakınındaki bu kavşakta sık sık kaza oluyor. ("Olmak" sözcüğü yardımcı eylem olarak kullanılmamıştır.)
C) Dikkatli baktınız mı siz de kumaştaki defoyu görürsünüz. (Koşul anlamı vardır.)
D) Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam* romanı özgün konusu, çarpıcı biçimiyle dikkat çeker. (Anlamca kaynaşmış birleşik fiil vardır.)
E) Çoğu genç, bir üniversiteye yerleşebilirse çok mutlu olur. (Sayı sıfatına yer verilmiştir)

A'da şimdiki zaman kipiyle çekimlenen "düzenleniyor" fiili, geniş zaman kipi anlamında (düzenlenir) kullanıldığından anlam kayması vardır.

B'de "olmak" sözcüğü, "gerçekleşmek" anlamında başlı başına bir eylemdir.

C'de "mı" soru edatı cümleye koşul anlamı katmıştır.

D'de "dikkat çeker" yüklemi anlamca kaynaşmış birleşik fiildir.

Fakat E seçeneğindeki "bir" sözcüğü "herhangi bir" anlamında kullanıldığından belgisiz sıfattır, sayı sıfatı değildir.

Cevap E

4. Pahalı ve ağır kimyasallar içeren kozmetik ürünleri bir kenara bırakıp doğal ürünler ile cilt bakımı yapmaya ne dersiniz?

Bu cümleyle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) "ve" sözcüğü sıfatları bağlamıştır.
B) "kimyasallar" sözcüğü adlaşmış sıfattır.
C) "ile" sözcüğü bağlaç görevinde kullanılmıştır.
D) "ne" sözcüğü soru zamiridir.
E) "içeren" sözcüğü sıfat-fiil, "bırakıp" sözcüğü zarf-fiil ve "yapmaya" sözcüğü isim-fiildir.

Öncülde "ve" bağlacı "pahalı, ağır" sıfatlarını bağlamıştır (A). "kimyasallar (kimyasal maddeler)" sözcüğü adlaşmış sıfattır (B). "ne" sözcüğü, bir söz öbeğinin ya da cümlelerin yerine kullanıldığından soru zamiridir (D). E'de verilen yargı da doğrudur. Ancak "ile" sözcüğü bağlaç değil, edat görevindedir. Çünkü "ile" yerine "ve" sözcüğü getirilememektedir yani sözcüğün bağlayıcı özelliği yoktur (C).

Cevap C

9. ÜNİTE

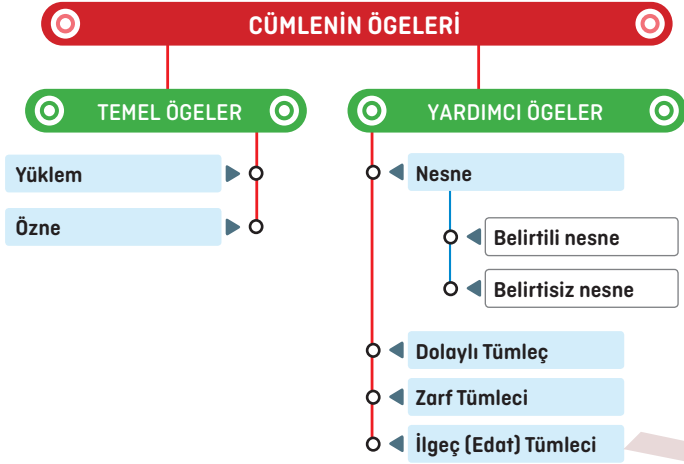
CÜMLENİN ÖGELERİ

Temel ve Yardımcı Ögeler, Cümlede Vurgu ve Ara Söz

32. FASİKÜL

CÜMLENİN ÖGELERİ

- Bir duyguyu, düşüncüyü, olayı anlatan, yargısı tamamlanmış sözcük birliğine **cümle** denir. Cümle içindeki sözcüklerin tek başlarına ya da diğer sözcüklerle grup oluşturarak üstlendikleri görev de öge denir. Bu ögeler şunlardır:

- Bir cümlede ögeler aranırken ilk önce **yüklem** bulunur çünkü yüklem, diğer ögelerden bağımsız bir şekilde bulunurken diğer ögeler, yükleme bağıdır ve ona sorulan sorularla bulunur. Bu özelliği aşağıdaki örnekte inceleyelim:

► Babam, yaz gelince bizi Van'daki köyümüze götürürdü.
Özne Zarf Tümleci Nesne Dolaylı Tümleç Yüklem
(Kim?) (Ne zaman?) (Kimi?) (Nereye?)

► Eski balıkçı teknesi, sahilde öylece duruyor.
Özne Dolaylı Tümleç Zarf Tümleci Yüklem
(Ne?) (Nerede?) (Nasıl?)

TEMEL ÖGELER

Yüklem

- Cümledeki işi, hareketi, durumu bildiren çekimli ögeye** yüklem denir. Yüklem, bir cümlede ana ögedir yani yüklem olmadan cümle de oluşmaz.
- Yüklem, kip ve kişi eki almış çekimli bir eylemden oluşabilir.

Örnekler

- Hangi otobüse bineceğimi ona sordum.
- Bir gün daha bizde kalmasını teklif ettim.
- Yüklem, ek eylem almış isim soylu bir sözcükten veya sözcük grubundan oluşabilir.

Örnekler

- Bu yörenin en unutulmaz özelliği, yemekleriydi. (isim)
- Onu her zaman koruyan kollayan, bizdik. (kişi adlı)
- Bugün hava dünkü kadar sıcak değildi. (ilgeç grubu)
- Matematik öğretmenimiz dün yorgun gibiydi. (ilgeç grubu)
- Onların evi, tarihî bir sokaktaymış. (sıfat tamlaması)
- Kapıdaki kişi, konağın sahibiymiş. (isim tamlaması)
- Burası, geçen yılki yayla şenliklerinin yapıldığı yermiş. (eylemsiyle oluşturulmuş sıfat tamlaması)

ETKİNLİK - 1

Aşağıdaki cümlelerin yüklemelerini belirleyip karşısındaki kutucuklara yazınız.

1. Kadıncağız, okuldan eve dönmeyen oğlunu merak ediyordu.	merak ediyordu
2. Bu kasaba, kimsenin uğramadığı küçük bir yerd.	kimsenin uğramadığı küçük bir yerd
3. Onun sesinde insanı rahatlatan bir ton vardı.	vardı
4. Bu kitaptaki şiirlerin çoğunu lise yıllarında kaleme almıştı.	kaleme almıştı
5. Bir çevirmenin her iki dilin inceliklerini bilmesi, çevirinin temel gerçeğiydi.	çevirinin temel gerçeğiydi
6. Yeşil erik toplarken ağaçtan düştüğü günler aklına geldi bir an.	aklına geldi

ETKİNLİK - 4

Aşağıdaki cümlelerdeki dolaylı tümleçleri belirleyip karşısındaki kutucuklara yazınız.

1. Arabayı çeken yağız at, onu hayranlıkla izleyenlere kişneyerek karşılık veriyordu.	<u>onu hayranlıkla izleyenlere</u>
2. Arkadaşlarımla Arnavut kaldırımlı bozuk yolda zorla ilerleyebildik.	<u>Arnavut kaldırımlı bozuk yolda</u>
3. Turistler, kentin mükemmel taş işçiliğine sahip medreselerine, manastır ve tarihî konaklarına ilgi gösteriyor.	<u>kentin mükemmel taş işçiliğine sahip medreselerine, manastır ve tarihî konaklarına</u>
4. Taze baharat kokularının yükseldiği çarşılarında her sokak keşfedilecek yeni bir dünyaya açılır.	<u>Taze baharat kokularının yükseldiği çarşılarında / keşfedilecek yeni bir dünyaya</u>
5. Bu yazımız, belli konulara odaklanarak yapıtlarında hep o konuları anlatmıştır.	<u>yapıtlarında</u>

Zarf Tümleci (Zarf Tamlayıcısı)

- Bir cümledeki yüklemi; durum, zaman, miktar, yer-yön ve sebep gibi yönlerden tamamlayan ögelerdir.
- Yükleme sorulan “nasıl, ne zaman, ne kadar, niçin vb.” sorularla bulunur.

Örnekler

- Köylüler sıkıntılarını bir dilekçe yazarak yetkililere ilettiler. (nasıl?)
- Hava kararınca sokaklarda kimseler kalmazdı. (ne zaman?)
- Yurt dışından gelecek misafirleri havaalanında epey bekledik. (ne kadar?)
- Ünlü yazarın yapıtları, okurdan özgür bir düşünce yapısı ve dikkatli bir okuma istediği için her okura hitap etmez. (niçin?)

ETKİNLİK - 5

Aşağıdaki cümlelerdeki zarf tümleçlerini belirleyip karşısındaki kutucuklara yazınız.

1. Masanın üzerindeki kitapları raflara gelişigüzel dizmişti.	<u>gelişigüzel</u>
2. Yağmur şiddetini artırdıkça apartmanların giriş katlarında oturanlar kederleniyordu.	<u>Yağmur şiddetini artırdıkça</u>
3. Sıcak bir yaz günü kafilâ ağır ağır yürüyerek köylerine gidiyordu.	<u>Sıcak bir yaz günü / ağır ağır yürüyerek</u>
4. Özlü bir anlatım gerektirdiğinden hikâye yazmak zordur.	<u>Özlü bir anlatım gerektirdiğinden</u>

VİP NOT

- Kesinlik bildiren “şüphesiz, asla, mutlaka vb.” sözcüklerle “belki, ola ki, herhâlde vb.” olasılık bildiren sözcükler, yüklemi anlamca tamamladıklarında zarf tümleci görevine geçer.
- İyi okurlar, bir müddet sonra niteliksiz kitaplarla nitelikli kitapları mutlaka ayırt eder. (kesinlik/zarf tümleci)
- Kar yağışı belki öğleden sonra kesilir. (olasılık/zarf tümleci)

VİP UYARI

- Yer-yön zarfları (içeri, dışarı, ileri, geri, aşağı, yukarı, öte, beri) ek aldığında zarf tümleci olmaz. Aldığı eklerle göre, öge olarak değişik görevler üstlenir.
- Öğrenciler hemen içeri girsin. (zarf tümleci)
- Öğrenciler hemen içeriye girsin. (dolaylı tümleç)
- İçerisi çok sıcakmış. (özne)
- Öğrenciler içeride beklesin. (dolaylı tümleç)
- Bulunduğu yerden içeriye göremiyordu. (nesne)

Soru 5

(I) Arkeologlar yeni kalıntılar ortaya çıkarmak ve daha fazla bilgi elde etmek için teknolojik gelişmelerden yararlanıyorlar. (II) Ama geçmişte olup bitenler hakkındaki her şeyi tam olarak bilemeyecekler. (III) Zira eski kalıntıların önemli bir bölümünün, zamanın yok edici gücüne dayanmadığını görebiliyoruz. (IV) Geçmişe ait düşünceler ve inançlar gibi çok önemli şeyler, hemen hemen hiç iz bırakmadan yitip gidebiliyor. (V) Bu yüzden arkeologlar, buldukları en küçük parçalar üzerinde büyük bir dikkatle çalışıyorlar.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinin öge sıralanışı “özne - zarf tümleci - yüklem” şeklindedir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

ÖSYM Sorusu

Çözüm

IV numaralı cümlelerin öge sıralanışı “özne - zarf tümleci - yüklem” şeklindedir.

Geçmişe ait düşünceler ve inançlar gibi çok önemli şeyler, (ne?=özne) / hemen hemen hiç iz bırakmadan (nasıl?=zarf tümleci) / yitip gidebiliyor (yüklem).

Cevap D

1. Yirminci yüzyılın başında yaşamış bir İstanbul ailesinin Batı özentisiyle birlikte çözülüşünü çarpıcı gözlemlerle dile getiren *Aşk-ı Memnu*, yayımlandığı dönemde birçok insanı etkiledi.

Bu cümlelin öznesi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) *Aşk-ı Memnu*
- B) birçok insanı
- C) çarpıcı gözlemlerle dile getiren *Aşk-ı Memnu*
- D) bir İstanbul ailesinin Batı özentisiyle birlikte çözülüşünü çarpıcı gözlemlerle dile getiren *Aşk-ı Memnu*
- E) Yirminci yüzyılın başında yaşamış bir İstanbul ailesinin Batı özentisiyle birlikte çözülüşünü çarpıcı gözlemlerle dile getiren *Aşk-ı Memnu*

Verilen cümlede yükleme "Ne etkiledi?" sorusu yöneltildiğinde "*Aşk-ı Memnu*" cevabı alınır. Ancak bu eser adı tek başına özne durumunda değildir. Öncesindeki bölümün tamamı bu eser adını nitelemektedir. Özne "Yirminci yüzyılın başında yaşamış bir İstanbul ailesinin Batı özentisiyle birlikte çözülüşünü çarpıcı gözlemlerle dile getiren *Aşk-ı Memnu*" sözüdür.

Cevap E

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sıfat tamlaması özne görevinde kullanılmamıştır?

- A) Mevsim normallerinin üzerinde seyreden sıcaklar, hayatı olumsuz etkiliyor.
- B) Sırtlarını birbirine dayayan tarihî evler, bu mahalleyle özdeşleşmişti.
- C) Para dağıtılacak söylentisi, banka önünde uzun kuyrukların oluşmasına neden oldu.
- D) Geçmiş olaylara duygusal yaklaşım, bir tarihçinin en büyük hatasıdır.
- E) Bu sıra dışı film seyirci toplamada hiç zorlanmayacak.

A'da "Mevsim normallerinin üzerinde seyreden sıcaklar" sözü, B'de "Sırtlarını birbirine dayayan tarihî evler" sözü, D'de "Geçmiş olaylara duygusal yaklaşım" sözü, E'de "Bu sıra dışı film" sözü sıfat tamlamasıdır ve özne görevinde kullanılmıştır. C'de özne konumundaki "Para dağıtılacak söylentisi" sözü ise sıfat tamlaması değildir.

Cevap C

3. Aşağıdaki cümlelerden hangisi özne ve yüklemden oluşmuştur?

- A) Doğal ahşap tasarımlar son zamanlarda daha çok tercih ediliyor.
- B) Meydandaki bu küçük kahvehane, mahallede yaşayan ihtiyarların buluşma noktasıydı.
- C) Radyo, televizyonun olmadığı zamanlarda çok kıymetli bir eşyaydı.
- D) Eleştirmenlerin büyük çoğunluğu genç yönetmenin filmini beğenmişti.
- E) Evimin arkasında yeşilliğini yaz kış kaybetmeyen bir çam korusu vardı.

Seçenekler incelendiğinde B'de verilen cümlelin, özne ve yüklemden oluştuğu anlaşılmaktadır. Yükleme sorulan "Ne?" sorusuna cevap veren "Meydandaki bu küçük kahvehane" sözü özne, yargı bildiren "mahallede yaşayan ihtiyarların buluşma noktasıydı" sözü ise yüklemidir.

Cevap B

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ögelere ayırmada bir yanlışlık yapılmıştır?

- A) Dünya klasiklerini eğitsel açıdan incelediğimizde / onların çocuklara yönelik eğitici mesajlar barındırdığını / söyleyebiliriz.
- B) Güneyin bereketli topraklarından yayılan koku / insana / bitimsiz bir enerji / verir.
- C) Her anne ve baba / çocuğunun toplum içerisinde / sağlıklı, başarılı ve mutlu bir birey olmasını / ister.
- D) Eleştirel okuma / diğer okuma tekniklerine göre / okuyucunun daha fazla zaman harcamasını / gerektirir.
- E) Okunan her kitap / kişiyi / farklı düşüncelere / yönlendirir.

C seçeneğindeki cümlelin ögeleri yanlış ayrılmıştır. Cümle "Her anne ve baba / çocuğunun toplum içerisinde sağlıklı, başarılı ve mutlu bir birey olmasını / ister." şeklinde (özne / nesne / yüklem) ögelerine ayrılmalıdır.

Cevap C

1. Gerçeküstü öğeleri kara mizahla birleştirerek özgün bir resim dili yaratan sanatçının tablolarında görsel bir zenginlik vardır.

Bu cümlelerin öğeleri aşağıdakilerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- A) Özne, yüklem
- B) Nesne, dolaylı tümleş, özne, yüklem
- C) Dolaylı tümleş, özne, yüklem
- D) Zarf tümleş, özne, yüklem
- E) Nesne, zarf tümleş, dolaylı tümleş, özne, yüklem

Verilen cümlede yükleme sorulan "Neyde?" sorusunun cevabı olan "Gerçeküstü öğeleri kara mizahla birleştirerek özgün bir resim dili yaratan sanatçının tablolarında" sözü dolaylı tümleş, "Ne vardır?" sorusunun yanıtı olan "görsel bir zenginlik" sözü özne, "vardır" da yüklem. Buna göre cümlelerin öğeleri "Dolaylı tümleş, özne, yüklem" şeklindedir.

Cevap C

2. İnsanların duyguları üzerinde yapılan uluslararası bir çalışmaya göre 2017 yılı, dünya tarihinin en keyifsiz yılıydı.

Aşağıdaki cümlelerin hangisi, öğelerin dizilişi bakımından bu cümleyle aynıdır?

- A) Çocukların sözcük dağarcığının zenginleştirilmesi için dinleme etkinlikleri sıkça başvurulan bir yöntemdir.
- B) Birçok firmanın sosyal medya aracılığıyla ürünlerini tanıttığı anlaşılmaktadır.
- C) İnsanların isteğine göre özel olarak tasarlanan mücevherler dikkat çekicidir.
- D) Festivaller, sanatseverler için öteden beri önemli bir etkinliktir.
- E) Bilim adamları gezegenlerde hayat olup olmadığı konusunu hâlâ araştırıyor.

Öncüldeki cümlelerin öğeleri şu şekildedir:

İnsanların duyguları üzerinde yapılan uluslararası bir çalışmaya göre
İlgeç Tümleş

2017 yılı, dünya tarihinin en keyifsiz yılıydı.
Özne Yüklem

A'daki cümlelerin öge dizilişi de öncülle aynıdır:

Çocukların sözcük dağarcığının zenginleştirilmesi için
İlgeç Tümleş

dinleme etkinlikleri sıkça başvurulan bir yöntemdir.
Özne Yüklem

Cevap A

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde özne bir söz öbeğinden oluşmamıştır?

- A) Evden çıktıktan sonra çevremizdekilere gün boyu bol keseden dağıttığımız gülücükler, evimizin kapısından girince kayboluverir.
- B) Günümüz modern toplumlarında, kalabalıklar içinde yaşayan yalnızların sayısı gün geçtikçe artıyor.
- C) Son yıllarda yapılan çalışmalar, uykunun öğrenme üzerinde olumlu bir etkisinin olduğunu ortaya koyuyor.
- D) Seçkin olarak nitelendirilen okurlar, gazete ve dergilerde yayımlanan düşünce yazılarını okumuyor.
- E) Bazı kimyasal maddelerin sağlığını zarar verdiğini insanlar yeni yeni öğreniyor.

Seçeneklerdeki özneleri bulalım: A'da "Evden çıktıktan sonra çevremizdekilere gün boyu bol keseden dağıttığımız gülücükler", B'de "kalabalıklar içinde yaşayan yalnızların sayısı", C'de "Son yıllarda yapılan çalışmalar", D'de "Seçkin olarak nitelendirilen okurlar" söz öbeği özne görevindedir.

E'de "insanlar" öznesi tek bir sözcükten oluşmuştur.

Cevap E

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ara söz, nesne göreviyle kullanılmıştır?

- A) Fransızca konuşulan ülkelerde popüler olan bu film, *Marsupilami*, çizgi romandan uyarlanmış.
- B) Ahenk, dil yetkinliği, çağrışım zenginliği bir şiirin olmazsa olmazlarındandır.
- C) Uzmanlar depresyona, günümüzün moda hastalığına, ısrarla dikkat çekiyor.
- D) Bakırcılığı, can çekişen bu geleneksel sanatı, çarşıdaki birkaç usta yaşıyor.
- E) Müziğin, evrensel bir dili olan sanatın, insanlar üzerinde bıraktığı etki şaşırtıcı boyuttadır.

A'da "*Marsupilami*" ara sözü özne, C'de "günümüzün moda hastalığına" ara sözü dolaylı tümleş, E'de "evrensel bir dili olan sanatın" ara sözü tamlayanın açıklayıcısıdır ve öznenin içinde yer almıştır. B'de ara söz yoktur. D'deki "can çekişen bu geleneksel sanatı" ara sözü, "Neyi?" sorusuna cevap veren "Bakırcılığı" nesnesinin açıklayıcısı görevindedir.

Cevap D

10. ÜNİTE

FİİLLERDE ÇATI

Nesne ve Öznesine Göre Fiiller

33. FASİKÜL

FİİL (EYLEM) ÇATISI

Cümlede, eylemin nesne alabilmesine ya da alamamasına; öznenin eylemde bildirilen işle ilgili olarak gösterdiği özelliğe eylem çatısı denir.

Örnekler

- ▶ Öğrencileriniz, size küçük bir hediye **gönderdiler**.
- ▶ Havanın yağmurlu olması piknik planlarımızı **bozdu**.

VİP NOT

Bir fiilin çatı özellikleri, sadece yüklemi fiil olan cümlelerde incelenebilir. Yani yüklemi isim olan cümlelerde çatı aranmaz.

Soru 1

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde çatı özelliği aranmaz?

- A) Belgesel türünde programları izlemeyi çok seviyorum.
- B) Filmin kamera arkası görüntüleri de çok eğlenceliydi.
- C) Biraz sonra gerekli açıklama yapılacaktı.
- D) Rötar yapan uçak yarım saat sonra havalandı.
- E) Tatilde de yazı çalışmalarımı sürdürmeyi düşünüyorum.

Çözüm

A, C, D, E seçeneklerinde yüklem, fiil (eylem) olan sözcüklerden oluştuğu için bu cümlelerde çatı özelliği aranabilir. Ancak B seçeneğindeki "eğlenceliydi" yüklemi ek eylem almış bir isim olduğu için bu cümlede eylem çatısı aranmaz.

Cevap B

Fiillerde çatı konusu, eylemin cümledeki nesneyle ve özneyle olan ilişkisi bakımından ikiye ayrılmaktadır:

ÇATI BAKIMINDAN FİİLLER

Nesnesine Göre Fiiller

Geçişli fiil

Geçişsiz fiil

Öznesine Göre Fiiller

Etken fiil

Edilgen fiil

Dönüşlü fiil

İşteş fiil

A) Nesnesine Göre Fiiller

Fiiller nesne alıp almamaları bakımından **geçişli** ve **geçişsiz** olmak üzere ikiye ayrılır.

1) Geçişli Fiil

Nesnesi olan ya da nesne alabilen eylemlere geçişli fiil denir. Bir cümlede nesneyi, yükleme sorduğumuz "**neyi, kimi**" sorularıyla bulduğumuz için bu sorulara cevap veren eylemler geçişlidir.

Örnekler

- ▶ Sanatçı, Balkan şarkılarını çok güzel söyledi.
- ▶ Yarın ödevlerinizi kontrol edeceğim.
- ▶ Biletlerimizi iki ay öncesinden almıştık.
- ▶ Bu romanı sanırım lise yıllarında okumuştum.
- ▶ Doktor, raporlarınızı da getirmenizi istedi.
- ▶ Halıların el dokuması olduğunu biliyordum.
- ▶ Sürüdeki koyunları otlaklara doğru götürdüler.

Soru 2

Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi, **geçişli çatılı bir eylemdir**?

- A) Kış mevsimi sert geçtiği için bu sene meyve hasadı çok geç başladı.
- B) Dağcılar, sık ağaçların bulunduğu alanda bir süre durdular.
- C) Çınar ağacının serin gölgesinde bir süre dinlendik.
- D) İşler pek de yoğun olmayınca ayakkabı dükkânını erkenden kapatmıştı.
- E) Yanardağ tekrar faaliyete geçince bir buçuk milyondan fazla kişi buradan göç etti.

Çözüm

A, B, C, E seçeneklerindeki eylemler "neyi, kimi" sorularına cevap vermediği için geçişsizdir. D seçeneğindeki "kapatmıştı" eylemi bu sorulara cevap vererek "ayakkabı dükkânını" nesnesini aldığı için geçişli çatılıdır.

Cevap D

3) Dönüşlü Fiil

Bir cümlede **özne, yüklemde belirtilen eylemi hem yapıyor hem de yaptığı bu eylemden etkileniyorsa** bu tür eylemlere **dönüşlü eylem** denir. Dönüşlü eylemler de edilgen fiiller gibi “-l-” ve “-n-” ekiyle türetilir ancak ondan farklı olarak cümlede gerçek ya da gizli özne bulunmaktadır. Dönüşlü eylemin yüklem olduğu cümlede “**kendi kendine yapma**” anlamı vardır.

Örnekler

- ▶ Kardeşim, okula ilk kez gideceği için hızlıca giyindi.
- ▶ Zeynep, kendisini davet etmediğimiz için çok üzülmüş.
- ▶ Amcam adaylıktan son anda kendi isteğiyle çekildi.
- ▶ Ailesi her fırsatta onun başarısıyla övünürdü.
- ▶ Maçtan sonra futbolcular yıkıldılar.
- ▶ Müdür bey, az önce toplantıdan ayrıldı.
- ▶ Maçı bizim takım kazanınca çok sevindim.

VİP UYARI

- Edilgen ve dönüşlü fiillerin her ikisi de “-l-” ve “-n-” çatı ekini aldıklarından birbirine karıştırılabilmektedir. Bu çatı eklerini alan fiillerin yüklem olduğu cümlede gerçek ya da gizli özne varsa ve özne işi yapan konumundaysa fiiller **dönüşlü** çatılıdır. Bu fiiller sözde özne alıyorsa, özne işten etkilenen konumundaysa **edilgen** fiildir.
- ▶ Arkadaşım bu sözüme biraz alınmış. (**dönüşlü fiil**)
- ▶ Ona ödül olarak bir bisiklet alınmış. (**edilgen fiil**)

Soru 12

Anneleri yaramazlık yapan çocuklara söylendi.

Bu cümlelerin yüklemiyle aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi arasında çatı yönünden benzerlik vardır?

- A) Toplantıda önemli kararlar alındı.
- B) Bayram bu yıl daha coşkulu kutlandı.
- C) Okul arkadaşını karşısında görünce çok sevindi.
- D) Üyelere verilen kartların tümü yenilendi.
- E) Törende çağdaş ozanlardan şiirler okundu.

ÖSYM Sorusu

Çözüm

Verilen cümlede “söylendi” eylemi “-n-” çatı ekini aldığı ve cümlede gerçek özne olarak “anneleri” kelimesi olduğu için dönüşlü çatılıdır. C seçeneğindeki “sevindi” eylemi de “-n-” çatı ekini aldığı ve cümlede gizli özne (o) olduğu için dönüşlüdür.

Cevap C

4) İşteş Fiil

İş, oluş ve kılışı birden çok öznenin gerçekleştirdiği fiiller, işteş çatılıdır. İşteş çatılı eylemler “-ş-” ekini alır. Bazı fiiller, “-ş-” işteşlik ekini almadığı hâlde, kalıplaşarak birden fazla kişi tarafından yapılma anlamı kazandıkları için işteş olarak kabul edilir.

Örnekler

- ▶ İki sürücü park sorunundan dolayı tartıştı.
- ▶ Yavrular, annelerini görünce ötüşüyordu.
- ▶ Dedem cephede en ön safta savaşmış.

VİP NOT

- İşteş fiillerde “karşılıklı” ya da “birlikte” yapma anlamı vardır.

Karşılıklı

- ▶ Onlarla market alışverişinde karşılaştık.
- ▶ Onunla en son geçen ay görüşmüştüm.
- ▶ Ahmet Bey ve oğlu ile az önce tanıştık.

Birlikte

- ▶ Yeni doğan kuzular tatlı tatlı meleşiyordu.
- ▶ Kuşlar yiyecek bulmak için uçuşuyordu.
- ▶ Çevredekiler yaralıya yardım için koşuştular.

VİP UYARI

- Cümlede belirtilen işi, çoğul kişi eki almış bir eylem ya da topluluk belirten bir özne sayesinde birden fazla kişi yapıyor gibi görünse de “-ş-” eki aldığı hâlde işteş olmayan fiiller vardır. Söz konusu fiilde belirtilen işi, tek kişinin yapabiliyor olmasına dikkat edilmelidir.
- ▶ Bu sahil kasabasına kısa sürede alıştı.
- ▶ Tüm mahalle, yıkılan köprüyü tekrar inşa edebilmek için gece gündüz çalıştı.

Soru 13

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yüklem, işteş çatılıdır?

- A) Karanlıkta görünmemek için âdeti yere yapıştılar.
- B) Bu hafta sonu piknik yapmak üzere sözleştik.
- C) Her zamanki gibi konuyla ilgisiz kişiler de lafa karıştılar.
- D) Deprem yaşanan köye ilk bizler ulaştık.
- E) Öndeki kafilere iki saatlik bir yürüyüşle yetiştiler.

Çözüm

B seçeneğindeki “sözleştik” eylemi “-ş-” çatı ekini aldığı ve cümlede sözü edilen eylem birden fazla kişi tarafından yapıldığı için işteş çatılıdır.

Cevap B

1. Değişir rüzgârın yönü
I
Solar ansızın yapraklar
II
Şaşırır yolunu denizde gemi
III
Boşuna bir liman arar
IV
Gülüşü bir yabancının
V
Çalmıştır senden sevdiğini

Bu dizelerdeki numaralanmış eylemlerle ilgili aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) I. fiil geçişsiz çatılıdır.
B) II. fiil etken çatılıdır.
C) III. fiil oldurgan çatılıdır.
D) IV. fiil geçişli çatılıdır.
E) V. fiil işteş çatılıdır.

E seçeneğindeki "çalmıştır" eylemi "-ş" çatı ekini almadığı ve cümlede sözü edilen eylemin birden fazla kişi tarafından yapılması söz konusu olmadığı için işteş çatılı değil, etken çatılıdır.

Cevap E

2. Güzeller yalnız bayram günleri süslenir
Seninse bayramları süsler gül yüzün

Bu dizelerdeki altı çizili eylemlerin çatısı, aşağıdakilerden hangisinde sırasıyla verilmiştir?

- A) Dönüşlü - etken
B) Edilgen - etken
C) Etken - geçişsiz
D) Dönüşlü - edilgen
E) Edilgen - geçişli

"Süslenir" eylemi ilk cümlede hem "-n-" çatı ekini aldığı hem de eylemi gerçekleştiren gerçek özne (güzeller) cümlede bulunduğu için dönüşlü bir fiildir. İkinci cümledeki "süsler" eylemi herhangi bir çatı eki almadığı ve "gül yüzün" öznesi işi yapan konumunda olduğu için etken bir fiildir.

Cevap A

3. Yaşam sürekli olarak yeni gelişmelere dair anlar oluştursa da
I
geçmiş, acı bir hatıra olarak her daim bellekte yer edinir. Bel-
II
lekte yer edinen bu durum, imgenin zihinde bir gösterge olarak kendini tekrarlaması sonucunda oluşur. Sergide yer alan ünlü
III
sanatçının fotoğrafları da bu doğrultuda belleğe işlenen acıları ortaya çıkarıyor. Çerçevelemede ve kompozisyonda modern
IV
yaklaşımlar sergileyen sanatçı, çalışmalarını insan yaşamının kırılmalılığı üzerine şekillendiriyor.
V

Bu parçadaki altı çizili sözcüklerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. oldurgan çatılıdır.
B) II. geçişsiz çatılıdır.
C) III. işteş çatılı değildir.
D) IV. etken çatılıdır.
E) V. edilgen çatılıdır.

E seçeneğindeki "şekillendiriyor" eylemi "-l-, -n-" çatı eklerinden herhangi birini almadığı, cümlede "sanatçı" gerçek öznesi bulunduğu ve eylemin başkası tarafından yapıldığı anlamı bulunmadığı için edilgen çatılı değil, etken çatılıdır.

Cevap E

4. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi, etken ve geçişsiz bir fiildir?

- A) Doğayı korumak için bu kurallara uymak gerektiğini bilelim.
B) Üzümleri dikkatli şekilde sepetlere koymalısınız.
C) Şimdi bu karışıma krema ve süt katacağız.
D) Festival için birçok kişi kasabada konaklıyordu.
E) Görevli, sırası gelenlerin ismini tek tek okudu.

D seçeneğindeki "konaklıyordu" eylemi "neyi, kimi" sorularına cevap vermediği için geçişsiz çatılı ve cümlede eylemi gerçekleştiren "birçok kişi" gerçek öznesi bulunduğu için etken çatılı bir fiildir.

Cevap D

1. Türkiye'yi bazı tarihî ve edebî kitaplardan tanıyorum. Genel olarak baktığımda Türkiye benim için alışılmadık bir ülke olduğundan daha önce ülkenize hiç gelmemiştim. Buna rağmen "Üç Cisim Problemi" adlı romanım Türkiye'den özel bir simgeyi içeriyor. Türkiye hakkında tabii ki biraz bilgim var. Mesela zengin bir tarihsel kültüre sahip olduğunu biliyorum. Ve dahası Nobel Ödülü'nü kazanan Orhan Pamuk'u okumayı ihmal etmemiştim.

Bu parçada geçen aşağıdaki eylemlerden hangisi, çatısı yönüyle ötekilerden farklıdır?

- A) tanıyorum B) gelmemiştim C) içeriyor
D) biliyorum E) ihmal etmemiştim

B seçeneğindeki "gelmemiştim" eylemi, nesneyi bulduran "neyi, kimi" sorularına cevap vermediği için geçişsiz çatılıdır. Diğer eylemler bu sorulara cevap verdiği yani nesne alabildiği için geçişli çatılıdır.

Cevap B

2. Gurbet ademden kara, hasret ölümden acı

Ne zaman tükenecek bu yollar, arabacı

Atları hızlı sür ki köye pek geç varmasın

Nişanlımın gözleri yollarda kararmasın

Düştüğüm yollar gibi sonsuzdur benim tasam

Bekleyenim olsa da razıyım kavuşmasam

Bir kere görse gözüm köyün aydınlığını

Bu dizelerdeki altı çizili eylemlerden hangisi çatısı yönüyle ötekilerden farklıdır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Numaralanmış fiillerin tümü etken çatılıdır. Bu durumda fiilleri nesnesine göre incelemeliyiz. I, II, III ve IV. eylemler, nesneyi bulmak için sorulan "neyi, kimi" sorularına cevap vermediği için geçişsiz çatılıdır. V numaralı "görse" eylemi "onu görse" biçiminde nesne alabildiği için geçişlidir.

Cevap E

3. (I) Ana dilimizde yazdığı için gurur duyduğumuz yazarları dünyanın geri kalanıyla paylaşamamak, biz Türk edebiyatı okuyucuları için ciddi bir sorun oluşturuyor. (II) Öne çıkan birkaç yazara ait olanlar dışında pek çok Türkçe eser, yabancı dillere çevrilmeyi bekliyor. (III) Merkezi İngiltere'de bulunan bir yayınevi ile ortak yürütülen bir projede, çağdaş Türk edebiyatının saygın eserleri İngilizceye çevrilmeye çalışılıyor. (IV) Geçtiğimiz mayıs ve haziran aylarında bu yayın dizisinin ilk iki kitabı piyasaya çıktı. (V) Türk edebiyatının uluslararası tanınırlığına yeni bir soluk getireceği benzeyen bu projenin devamında hangi isimlerin çevrilceği henüz belirlenmemiş.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) I.nin yüklemi, oldurgan fiildir.
B) II.nin yüklemi, geçişli fiildir.
C) III.nün yüklemi, edilgen fiildir.
D) IV.nün yüklemi, etken fiildir.
E) V.nin yüklemi, dönüşlü fiildir.

V. cümlede "belirlenmemiş" eylemi "-n-" çatı ekini aldığı ve cümlede eylemi gerçekleştiren gerçek ya da gizli özne bulunmadığı için bu cümle dönüşlü değil, edilgen çatılıdır.

Cevap E

4. Bu sahil kentinin sokaklarında insanlar ----.

Bu cümle aşağıdakilerden hangisiyle tamamlanırsa nesne - yüklem ilişkisi yönüyle ötekilerden farklı olur?

- A) yaz mevsiminin güzelliklerini doyasıya yaşıyordu
B) yılın bütün yorgunluğunu üzerlerinden atardı
C) tropikal meyveleri zevkle tadardı
D) denizin ve güneşin bütün nimetlerinden faydalanırdı
E) tarihî yerleri de gezerdi

D seçeneğindeki "faydalanırdı" eylemi, "neyi, kimi" sorularına cevap vermediği için geçişsiz çatılıdır. Diğer eylemler nesne alabildiği için geçişli çatılıdır.

Cevap D

1. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi edilgen çatılıdır?

- A) Bu önemli sınav için sene başından beri hazırlanıyordu.
 B) Babam, öteden beri akşamları bir iki saat kitap okuyor.
 C) Görevli memur, masasına bırakılan evrakları teker teker imzaladı.
 D) Ben de diğer çalışanlar da şirketin zarar etmesine çok üzülüyoruz.
 E) Yerine yeni binalar yapılmak üzere ilçemizdeki gecekondular yıkılıyor.

Edilgen çatılı fiiller, gerçek öznesi olmayan fiillerdir. Fiile "-I-, -n-" çatı ekleri getirilerek yapılır. E seçeneğinde verilen cümlelerin yüklemi edilgen çatılıdır. Cümledeki "gecekondular" sözde öznedir, cümlelerin yüklemi olan "yıkılmak" fiilinde ise "-I-" edilgenlik eki vardır.

Cevap E

2. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi geçişli bir eylemdir?

- A) Sohbet etmek için ara sıra bu iş hanında çalışan arkadaşımın yanına uğrarım.
 B) Babam, yurt dışından gelecek misafirlerini karşılamak için havaalanına gitti.
 C) Telefonumu ve anahtarımı az önce çay içtiğimiz kafede unutmuşum.
 D) Geçen hafta anneme kargo ile gönderdiğim koli, daha bugün ulaşmış.
 E) Genç adam, bahçesine diktiği meyve ağaçlarına çok iyi bakıyordu.

Geçişli eylemler, nesne alabilen fiillerdir. A, B, D ve E seçeneklerinde verilen cümlelerin yüklemeleri nesne alamadığı için geçişsiz eylemdir. C'de "unutmuşum" fiilil, "telefonumu ve anahtarımı" nesnesini aldığı için geçişlidir.

Cevap C

3. "Kardeşim sabah okula giderken aynanın karşısına geçip tarandı." cümlesinde görülen özne-yüklem ilişkisi, aşağıdaki cümlelerin hangisinde vardır?

- A) Kadın çocuğunu yanında göremeyince korkuya kapıldı.
 B) Üniversiteyi bitirince doğuda küçük bir köye öğretmen olarak atandı.
 C) Ünlü sanatçı, ölümünün 50. yıl dönümünde tüm yurttan törenlerle anıldı.
 D) Okulumuza bu sene gelecek olan öğrenciler için üst katta iki sınıf ayrıldı.
 E) Bilim olimpiyatlarında görev alacak olan öğrencilerin isimleri listeye yazıldı.

Örnek cümlede özne, hem işi yapan hem de işten etkilenen durumunda olduğu ve "-n-" çatı ekini aldığı için "tarandı" fiili dönüşlüdür. A seçeneğinde verilen ve "-n-" çatı ekini alan "kapıldı" fiili de dönüşlüdür. Diğer seçenekler ise yüklemde bildirilen işi yapan, gerçek ya da gizli özne olmadığı için edilgen çatılıdır.

Cevap A

4. Aşağıdaki cümlelerden hangisi nesne-yüklem ilişkisi bakımından farklıdır?

- A) Yabancı bir ülkede yaşamının zor olduğunu biliyorum.
 B) Çocukken sacda pişirilen ekmeğin kokusuyla uyanırdık.
 C) Şimdilerde market raflarını paketlenmiş yiyecekler süslüyor.
 D) Genç yazar, öykülerini şiirsel bir dille yazıyormuş.
 E) Senaryoyu yazdıktan sonra yaptığım işi sorgularım.

Nesne-yüklem ilişkisinde fiillerin nesne alıp almadıklarına bakılır. A'da "biliyorum", C'de "süslüyor", D'de "yazıyormuş", E'de "sorgularım" fiilleri "neyi, kimi" sorularına cevap verdiği için geçişlidir. B seçeneğindeki "uyanırdık" fiili "onu uyanırdık" şeklinde nesne almamaktadır; "uyan-" geçişsiz bir fiildir.

Cevap B

1. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi çatı bakımından ötekilerden farklıdır?

- A) Fazla kilolu olduğu için biraz hızlı koşunca hemen kesildi.
 B) Bu havasız mekândan çıkıp dışarıda temiz hava alırsan açılırsın.
 C) Muhtar, gürültü yapan çocuklara şöyle bir göründü.
 D) Önümüzdeki sene okulumuzun bütün sınıflarına yeni bilgisayarlar alınacakmış.
 E) Yaşlı adam, bahçesinde yetiştirdiği sebzeleri pazarda satınca sevindi.

Nesne-yüklem ilişkisine göre bütün yüklemeler geçişsizdir. Özne-yüklem ilişkisine göre ise A,B, C ve E seçeneklerinde verilen cümlelerin yüklemeleri dönüşlü çatılıdır. Bu cümlelerde özne hem yüklemde bildirilen işi yapıyor hem de işten etkileniyor. D'deki "Önümüzdeki sene okulumuzun bütün sınıflarına yeni bilgisayarlar alınacakmış." cümlesinin yüklemine ise hem edilgenlik eki (-n-) var hem de bildirilen iş başkası tarafından yapılıyor.

Cevap D

2. Aşağıdaki dizelerin hangisinde geçişli bir fiil yoktur?

- A) Gökyüzünün başka rengi de varmış
Geç fark ettim taşın sert olduğunu
 B) Unuttum nasıldı annemin gülüşü
Unuttum nasıldı ağlarken annem
 C) Yalvarmak, yakarmak nafile bugün
Gözünün yaşına bakmadan gider
 D) Her doğan günün bir dert olduğunu
İnsan bu yaşa gelince anlarmış
 E) Tozlu yollarından geçtiğim uzak
İklimden şarkılar getirdim sana

A'da geçen "fark ettim", B'deki "unuttum", D'deki "anlarmış", E'deki "getirdim" fiilleri geçişlidir. Bu fiillerin geçişli olduğunu, fiillerin önüne "onu" zamirini getirerek anlayabiliriz. Fakat C'de geçişli fiil yoktur. C'de kullanılan tek çekimli fiil "gider" sözcüğüdür, o da geçişsizdir.

Cevap C

3. (I) Yılbaşı gecesinde İstanbul için kar alarmı verildi. (II) Bu önemli uyarıya rağmen biz planlarımızı bozmadık. (III) Yeni yılı karşılamak ve kısa bir gezi yapmak üzere Bursa ve çevresine seyahat düzenledik. (IV) Bursa, Cumalıkızık, Uluabat Gölü, Gölyazı köyü, Trilye ve Mudanya'yı lapa lapa yağan karlar altında gezdik. (V) Buralarda beyazla bütünleşip bol bol kartpostallık fotoğraf çektik.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisi özne - yüklem ilişkisi bakımından diğerlerinden farklıdır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

II, III, IV ve V numaralı cümleler "özne - yüklem" ilişkisine göre, yüklemde belirtilen eylemi öznenin kendisi yaptığı için etken çatılıdır. Ancak I'de verilen "Yılbaşı gecesinde İstanbul için kar alarmı verildi." cümlesi "özne-yüklem" ilişkisine göre, yüklemde belirtilen eylem başkası tarafından yapıldığı için edilgen çatılıdır. Ayrıca bu cümlelerin yüklemi olan "verildi" fiili "-I-" çatı ekini almıştır.

Cevap A

4. (I) Cennetten bir köşe olan ülkemiz, ziyaretçilerini derinden etkiler. (II) Türkiye'ye gelen herkes tatlı anılarla döner ülkesine. (III) Tabii ki sizinle bir yerde karşılaştığında da hemen o anıları canlanıyor gözünde. (IV) Türkiye ziyaretiyle ilgili güzel anılarını ve tüm Türklerle ilgili olumlu düşüncelerini size aktarıyor. (V) Bu güzel değerlendirmelerle özellikle çok gezenler olarak bizler yıllardır karşılaşılıyor.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangilerinin yüklemi geçişli fiildir?

- A) I. ve II. B) I. ve IV. C) II. ve III.
 D) III. ve V. E) IV. ve V.

I. cümlede "etkiler" fiili, "ziyaretçilerini" nesnesini; IV. cümlede "aktarıyor" fiili de "Türkiye ziyaretiyle ilgili güzel anılarını ve tüm Türklerle ilgili olumlu düşüncelerini" nesnesini almıştır. Dolayısıyla bu cümlelerin yüklemeleri geçişli fiildir.

Cevap B

1. Sokaktan gelir vehimlerim
Sokakta geçer bayramlarım
Sokakta ağlanır, gülünür
Hayal kurulur ve ölünür

Bu dizelerde edilgen çatılı kaç fiil kullanılmıştır?

- A) 2 B) 3 C) 4 D) 5 E) 6

Edilgen eylem, "-n-" ve "-l-" ekiyle türetilir ve cümleye "başkası tarafından yapılmı" anlamı katar; gerçek özne değil, sözde özne alır. Verilen dizelerde geçen "ağlanır, gülünür, kurulur, ölünür" sözcükleri, edilgenlik eki aldığı ve eylem başkası tarafından yapılmı anlamı taşıdığı için edilgen fiildir. Dizelerdeki "gelir, geçer" sözcükleri ise gerçek özne aldığı için etken fiildir.

Cevap C

2. Buraya gelmeden çevremizdekilere Kanlıca'yı sorduk. En çok
I
Kanlıca yoğurdunu övdüler. Biz de asfalta ayak basar basmaz
II
hemen yoğurt yiyebileceğimiz bir yer bulmak için çabaladık. Ni-
III
tekim hemen deniz kenarında hoş bir yer bulduk ve yoğurtları-
IV
mızı sipariş ettik.
V

Bu parçadaki numaralanmış fiillerden hangisi, nesne-yüklem ilişkisi bakımından diğerlerinden farklıdır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Parçada geçen "(onu) sorduk, (onu) övdüler, (onu) bulduk, (onu) sipariş ettik" fiilleri nesne alabildiği için geçişlidir. Parçadaki "(onu) çabaladık" fiili ise nesne alamadığı için geçişsizdir. Dolayısıyla III numaralı "başladık" fiili, nesne-yüklem ilişkisi bakımından diğerlerinden farklıdır.

Cevap C

3. I. Artık razı olmuşlar.
II. Artık reddetmişler.
III. Artık dikkat etmişler.
IV. Artık hasta olmuşlar.
V. Artık telefon etmişler.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerden hangilerinin yüklemi geçişli fiildir?

- A) Yalnız II B) I ve IV C) II ve III
D) Yalnız IV E) IV ve V

Verilen "razı olmuşlar, dikkat etmişler, hasta olmuşlar, telefon etmişler" birleşik eylemleri "neyi/kimi" sorularına cevap veremediği için yani nesne alamadığı için geçişsizdir. II'de verilen "reddetmişler" birleşik eylemi ise nesne alabilir. Cümle "Onun teklifini reddetmişler." şeklinde nesne alabilmektedir.

Cevap A

4. (I) Çok önemli olduğu için bu konuyu yazmaktan bıkmayacağım.
(II) Çünkü gezilerden, özellikle de yurt dışı gezilerden öğrenilecek çok şey, alınacak çok ders varken sadece hediyelik eşya alıp, fotoğraf çekip ülkemize dönüyoruz. (III) Oysa biraz dikkatle baktığınızda o seyahat gerçekten de size kültürel bir şeyler katıyor. (IV) Gezi dönüşünde daha farklı bir insan oluyorsunuz. (V) Âdeta hayata ve kendinize bakışınız farklılaşıyor.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangisinin yüklemi, çatısı bakımından geçişlidir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

I. cümlelerin yüklemi "(onu) bıkmayacağım", II. cümlelerin yüklemi "(onu) dönüyoruz", IV. cümlelerin yüklemi "(onu) oluyorsunuz" ve V. cümlelerin yüklemi "(onu) farklılaşıyor" nesne alamadığı için geçişsizdir. III. cümlelerin yüklemi olan "(onu) katıyor" fiili nesne alabildiği için geçişlidir.

Cevap C

1. I. Öğrenciyken bol bol kitap okuyup boş vakitlerimi iyi değerlendirdiğim için şimdi çok seviyorum.
II. İnsanlar günümüzde büyük şehirlerde bir araya geldikçe birbirinden iyice uzaklaşıyor.

Bu cümlelerdeki çekimli fiillerin çatı özellikleri ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

I	II
A) Dönüşlü - geçişsiz	Etken - geçişsiz
B) Dönüşlü - geçişli	Etken - geçişli
C) Etken - geçişli	Edilgen - geçişli
D) Edilgen - geçişli	İşteş - geçişsiz
E) İşteş - geçişsiz	Dönüşlü - geçişsiz

"Öğrenciyken bol bol kitap okuyup boş vakitlerimi iyi değerlendirdiğim için şimdi çok seviyorum." cümlesi özne-yüklem ilişkisine göre dönüşlüdür. Çünkü özne (ben) hem işi yapan hem işten etkilenen öge durumundadır. Bu cümle nesne-yüklem ilişkisine göre ise yüklem nesne alamadığı için geçişsizdir. "İnsanlar günümüzde büyük şehirlerde bir araya geldikçe birbirinden iyice uzaklaşıyor." cümlesi özne-yüklem ilişkisine göre etkindir. Çünkü gerçek özne (insanlar) kullanılmıştır. Bu cümle nesne-yüklem ilişkisine göre ise yüklem nesne alamadığı için yine geçişsizdir. Bu durumda cümlelerde geçen fiillerin çatı özelliği sırasıyla dönüşlü - geçişsiz, etken - geçişsizdir.

Cevap A

2. Hastanın kullandığı ilaçlardan biri de yurt dışından alındı.

Bu cümlelerin yüklemi çatı bakımından, aşağıdaki cümlelerden hangisiyle benzerlik göstermektedir?

- A) Binamızda çıkan yangın çok geçmeden söndürülmüştü.
B) Okulumuz, ilimizde yapılacak bilgi yarışmasına çok iyi hazırlandı.
C) Babamın işi dolayısıyla on yıldır yaşadığımız köyden bu se-ne ayrıldık.
D) Kardeşim, akşam erken yattığı için sabahleyin erkenden uyandı.
E) Onun bu ağır ve gereksiz sözlerine en yakın arkadaşı bile kırılmıştı.

"Hastanın kullandığı ilaçlardan biri de yurt dışından alındı." cümlesi, yüklem (alındı) bildirdiği iş başkası tarafından yapıldığı için edilgen çatılıdır. Bu cümledeki özne (hastanın kullandığı ilaçlardan biri) gerçek özne değil, sözde öznedir. B, C, D ve E seçeneklerinin yüklemli olan "hazırlandı, ayrıldık, uyandı, kırılmıştı" eylemleri, özne hem işi yapıp hem işten etkilendiği için dönüşlü çatılıdır. A seçeneğinin yüklemi olan "söndürülmüştü" eylemi ise iş başkası tarafından yapıldığı için edilgen çatılıdır. Bu cümlede de sözde özne yani işi yapan değil, yapılan işten etkilenen özne (binamızda çıkan yangın) vardır.

Cevap A

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ayraç içinde verilen açıklamaya uygun bir fiil kullanılmamıştır?

- A) Yaşlılardan birkaç tanesi caminin önündeki bankta oturuyordu. (Geçişsiz fiil)
B) Yolculardan biri, pasaportunu otelde unuttuğunu söyledi. (Etken fiil)
C) Önümüzdeki hafta yapılacak olan törene onu da çağırdık. (Geçişli fiil)
D) Ünlü kaleci köşeye doğru giden topun üzerine atıldı. (Edilgen fiil)
E) Sadece siyasetin konuşulduğu bu ortamda kısa sürede sıkıldı. (Dönüşlü fiil)

A seçeneğinde verilen cümlelerin yüklemi (oturuyordu) nesne alamadığı için geçişsiz fiildir. B seçeneğinde verilen cümlelerin yüklemi (söyledi) gerçek özne (yolculardan biri) aldığı için etken fiildir. C seçeneğinde verilen cümlelerin yüklemi (çağırdık) nesne alabildiği için -cümledeki "onu" sözcüğü nesnedir- geçişli fiildir. E seçeneğinde verilen cümlelerin yüklemi olan "sıkıldı" eylemi, özne hem işi yapıp hem de yapılan işten etkilendiği için dönüşlü fiildir. Ancak D seçeneğinde verilen cümlelerin yüklemi (atıldı) edilgen çatılı değildir. Çünkü cümlede sözde özne değil, gerçek özne (ünlü kaleci) var ve özne aynı zamanda yaptığı işten etkileniyor yani yüklem dönüşlü fiildir.

Cevap D

4. Ağır bir kıştan çıkmıştı şehir. Önce lodos esip yerdeki buzları yumuşatmış; güneş azar azar da olsa aylar sonra yeniden, toprağın görünmesini sağlamıştı. Kıyıda köşede biriken kirlî kar kümeleri erimiş ancak hava hâlâ tam olarak ısınmamıştı. Bacalar hâlen tütüyor; çöp kutularının sağı solu, dökülen soba külleriyle kararıyordu. Evlerin ışıkları hâlâ erken yanıyor, çocuklar erkenden eve kapanıyordu.

Bu parçada geçişli kaç fiil vardır?

- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5

Parçada geçen "yumuşatmış" ve "sağlamıştı" fiilleri nesne aldığı için geçişli fiildir.

Cevap B

11. ÜNİTE

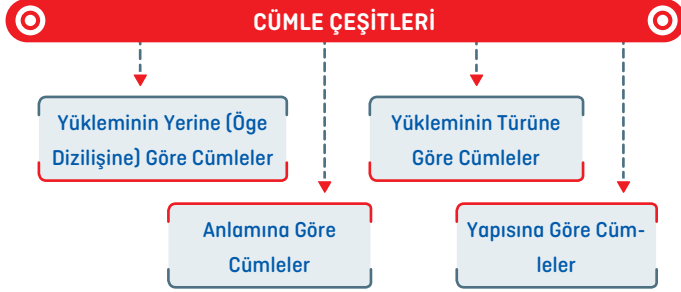
CÜMLE TÜRLERİ

Yükleminin Yerine, Türüne ve Anlamına Göre Cümleler

35. FASİKÜL

CÜMLE ÇEŞİTLERİ

- Cümleler, öge dizilişine, yükleminin türüne, anlamına ve yapısına göre dörde ayrılır.

A. Yükleminin Yerine (Öge Dizilişine) Göre Cümleler

- Cümleler, öge dizilişine göre kurallı ve devrik olmak üzere ikiye ayrılır.

Kurallı (Düz) Cümle

- Yüklemi **sonda bulunan** cümledir.

Örnekler

- ▶ Onun yıllar sonra kasabaya döndüğünü duyduk.
- ▶ Yolcular, yaşlı kadına yardım eden muavine teşekkür ettiler.
- ▶ Ev sağlam değil diye hep diken üstünde oturuyorlar.
- ▶ Sonunda işlerimizi bitirip ofisten çıkabildik.
- ▶ Bugünkü maçımız düncünden daha zordu.
- ▶ Onun benden istediği, çocuk kitabıydı.
- ▶ Yolculuğumuzun son noktası, bu şirin köydü.

Devrik (Kuralsız) Cümle

- Yüklemi **sonda bulunmayan** cümledir.

Örnekler

- ▶ Bu kez trafikte oyalanmadık pek.
- ▶ Eskiden uzun süre otobüs beklerdim bu durakta.
- ▶ Hiç kımıldamadan aşağı bakıyordu çatının üstündeki adam.
- ▶ Daha önce tatmamıştım bu geleneksel yemeği.
- ▶ Unutulmuş değerleri anlatıyordu yazar bu kitabında.
- ▶ Hiç oyuncağı olmamış bir çocuğum ben.

ETKİNLİK - 1

Aşağıdakilerden kurallı cümle olanları işaretleyiniz.

.....	1. Bu şarkıyı bir minibüsün radyosunda dinledim ilk kez.
✓	2. Eşyalarınızı odalarda sizin için ayrılan dolaplara yerleştirebilirsiniz.
✓	3. Bakkalda, markette yumurta seçerken yumurtaların üzerindeki numaralara da mutlaka bakın.
.....	4. Yastığa kafamı koyduğumda mezuniyetten sonra ne yapacağım üzerine düşünüyorum uzun uzun.
.....	5. Güzel anılar biriktirmenin en güzel yollarından biridir trenle yolculuk.
✓	6. Yeşermiş tarlalar, bahar aylarında buraların süsüdür.
✓	7. Uyku bozukluğunun sadece "dikkati ve öğrenmeyi" azalttığını da zannetmeyin.
.....	8. Şirketin ihracat planlarını detaylı bir şekilde konuşmalıyız bugün.

ETKİNLİK - 2

Aşağıdakilerden devrik cümle olanları işaretleyiniz.

✓	1. Kapanma saati gelmeden çıkmalıyız bu alışveriş merkezinden.
✓	2. Sizin aldığınız her karara uyarım ben.
✓	3. Hiç kimse bana böyle bir iyilik yapmamıştı daha önce.
.....	4. Genç kuşağın çalışmaları benim her zaman yenilikleri öğrenmemi sağlar.
✓	5. Birini hatırlamak için en güzel vesileydi o şarkılar.
.....	6. O yıllarda, yaptığımız işe özen göstermek için geniş zamanlarımız vardı.

Soru 6

Aşağıdakilerden hangisi biçimce olumlu, anlamına göre olumsuz bir cümledir?

- A) Böyle hızlı çalışırken hiç elini bıçakla kesmez misin?
- B) Hepimizin iyi bildiği olayı bize tekrar mı anlatacaksın?
- C) Bir düşün, bu kadar uzaktan oraya ses gider mi hiç?
- D) Sence bu kadar davetli düşün salonuna sığar mı?
- E) Gösteride cambazın neler yaptığını gördünüz mü?

Çözüm

A seçeneğinde, yüklem olumsuzluk eki (-maz) aldığı için yapıca olumsuzdur. B, D, E seçeneklerinde yüklem (anlatacaksın, sığar, gördünüz) olumsuzluk eki almadığı için biçimce olumlu, olumsuzluk anlamı taşımadığı için anlamına göre olumludur. C seçeneğinde yüklem (gider) olumsuzluk eki almadığı için yapıca olumludur. Ancak cümle "ses gitmez" anlamı verecek biçimde kurulduğu için anlamca olumsuzdur.

Cevap C

Soru 7

Aşağıdakilerden hangisi biçimce olumsuz, anlamına göre olumlu bir cümledir?

- A) Ben bu bilgisayar oyunundan hiç anlamam.
- B) Böyle güzel bir iş teklifi kabul edilmez mi hiç?
- C) Okuma gözlüğünü koyduğu yeri hatırlayamadı.
- D) Arızalı telefonu getirsek değiştirmez misiniz?
- E) Anladığım kadarıyla sizin lokantanızda çocuk menüsü yok.

Çözüm

A, C, D ve E'de yer alan cümleler anlamca olumsuzdur. A'da "anlamam", C'de "hatırlayamadı", D'de "değiştirmez misiniz", E'de "yok" yüklemeleri olumsuzluk unsurları taşıdığından eylem ya da yargı gerçekleşmemiştir.

B'de "kabul edilmez" yüklemi biçimce olumsuz olmakla birlikte cümlede "kabul edilir" anlamı vardır yani anlamca olumludur. Bu anlamı "mi" soru eki ve "hiç" sözcüğü sağlamıştır. Aynı cümlede bulunan iki olumsuzluk unsuru cümleyi anlamca olumlu hâle getirir.

Cevap B

Soru Cümlesi

- **Soru yoluyla bir duyguyu, düşünceyi ileten** cümledir. Soru cümlelerinin sonunda soru işareti bulunur.
- Cümlede soru anlamı, soru eki ile (**-mi, -mı, -mu, -mü**) ya da soru sözcükleriyle (**kim, nasıl, hangi, nerede, ne zaman vb.**) sağlanır.

Örnekler

- Yola çıkmadan önce bizimle çay içer misiniz?
- Çocuklarınızla oyunlar oynar mısınız evinizde?
- Bu oyunda takımlar kaçır kişiden oluşuyor?
- Hafta sonu Ankara'ya nasıl gideceksiniz?
- Sergi için bu kadar insana ne zaman ulaştınız?

Soru 8

Aşağıdakilerden hangisi soru cümlesi değildir?

- A) Neden kendini bu kadar üzüyorsun
- B) Sen en çok neyden korkarsın
- C) Niçin böyle davrandığınızı anlamadım
- D) Ne zaman bizim buralara uğrayacaksınız
- E) Acaba hangimizin söyledikleri doğru çıkacak

Çözüm

"Niçin böyle davrandığınızı anlamadım" cümlesinde soru sözcüğü olsa da cümle soru anlamı taşımamaktadır. Dolayısıyla bu cümle, soru cümlesi değildir.

Cevap C

VİP UYARI

- Bilgi edinme amacı taşımayan, cevabı aslında bir yönüyle belli olan cümlelere "**sözde soru cümlesi**" denir.
- Gençleri nitelikli eğitim almayan bir ülke hiç kalkınabilir mi?
- Böyle güzel bir topluluk içinde insanda stres mi kalır?
- Ben bilmez miyim onun ne kadar değerli bir insan olduğunu?

ETKİNLİK - 6

Aşağıdakilerden soru cümlesi olanları işaretleyiniz.

✓	1. Siz listenin kaçınıcı sırasında bulunuyorsunuz
✓	2. Yolcular niçin şoföre bu kadar kızdılar
✓	3. Kimseye haber vermeden mi yola çıkmış
	4. Hangi koltukta oturacağınızı birazdan haber veririm
✓	5. Bu çocuk koskoca bavulu nasıl taşımış buraya kadar
	6. Buraya daha önce neden gelmediğinizi soruyor

1. Çadırı ve bulunduğumuz yeri bir aydınlık yalayıp geçti, vadinin öbür ucuna kadar uzandı. Tepenin ardından fırlayan ay tam karşımızdaydı. Saz çalan delikanlı da gözlerini biraz yumarak süzdü tam karşısındaki dinleyiciyi. Sonra saza vuran eli yavaşladı, gözleri kapandı, boğazı gerildi, yüzü kırmızılaştı. Biz hayretle onu seyrederken delikanlı, şarkısına devam etti aya hitap eder gibi.

Bu parçada aşağıda verilenlerden hangisi yoktur?

- A) Fiil cümlesi B) Olumlu cümle
C) Devrik cümle D) İsim cümlesi
E) Olumsuz cümle

Parçada "yalayıp geçti, uzandı vb." yüklem fiildir (A) ve bu yüklemlerin bulunduğu cümleler anlamca olumludur (B). "süzdü" yüklemine geçtiği cümle (Saz çalan delikanlı da gözlerini biraz yumarak süzdü tam karşısındaki dinleyiciyi.) yüklem sonda olmadığı için devriktir (C). İkinci cümledeki yüklemi olan "karşımızdaydı" isim olduğu için cümle isim cümlesidir (D). Ancak parçada anlamca olumsuz cümle yoktur (E).

Cevap E

2. (I) Edremit sahilinde lodos sebebiyle dev dalgalar oluştu. (II) Bo-yu dört metreye kadar çıkan dalgalar sahil şeridini âdeta dövdü. (III) Lodosun etkisiyle Edremit Körfezi'nde oluşan dalgalar vatandaşların ilgisini çekti. (IV) Birçok vatandaş dev dalgaların fotoğrafını çekebilmek için zaman zaman ıslanmayı göze aldı. (V) Lodosun, etkisini kısa sürede yitirmesi beklenmiyor.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangisi anlamına göre diğerlerinden farklıdır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

İlk dört cümledeki yüklem baktığımızda (oluşturdu, dövdü, ilgisini çekti, göze aldı) eylemlerin gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu cümleler olumludur. V. cümledeki "beğenilmiyor" eyleminde olumsuzluk eki vardır ve cümle anlamca olumsuzdur.

Cevap E

3. Aşağıdakilerden hangisi devrik bir isim cümlesidir?

- A) Parkın eski hâli, şimdikinden çok daha güzeldi.
B) Henüz yedi yaşında bir çocuktu buraya taşındıklarında.
C) Buradaki insanlar dağdan su taşırdı daha düne kadar.
D) Şimşek çaktıktan epey sonra gök gürültüsü geliyordu.
E) Yeni makinelerin nasıl kullanılacağını tek tek anlattım onlara.

B'deki cümledeki yüklemi olan "...çocuktu" hem isimdir hem de bu yüklemden sonra başka bir öge kullanılmıştır yani cümle devriktir.

Cevap B

4. (I) Çöl ve denizin birbirinden farkı yoktu hemen hemen. (II) Her ikisinde de aynı büyüklük, aynı ağırbaşlı sessizlik veya aynı heybetli ve derin bağırımlar... (III) Denizde de küçük, mini mini, sınırlandırıcı teferruat bulunmazdı. (IV) İnsan orada yalnız renkten renge giren su damlaları ve devlere benzeyen bir yaratığın yavruları gibi birbirleriyle oynaşan hoyrat dalgalar görebilirdi. (V) Bitmez tükenmez bir genişlikle karanlık ve sıkı bir derinlik başlardı sonra.

Yukarıdaki cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. cümle, devrik bir isim cümlesidir.
B) II. cümle eksiltili cümledir.
C) III. cümle olumsuz, kurallı bir fiil cümlesidir.
D) IV. cümle birden çok kurallı cümleden oluşmuştur.
E) V. cümle devrik bir fiil cümlesidir.

IV. cümlede tek bir yüklem (görebilirdi) olduğu için bu cümlede birden çok kurallı cümle olduğu söylenemez.

Cevap D

5. *Memleket Hikâyeleri*, Türk edebiyatında Anadolu'nun ilk gerçek öyküleridir.

Bu cümlelerin devrik, olumsuz, soru hâli aşağıdakilerin hangisinde verilmiştir?

- A) *Memleket Hikâyeleri*, Türk edebiyatında Anadolu'nun ilk gerçek öyküleri değil midir?
B) *Memleket Hikâyeleri*, Türk edebiyatında Anadolu'nun ilk gerçek öyküleri midir?
C) Türk edebiyatında Anadolu'nun ilk gerçek öyküleri değil midir *Memleket Hikâyeleri*?
D) *Memleket Hikâyeleri*, Anadolu'nun ilk gerçek öyküleri midir Türk edebiyatında?
E) Anadolu'nun ilk gerçek öyküleri sayılır mı *Memleket Hikâyeleri* Türk edebiyatında?

Öncüldeki cümle isim cümlesidir ve isim cümleleri "değil" sözcüğüyle olumsuz yapılır. Bu olumsuz yapıyı soru hâline getirmek için de "mi" soru ekini kullanmak gerekir. Yüklem sonda kullanılmadığında da devrik cümle elde edilir. Bu durumda cümlelerin devrik, olumsuz ve soru şekli şu şekilde olur:

Türk edebiyatında Anadolu'nun ilk gerçek öyküleri değil midir *Memleket Hikâyeleri*?

Cevap C

1. Aşağıdaki cümlelerden hangisi olumlu, kurallı bir fiil cümlesidir?

- A) Biraz dolaştıktan sonra bir park yeri bulabildik.
- B) Biz eve vardığımızda o daha uyanmamıştı.
- C) Size anlattıklarımın hepsi gerçektir.
- D) Her mevsim sık sık yağmur yağar burada.
- E) Daha çok, turizm alanında gelişmiş bu ülke.

B seçeneğinde yüklem, olumsuzluk eki aldığı için cümle olumsuzdur. C seçeneği, yüklem isim soylu sözcük olduğu için isim cümlesidir. D ve E seçenekleri, yüklem sonda bulunmadığı için devrik cümledir. A seçeneği, yüklem (bulabildik) fiil olduğu için fiil cümlesi, sonda bulunduğu için kurallı cümle, olumsuzluk eki almadığı için olumlu cümledir.

Cevap A

2. (I) Öksürük mevsimine girdiğimiz için bugünlerde neredeyse öksürmeyen kimse yok. (II) Öksürük, esasında akciğerleri mekanik, kimyasal ve termal etkenlere karşı koruyan bir reflekstir. (III) Bu yönüyle solunum sisteminin savunma mekanizmalarından biridir. (IV) Amacı, yabancı maddelerin hava yollarına girmesini önlemek ve hava yollarındaki salgıların dışarı atılmasını sağlamaktır. (V) Öksürüğün ortaya çıkmasına sebep olan duyarlı bölgelere, öksürük reseptörleri denir.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangisi anlamına göre ötekilerden farklıdır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

I numaralı cümlelerin yüklemi (yok) olumsuzluk anlamı taşıdığı için cümle anlamca olumsuzdur. Diğer seçeneklerdeki yüklemlerde olumsuzluk bildiren ek ya da sözcük bulunmamaktadır. Bu cümleler anlamca olumludur.

Cevap A

3. Aşağıdakilerden hangisi soru cümlesi değildir?

- A) Üniversite tercihi konusunda kimden bilgi alabilirim
- B) Hangi markanın şampuanı senin saçına iyi geliyor
- C) Ne kadar para harcama yetkiniz var
- D) Müdür bey ne zaman geleceğini bize söylemedi
- E) Bunca insanı nasıl kandırmaştılar acaba

D'de soru anlamı katan "ne zaman" sözü kullanılsa bile "söylemedi" yüklemi bu soru anlamını ortadan kaldırmıştır. Dolayısıyla bu, soru cümlesi değildir.

Cevap D

4. Aşağıdaki cümlelerden hangisi olumsuz, devrik bir eylem cümlesidir?

- A) Bizim şirkette iyi İngilizce bilen birini bulamazsınız.
- B) Şantiyede tam üç yıldır ciddi bir kaza olmamış.
- C) Hiçbirimiz daha önce görmedik böyle bir şeyi.
- D) Galiba anladım ben onun ne istediğini.
- E) İçi para dolu bir cüzdan bulduk parkta oynarken.

"Hiçbirimiz daha önce görmedik böyle bir şeyi." cümlesinde yüklem (görmedik) eylem olduğu için cümle eylem cümlesi, olumsuzluk eki (-me) aldığı için olumsuz cümle, sonda bulunmadığı için devrik cümledir.

Cevap C

5. (I) Psikiyatrların hastalık teşhisinde başvurduğu yöntemlerden biri hastanın geçmişine gitmektir. (II) Sigmund Freud'un psikanaliz kuramına göre, bütün hastalıkların temelinde çocukluk döneminde yaşanan bozukluklar vardır. (III) Freud'un bilimsel kuramı bir bakıma halk arasındaki "İnsan yedisinde ne ise yetmişinde de odur." deyişiyle de uyuyor. (IV) Yani temeli iyi olan insan zaman zaman sapmalar yaşasa bile nihayetinde özüne döner. (V) Tabii bu önermenin tersi de doğrudur.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangileri yüklemnin türüne göre ötekilerden farklıdır?

- A) I ve III
- B) I ve V
- C) II ve V
- D) II ve IV
- E) III ve IV

I, II ve V numaralı cümlelerin yüklemleri isim soylu olduğu için bu cümleler isim cümlesi; III ve IV numaralı cümleler, yüklemleri fiil olduğu için fiil cümlesidir.

Cevap E

6. Aşağıdaki atasözlerinden hangisi anlamca olumsuz, şekilce olumlu bir cümledir?

- A) Can boğazdan gelir.
- B) Hazıra dağlar dayanmaz.
- C) Esirgenen göze çöp batar.
- D) Tok ne bilir açın hâinden?
- E) Yanlış hesap Bağdat'tan döner.

"Tok ne bilir açın hâinden?" atasözünde yüklem (bilir) olumsuzluk eki almadığı için şekilce olumludur. Ancak cümlede "bilmez" anlamı bulunduğu için cümle, anlamca olumsuzdur.

Cevap D

11. ÜNİTE

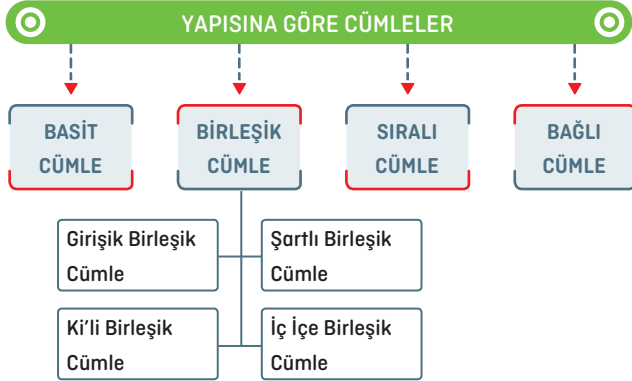
CÜMLE TÜRLERİ

Yapısına Göre Cümleler

36. FASİKÜL

YAPISINA GÖRE CÜMLELER

- Cümleler yargı bildirir. Kimi cümlelerde tek yargı, kimi cümlelerde de birden çok yargı vardır. Cümleler yapı yönüyle dörde ayrılır:

Basit Cümle

- Bir yargıdan (yüklem) oluşan ve yan cümlecici bulunmayan cümleye basit cümle** denir.
- Basit cümlelerde tek bir yüklem bulunmaktadır.

Örnekler

- ▶ Dere iki sıra söğüt ağacının arasından geçiyordu.
- ▶ İstanbul sokaklarında nice tarih hazinesi gizlidir.
- ▶ Okulun karşısında eski bir tiyatro binası vardı.
- ▶ Mahalledeki bazı ahşap evler en az yüz yıllıktı.
- ▶ Öğleden sonra semt pazarına uğrayacaktı.

ETKİNLİK - 1

Aşağıdaki cümlelerden basit yapıları olanları işaretleyerek belirtiniz.

.....	1. Benimle görüşmeden ortaklık işine karar vermeyin.
✓	2. Yarın akşam sınıf arkadaşlarımızla maç yapacağız.
✓	3. Okulun yanındaki arsaya yurt yapılacakmış.
✓	4. Hayat onun için sürprizlerle doluydu.
.....	5. Sabah yarım saat otobüsün gelmesini bekledik.
✓	6. Şiddetli yağmur ve dolu, araçlara zarar vermiş.
✓	7. Lise yıllarında dünya edebiyatının klasik romanlarını okumuştum.

Soru 1

Aşağıdakilerden hangisi yapısı yönüyle basit cümledir?

- A) Kasabaya taşınalı neredeyse yirmi yıl olmuştu.
- B) Akşam yağın kardan dolayı eve güçlükle ulaştık.
- C) Burası yıldızları seyretmek isteyenlere doyumsuz güzellikler sunuyordu.
- D) Annem, bahçemizin birçok yerine gül fidanları dikmişti.
- E) İşleri yetiştirmek için gece geç saatlere kadar çalışıyordu.

Çözüm

D seçeneğinde yalnızca "dikmişti" yüklemi vardır. Bunun dışında bir yüklem olmadığından bu cümle yapıca basittir.

Cevap D

Birleşik Cümle

- İçinde bir temel yargıyla ona bağlı en az bir yan yargının bulunduğu cümlelere birleşik cümle** denir.

Buna göre birleşik cümleler temel cümle ve yan cümleden oluşur.

Temel Cümle

- Asıl yargının bulunduğu, yan cümlelerin bağlı olduğu sözcüklere ya da söz dizisine temel cümle** denir. Temel cümle yüklemi çekimli bir fiil ya da ek eylemle çekimlenmiş isim veya isim soylu sözcüklerden oluşur.

- Temel cümleler bir sözcükten oluşabileceği gibi söz gruplarından da oluşabilir:

- ▶ Kuruyan ağacı kestiler.

cümlesinde asıl yargıyı üzerinde taşıyan "kestiler" yüklemi **temel cümle** kısmını oluşturur.

Yan Cümle (Yan Cümlecik)

- Başka bir yargıyı tamamlayan, temel cümlede bir ögesi durumundaki sözcüklere ya da söz dizisine yan cümlecik** denir.

- Yan cümlecik, genellikle fiilimsilerden oluşur.

- ▶ "Yağmur yağınca mutlu oldu."

cümlesinde "mutlu oldu" yüklemi **temel cümle**, "yağınca" fiilimsisinin içinde yer aldığı "yağmur yağınca" sözü **yan cümlecik** oluşturmaktadır. "Yağmur yağınca" yan cümlecici temel cümlede yüklemine sorulan "Ne zaman?" sorusuna cevap verdiği için zarf tümlecisi görevindedir.

ETKİNLİK - 6

Aşağıdaki birleşik cümlelerin türlerini karşısında verilen yerlere yazınız.

1. Bu paketleri buraya kim koydu, dedi.	İç içe birleşik cümle
2. Dışarıya paltosuz çıkarsanız hasta olursunuz.	Şartlı birleşik cümle
3. Akşama doğru anladım ki bu zor işler bize kalmış.	Ki'li birleşik cümle
4. Denizden esen rüzgâr, yosun kokuları getiriyordu.	Girişik birleşik cümle
5. Çaba gösterin ki iyi bir sonuç elde edesiniz.	Ki'li birleşik cümle
6. Biraz acele edersen onlara yetişirsin.	Şartlı birleşik cümle
7. Cahile laf anlatmak deveye hendek atlatmaktan güçtür.	Girişik birleşik cümle
8. Sınav sonuçları açıklanırsa bize de haber verin.	Şartlı birleşik cümle
9. Bu kitapları aldım ki bilimsel konularda bilgi sahibi olayım.	Ki'li birleşik cümle

Soru 7

- İstedığı şey olmayınca çocuklar gibi ağladı.
- Babam, tek sınıflı bir köy okulunda okumuş.
- Duydum ki dededen kalan tarlaları satıyormuşsun.
- Düzenli antrenman yaparlarsa turnuvada ilk üçe girerler.
- Son dönemde en çok "popüler romanlar" okunuyor.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- I. cümle, girişik birleşik cümledir.
- II. cümle, basit yapıdır.
- III. cümle, ki'li birleşik cümledir.
- IV. cümle, şartlı birleşik cümledir.
- V. cümle, iç içe birleşik cümledir.

Çözüm

E seçeneğinde tırnak işaretiyle gösterilen söz, bağımsız bir cümle olmadığı için bu cümle iç içe birleşik cümle değildir.

Cevap E

Sıralı Cümle

- Anlam yakınlığı bulunan birden fazla cümlelerin arka arkaya getirilmesiyle oluşan cümlelere sıralı cümle** denir.
- Sıralı cümleyi oluşturan cümlelerin arasına virgül (,) ya da noktalı virgül (;) konur.
- Sıralı cümlelerde birden çok yüklem vardır.
- "Dışarıda yürüyordum, bir anda yağmur başladı." cümlesi iki cümleden oluşan bir sıralı cümledir.

Örnekler

- Boğaz sisle kaplıydı, göz gözü görmüyordu.
- Düğün sahibi bizi kapıda karşıladı, içeri buyur etti.
- Adam görevliyi dinlemiyor, sürekli saatine bakıyordu.
- Arkadaşım, sınavın sonucuna sevindi; hemen ailesini aradı.

VİP UYARI

- Sıralı cümleyi oluşturan cümleler kendi içinde basit ya da birleşik olabilir.**
- Yağmurlar başlayınca her şey değişecekti, vadi tabanı bir nehere dönüşecekti.

cümlesi iki cümleden oluşan bir sıralı cümledir. Virgülden önceki cümle "başlayınca" fiilimsisini içerdiği için birleşiktir. İkinci cümle ise basit yapıdır. Bu sıralı cümle bir birleşik ve bir basit cümleden oluşmuştur. Cümle artık sıralı cümledir.

Soru 8

Aşağıdakilerden hangisi yapısına göre sıralı cümle değildir?

- Başmühendis, bir şeyler anlatıyor; masanın etrafındaki uzmanlar onu dinliyordu.
- Markette, son kullanma tarihi geçmiş ürünler tespit edilerek imha ediliyor.
- Yetkililere sordum, araştırdım; geçmişte burada arkeolojik kazılar yapıldığını öğrendim.
- Hiç kimse başarı merdivenlerini elleri cebinde çıkmamış, herkes mutlaka bedel ödemiştir.
- Onun teklifini de dinleyelim, son kararı hep birlikte verelim.

Çözüm

B seçeneğinde verilen cümle, bir temel yargı ve yan yargılardan oluşan, girişik birleşik cümledir; sıralı cümle değildir.

Cevap B

1. Aşağıdaki cümlelerden hangisi yapısına göre diğerlerinden farklıdır?

- A) Çocukluğumu geçirdiğim o köyü asla unutamam.
- B) Bu pasajın içinde bir ayakkabı tamircisi vardı.
- C) Çam havası akciğer hastalarına iyi geliyordu.
- D) Bu kitapları odanın ortasına kim koydu?
- E) Yol, dağlık alanda bir yılan gibi kıvrılıyordu.

Temel cümle (yüklem) dışında cümlede yer alan fiilimsi ya da çekimli eylemler yan cümle olur. Buna göre A'da "geçirdiğim" sözcüğü yan cümledir. Dolayısıyla bu cümle birleşik yapılıdır.

Cevap A

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yan cümle temel cümle öznesi görevinde kullanılmıştır?

- A) Fırsat buldukça tarihî yerleri dolaşıyordu.
- B) Sabahları yürümeyi alışkanlık hâline getirmişti.
- C) Onun konuşmasından hiçbir şey anlamadım.
- D) Az önce gelen adam, seni sordu.
- E) İşe zamanında gelmeyince patron tepki gösterdi.

Yan cümle, hangi ögenin içindeyse temel cümleyle o görevle bağlanır.

D seçeneğinde "gelen" yan cümlesi, "Az önce gelen adam" öznesi içinde yer aldığı için temel cümle (sordu) öznesi görevinde kullanılmıştır.

Cevap D

3. (I) Bu Anadolu şehrinin ilkbaharı kırkikindi yağmurlarıyla başlardı. (II) Sabahleyin parlak mavi bir gökyüzünde ısıtmayan bir kış güneşi görünürdü. (III) Saat on biri bulmadan bir kara bulut peyda olur, on dakika sonra yağmur yağardı. (IV) Odamın penceresinden "Karaçayır" dedikleri bir koyu yeşil ova görünürdü. (V) Göğün her rengini deniz gibi emen bu çayırın renk oyunları da olmasa evden bir deli çılgılığı ile fırlamak işten değildi.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangisinde birden çok yan cümle vardır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

V numaralı cümlede "emen, fırlamak" sözcükleri fiilimsiyle, "olmasa" sözcüğü çekimli eylemle oluşan yan cümledir ve toplam üç yan cümleyle yer verilmiştir.

Cevap E

4. Aşağıdaki cümlelerden hangisi basit yapılıdır?

- A) Nisan sonunda ekilen mısırlar, yaz sonunda toplanır.
- B) Maçta sakatlanan ünlü oyuncu bir ay sahalardan uzak kalacak.
- C) Canım sıkıldığından biraz dolaşarak rahatlamak istedim.
- D) İstanbul'daki işini bırakıp köye yerleşerek çiftçilik yapıyordu.
- E) Bir yıl sonra üniversite eğitimimi tamamlayacağım.

Tek bir yargı bildiren cümleler basit yapılıdır. Buna göre A'da "ekilen", B'de "sakatlanan", C'de "sıkıldığından, dolaşarak, rahatlamak", D'de "bırakıp, yerleşerek" sözcükleri yan cümle olduğu için bu cümleler birleşik yapılıdır.

E seçeneğinde yan cümle yer almadığı için bu cümle basit yapılıdır.

Cevap E

5. Aşağıdaki cümlelerden hangisi birleşik yapılı değildir?

- A) Şimdiye kadar gördüğüm en güzel yerlerden biri, bu vadiydi.
- B) Yıllar önce bu ortaokulda görev yapmışım.
- C) Kar bu kadar hızlı yağarsa yollar kapanabilir.
- D) Müzeye gelen ziyaretçilere sesli bir rehber veriliyordu.
- E) Olgunlaşan karpuzlar toplanarak traktöre yüklendi.

A'da "gördüğüm", C'de "yağarsa", D'de "gelen", E'de "olgunlaşan, toplanarak" sözcükleri yan cümle olduğu için bu cümleler birleşik yapılıdır.

B seçeneğinde yan cümle yer almadığı için bu cümle basit yapılıdır.

Cevap B

6. Aşağıdaki cümlelerden hangisi sıralı bir cümledir?

- A) Geçmişte pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış, zengin bir tarihî geçmişe sahip bir kasabaydı o.
- B) Kursta uzman eğitimler eşliğinde yüzme, karate, futbol gibi spor alanlarında eğitim veriliyor.
- C) Son yıllarda yoğun göç alan şehir, oldukça kalabalıklaşmıştı.
- D) Irmağın doğduğu yere doğru gittik, suyun kayaların arasından gürültüyle çıktığını gördük.
- E) Bu kütüphaneye giren her öğrenci; okumayı, araştırmayı ve sonsuz kitap denizinde kaybolmayı isterdi.

Sıralı cümlelerde birden çok yüklem/yargı bulunur. D'de "gittik" ve "gördük" yüklemeleri vardır. Burada iki cümle virgülle birbirine bağlandığı için bu cümle sıralı bir cümledir.

Cevap D

1. (I) Daugava Nehri kıyısındaki Riga, mutluluk veren bir kenttir. (II) Yaza girer girmez buraya, parlayan Baltık ışığıyla birlikte turistler de akın ediyor, kent iyiden iyiye kalabalıklaşıyor. (III) Dünyanın dört bir yanından gelen turistler, Riga'nın barışçıl havasını bozmuyor. (IV) Letonya'nın başkenti, amber işleyen ustalarının hünelerini, şarkılarının insanı büyüleyen melodilerini ve gençlik enerjisiyle olgunluğu birleştiren insanları buluşturmasıyla tanınan bir kültür elçisidir âdeta. (V) Yapılarının her biri, tıpkı Mesitaru Sokağı'ndaki ünlü tüccar evinin çatısında duran kara kedi heykelleri gibi, ironik hikâyelerle doludur.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümle, girişik bir isim cümlesidir.
B) II. cümle, öge ortaklığı bulunmayan bir sıralı cümledir.
C) III. cümle, olumsuz bir fiil cümlesidir.
D) IV. cümle, birden çok yan cümlecisi olan birleşik cümledir.
E) V. cümle, yapıcı basit kuralı bir cümledir.

Parçadaki cümleler ve seçeneklerde verilenleri incelediğimizde E'deki bilginin yanlış olduğunu anlıyoruz. V. cümle kuralı bir cümledir ancak basit bir cümle değildir. Cümlede "duran" fiilimsisi olduğu, dolayısıyla yan cümle bulunduğu için bu cümle birleşik yapıdadır.

Cevap E

2. Aşağıdaki sıralı cümlelerden hangisinde, öge ortaklığı söz konusu değildir?

- A) Bir süredir gelmiyor, ne zaman geleceğiyle ilgili bilgi de vermiyor.
B) Bu şarkı çok sevildi, uzun yıllar dillerden düşmedi.
C) Akralarımız Ankara'ya taşındı, biz de gideceğiz.
D) Hava iyiden iyiye soğuktu, köydeki evlerde sobalar yakıldı.
E) Ağlayan çocuğu yanına çağırdı, kucağına alarak sevdi.

A'da zarf tümlecisi ve özne, B'de özne, C'de dolaylı tümleç, E'de özne ve nesne ortak kullanıldığı için bu cümleler bağımlı sıralı cümledir.

D'de ise ortak öge yoktur: Hava (özne) / iyiden iyiye (zarf tümlecisi) / soğuktu (yüklem) / köydeki evlerde (dolaylı tümleç) / sobalar (özne) / yakıldı (yüklem).

Cevap D

3. Kardeşim güverteye çıktı, denizi seyretti, martılara simit attı.

Bu cümleyle aşağıdakilerden hangisi yapıca özdeşdir?

- A) Okul müdürü, bazı öğrencileri çağırdı; onlara hediyeler verdi.
B) Ahşap evin eski kapısı açıldı ve içeriden yaşlı bir kadın çıktı.
C) Takımımız çok iyi mücadele etti ancak turu geçemedi.
D) Hem hatalısın hem de üste çıkmaya çalışıyorsun.
E) Şantiyedeki işler bitince bir an önce memleketine dönecek.

Öncüde verilen cümle birden çok yüklemi (çıktı, seyretti, attı) bulunduğu ve özne (kardeşim) ortak olduğu için yapıca bağımlı sıralı bir cümledir. A'daki cümle de birden çok cümleden (çağırdı, verdi) oluştuğu için bir sıralı cümledir. "Okul müdürü" öznesi de ortaktır. İki cümle arasında yapıca benzerlik vardır.

Cevap A

4. Aşağıdaki cümlelerden hangisi yapısına göre ötekilerden farklıdır?

- A) Fırtına çıktı, vapur seferleri iptal edildi.
B) Sonbahar geldi, köyde kış hazırlıkları başladı.
C) Güneşli havalar kısa sürdü, tekrar kar yağdı.
D) Otobüse sabah bindik, akşama İzmir'e vardık.
E) Adam hem konuşuyor hem de gözyaşlarını siliyordu.

A, B, C ve D seçeneklerinde verilen cümleler birden çok yargıdan oluştuğu ve bunların arasında virgül kullanıldığı için sıralı cümledir. E seçeneğinde iki yüklem (konuşuyor, siliyordu) "hem ... hem ..." bağlacıyla bir araya gelerek bağılı cümle oluşturmuştur.

Cevap E

5. Aşağıdaki cümlelerden hangisi şartlı birleşik cümledir?

- A) Gitsem buralardan kaçıp uzak diyarlara.
B) Keşke bir yolu olsa yaptığım hataları düzeltmenin.
C) Bu yolu kullanırsanız havaalanına daha hızlı ulaşırsınız.
D) Ben de okusam o kara günleri anlatan bu hüznü şiiirleri.
E) Bardaktan boşanırcasına bir yağmur yağsa ve ben hiç durmadan yürüsem.

Şartlı birleşik cümlede asıl yüklem dışında şart kipiyle çekimlenmiş bir eylem de olmalıdır. C seçeneğinde "kullanırsanız" sözcüğü "ulaşırsınız" temel cümlesine bağlanmış bir yan cümledir. Dolayısıyla bu cümle şartlı birleşik cümledir.

Cevap C

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisi yüklemine göre ötekilerden farklıdır?

- A) Trenin ne zaman geleceğini kimse bilmiyordu.
- B) Günlerdir kayıp olan köpek birden ortaya çıktı.
- C) Son yıllarda üretimi ciddi oranda arttı bu mantarın.
- D) Artık sinemayla eskisi kadar ilgilenmiyorsun.
- E) Biz buraya taşındığımızda sen daha çok küçüktün.

A, B, C ve D seçeneklerindeki "bilmiyordu", "ortaya çıktı", "arttı", "ilgilenmiyorsun" yüklemeleri çekimli eylem olduğu için bu cümleler yüklemine göre eylem cümlesidir. E seçeneğinin yüklemi olan "küçüktün" sözcüğü isim soylu olduğu için bu cümle, isim cümlesidir.

Cevap E

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisi anlamca olumludur?

- A) Onun gibi kibirli bir çocuk, bizim oyunumuza katılır mı hiç?
- B) Bundan sonra ne yağmur ne de kar yağar.
- C) Kitapçı raflarında kaliteli bir roman yok artık.
- D) Eğer kabul ederseniz neden sizinle gelmeyeyim?
- E) Bir daha uçağa binmek istemiyorum.

A, B, C ve E seçeneklerinde bildirilen eylemler ya da yargılar gerçekleşmediği için bu cümleler anlamca olumsuz, D seçeneğinde verilen cümle anlamca olumludur çünkü cümlede "gelirim" anlamı vardır.

Cevap D

3. Kızgın bir bal mumu gibi tepemize yapışan güneş, yolculuk şartlarımızı iyice ağırlaştırıyordu.

Bu cümle ile ilgili aşağıdaki yargılardan hangisi yanlıştır?

- A) Ad cümlesidir.
- B) Kurallı (düz) bir cümledir.
- C) Yan cümlecik özne görevindedir.
- D) Anlamca olumlu bir cümledir.
- E) Zarf tümleci vurgulanmaktadır.

Cümlelerin yüklemi olan "ağırlaştırıyordu" sözcüğü çekimli bir eylem olduğundan cümle, ad cümlesi değil, eylem cümlesidir.

Cevap A

4. Osman Hamdi Bey'in tablolarını analiz sürecinin her aşamasında heyecan verici bilgilere ulaştık. Örneğin ünlü ressamın "Vazoda Çiçekler" tablosu, onun çalışma koşullarına dair önemli bir bulgu içeriyordu. Tablodan alınan boya örneklerinin analizi sonucunda sanatçının bu eserinde, zamanı için altın kadar değerli olan doğal denizaşırı mavisi pigmentini kullandığını tespit ettik. Yalnızca Afganistan'da bulunan Lapis Lazuli taşı öğütülerek üretilen doğal denizaşırı mavisi, son derece güç elde edilen bir malzemedir. Osman Hamdi Bey'in, eserinde bu kadar kıymetli bir pigmenti kullanmış olması, bize onun imkânlarının dönemin diğer sanatçılarından aksine kısıtlı olmadığını, kaliteli malzemeler kullanabilecek kaynaklara sahip olduğunu göstermektedir.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Sıralı cümle
- B) Birleşik cümle
- C) Fiil cümlesi
- D) İsim cümlesi
- E) Basit cümle

Parçada "Yalnızca Afganistan'da bulunan Lapis Lazuli taşı öğütülerek üretilen doğal denizaşırı mavisi, son derece güç elde edilen bir malzemedir." cümlesinde "bulunan, öğütülerek, üretilen, elde edilen" fiilimsileri yer aldığı için bu cümle birleşik yapıdır (B). Aynı cümlelerin yüklemi (malzemedir) isim olduğu için bu, isim cümlesidir (D). Giriş cümlesinin yüklemi olan "ulaş-" fiil olduğu için bu, fiil cümlesidir (C). Yine giriş cümlesi, tek bir yargı içerdiğinden basit bir cümledir (E). Ancak parçada sıralı cümle yoktur.

Cevap A

5. Aşağıdaki atasözlerinin hangisi öğelerinin dizilişine göre diğerlerinden farklıdır?

- A) Adım çıkmış dokuza, inmez sekize.
- B) Akarsu, çukurunu kendi kazar.
- C) Kişi ne ederse kendine eder.
- D) Her şakanın altında bir gerçek yatar.
- E) İşleyen demir pas tutmaz.

B, C, D ve E seçeneklerindeki "kazar", "kendine eder", "yatar", "pas tutmaz" yüklemeleri cümlelerin sonunda olduğu için bu cümleler öge dizilişine göre kurallıdır. A seçeneğindeki "çıkış" ve "inmez" yüklemeleri cümlelerin sonunda olmadığı için bu cümleler kural dışı (devrik) cümledir.

Cevap A

1. (I) Güney Amerika medeniyeti olan İnkaların mitolojisinde ayna, kabileye savaşlarda doğru yolu gösteren ve fetihleri müjdeleyen bir sembol niteliğini taşır. (II) MÖ 1000'lerde İnkalar, savaşçı bir kabiledir. (III) And Dağlarında yaşayan bu kabilenin efsanevi lideri İnca Yupanqui, bir gün rüyasında kabilesine bir saldırı olacağını fakat bu saldırıyı başarıyla püskürteceğini görür. (IV) Ayrıca o, fethedeceği yerleri bir ayna içerisinde izler rüyasında. (V) Bu rüyayı önemseyen Yupanqui, artık nereye gitse aynayı yanında taşır, artık ayna kendisine güç ve zafer veren bir uğur hâline gelmiştir.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümle, öznesi söz öbeğinden oluşan girişik bir cümledir.
B) II. cümle, basit, kurallı bir isim cümlesidir.
C) III. cümlede, yan cümlecikler farklı görevlerde kullanılmıştır.
D) IV. cümle, devrik bir fiil cümlesidir.
E) V. cümle, öge ortaklığı olmayan bir sıralı cümledir.

I. cümleyle ilgili A'da verilen bilgi yanlıştır. Bu cümle asıl yüklemnin dışında "olan, gösteren, müjdeleyen" fiilimsilerini içermektedir. Bunlar yan cümleyi oluşturduğundan bu cümle girişik bir cümledir. Ancak burada özne söz öbeğinden değil, tek bir sözcükten (ayna) oluşmuştur.

Cevap A

2. Bağımlı sıralı cümlelerde özneler, tümleçler ya da her ikisi ortak olabilir.

Aşağıdaki cümlelerden hangisi bu açıklamaya uygun bir örnektir?

- A) Yapraklar gittikçe sararıyor, hepimize sonbaharın geldiğini anımsatıyordu.
B) Askerler denizde tatbikat yapıyor, komutanlar onları karadan yönlendiriyordu.
C) Ünlü sanatçı, yaşamını resim sanatına adanmıştı, eşi de bu durumdan şikâyetçi değildi.
D) Köylüler olgunlaşan domatesleri topluyor, işçiler kasaları kamyonla yüklüyordu.
E) Öğretmenimiz kendisini çok iyi yetiştirdiği için sorduğumuz bütün sorulara cevap verebiliyordu.

A seçeneğinde iki yargı (sararıyor, anımsatıyordu) vardır. Bu yargılar ortak bir özne (yapraklar) kullandıkları için bu cümle bağımlı sıralı bir cümledir.

Cevap A

3. Aşağıdaki dizelerin hangisinde yüklem, kelime çeşidi bakımından ötekilerden farklıdır?

- A) Şimdi çıkıverecek karşıma arkadaşım
Mektebe gitmek için geçtiğimiz şu yoldan
B) Seni görüyorum yine İstanbul
Gözlerimle kucaklar gibi uzaktan
C) Göğün hep üstümde, havan ciğerlerimdedir
Ey her taşını öpüp başıma koymak istediğim şehir
D) Geliyor Boğaziçi'nden doğru
Bir iskeleden kalkan vapurun sesi
E) Ömrüm oldukça anacağım
Bir rüya görür gibi geçtiğimiz sokakları

A, B, D ve E seçeneklerinin yüklemeleri olan "çıkıverecek", "görüyorum", "geliyor", "anacağım" sözcükleri çekimli birer eylemdir ve bu cümleler yüklem çeşidine göre eylem cümlesidir. C seçeneğindeki "üstümde" ve "ciğerlerimdedir" yüklemeleri ise ad soyludur, dolayısıyla bu cümleler ad cümlesidir.

Cevap C

4. (I) Hayatım boyunca hiçbir edebiyat dergisinde şiir ya da öykü yayımlamayacağım ben, ürünlerimi okurlarımla sadece kitap hâlinde paylaşacağım. (II) Bu kararımın farklı nedenlerini uzun uzun anlatmam elbette mümkün. (III) En görünür olma yolunun farklı yöntemler denemek olduğunu, herkesin gittiği garanti yolu tercih etmektense az kişinin tercih ettiği riskli yolu tercih etmenin farklılığını sezebiliyorum. (IV) Bu yolu uygulayıp da başarıya ulaşan yazarların yok denecek kadar az olduğunu da görüyorum ama işin merak uyandırıcı, dolayısıyla ilgi çekici yönü de bu bence. (V) Hayatta değil ama edebiyatta riski seviyorum.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangisi, öznesi ortak sıralı bir cümledir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Parçada I numaralı "Hayatım boyunca hiçbir edebiyat dergisinde şiir ya da öykü yayımlamayacağım ben, ürünlerimi okurlarımla sadece kitap hâlinde paylaşacağım." cümlesinde "yayımlamayacağım" ve "paylaşacağım" yüklemeleri "ben" öznesini ortak özne olarak kullanmaktadır.

Cevap A

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, virgülden önceki bölüm eksiltili bir cümledir?

- A) Edremit'ten sonra Van'da bir kahvaltı molası, ardından Ağrı Dağı'na doğru yolculuğumuza devam ediyoruz.
- B) Ağrı Dağı Türkiye'nin en büyük dağıdır, jeolojik konumu ile stratejik bir noktada yer almaktadır.
- C) Marco Polo bu dağa hiçbir zaman çıkılamayacak, demiş ama ilk tırmanışı 1829 yılında bir profesör gerçekleştirmiş.
- D) Doğu Anadolu'da İran sınırları yakınında yükseliyor bu muhteşem dağ, Aras-Murat nehirleri arasında yer alıyor.
- E) Doğubayazıt'ta konaklayan dağcılar tırmanış hazırlıklarını burada tamamlıyor, 8-10 saatlik bir tırmanışla zirveye ulaşıyorlar.

A seçeneğinde "Edremit'ten sonra Van'da bir kahvaltı molası" ögesinden sonra "verdik" gibi bir yüklem olması gerekiyor. Ancak yüklem söylenmemiştir, dolayısıyla A seçeneğinde virgülden önceki bölüm eksiltili cümledir.

Cevap A

2. Aşağıdaki cümlelerden hangisi yapı bakımından birleşik bir cümle değildir?

- A) Futbolcunun "Artık bundan sonraki maçlara bakacağız." sözü herkesi gülümsetti.
- B) Bugün sınav sonuçlarının açıklanabileceğini kimse bilmiyor galiba.
- C) Eserlerimde halkımızın sorunlarına yer vermeye çalıştım bunca yıldır.
- D) Birbirinden güzel kuş sesleriyle uyandık bu güzel dağ köyünde.
- E) Büyük bütçelerle çekilen bu filmin tutmayacağı daha başından belliydi.

A'daki cümle, tırnak içinde aktarılan cümle yan cümlecik olduğu ve temel cümlelerin nesnesi görevinde kullanıldığı için iç içe birleşik cümledir. B, C ve E'de yüklem dışı fiilimsiler olduğu için (açıklanabileceğini, yer vermeye, tutmayacağı) bunlar girişik birleşik cümledir. D'deki cümle tek bir yüklem (uyandık) olduğundan yapıca basittir.

Cevap D

3. Teyzem, ayın moda dergisini çantasından çıkararak sayfalarını çevirmeye başladı.

Bu cümle yüklemine, yapısına ve öge dizilişine göre aşağıdakilerden hangisiyle özdeşdir?

- A) Dünya mutfağı kurma projesi ilginç bir fikirmiş gibi geldi yönetim kuruluna.
- B) Bu köyde sebze ve meyvelerimizi doğal ortamlarında kendimiz yetiştiriyorduk.
- C) Antrenör futbolcularla yakından ilgileniyor, onları sık sık uyarıyordu.
- D) Lise arkadaşım göz doktoru olabilmek için durmaksızın çalışıyordu.
- E) Her zamankinden erken kalktığı için bugün oldukça neşeliydi.

Verilen cümle yüklemi sonda olduğu için kurallı, yüklemi fiil olduğu için fiil cümlesi ve yan cümlecikleri olduğu için girişik birleşik bir cümledir. Aynı özellikleri taşıyan cümle D seçeneğinde vardır.

Cevap D

4. Aralarında öge ortaklığı bulunan sıralı cümlelere bağımlı sıralı cümle denir.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu açıklamaya uygun bir kullanım vardır?

- A) Balıkçı teknelerimizle denize açıldık, limanda kimsecikler yoktu.
- B) Akşamları bu çay bahçesinde toplanırlar, arkadaşlarıyla sohbet ederlerdi.
- C) Kar yağışı durdu, yolda kalan arabalar çekildi.
- D) Okullar tatil oldu, arkadaşlarımin hepsi değişik yerlere tatile gitti.
- E) Kanyonun bitiminde dev bir mağara vardı, ziyaretçiler burayı rehber eşliğinde gezebiliyordu.

B seçeneğindeki cümle bağımlı sıralı cümledir. "Onlar" gizli öznesi, "akşamları" zarf tümlecisi, "bu çay bahçesinde" dolaylı tümlecisi "toplanırlar" ve "sohbet ederlerdi" yüklemeleri için ortaktır.

Cevap B

1. Memleketten birkaç uzak akraba gelmişti. Apartmanımızdan gelen çok kişi vardı. Annemin tiyatrocu arkadaşlarının da birçoğu gelmişti, hepsiyle tek tek tokalaştım. Yıllardır tanıdım zaten hepsini. Hepsine teşekkür ettim. Memleketten gelen uzak akrabalar dikkatimi daha çok çekmişti açıkçası. Onlar pek konuşmadılar. Sessizce oturdular sadece. Bir köşede, söylenenleri dinlediler. Diğer gruplar onların varlığından bile habersizdi.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Birleşik cümle
B) Devrik cümle
C) Eksiltili cümle
D) Olumsuz cümle
E) Sıralı cümle

Parçada "Apartmanımızdan gelen çok kişi vardı." cümlesi birleşik cümleye, "Annemin tiyatrocu arkadaşlarının da birçoğu gelmişti, hepsiyle tek tek tokalaştım." cümlesi sıralı cümleye, "Yıllardır tanıdım zaten hepsini." cümlesi devrik cümleye, "Diğer gruplar onların varlığından bile habersizdi." cümlesi olumsuz cümleye örnektir. Parçada yüklemi olmayan (eksiltili) cümle yoktur.

Cevap C

2. Aşağıdakilerden hangisi, yapısı yönüyle basit bir cümle değildir?

- A) Terzi kendi söküğünü dikemez.
B) Yularsız ata binilmez.
C) Uyku ölümün kardeşidir.
D) Tok ağırlaması güçtür.
E) Tek kanatla kuş uçmaz.

D seçeneğinde "ağırlaması" eylemsisi olduğu için bu cümle yapıcı birleşik cümledir. A, B, C ve E seçeneklerindeki cümleler tek yargılı ve yan cümlecisi olmayan cümleler olduğu için yapıcı basittir.

Cevap D

3. (I) Yaklaşık 6000 yıllık geçmişle gemiler, dünyanın en önemli taşıtlardır. (II) Dünyamızın 361 milyon kilometrekarelik kısmının suyla kaplı olması, gemilerin önemini daha da artırıyor. (III) Günümüzde birçok geminin çok güçlü motorları vardır, uçak gemileri nükleer enerjiyle çalışır. (IV) Küçük çaplı, rüzgâr enerjili gemiler daha çok, gezinti amaçlı kullanılır. (V) LPG gibi akaryakıt taşıyan gemiler, tanker gemileridir ve bunlar diğer gemi türlerine göre çok daha büyüktür.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. cümle, yapıcı birleşik bir cümledir.
B) II. cümle, yüklemine göre eylem cümlesidir.
C) III. cümlede, birden çok yargı vardır.
D) IV. cümle, yapıcı basit bir cümledir.
E) V. cümlede, yüklem, ad soyludur.

A seçeneğinde tek yüklem vardır (... taşıtlardır) ve cümlede herhangi bir yan cümle olmadığı için cümle yapıcı basittir. "Geçmiş" sözcüğü eylemsi eki alsa da isimleşmiş ve eylemsi özelliğini kaybederek kalıcı ad olmuştur.

Cevap A

4. Aşağıdaki sıralı cümlelerin hangisinde öge ortaklığı yoktur?

- A) Bu tren bütün istasyonlarda durmuyor, büyük istasyonlarda duruyor.
B) Çocuklar bahçede top oynuyor, büyükler havuzdaki çardakta çay içiyordu.
C) Yan komşumuz çok iyi biridir, hiç kimseyi incitmez.
D) Yaz mevsimi oldukça sıcak geçiyor, yöre insanını bunaltıyor.
E) Havaalanında bütün katile sıraya girdik, pasaportlarımızı kontrol ettirdik.

A seçeneğinde "Bu tren", C seçeneğinde "Yan komşumuz", D seçeneğinde "Yaz mevsimi", E seçeneğinde "bütün katile" özneleri ortaktır. B seçeneğindeki sıralı cümlede ortak öge kullanılmamıştır.

Cevap B

1. Eleştirmen olmak elbette kolay değildir hatta epey zor bir iştir. Eleştirmen olmak için kalem erbabı değil, tartı ve hesap erbabı olmak gerekir. Yazın dünyamızda sanatsal yapıt ortaya koymayan ama yazının çıtasını yükselten nice değerli eleştirmenimiz bulunmaktadır. Eleştiride önemli olan, kılı kırk yarararak hak-kaniyetli davranmak, yapıtları öyle değerlendirmektir.

Bu parçadaki altı çizili sözle, eleştiriye yönelik anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sanat dünyasındaki yerinin tam anlamıyla doldurulmadığı
B) Yapıtlardan çok, yazarların kişiliği üzerine yoğunlaşıldığı
C) Düşüncelerin özgürce dile getirildiği bir alan olduğu
D) Yazınsal bir ustalık gerektirmeksizin yapıtları dikkatlice değerlendirme işi olduğu
E) Toplumun edebiyata ilgi duymasını sağlayacak özellikler taşıdığı

Parçada eleştirmenlerin sanatçılar kadar yazı ustası olmalarının gerekmediği belirtiliyor. Altı çizili bölümde de "kalem erbabı değil" denerek bu durum anlatılıyor. "tartı ve hesap erbabı" denerek de "dikkatli, tarafsız olmaları" anlatılmak isteniyor. Dolayısıyla altı çizili sözle eleştiriyle ilgili olarak anlatılmak istenen "yazınsal bir ustalık gerektirmeksizin yapıtları dikkatlice değerlendirme işi olduğu"dur.

Cevap D

2. Elimdeki kitap Stendhal'in çağcıl kavrayışıyla birlikte yaşamına, yazarlığına dair önemli ipuçları veriyor. Taşradan çıkıp Paris'e gelen Napolyon hayranı bir gencin sürüklendiği tutkulu yaşama ait sahneleri Stendhal'in kendi kaleminden okumak şaşırtıcı. Bunun yanında çağına ayna tutan bir romancının varoluşunu anlatıyor bize bu anlatı.

Bu parçada geçen "çağına ayna tutan" sözüyle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yaşadığı zamanın zorluklarıyla mücadele eden
B) Döneminin çarpıklıklarını tüm yalınlığıyla dile getiren
C) Bulunduğu zaman dilimine anlam kazandıran
D) İçinde bulunduğu dönemin değer yargılarını yorumlayan
E) Yaşamını geçirdiği zaman kesitini olduğu gibi aktaran

Parçada yer alan "çağına ayna tutan" sözündeki "ayna" varlıkları ve nesneleri değiştirmeden yansıtmaya özelliğine sahiptir. Yazar, çağına ayna tuttuğuna göre bu sözle "yaşadığı dönemi değiştirmeden anlattığı" ifade edilmek istenmiştir. Bunu yansıtan söz de E'de verilmiştir.

Cevap E

3. "Akşam vaktinde eve dönmezseniz olacaklara karışmam, ona göre!" cümlesinde, "üstü kapalı, imalı sözlerle korkutma, tehdit etme" anlamı vardır.

Aşağıdaki deyimlerden hangisi bu cümledeki anlamı içermektedir?

- A) Ağzına geleni söylemek
B) Akan sular durmak
C) Aba altından sopa göstermek
D) Aklını başına almak
E) Dilden düşürmemek

Verilen örnekte "üstü kapalı şekilde tehditle korkutmak"tan söz edilmektedir. Bu anlamdaki deyim, "Aba altından sopa göstermek" deyimidir.

Cevap C

4. I. Mektup bitince yuvarlanıp rulo yapılır, ip veya şeritle bağlanıp mühürlenirdi.
II. Yakındaki kişilere ise bal mumu üzerine stilus denen çivi gibi bir metal araçla kazılarak yazılmış mektuplar gönderilirdi.
III. Yaprak yetmediğinde ikinci bir yaprak birincisinin sonuna yapıştırılırdı.
IV. Mektubu alan kişi, okuduktan sonra, aynı tablete, "stilus"un başı ile bal mumunu düzeltip kendi yanıtını yazabilirdi.
V. Roma'da mektuplar genelde papirüs yaprakları üzerine, siyah mürekkebe batırılmış kâğıt kalemle yazılırdı.

Yukarıdaki numaralanmış cümleler anlamlı bir bütün oluşturacak biçimde sıralandığında hangisi baştan üçüncü olur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Verilen cümleler anlamlı bir bütün oluşturduğunda şu şekilde sıralanır: V-III-I-II-IV

(V) Roma'da mektuplar genelde papirüs yaprakları üzerine, siyah mürekkebe batırılmış kâğıt kalemle yazılırdı. (III) Yaprak yetmediğinde ikinci bir yaprak birincisinin sonuna yapıştırılırdı. (I) Mektup bitince yuvarlanıp rulo yapılır, ip veya şeritle bağlanıp mühürlenirdi. (II) Yakındaki kişilere ise bal mumu üzerine stilus denen çivi gibi bir metal araçla kazılarak yazılmış mektuplar gönderilirdi. (IV) Mektubu alan kişi, okuduktan sonra, aynı tablete, "stilus"un başı ile bal mumunu düzeltip kendi yanıtını yazabilirdi.

Cevap A

1. (I) Şeker hastalığı, pankreasın yeteri kadar insülin salgılayamaması ve yeterli derecede insülin kullanamaması sonucu oluşan bir hastalıktır. (II) Tam olarak iyileşmenin görülmediği bu hastalık, bir ömür boyu devam eder. (III) Hastalığa bağlı oluşması muhtemel bazı sorunlar önlenabilir veya geciktirilebilir. (IV) Uygun bir diyet programı uygulanırsa bu hastalıkla barışık bir biçimde yaşanabilir. (V) Özellikle hazır gıdalardan uzak durularak sağlıklı ve huzurlu bir yaşam sürdürülebilir.

Şeker hastalığının anlatıldığı bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. cümlede, ortaya çıkış nedenine değiniliyor.
B) II. cümlede, kesin tedavisinin olmadığı belirtiliyor.
C) III. cümlede, başka rahatsızlıklara yol açtığına değiniliyor.
D) IV. cümlede, tedavisinde moralin etkili olduğu söyleniyor.
E) V. cümlede, olumsuz etkileyen yiyeceklerden söz ediliyor.

Şeker hastalığının anlatıldığı parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili seçeneklerde verilenleri incelediğimizde D'de IV. cümleyle ilgili verilen bilginin yanlış olduğunu anlıyoruz. Bu cümlede "morali olma"nın şeker hastalığına yararından değil, "diyet programının" katkısından söz ediliyor.

Cevap D

2. Türk resim sanatının tek egemen türü minyatür, bağımsız bir resim sanatı olarak yürütülmemiş; daha çok, yazma eserlerin bezemesinde kullanılan kitap süslemeciliği ile birlikte gelişmiştir.

Bu cümleyle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) Sıralı cümledir.
B) İşteş fiile yer verilmiştir.
C) Özne bir söz öbeğinden oluşmuştur.
D) Yapım ve çekim eki almış sözcükler vardır.
E) Ad tamlamasını niteleyen sıfat kullanılmıştır.

Öncülde iki yüklem olduğu için (yürütülmemiş, gelişmiştir) bu, sıralı cümledir (A). "Türk resim sanatının tek egemen türü minyatür" söz öbeği öznedir (C). "bezemesinde, süslemeciliği vb." sözcükler yapım ve çekim eki almıştır (D). "bağımsız" sıfatı, "resim sanatı" isim tamlamasını nitelemiştir (E). Cümlede işteş fiil yoktur, "gelişmiştir" fiili "-iş-" çatı ekini alsa bile işteş değildir.

Cevap B

3. Kasabada bulunuşumun altıncı ayıydı galiba. Bir gün akşam saatlerinde üç araba dolusu insan, kaymakam, askerler, komiserler, savcılar, öğretmenler, doktorlarla birlikte aşı kampanyası için günlerce yolculuk yaptık. Beni çok etkileyen ve uzun yıllar zihnimden çıkmayan bir yolculuktu bu. O yolculuğun belleğimde bıraktığı izleri de takip ederek kasaba hayatı ile ilgili şunları yazmıştım: "Kasabalarda hayat, bozkırda yapılan yolculuklar gibidir. Her tepenin ardında 'yeni ve farklı bir şey' çıkacakmış duygusu ama her zaman birbirine benzeyen, incelen, kıvrılan, kaybolan veya uzayan tekdüze yollar..."

Bu parçanın anlatımıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. kişili anlatım vardır.
B) Çoğullaştırma vardır.
C) Tanık göstermeye başvurulmuştur.
D) Benzetme yapılmıştır.
E) Tahmine yer verilmiştir.

Parçada I. tekil ve çoğul şahıs ekiyle çekimlenmiş yüklem (yaptık, yazmıştım) bulunduğu I. kişili anlatım vardır. "Savcılar, öğretmenler vb." sözcüklerde çoğullaştırmalar vardır. "Kasabalarda hayat, bozkırda yapılan yolculuklar gibidir." denilerek benzetme yapılmıştır. "Kasabada bulunuşumun altıncı ayıydı galiba." cümlesinde tahmin yapılmıştır. Parçada verilen düşüncüyü inandırıcı kılmak için uzman bir kişinin sözlerine yer verilmediği için tanık göstermeye başvurulmamıştır.

Cevap C

4. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde ad aktarması vardır?

- A) Masanın üstündeki bardak yere düştü ve kırıldı.
B) Onun hiçbir konuda bu kadar yanıldığını görmedim.
C) Futbol maçının başlamasıyla sokaklarda kimse kalmadı.
D) Görevli memur, evraklarımızı tek tek kontrol ettikten sonra imzaladı.
E) Bugün havuz soğuk, çocuklar fazla yüzerse hasta olabilir.

Ad aktarması, bir sözün benzetme amacı güdülmeksizin başka bir söz yerine kullanılmasıdır. E seçeneğindeki "havuz" sözcüğünde ad aktarması vardır. Çünkü "havuz" sözcüğü, benzetme amacı güdülmeksizin "iç-diş" ilgisi kurularak "havuz suyunun" yerine kullanılmıştır.

Cevap E

1. (I) Ceviz ağaçları, kazık köklü ve geniş dalları olan bir ağaç türü olduğu için bolca su ister. (II) Ağacın kapladığı alan kadar sulanması gerekir, diyebiliriz. (III) Toprak yüzeyinde kapladığı her metrekare başına 1000 ya da 1500 litre kadar suya ihtiyaç duyar. (IV) Yıl içerisinde bu miktar, ülkemizde yağışlarla karşılanabilmektedir. (V) Karşılanamadığı durumlarda ise kalan miktar sıcak mevsimlerde tamamlanmalıdır.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümle, öznesi isim tamlaması olan bir fiil cümlesidir.
B) II. cümle, iç içe birleşik cümledir.
C) III. cümle, yüklemi, birleşik eylemdir.
D) IV. cümle, iki ögeden oluşan kurallı bir cümledir.
E) V. cümle, olumlu eylem cümlesidir.

IV numaralı "Yıl içerisinde / bu miktar, / ülkemizde / yağışlarla / karşılanabilmektedir." cümlesinin öge sıralanışı "zarf tümleci - özne - dolaylı tümleç - ilgeç tümleci - yüklem" şeklindedir. Yani bu cümle iki ögeli değildir.

Cevap D

2. Işıltılı gözlerle bak bugün gözlerime

I
Mutsuz değilim

Şaşkınım sadece

II
Üç yaşındaymışım gibi tutup elimden

Dolaştır yavaşça caddelerde

III IV
Biliyorsun yeni öğrendim yürümeyi
V

Bu dizelerdeki numaralanmış sözcüklerin hangileri birden fazla yapım eki almıştır?

- A) I ve III B) II ve III C) II ve IV
D) III ve IV E) IV ve V

Dizelerde "ışiltılı" sözcüğünde birden fazla yapım eki vardır (ışıl-tı-lı). Bu sözcük sırasıyla "-tı" ve "-lı" isimden isim yapım eklerini almıştır. Yine "dolaştır" sözcüğünde birden fazla yapım eki vardır. (dola-ş-tır). Bu sözcük sırasıyla "-ş-" ve "-tır-" fiilden fiil yapım eklerini almıştır.

Cevap A

3. Gecenin keskin ayazına yenik düşmediğim için sabahleyin, yorgunluktan yataklarında sızıp kalanları uyandırmakla işe koyuldum.

Bu cümleyle ilgili aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) Yüklem dönüşlü bir fiildir.
B) Zaman belirtecine yer verilmiştir.
C) İsim-fiil, sıfat-fiil ve bağ-fiil vardır.
D) Hem edat hem bağlaç kullanılmıştır.
E) Arasına sıfat girmiş bir isim tamlaması vardır.

Cümlede "koyul-" fiili dönüşlü çatılıdır, "ben" gizli öznesi sözde özne değildir (A). "sabahleyin" sözcüğü fiili zaman bakımından tamamladığı için zaman zarfıdır (B). "düşmediğim, kalanları" sıfat-fiil, "sızıp" bağ-fiil, "uyandırmakla" isim-fiildir (C). "Gecenin keskin ayazına" belirtili ad tamlamasında araya "keskin" sıfatı girmiştir (E). Cümlede "için" ve "uyandırmak-la" sözcüğündeki "ile" edatı vardır, bağlaç yoktur (D).

Cevap D

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisi, ayraç içinde verilen özelliklerle uyumamaktadır?

- A) Mısırlılar, mimaride ve astronomide çağdaşlarından çok ileriydiler. (Yer-yön zarfı, ek eylem olarak yüklem olmuştur.)
B) Dünyadaki bütün güzellikler için onu oluşturan parçaların uyumlu bir biçimde birleşmesi önemlidir. (İşaret zahirine yer verilmiştir.)
C) Bazı sorulara her zaman esaslı bir cevap bulmak güçtür. (Farklı türde eylemsilere yer verilmiştir.)
D) Onun, hazır yazma biçimlerinden kopması yeniyi fark etmiş olmasındandır. (Adlaşmış sıfata yer verilmiştir.)
E) 400 yıllık bir geçmişe sahip köyün en büyük özelliklerinden biridir taş evleri. (Üstünlük belirtecine yer verilmiştir.)

C seçeneğindeki cümlede yalnız "cevap bulmak" isim-fiili vardır. Dolayısıyla bu cümlede farklı türde eylemsilere yer verilmemiştir.

Cevap C

1. Aşağıdaki dizelerin hangisinde isim cümlesi ve eylem cümlesi bir arada kullanılmıştır?

- A) Benim gönlüm doğuşundan deliydi
Başka dünyaların şaşkın seliydi
- B) Göklerde kartal gibiydim
Kanatlarımdan vuruldum
- C) Yer altında belki rahat yatarım
Yer üstünde çektiklerim dindi mi
- D) Şimdi yaşamayı tatlı bulursun
Koşarsın, gülersin, tez yorulursun
- E) Kalbim her dakika hızla çarpıyor
Göğsümün içinde bir ateş yanıyor

B seçeneğinde "Göklerde kartal gibiydim." cümlesi, yüklemi (kartal gibiydim) isim soylu olduğu için isim cümlesidir. "Kanatlarımdan vuruldum." cümlesi, yüklemi (vuruldum) çekimli eylem olduğu için eylem cümlesidir.

Cevap B

2. Aşağıdaki dizelerin hangisinde altı çizili sözcükler yapısı bakımından özdeştir?

- A) Her sabah ilk ışıklar gözlerimi oyardı
Uyanan taş duvarlar iniltimi duyardı
- B) Bir zamanlar yanımda ağır açmayanlar
Sırtımı sıvazladı, bana öğüt savurdu
- C) Öyle günler gördüm ki aydın gökler kararıp
Bahtım bir bulut gibi üstüme çöker oldu
- D) Bir sonbahar yağmuru gibi içim ağıldı
Bir şeyler fakat beni yaşamaya bağlardı
- E) Sen aklıma gelince her şey gülümserdi
Ağaçlar sarkı söyler, rüzgâr tatlı eserdi

A seçeneğinde "ışık-lar" türemiş, "duvar-lar" basit sözcüktür. B seçeneğinde "yan-ım-da" basit, "sav-ur-du" türemiş sözcüktür. C seçeneğinde "kara-r-ıp" türemiş, "üst-üm-e" basit sözcüktür. D seçeneğinde "son(+)"bahar" birleşik, "bağ-la-r-dı" türemiş sözcüktür.

E seçeneğinde "gül-ümse-r-di" ve, "tat-lı" sözcükleri yapım eki aldığı için türemiş sözcüktür.

Cevap E

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük, eylemsi değildir?

- A) Pastanın yanında limonata içmeyi çok severdi.
- B) Oraya nöbetçi eczaneyi sormaya gittik.
- C) Film başlamadan yerimize oturalım.
- D) Çocuklar parktan dönmeyince telaşlandık.
- E) Bu saatte sağlık için dahi olsa koşamam, dedi.

Seçeneklerde geçen "içmeyi" ve "sormaya" sözcükleri isim-fiil, "başlamadan" ve "dönmeyince" sözcükleri zarf-fiildir.

E seçeneğindeki "koşamam" sözcüğü olumsuzluk eki almış çekimli bir eylemdir. Dolayısıyla eylemsi değildir.

Cevap E

4. Tuğla duvarlı yığma binaların pencereleri dostça birbirine, küskünce de bir avluya bakıyordu. Ne zaman sert bir rüzgâr esse ait olduğu gövdeyle bağı zayıflamış taş parçaları birer ikişer avluya düşüyordu. Binalar, yerin dibinden, zemin ya da orta katlarından veya çatıdan kapılarla birbirine bağlanıyordu. Yapılara sonradan eklenen katların duvarlarına vurulan siva bile çoktan yer yer dökülmüş ve çatlaklar oluşmuştu. Oluklardan aşağı inen boruların kopan kısımlarının tutturulduğu teller paslıydı.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) İsim cümlesi
B) Sıralı cümle
C) Birleşik cümle
D) Basit cümle
E) Bağlı cümle

"Oluklardan aşağı inen boruların kopan kısımlarının tutturulduğu teller paslıydı.", yüklemi isim soylu olduğundan isim cümlesi; "Ne zaman sert bir rüzgâr esse ait olduğu gövdeyle bağı zayıflamış taş parçaları birer ikişer avluya düşüyordu.", tek yüklemlilik ve içinde fiilimsi olduğundan birleşik cümle; "Binalar, yerin dibinden, zemin ya da orta katlarından veya çatıdan kapılarla birbirine bağlanıyordu." tek yüklemlilik ve içinde fiilimsi olmadığından basit cümle; "Yapılara sonradan eklenen katların duvarlarına vurulan siva bile çoktan yer yer dökülmüş ve çatlaklar oluşmuştu." ise yüklem bağlaçla bağlandığından bağlı cümledir.

Parçada sıralı cümle yoktur.

Cevap B

12. ÜNİTE

SES, YAZIM VE NOKTALAMA BİLGİSİ

Ses Bilgisi

39. FASİKÜL

SES BİLGİSİ

- **Ciğerlerden gelen havanın ses yolunda titreşiminin kulağın duyabildiği derecesine ses** denir.
- Ses, dilin en küçük birimidir. Konuşmamıza yarayan sesler, birer şekille gösterilir. Bu şekillere **harf** denir.

Türkçede sesler, ses yolundaki biçimlenişlerine göre ikiye ayrılır:

Ünlüler (Sesliler)

Ünsüzler (Sessizler)

Ünlülerin Özellikleri ve Ünlülerde Uyum

- Ünlüler, ses yolunda bir engelle uğramadan çıkan seslerdir. Bunlar tek başına okunur ve heceleri oluşturur. Türkçede 8 tane ünlü harf vardır: **a, e, ı, i, o, ö, u, ü**
- Ünlüler, söyleniş özelliğine, dilin ve ses yolunun aldığı biçimlere göre değişik özellikler gösterir. Bu özellikler şöyledir:

	Geniş		Dar	
	Kalın	İnce	Kalın	İnce
Düz	a	e	ı	i
Yuvarlak	o	ö	u	ü

Ünlü Uyumları

Türkçede 2 çeşit ünlü uyumu vardır:

a. Büyük Ünlü (Kalınlık-İncelik) Uyumu

- Türkçe bir sözcükte ilk hecenin ünlüsü kalınsa (**a, ı, o, u**), sonraki hecelerin ünlüsü de kalın (**a, ı, o, u**); ilk hecedeki ünlü inceyse (**e, i, ö, ü**) sonraki ünlüler de ince (**e, i, ö, ü**) olur. Bu özelliğe **büyük ünlü uyumu** adı verilir.

Örnekler

- ▶ yaz - dır - mak ➔ **kalın - kalın - kalın**
- ▶ va - ta - nım ➔ **kalın - kalın - kalın**
- ▶ kar - şı - lık ➔ **kalın - kalın - kalın**
- ▶ ses - siz - lik ➔ **ince - ince - ince**
- ▶ Türk - çe - ci ➔ **ince - ince - ince**
- ▶ in - cir - lik ➔ **ince - ince - ince**

VİP NOT

- Türkçe bir sözcük büyük ünlü uyumuna uymak zorundadır. Bir sözcük büyük ünlü uyumuna uymuyorsa büyük olasılıkla Türkçe değildir.
 - ▶ ma-ka-le, mo-bil-ya, ka-lem-lik, ti-yat-ro...
- Türkçe olduğu hâlde, sonradan değişime uğrayarak büyük ünlü uyumuna uymayan sözcükler de vardır.
 - ▶ anne (ana), kardeş (kardaş, karındaş) elma (alma)...

VİP NOT

- Ekler büyük ünlü uyumuna göre ses değişikliğine uğrar. Ancak bazı eklerin bu kurala uymadığı görülür.

EK	UYMAZ	EK	UYMAZ
-yor	belgeliyor	-ken	koşarken
-leyin	sabahleyin	-gil	halamgil
-(i)mtırak	yeşilimtırak	-ki	yandaki

b. Küçük Ünlü (Düzlük-Yuvarlaklık) Uyumu

- Ünlülerin düzlük-yuvarlaklık, darlık-genişlik bakımından uygunluğudur.
- Bu kurala göre; Türkçede düz ünlülerden (**a, e, ı, i**) sonra düz ünlüler (**a, e, ı, i**), yuvarlak ünlülerden (**o, ö, u, ü**) sonra ya düz-geniş ünlüler (**a, e**) ya da dar-yuvarlak ünlüler (**u, ü**) gelir.
- Küçük ünlü uyumu aranırken heceler bir önceki heceye göre değerlendirilir.

Örnekler

- ▶ ke - sin - lik ➔ **düz, düz, düz**
- ▶ yo - ru - cu ➔ **yuvarlak, yuvarlak, yuvarlak**
- ▶ göz - lem ➔ **yuvarlak, düz-geniş**
- ▶ zor - luk ➔ **yuvarlak, dar-yuvarlak**

b. Ünsüz Düşmesi

- Genellikle “k” ünsüzüyle biten bazı sözcükler “cık, -cık, -cuk, -cük, cek, -cak, -l” eklerini aldığında sözcüğün sonundaki “k” ünsüzü düşer.

Örnekler

▶ küçü(k) - l - mek	➡ <u>küçülmek</u>
▶ küçü(k) - cük	➡ <u>küçücük</u>
▶ büyü(k) - cek	➡ <u>büyücek</u>
▶ mini(k) - cık	➡ <u>minicik</u>
▶ yükse(k) - l - mek	➡ <u>yükselmek</u>
▶ seyre(k) - l - mek	➡ <u>seyrelemek</u>
▶ ufa(k) - l - mak	➡ <u>ufalmak</u>
▶ ufa(k) - cık	➡ <u>ufacık</u>
▶ yumuşa(k) - cık	➡ <u>yumuşacık</u>

ETKİNLİK - 3

Aşağıdaki cümlelerdeki altı çizili sözcükleri inceleyiniz, ünlü ya da ünsüz düşmesi bulunanları işaretleyiniz.

✓	1. Bu konuda sizin de <u>fikrinizi</u> almak istedik.
	2. Yakın zamana kadar izci <u>kampımızda</u> her yaştan öğren-cilerimiz kalabiliyordu.
✓	3. Kasabadaki birçok kişi <u>ömrünü</u> kömür ocaklarında çalışarak geçirmişti.
	4. Çantamdaki bozuk paraları simit almak için <u>satıcıya</u> uzattım.
✓	5. Komutan, askerlere siperlere girmelerini <u>emrediyordu</u> .
	6. Herkesten önce bilet <u>sırasına</u> girip statta yerimizi alalım.
✓	7. Yeni dikilen kirazlar, birkaç sene içinde <u>çabucak</u> meyve vermeye başlamıştı.
	8. Bu sık ağaçlardan bazılarının kesilerek parkın <u>genleş-tirilmesi</u> gündemde.
✓	9. Ekmek ve pideleri, fırına <u>pazartesi</u> gününden önce sipariş etmelisiniz.

Soru 6

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “ünsüz düşmesi”ne örnek bir kullanım vardır?

- A) Kapadokya gezimizin ikinci gününde tarihî yerleri dolaşıyoruz.
- B) Yörenin sakinleri turistlere her konuda yardımcı oluyor.
- C) Çanak çömlek atölyeleri eskiden beri ilgi odağıymış.
- D) Çınarın altında oturup alçacık iskemlelerde çaylarımızı içiyoruz.
- E) Kafilede herkes sevdiklerine küçük hediyeler aldı.

Çözüm

D seçeneğinde “alça(k)-cık” sözcüğünde ünsüz düşmesine örnek bir kullanım vardır.

Cevap D

Ses Türemesi

a. Ünlü Türemesi

- Dilimizde “-cık, -cik” eki alan bazı sözcüklerde ek ile sözcük arasında “a, e, i, ü” ünlülerinden birinin türediği görülür.

Örnekler

▶ genç - cık	➡ <u>genc(e)cık</u>
▶ bir - cık	➡ <u>bir(i)cık</u>
▶ dar - cık	➡ <u>dar(a)cık</u>
▶ az - cık	➡ <u>az(lı)cık</u>

b. Ünsüz Türemesi

- Arapçadan dilimize giren ve asıllarında sonunda ikiz ünsüz bulunan sözcükler, ünlüyle başlayan bir ek aldığında ya da “etmek, olmak” yardımcı fiilleriyle birleşik eylem oluşturduğunda ünsüz türemesi görülür.

Örnekler

▶ zan - ımca	➡ <u>zan(n)ımca</u>
▶ hak - ım	➡ <u>hak(k)ım</u>
▶ sır - ımız	➡ <u>sır(r)ımız</u>
▶ ret + etmek	➡ <u>red(d)etmek</u>
▶ hal + olmak	➡ <u>hal(l)olmak</u>
▶ zan + etmek	➡ <u>zan(n)etmek</u>

1. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerin hangisinde ünsüz benzeşmesi vardır?

- A) Bu sezonun en heyecanlı turnuvası başlıyordu.
- B) Size yeni arkadaşları tanıtmak istiyorum.
- C) Uzun süre yürüyüş yapmadığım için ayaklarım tutulmuştu.
- D) Bu saate kadar eşyaların temizliğinin bitmesi gerekiyordu.
- E) Onlar yakındaki bir lastikçide bizi bekleyecekti.

E seçeneğinde geçen "lastik(c)i-çi-de" sözcüğünde ünsüz benzeşmesi vardır.

Cevap E

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ünsüz yumuşamasına bir örnek vardır?

- A) Bu oyunun sahne ve dekor tasarımını beğendim.
- B) Tiyatro türü edebiyatımıza Tanzimat Dönemi'nde girmiştir.
- C) Tiyatro seçmelerine giden arkadaşlar başarılı olmuşlar.
- D) Seyirciler perde kapanınca oyunu ayakta alkışladılar.
- E) Bu tiyatro binası yaklaşık elli yıl önce yapılmış.

C seçeneğinde geçen "gid(t)en" sözcüğünde ünsüz yumuşaması vardır.

Cevap C

3. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerin hangisinde ünlü düşmesine bir örnek yoktur?

- A) Bu gök cismi uzayda ilk kez görüntülenen bir yıldız olmalı.
- B) Bu ıssız ormanda değişik canlı türleri yaşıyordu.
- C) Çevresindekilere saldıran köpeği bir yere hapsetmişlerdi.
- D) Düşündükiler, şimdi de misket havası oynuyorlar.
- E) Bize olayın ayrıntılarını ne zaman anlatacağsın?

A seçeneğinde "cis(i)m-i", C seçeneğinde "hap(i)setmişlerdi", D seçeneğinde "oy(u)nuyorlar", E seçeneğinde "ay(ı)rıntılarını" sözcüklerinde ünlü düşmesine örnek kullanımlar vardır. B seçeneğinde ünlü düşmesi kuralına örnek bir kullanım yoktur.

Cevap B

4. Acıyı buldu sonunda, kanayan bir gülден

Bir Akdeniz kentinde limon koklayan

Ve hep ufkun ardına bakan çocuk

Geçer şimdi dumanlı kentin sokaklarından

Bu dizelerdeki altı çizili sözcüklerde görülen ses olayları aşağıdakilerin hangisinde sırasıyla doğru olarak verilmiştir?

- A) Ünsüz benzeşmesi - ünsüz yumuşaması - ünlü düşmesi
- B) Ünsüz düşmesi - ünsüz yumuşaması - ünsüz benzeşmesi
- C) Ünlü düşmesi - ünlü düşmesi - ünsüz yumuşaması
- D) Ünlü düşmesi - ünsüz benzeşmesi - ünlü daralması
- E) Ünsüz benzeşmesi - ünsüz yumuşaması - ünsüz düşmesi

I numaralı "kok(u)-layan" sözcüğünde ünlü düşmesi, II numaralı "uf(u)-k-un" sözcüğünde ünlü düşmesi, III numaralı "ar(t)d-ına" sözcüğünde ünsüz yumuşaması vardır.

Cevap C

5. Bazı uykum kaçtığı geceler
Düşünmemek için kötü şeyler
Koşar yıldızları seyredirim
Sabahı kollayan pencereden

Bu dizelerde aşağıda verilenlerden hangisi yoktur?

- A) Ünsüz benzeşmesi
- B) Ünlü düşmesi
- C) Ünsüz yumuşaması
- D) Kaynaştırma ünsüzü
- E) Ünsüz türemesi

Dizelerdeki "kaçtığı" sözcüğünde ünsüz benzeşmesi vardır (A). "uy(u)-kum" sözcüğünde ünlü düşmesi vardır (B). Yine "kaçtığı(k)ı" ve "seyre-d(t)erim" sözcüğünde ünsüz yumuşaması vardır (C). "kolla-y-an" sözcüğünde kaynaştırma ünsüzü vardır (D). Ancak seçeneklerde ünsüz türemesi yoktur (E).

Cevap E

1. Aşağıdaki cümlelerde kaynaştırma harfinin kullanıldığı sözcüklerin hangisinde bir yazım yanlışlığı vardır?

- A) Artık bu ortaklık iki tarafa da hayırlı olsun diyelim.
- B) Akşam yemeğini yiyince keyfiniz yerine gelmiştir.
- C) Bize yalan söyleyeceğini hiç düşünmüyoruz.
- D) Hareket saatinde burada olmayanları beklemeyeceğiz.
- E) Bizimkiler bu kadar niye gecikteler, anlayamadık.

D seçeneğinde geçen "bekleme(i)-y-eceğiz" sözcüğünde kullanılan "y" kaynaştırma harfi, ünlü daralmasına yol açmayacağı için bu sözcüğün yazımında bir yanlışlık yapılmıştır. Doğrusu "beklemeyeceğiz"dir.

Cevap D

2. I. Bir gün parmaklığa elin varmadan
II. Kumluktan serperken dallar başına
III. Mevsimler geçtikten sonra aradan
IV. İşte önümde kapım, aralık
V. Oda bıraktığın gün kadar ılık

Yukarıdaki numaralanmış dizelerin hangilerinde aynı ses olayının birden fazla örneği vardır?

- A) I ve II
- B) II ve IV
- C) Yalnız III
- D) III ve IV
- E) Yalnız V

I.deki "parmaklık-(k)-a" sözcüğünde ünsüz yumuşaması,
II.deki "kumluk-tan (dan)" sözcüğünde ünsüz benzeşmesi, "serper(i)ken" sözcüğünde ünlü düşmesi,
III.deki "geç-tik (dik)-ten (den)" sözcüğünde iki tane ünsüz benzeşmesi,
IV.de herhangi bir ses olayı bulunmamaktadır.
V.deki "bırak-tığ(k)-ın" sözcüğünde ünsüz benzeşmesi ve ünsüz yumuşaması vardır.

Cevap C

3. Türkçede "k" ünsüzü ile biten bazı kelimelere "-cık, -cik" eki getirildiğinde "k" ünsüzünün düştüğü görülür.

Aşağıdakilerin hangisinde bunun bir örneği yoktur?

- A) Annelerini arayan bu yavrucuklara çevredekiler yardım etti.
- B) Kuşlar minicik ağızlarıyla yemleri kapmaya çalışıyor.
- C) Kış soğukunda çadırdaki yaşayanları görünce yüreciğim dayanamamıştı.
- D) Sıcacık çorbalarını alanlar hemen evlerine doğru yürüdü.
- E) Yıllar yılı şehrin kenarındaki bu küçücük evde yaşamışlar.

A seçeneğinde geçen "yavru-cuk" sözcüğünde "k" ünsüzünün düşmesi söz konusu değildir. B'de "minicik", C'de "yüreciğim", D'de "Sıcacık", E'de "küçücük" sözcükleri sorudaki açıklamaya uygundur.

Cevap A

4. İspanya'ya giden çoğu turist İspanyolların geç yemek yemesinin nedenini onların Akdeniz ikliminin yarattığı rahavette arıyor. Oysa gerçek neden çok farklı. Turistler bunun nedenini Akdeniz ülkelerine özgü rahatlığa bağlayabilir ama gerçek neden çok daha ilginç. İspanyollar yanlış zaman diliminde yaşıyor.

Bu parçadaki altı çizili sözcüklerin hangisinde birden çok ses olayı vardır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

Parçada I. sözcükte kaynaştırma ünsüzü (neden-i-n-i), III. sözcükte ünsüz yumuşaması (rahatlık-a), IV. sözcükte ünlü düşmesi (yanıl-ış), V. sözcükte ünlü daralması (yaşa-yor) vardır. II. numaralı "yarat-dık-ı" sözcüğünde hem ünsüz benzeşmesi hem ünsüz yumuşaması vardır.

Cevap B

12. ÜNİTE

SES, YAZIM VE NOKTALAMA BİLGİSİ

Yazım Kuralları - I

40. FASİKÜL

BÜYÜK HARFLERİN KULLANILDIĞI YERLER

- Cümle büyük harfle başlar.
 - ▶ Bilimsiz şiir, temelsiz duvara benzer.
- Cümle içinde tırnak veya yay ayraç içine alınan cümleler büyük harfle başlar ve sonlarına uygun noktalama işareti (nokta, soru işareti, ünlem vb.) konur.
 - ▶ Victor Hugo “Bir okul açan, bir hapisane kapatır.” diyor.
 - ▶ Yazarın yeni romanını (Roman okumayı çok severim.) hemen aldım.

VİP UYARI

- İki çizgi arasındaki açıklama cümleleri büyük harfle başlamaz.
 - ▶ Bu kente taşındığımızda -söylediklerime belki inanmayacak-sın- hiç paramız yoktu.
- İki noktadan sonra gelen cümleler büyük harfle başlar.
 - ▶ Seneca’nın şöyle bir sözü vardır: En güçlü kişi, kendisine hâkim kim olandır.

VİP UYARI

- İki noktadan sonra cümle ve özel ad niteliğinde olmayan örnekler sıralandığında bunlar büyük harfle başlamaz.
 - ▶ Evin arka bahçesinde değişik meyve ağaçları vardı: elma, ayva, nar, vişne, kiraz, armut...
- Rakamla başlayan cümlelerde rakamdan sonra gelen kelime özel ad değilse büyük harfle başlamaz.
 - ▶ 2017 yılında bu kente taşındık.
- Örnek niteliğindeki kelimelerle başlayan cümlelerde de ilk harf büyük yazılır.
 - ▶ “Kitap, kalem, mektup, insan, dünya” gibi kelimeler yabancı kökenli olmasına rağmen dilimize iyice yerleşmiştir.
 - ▶ “Et-, ol-” fiilleri, kurallı birleşik fiillerin yapılmasında en çok kullanılan yardımcı fiillerdir.

Soru 1

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) Yaşlı adam “En verimli yağmur alın teridir.” dedi.
- B) Masada her şey vardı: Süt, peynir, yumurta, zeytin...
- C) “Vadi, mavi” sözcükleri büyük ünlü uyumuna uymaz.
- D) Hedefi olmayan gemiye hiçbir rüzgâr yardım etmez, dedi.
- E) Kardeşim doğduğunda (geçen yılın kasım ayında) kar yağmıştı.

Çözüm

İki noktadan sonra cümle ve özel ad niteliğinde olmayan örnekler sıralandığında bunlar büyük harfle başlamaz. Ancak B’deki “Masada her şey vardı: Süt, peynir, yumurta, zeytin...” cümlesinde “süt” sözcüğü büyük harfle başlatılarak yazım yanlışı yapılmıştır.

Cevap B

- Dizeler büyük harfle başlar.

Ey mavi göklerin beyaz ve kırmızı süsü,
Kız kardeşimin gelinliği, şehidimin son örtüsü,
Işık ışık, dalga dalga bayrağım!
Senin destanını okudum, senin destanını yazacağım.

(Arif Nihat Asya)
- Kişi adlarıyla soyadları büyük harfle başlar.
 - ▶ Edebiyatımızda ilk edebî romanı Namık Kemal yazmıştır.
 - ▶ Kitapçıdan Necip Fazıl Kısakürek’in şiir kitabını aldım.
- Takma adlar da büyük harfle başlar.
 - ▶ “Han Duvarları” adlı şiiri Deli Ozan (Faruk Nafiz Çamlıbel) yazmıştır.
- Kişi adlarından önce ve sonra gelen unvanlar, saygı sözleri, rütbe adları ve lakaplar büyük harfle başlar.
 - ▶ Kaymakam Mahmut Bey, bir konuşma yapacak.
 - ▶ Prof. Dr. Hasan Eren Bey’i kürsüye davet ediyorum.
 - ▶ Avukat Ayşe Hanım, size bir dosya verecekti.
 - ▶ Yüzbaşı Cengiz Topel, Kıbrıs’ta şehit olmuştur.
 - ▶ Genç Osman, ne zaman tahttan indirildi?
 - ▶ Mimar Sinan, bu topraklarda yetişen önemli bir değerdir.

- Yer bildiren özel isimlerde kısaltmalı söyleyiş söz konusu olduğunda, yer adının ilk harfi büyük yazılır.
 - ▶ Hisar'dan, Boğaz'dan, Köşk'e vb.
- Kurum, kuruluş ve kurul adlarının her kelimesi büyük harfle başlar. Kurum, kuruluş, kurul, birleşim, oturma ve iş yeri adlarına gelen ekler kesmeyle ayrılmaz.
 - ▶ Türk Dil Kurumu, Atatürk tarafından kurulmuştur.
 - ▶ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara'da açılmıştır.
 - ▶ Devlet Malzeme Ofisi ne iş yapıyor?
 - ▶ Atatürk Orman Çiftliği, çok büyükmüş.
 - ▶ Ablam Çankaya Lisesinden mezun oldu.
 - ▶ Yeşilay Derneği, önemli işler yapıyor.
 - ▶ İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü mezunudur.
- Kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge, genelge adlarının her kelimesi büyük harfle başlar.
 - ▶ Medeni Kanun, Türk Bayrağı Tüzüğü, Telif Hakkı Yayın ve Satış Yönetmeliği vb.
- Kurum, kuruluş, kurul, merkez, bakanlık, üniversite, fakülte, bölüm, kanun, tüzük, yönetmelik ve makam sözleri asılları kastedildiğinde büyük harfle başlar.
 - ▶ Türkiye Büyük Millet Meclisi 1 Ekim'de toplanacak. Bu yıl da Meclis, yoğun bir çalışma dönemi geçirecek.
 - ▶ Türk Dil Kurumu *Belleten* dergisini çıkıyor. Kurum, dile çok önem veriyor.
 - ▶ 2876 sayılı Kanun bu yıl yeniden gözden geçiriliyor.
 - ▶ Telif ücretleri Telif Hakkı Yayın ve Satış Yönetmeliği'ne göre ödeniyor. Bu işlem, Yönetmelik'in 4'üncü maddesine uygun.

Soru 7

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı vardır?

- A) Aradığın bilgiyi ansiklopedinin 6'ncı cildinde bulabilirsin.
- B) Mektubuna "Sayın Başkan" diye başlayabilirsin.
- C) Konser, yarın akşam saat 20.30'a ertelenmiş.
- D) 1975'te Liseyi, 1979'da Üniversiteyi bitirmiş.
- E) 22 Mart Pazartesi günü göreve başlayacakmış.

ÖSYM Sorusu

Çözüm

Özel addan sonra gelmeyen ve özel ada dâhil olmayan "okul, lise, üniversite, il, ilçe" gibi kelimeler küçük harfle başlar. Ancak D'de "liseyi" ve "üniversiteyi" sözcükleri büyük harfle başlamış ve yazım yanlışı yapılmıştır.

Cevap D

- Kitap, dergi, gazete ve sanat eserlerinin (tablo, heykel, beste vb.) her kelimesi büyük harfle başlar.
 - ▶ Sanatçının *Kendi Gök Kubbemiz* adlı kitabını okudum.
 - ▶ Yazarın *Sinekli Bakkal* romanı ödül almıştır.
 - ▶ *Türk Dili, Varlık* dergileri çok önemlidir.
 - ▶ *Hürriyet* gazetesi ne zaman çıkmaya başladı?
 - ▶ *Kaplumbağa Terbiyecisi* isimli tablo satıldı.
 - ▶ *Onuncu Yıl Marşı*'ni kim yazdı?

VİP UYARI

- Özel ada dâhil olmayan gazete, dergi, tablo vb. sözler büyük harfle başlamaz.

Milliyet gazetesi bu haberi manşetine taşımış.

Türk Dili dergisinin son sayısını okudum.

Halı Dokuyan Kızlar tablosu burada sergileniyor.
- Kitap, makale, tiyatro eseri, kurum adı vb. özel adlarda yer alan kelimelerin ilk harfleri büyük yazıldığında "ve, ile, ya, veya, yahut, ki, da, de" sözleriyle "mı, mi, mu, mü" soru eki küçük harfle yazılır.
 - ▶ *Mai ve Siyah, Suç ve Ceza, Leyla ile Mecnun, Turfanda mı, Turfa mı?, Diyorlar ki, Dünyaya İkinci Geliş yahut Sır İçinde Esrar, Ya Devlet Başa ya Kuzgun Leşe, Ben de Yazdım, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu*
- Özel adın tamamı büyük yazıldığında "ve, ile, ya, veya, yahut, ki, da, de" sözleriyle "mı, mi, mu, mü" soru eki de büyük harfle yazılır.
 - ▶ DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ

ETKİNLİK - 6

Yazım yanlışı bulunan cümleleri işaretleyiniz.

✓	1. Ege denizinde petrol aranıyor mu?
.....	2. Atatürk'ün "Nutuk" adlı kitabını okudum.
✓	3. Mehmet Rauf lisesinden mezun olmuş.
.....	4. Zigana Geçidi şimdi kapalıdır.
.....	5. Ahmet Bey sizi çağırıyor, dedi.
✓	6. Yıldız sarayı onarıma alındı.
✓	7. İstanbul boğazı çok güzeldir.
✓	8. Haberi, <i>Hürriyet Gazetesi</i> 'nde okudum.

KAVRAMA TESTİ

1

1. (I) Kayağa ara verdiğiniz günlerden birinde kendinizi kalın giysilerle sarıp sarmalayın ve dağların üzerindeki tabyalardan birinden şehre bakın. (II) Ana tahkimat, şehrin kahramanı kabul edilen Nene hatunun türbesine ev sahipliği yapıyor. (III) Bu yiğit Türk kadını, 20. yüzyıl başlarındaki Rus işgaline karşı Erzurum'u kucağında bebeğiyle savunmuştur. (IV) Kartpostalı andıran bu nefes kesici manzaradan sonra şehir merkezinin hareketli sokaklarında yürüyüp Erzurum'un keyifli havasını solumalısınız. (V) Dağda geçen hafta sonunuza en güzel kapanışı çay ve canlı müzik eşliğinde yapabilirsiniz.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Akrabalık adı olup lakap veya unvan olarak kullanılan kelimeler büyük harfle başlar. Ancak II'deki "Ana tahkimat, şehrin kahramanı kabul edilen Nene hatunun türbesine ev sahipliği yapıyor." cümlesinde yer alan "Nene hatunun" isminde "hatun" lakabı küçük harfle başlamıştır. Bu ismin doğru yazımı "Nene Hatun'un" şeklinde olmalıdır.

Cevap B

2. Bir kış sporları hayranı olarak enfes kariyla Erzurum'un birkaç günlük bir kayak tatili için mükemmel olacağını düşündüm. Ama bu doğu Anadolu cevherinin sunacak daha birçok zenginliği varmış. Şehrin birkaç tarihî anıtını ve sembolik mekânını ziyaret ettim ve insanın içini ısıtan yemeklerini tattım.

Bu parçadaki altı çizili sözlerden hangisinin yazımı yanlıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Yön bildiren sözler özel isimlerden önce gelirse büyük harfle yazılır. Ancak IV'teki "doğu Anadolu" sözünde "doğu" sözcüğü büyük harfle başlaması gerekirken küçük harfle başlamıştır. Bu sözün doğru yazımı "Doğu Anadolu" şeklinde olmalıdır.

Cevap D

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, büyük harflerin kullanımı ile ilgili bir yazım (imla) yanlışı vardır?

- A) Keşişleme, güneydoğudan esen ve ismi yerel denizciler tarafından verilen oldukça kuru ve sıcak rüzgârdır.
B) Lodos, Türkiye'nin Batı kesimlerinde, güneybatı yönünden esen sıcak rüzgârdır.
C) Poyraz, İstanbul Boğazı'nda hasar yaratabilecek şiddette esen soğuk bir rüzgârdır.
D) Meltem, genellikle Doğu Akdeniz'de alçak basınç oluştuğunda veya yerleştiğinde görülür.
E) Kible; güneyden esen, adını güneyi simgeleyen "kible"den alan sıcak ve nemli bir rüzgârdır.

Yön sözleri özel isimlerden önce gelirse büyük harfle, özel isimlerden sonra gelirse veya herhangi bir özel isimden bağımsız şekilde kullanılırsa küçük harfle yazılır. B'deki "Lodos, Türkiye'nin Batı kesimlerinde, güneybatı yönünden esen sıcak rüzgârdır." cümlesinde "Batı" kelimesi özel isimden sonra gelmiş bir yön adıdır. Bu yön adı küçük harfle yazılması gerekirken büyük harfle başlamış ve yazım yanlışı yapılmıştır.

Cevap B

4. Kalenin bulunduğu tarihî mahallede birçok Selçuklu medresesi ve türbe; eski Bizans yapıları ve Osmanlı camileriyle yan yana. Birbirine yürüme mesafesinde bulunan türbeler, camiler ve eski okullar gün içinde ziyaret edebileceğiniz yerlerden yalnızca birkaçı. Taşhan'a uğramayı da ihmal etmeyin. Eski bir kapalı çarşı olan hanın ana avlusunda Oltu Taşı'ndan yapılmış türlü türlü eşyalar bulabilirsiniz.

Bu parçadaki altı çizili sözlerden hangisinin yazımı yanlıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

V'teki "Oltu Taşı'ndan" sözünde bir yazım yanlışı yapılmıştır. Çünkü "Oltu", Erzurum'un bir ilçesidir, özel isimdir. Ancak "taş" sözcüğü tür adıdır. Yer, millet ve kişi adlarıyla kurulan birleşik kelimelerde sadece özel adlar büyük harfle başlar. Bu durumda "taş" sözcüğü küçük harfle başlamalıdır. Bu sözün doğru yazımı "Oltu taşından" şeklinde olmalıdır.

Cevap E

1. (I) Semerkant'ta keyifli birkaç günün ardından hızlı trene binip geçmişin en önemli ve tarihî değer taşıyan Orta Asya kenti Buhara'ya ulaştık. (II) Pers kahramanı Siyavuş'un şehrin köşe taşını diktığı "Şahname" adlı epik esere aşına olanlar Buhara'yı da duymuştur. (III) Diğer yandan Buhara'nın Pers bilim, kültür ve sanat sahnesinin zengin bir merkezi hâline gelmesi yüzyıllar sonra, İranlılar eliyle oluyor. (IV) Çevredeki birçok şehir gibi Buhara'da Moğol istilasından kurtulamıyor ama daha sonra yeniden inşa ediliyor. (V) Bugünse keşfedilmeye hazır, güzel, pastoral ve çoğunlukla Taciklerin yaşadığı bir şehir.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde yazım yanlışı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

IV. cümlede "da, de" bağlacının yazımıyla ilgili bir yanlışlık yapılmıştır. "Buhara'da" sözünde "da" bağlacı sözcüğe bitişik yazılmış ve kesme işaretiyle ayrılmıştır. Kesmenin kaldırılması ve bağlacın "Buhara da" şeklinde ayrı yazılması gerekir.

Cevap D

2. Turist rehberi, Avrupa Yakası'ndaki gezilecek yerlerle ilgili bir liste hazırlıyordu.

Bu cümlede büyük harflerin kullanımıyla ilgili aşağıdaki kullardan hangisi bulunmaktadır?

- A) Yer adlarında ilk isimden sonra gelen ve "deniz, nehir, göl, dağ, boğaz vb." tür bildiren ikinci isimler büyük harfle başlar.
B) Özel ada dâhil olmayıp tamlama kuran şehir, il, ilçe, belde, köy vb. sözler küçük harfle başlar.
C) Saray, köşk, han, kale, köprü, kule, anıt vb. yapı adlarının bütün kelimeleri büyük harfle başlar.
D) Yer adları (kita, bölge, il, ilçe, semt vb.) büyük harfle başlar.
E) Devlet adları büyük harfle başlar.

"Turist rehberi, Avrupa Yakası'ndaki gezilecek yerlerle ilgili bir liste hazırlıyordu." cümlesindeki "Avrupa Yakası" sözünde yer alan "Yaka" kelimesi "Avrupa" gibi yer adından sonra gelen ve "deniz, nehir, göl, dağ, boğaz vb." bir tamamlayıcı özel isimdir. Bu yüzden büyük harfle başlamıştır. Bu kural da A'da verilmiştir.

Cevap A

3. Zamanın, çoğu kez aniden bastıran sisle ya da bir atmaca çılgılığıyla bölündüğü doğu Karadeniz'i eylülde keşfetmek, doğanın en güzel yüzüyle tanışmaktır.

Bu cümledeki yazım yanlışı aşağıdaki değişikliklerin hangisiyle giderilebilir?

- A) "aniden" sözü "âniden" şeklinde yazılarak
B) "ya da " sözü "yada" şeklinde yazılarak
C) "eylülde" sözü "Eylül'de" şeklinde yazılarak
D) "doğu" sözü "Doğu" şeklinde yazılarak
E) "keşfetmek" sözü "keşif etmek" şeklinde yazılarak

Özel isimlerden önce gelen ve özel ismi belirten yön bildiren sözcükler büyük harfle başlar. Ancak cümlede yer alan "doğu Karadeniz'i" sözünde "doğu" kelimesi küçük harfle başlamıştır. Cümlede "doğu" sözü "Doğu" şeklinde yazılarak yazım yanlışı giderilir.

Cevap D

4. (I) Doğu Karadeniz'e giriş kapımız, Trabzon'un yemyeşil ormanlarla çevrili ilçesi Maçka. (II) Yaylalardan gizemli ortaçağ manastırlarına, geleneksel lezzetlerden renkli festivallere her adımda yeni bir sürpriz sunan ilçeyi ikiye ayıran Coşandere'nin suları, Sümela Manastırı'nı işaret ediyor. (III) Zigana Vadisi'ne doğru gittikçe güzelleşip dağların içine sokulan yol üzerindeki Hamsiköy'ün sütlacı meşhur. (IV) Trabzon'un kapı komşusu Giresun'un doğa harikası yaylalarına uzanarak gezinize farklı bir renk katmak da elinizde. (V) Örneğin, Dereli ilçesi yakınlarındaki Karagöl Yaylası, dört küçük dağ gölüyle ünlü.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde yazım yanlışı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Cümlede tarihî olay, çağ ve dönem adları büyük harfle başlar. Ancak II'de "ortaçağ" sözü hem bitişik hem de küçük harflerle yazılmıştır. Bu söz "Orta Çağ" şeklinde yazılarak cümledeki yazım yanlışı giderilebilir.

Cevap B

12. ÜNİTE

SES, YAZIM VE NOKTALAMA BİLGİSİ

Yazım Kuralları - II

41. FASİKÜL

AYRI YAZILAN BİRLEŞİK KELİMELER

- “Etmek, eylemek, olmak” yardımcı fiilleriyle kurulan birleşik fiil-lerde birleşme sırasında herhangi bir ses düşmesi veya türeme-si yoksa fiil ayrı, varsa bitişik yazılır.
 - ▶ Başarılı kişi, kendi hatalarını kabul eder.
 - ▶ Terliken soğuk su içince hasta olmuş.
 - ▶ Sanırım kimliği pikniğe gittiğinde kaybolmuş.
 - ▶ Bu kadar güzel bir teklifi asla reddetmem.
- Birleşme sırasında kelimelerinden hiçbirisi veya ikinci kelime-si anlam değişikliğine uğramayan birleşik sözcükler ayrı ya-zılır. Bu kuralın değişik uygulamaları vardır.
- Hayvan türlerinden birinin adıyla kurulan birleşik sözcükler:
 - ▶ Bu sularda köpek balığı vardır.
 - ▶ Bu çiftlikte deve kuşu yetiştiriliyor.
 - ▶ Geceyi ateş böcekleri aydınlatıyordu.
 - ▶ Bataklik, su sineği kaynıyor.
 - ▶ Ankara keçisinin tiftiğinden yararlanılır.
 - ▶ Kovanda hiç bal arısı yok.
 - ▶ Pekin ördeğinin yumurta verimi yüksektir.
- Bitki türlerinden birinin adıyla kurulan birleşik sözcükler:
 - ▶ Çörek otu, kan şekerini düşürüyormuş.
 - ▶ Küpe çiçeği genelde yapraklarını kışın döker.
 - ▶ Tespih ağacına halk, dilek ağacı da der.
 - ▶ Meyan kökü, ortalama iki metre uzamaktadır.
 - ▶ İçli pilavda kuş üzümü de olur.
 - ▶ Bu tatlıda Antep fıstığı varmış.
 - ▶ Sırık fasulyelerini toplama zamanı gelmiş.
 - ▶ Kayısı kurusunu kim sevmez ki?

Uyarı

- Çiçek dışında anlamlar taşıyan “baklaçiçeği” (renk), “narçi-çeği” (renk), “suçiçeği” (hastalık); ot dışında anlamlar taşıyan “ağızotu” (barut), “sıcanotu” (arsenik); ses düşmesine uğra-mış olan “çöreotu” ve yazımı gelenekleşmiş olan “semizotu”, “dereotu” bitişik yazılır.

- Nesne, eşya ve alet adlarından biriyle kurulan birleşik kelimeler:
 - ▶ Alçı taşı, su ile karışık bir çeşit maden tuzudur.
 - ▶ Bileği taşı, kesici araçları bilemek için kullanılır.
 - ▶ Oltu taşı, takı yapımında kullanılan yumuşak bir taştır.
 - ▶ Lavaboda el sabunu yokmuş.
 - ▶ Oturma odasına yeni bir koltuk takımı aldık.
 - ▶ Duvar saatinin pili bitmiş yine.
 - ▶ Edebiyat dersi için el kitabı yazdı.
 - ▶ Kriz masası kurup olaylara hemen müdahale edelim.
 - ▶ Oğlum, eve gelirken tuz ruhu almayı da unutma.
 - ▶ Şiirlerimi dolma kalem ile yazarım.
 - ▶ Elime toplu iğne battı.
- “Bilim” ve “bilgi” sözleriyle kurulan birleşik kelimeler:
 - ▶ Dil bilimi ile ilgili araştırmalar yapıyor.
 - ▶ Gök biliminin diğer bir adı astronomidir.
 - ▶ Sınavda dil bilgisinden kaç soru çıkıyor?

Soru 1

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki altı çizili sözde yazım yanlı-sı vardır?

- A) Bilgi yarışmasına başvuru şartları ilan edildi.
- B) Bu zamana kadar hiç kılıç balığı görmemiş.
- C) Vişne çürüğü gömlek sana çok yakışmış.
- D) Ankara kedisi, tüylerinin güzelliği ve uzunluğu ile dikkati çeker.
- E) Yer elması, cildin parlak ve güzel görünmesini sağlar.

Çözüm

Birleşme sırasında kelimelerinden hiçbirisi veya ikinci kelimesi anlam de-ğişikliğine uğramayan birleşik sözcükler ayrı yazılır. Bu bağlamda hay- van türlerinden birinin adıyla kurulan birleşik sözcükler de ayrı yazılır. Ancak C’de “vişne çürüğü” sözü bitişik yazılmıyken ayrı yazılmıştır. Renk adları bitişik yazılır: vişneçürüğü.

Cevap C

VİP UYARI

- Dilimizde her iki ögesi de asıl anlamını koruduğu hâlde yaygın bir biçimde gelenekleşmiş olarak bitişik yazılan kelimeler de vardır.
- “Baş” sözüyle oluşturulan sıfat tamlamaları:
 - ▶ Başhekim bir açıklama yapacaktı.
 - ▶ Filmin başrol oyuncusu çok başarılıydı.
- Bir topluluğun yöneticisi anlamındaki “baş” sözüyle oluşturulan belirtisiz isim tamlamaları:
 - ▶ İnşaatın ustabaşısı yaralanmıştı.
 - ▶ Aşçıbaşı bugün izinliydi.
- “Ağa, baba, bey, efendi, hanım, nine” vb. sözlerle kurulan birleşik kelimeler:
 - ▶ ağababa, ağabey, beyefendi, efendibaba, hanımanne, hanımefendi, hacıağa, kadinnine, paşababa...
- “Biraz, birçok, birçoğu, birkaç, birkaçı, birtakım, herhangi, hiçbir, hiçbir” belirsizlik sıfat ve zamirleri de gelenekleşmiş olarak bitişik yazılır.
 - ▶ Sahilde biraz dolaşacağız arkadaşlarla.
 - ▶ Birçok yazar bu konuyu işlemiştir.
 - ▶ Birçoğu bu konuda bizim gibi düşünüyor.
 - ▶ Herhangi bir sorunla karşılaşmadık orada.
 - ▶ Hiçbir şair, toplumdaki sorunları göz ardı edemez.
 - ▶ Kasadaki domateslerden birkaçı çürümüş.
 - ▶ Birtakım insanlar ne yazık ki sizi çok eleştiriyor.

Soru 5

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcüğün yazımı yanlıştır?

- A) Annem akşam yemeği için karnıyarık pişirmiş.
 B) Bu akşam çoksesli bir koronun konserine gittik.
 C) Onunla ayaküstü bir şeyler yiyip sohbet ettik.
 D) Sen geçen hafta izinliken ofise başmüfettiş geldi.
 E) Enerjimizi tüketen şeylerin başında dedikodu gelir.

ÖSYM Sorusu

Çözüm

Seçeneklerdeki altı çizili sözcükler, anlam değişikliğine uğradığı için (karnıyarık), somut olarak yer bildirmeyen “alt”, “üst” ve “üzeri” sözlerinden biriyle oluştuğu için (ayaküstü), gelenekleşmiş olduğu için (başmüfettiş), bir veya iki ögesi emir kipiyle kurduğu için (dedikodu) bitişik yazılır. Gerçek anlamları korunduğu için “çoksesli” sözü ayrı yazılmalıdır.

Cevap B

İKİLEME VE PEKİŞTİRMELERİN YAZIMI

- İkilemeler ayrı yazılır, aralarına noktalama işareti konmaz.
 - ▶ Yaşlı adam derin derin düşünüyordu.
 - ▶ Hastayı tepeden tırnağa muayene ettiler.
 - ▶ Eğri büğrü çizgiler çizmişsin defterine.
- Gerçek anlamından uzaklaşarak ikileme özelliğini yitirmiş sözler bitişik yazılır.
 - ▶ çıtçıt, fiskos, çekçek, şakşak, hoşbeş, altüst, birdenbire
- m, p, r, s ile yapılan pekiştirmeler bitişik yazılır.
 - ▶ Çocuğun masmavi gözleri vardı.
 - ▶ Evi tertemiz yapmıştık.
 - ▶ Adam “Sapasağlımsın, gençsin, çalışsana!” dedi.

ETKİNLİK - 5

Yazım yanlış bulunan cümleleri işaretleyiniz.

✓	1. Bahar gelince her yer yem yeşil olur.
.....	2. Derslerine gece gündüz çalıştı ve sınavı kazandı.
✓	3. Dünyada bir çok kuş türünün soyu tükeniyor.
.....	4. Bayramda huzurevindeki yaşlıları ziyaret ettik.
.....	5. Ağabeyim benden tam beş yaş büyüktür.
✓	6. Kendisini kül yutmaz biri olarak tanıyıyordu.

Soru 6

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki altı çizili sözün yazımı yanlıştır?

- A) Ben buraları karış karış bilirim.
 B) Aradan aşağı yukarı on yıl geçti.
 C) Yeni deniz altılar alınacakmış.
 D) Sabahleyin apar topar yola çıktılar.
 E) İkinci asma köprü yarın trafiğe açılıyor.

ÖSYM Sorusu

Çözüm

Somut olarak yer bildirmeyen “alt”, “üst” ve “üzeri” sözlerinin sona getirilmesiyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır. Ancak C’deki “deniz altı” sözü ayrı yazılmış ve yazım yanlış yapılmıştır.

Cevap C

KAVRAMA TESTİ

1

1. Mermer kaplı, dikdörtgen planlı avluda, ayakkabılarınızı çıkararak yürümek zorundasınız. Caminin Bizanslı ustalarca yapılan altın yaldızlı muhteşem mozaikleri ilk bakışta göze çarpıyor. Sürekli zi-yaretçilerle dolup taşan camiye Emevi halifelerinden Abdülmelik yaptırmış ama aslında binanın tarihi, antikçağa kadar uzanıyor.

Bu parçadaki altı çizili sözlerden hangisinin yazımı yanlıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Tarihî olay, çağ ve dönem adları hem büyük harfle başlar hem de ayrı yazılır. Ancak V'teki "antikçağa" sözü hem küçük harfle hem de bitişik yazılmıştır. Dolayısıyla bu cümlede bir yazım yanlışı yapılmıştır. Bu söz "Antik Çağ'a" şeklinde yazılırsa yazım yanlışı giderilir.

Cevap E

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) Bu teknoloji şirketi, son yıllarda birçok alanda önemli gelişmeler kaydetti.
B) Altyapı yatırımları ile bu şehri daha yaşanabilir bir yer hâline getireceğiz.
C) Gitgide zorlaşan çalışma koşullarına rağmen o, işi bırakma konusunda inat ediyordu.
D) Bize olan ilginiz, bizi sizlere sunduğumuz hizmetlerin kalitesini sürekli artırmaya teşvik ediyor.
E) Ülkemizi uluslararası alanda tanıtmaya devam edeceğimizden şüpheleniz olmasın.

"Etmek, eylemek, olmak" yardımcı fiilleriyle kurulan birleşik fiillerde ses düşmesi veya türemesi yoksa sözcük ayrı yazılır. Ancak D'deki "teşvik ediyor" birleşik eylem ses düşmesi veya türemesi olmadığı hâlde bitişik yazılmıştır. Bu söz "teşvik ediyor" şeklinde yazılırsa yazım yanlışı giderilir.

Cevap D

3. Doğu Anadolu'nun sarp dağları arasında yemyeşil bir vahayı andıran Malatya; kayısı bahçeleri, renkli çarşıları, zengin tarihi ve dinamik şehir hayatıyla ilgiyi hakediyor.

Bu cümledeki yazım yanlışı aşağıdaki değişikliklerin hangisiyle giderilebilir?

- A) "yemyeşil" sözü "yem yeşil" şeklinde yazılarak
B) "Anadolu'nun" sözündeki kesme işareti atılarak
C) "tarihi" sözü "tarihî" şeklinde yazılarak
D) "hakediyor" sözü ayrı yazılarak
E) "hayatıyla" sözcüğü "hayatı ile" şeklinde yazılarak

Oluşumu sırasında ses düşmesine veya ses türemesine uğramayan birleşik fiiller ayrı yazılır. Ancak verilen cümlede "hakediyor" birleşik fiili bitişik yazılmıştır. Bu söz "hak ediyor" şeklinde ayrı yazılarak yazım yanlışı giderilebilir. Öyleyse yazım yanlışının nasıl giderileceği D'de verilmiştir.

Cevap D

4. (I) İstiklal Caddesi'nin ve ara sokaklarının üstünü tamamen kapalı olarak hayal edin, Şam'daki Hamidiye Çarşısı gibi. (II) Arap kahvesi, salep ve türlü baharat kokularının çatıdan sızan loş ışıklarla birlikte oluşturduğu tat, Doğu'nun en ışıltılı merkezinde olduğunuzu fark ettiriyor. (III) Kentin her kesiminden insanı, farklı dilleri ve renkleri barındıran, âdeta bir film seti gibi bir yer burası. (IV) Kuyumcular, çantacılar, esansçılar, bakırcılar, sözün kısası aklınıza gelen her türlü hediyelik eşya var burada. (V) Bu tarihî çarşının yer aldığı anacaddenin bitirken uzaktan Emevi Camisi'nin heybetli minareleri görünüyor.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

"Alt, üst, ana, ön, art, arka, yan, karşı, iç, dış, orta, büyük, küçük, sağ, sol, peşin, bir, iki, tek, çok, çift" sözlerinin başa getirilmesiyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır. Ancak V'teki "anacaddenin" sözü bitişik yazılmıştır. Bu söz "ana cadde" şeklinde yazılırsa yazım yanlışı giderilir.

Cevap E

1. Restoranın her köşesinde bir kadın dokunuşu, her yemekte bir anne titizliği var. Kuzu etinden yapılan ve Kıbrıs düğünlerinin en sevilen ikramı olduğunu öğrendiğimiz fırın kebabı, adını kendine özgü bir aromaya sahip bitkisinden alan ve dana etiyle pişirilen molehiya, Kıbrıs mutfağının vaz geçilmezi patates köftesi... Hepsi bu adanın yüzyıllardır damaklarını tatlandırmış olan lezzetler. Yemeğin ardından az kavrulmuş Türk kahvelerimiz eşliğinde yediğimiz karpuz kabuğu ve turunc macunları, öğünümüzün de seyahatimizin de tadına tat katıyor.

Bu parçadaki altı çizili sözlerden hangisinin yazımı yanlıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerden "vazgeçmek, elvermek, öngörmek" gibi sözcükler kalıplaştığından her zaman bitişik yazılır. Ancak III'te "vaz geçilmezi" sözü ayrı yazılmıştır. Bu söz bitişik yazılarak yazım yanlışı giderilebilir.

Cevap C

2. (I) Halk oyunları festivalinden çocuk tiyatrolarına, konserlerden gençlik şenliklerine dek pek çok kültürel ve sanatsal etkinliğin düzenlendiği Gaziantep'te, öğleden sonrasını Zeugma Müzesi ve Mevlevihane'yi gezip etraftaki çarşı işlevli sokakları turlamaya ayırmıştık. (II) Cam eserler için ayrı, mutfak gereçleri ve kültürü için ayrı bir müzeye sahip olan şehrin eski bölgesi, geleneğini ve tarihî dokusunu yaşatma kararlılığında. (III) Gümrük Han, Zincirli Bedesten, Bakırcılar Çarşısı gibi tarihî alışveriş mekânları eski işlevini sürdürüyor. (IV) Bakırcıların çekiç sesleri kesilmiyor, sokağın kalabalığı azalmıyor ve ürünler vitrinde fazla kalmıyor. (V) İstanbul'dan ucuz olduğundan hediye derdine düşseniz beş valiz bakır aksesuarla dönersiniz.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

"Şehir" sözcüğünün ikinci hecesinde dar ünlü vardır. Böyle sözcüklere ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde ikinci hecedeki dar ünlü düşer. Bu kural, yazıda gösterilmezse yazım yanlışı ortaya çıkar. Buna rağmen II'de "şehrin" sözcüğünde ses düşmesi gösterilmemiş, yazım yanlışı yapılmıştır. Bu sözcük "şehrin" şeklinde yazılırsa yazım yanlışı giderilir.

Cevap B

3. I. Telefon birbirinden uzak olan iki ya da ikiden çok kişinin iletişimini sağlayan bir telekomünikasyon cihazıdır.
II. Telefonlarımız bataryalar sayesinde küçüldü ve daha kolay taşınabilir hâle geldi.
III. Cep telefonları uzak mesafelerde bulunanların birbirlerine ulaşmasını sağladı.
IV. Akıllı telefonunuz aracılığıyla herşeyden haberdar olabilirsiniz.
V. Dünyada elle taşınabilir ilk telefon halka bin dokuz yüz yetmiş üç yılında tanıtıldı.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

"Her şey" sözü ayrı yazılır ancak IV'te bitişik yazılmıştır. Öyleyse IV'te bir yazım yanlışı vardır. Bu söz ayrı yazılırsa yazım yanlışı giderilir.

Cevap D

4. Burası, 2006'da Sırbistan'dan ayrılarak ülke olan ufak ama harika bölgeyi keşfetmek için iyi bir başlangıç noktası. Karadağ, ülkeye adını veren etkileyici kireç taşı dağlarıyla biliniyor. Podgorica kentinin kalbindeki meydanda palmye ağaçları ve sıra sütunlarla çevrelenmiş büyük ve dairesel bir çeşme yer alıyor. Açık hava konserleride yapılan bu meydan sık sık uğranılan bir buluşma noktası olmuş.

Bu parçadaki altı çizili sözlerden hangisinin yazımı yanlıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Ek olan "-de" bitişik yazılırken bağlaç olan "de/da" ayrı yazılır. Ancak IV'teki "konserleride" sözünde yer alan "de", bağlaç olduğu hâlde bitişik yazılmıştır. Böylece yazım yanlışı yapılmıştır. Bu söz "konserleri de" şeklinde yazılırsa yazım yanlışı giderilir.

Cevap D

12. ÜNİTE

SES, YAZIM VE NOKTALAMA BİLGİSİ

Noktalama İşaretleri - I

42. FASİKÜL

NOKTALAMA İŞARETLERİ

Noktalama işaretleri, cümledeki türlü öğeleri birbirinden ayırmaya yarayan işaretlerdir. Noktalama işaretlerini kullanmak; duygu ve düşünceleri daha açık ifade etmeyi, cümle yapısını ve duraklama noktalarını belirlemeyi, okumayı ve anlamayı kolaylaştırmayı, sözün vurgu ve ton gibi özelliklerini belirtmeyi sağlar.

Nokta (.)

- Cümlelerin sonuna konur:
 - ▶ Öğleden sonra sağanak yağış bekleniyor.
 - ▶ Günümüzde kimi çevrelerde, roman okumanın vakit kaybı olduğu düşüncesi yaygındır.
- Kuruluş, kitap, dergi ve yön adlarıyla ölçülerin dışında kalan kelime veya kelime gruplarının kısaltılmasında, ilk harfle birlikte kelimeyi oluşturan temel harfler dikkate alınır. Kısaltılan kelime veya kelime grubu, özel ad, unvan veya rütbe ise ilk harf **büyük**; cins isim ise ilk harf **küçük** olur. Bu kısaltmaların sonuna nokta konur:
 - ▶ Av. (avukat), Müh. (mühendis), Dr. (doktor), Fr. (Fransızca), İsp. (İspanyolca), kr. (kuruş), mec. (mecaz), vs. (ve saire), age. (adı geçen eser)
- Sayılardan sonra sıra bildirmek için konur:
 - ▶ 5. (beşinci), 113. (yüz on üçüncü), IV. Murat, XIX. yüzyıl, 8. sınıf, 3022. Sokak
- Arka arkaya sıralandıkları için virgülle veya çizgiyle ayrılan rakamlardan yalnızca sonuncu rakamdan sonra nokta konur:
 - ▶ 1, 2, 3 ve 4. paragraflar, 16-17. yüzyıllarda
- Bir yazının maddelerini gösteren rakam veya harflerden sonra konur:
 - ▶ I. 1. A. a.
 - ▶ II. 2. B. b.
- Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur: 23.4.1920, 29.X.1923

Vip UYARI

- Tarihlerde ay adları yazıyla da yazılabilir. Bu durumda ay adlarından önce ve sonra nokta kullanılmaz:
 - ▶ 30 Ağustos 1922, 20 Temmuz 1974
- Saat ve dakika gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur:
 - ▶ Gece 12.00'de yatmama rağmen sabah 04.30'da kalktım.
- Kitap, dergi vb.nin künyelerinin sonuna konur:
 - ▶ Kaya, Ceval (1994), Uygurca Altun Yaruk, Ankara: TDK Yayınları.
- Dört ve dörtten çok rakamlı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve araya nokta konur:
 - ▶ 1.500, 3.000, 546.874, 16.665.750
- Genel Ağ adreslerinde kullanılır:
 - ▶ <http://www.kultur.gov.tr/>
- Matematikte çarpma işareti yerine kullanılır:
 - ▶ 3.5=15, 25.15=375

Soru 1

Aşağıdaki atasözlerinden hangisinin sonuna ötekilerden farklı bir noktalama işareti konmalıdır?

- A) Gözü tanede olan kuşun ayağı tuzaktan kurtulmaz
- B) Dağ ne kadar yüce olsa yol üstünden aşar
- C) Sayılı günler tez geçer
- D) Kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan
- E) Dan unundan baklava, incir ağacından oklava olmaz

Çözüm

A, B, C, ve E seçeneklerindeki atasözleri tam bir cümle hâlinindedir. Dolayısıyla bunların sonlarına nokta konmalıdır. D seçeneğindeki atasözünün yüklemi yazılmadığı için bu atasözü, tam ve bitmiş bir cümle durumunda değildir. Sonuna nokta konamaz, üç nokta konmalıdır.

Cevap D

- Edebî eserlerde konuşma bölümünden önceki ifadenin sonuna konur:
 - ▶ – Kimdir bu edepsizliği yapan?
Askerlerden bir ayağa kalkıp öne çıkar:
– Benim!
- Genel Ağ adreslerinde kullanılır:
 - ▶ <https://www.meb.gov.tr>
- Matematikte bölme işareti olarak kullanılır:
 - ▶ $60:3=20$, $81:9=9$

Üç Nokta (...)

- Anlatım olarak tamamlanmamış cümlelerin sonuna konur:
 - ▶ Öyküleriyle tanınan sanatçıdan sıra dışı bir roman...
 - ▶ Karşımızda batan güneşin renkleriyle daha da gizemli bir hâle bürünen kanyon...
- Kaba sayıldığı için veya bir başka sebepten dolayı açık yazılmak istenmeyen kelime ve bölümlerin yerine konur:
 - ▶ Gizlice A... şehrine gitmiş, yetkililerle görüşmüş.
 - ▶ Araba kasabadan çıktıktan sonra yönünü B...'ya çevirdi.
- Alıntılarda başta, ortada ve sonda alınmayan kelime veya bölümlerin yerine konur:
 - ▶ Montaigne "... Boş bırakılmış topraklar gübreli ve bereketliyseler yüz bin çeşit otlar dolar; yararlı olabilmeleri için onlara kazma vuruyor, işe yarar tohumlar ekiyoruz..." der.
- Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümün okuyucunun hayal dünyasına bırakıldığını göstermek veya ifadeye güç katmak için konur:
 - ▶ Artık sen düşün... Bundan sonra sana yardım etmeyeceğim.
 - ▶ Gençler, bundan sonra size düşen, çalışmak, daha çok çalışmak...
- Ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirmek için konur:
 - ▶ Güvertede duran kişilere seslendi:
– Dursun Reis... Dursun Reis, hey...

İp UYARI

- Ünlem ve soru işaretinden sonra üç nokta yerine iki nokta konması yeterlidir:
 - ▶ Ahmet be!.. Nedir senin bu hâlin?..

- Karşılıklı konuşmalarda, yeterli olmayan, eksik bırakılan cevaplarda kullanılır:
 - ▶ – Burada ne arıyorsun?
– ...
– Cevap versene be adam!
– ...

İp UYARI

- Üç nokta yerine iki veya daha çok nokta kullanılmaz.

Kısa Çizgi (-)

- Satıra sığmayan kelimeler bölünürken satır sonuna konur:
 - ▶ *Seyahatname*'deki dağınık bilgilere bakılırsa Evliya Çelebi, eğitiminin ilk aşamasında daha çok, babasının Unkapanı pazar yerindeki dükkânına gelen bilgili ve çok yönlü tanıdıklardan yararlanmıştı.
- Cümle içinde ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için ara sözlerin veya ara cümlelerin başına ve sonuna konur.
 - ▶ Sanatçının eserleri -üç roman ve iki deneme kitabı- yıllar sonra yeniden basılıyor.
- Kelimelerin kökleri, gövdeleri ve eklerini birbirinden ayırmak için kullanılır:
 - ▶ şeker-li, ger-gin, çık-ar-ım, bil-gi-siz-lik
- Fiil kök ve gövdelerini göstermek için kullanılır:
 - ▶ gör-, say-, gözle-, tanı-, değerlendir-
- İsim yapma eklerinin başına, fiil yapma eklerinin başına ve sonuna konur:
 - ▶ -ım, -lar, -mak, -dır-, -t-, -ar-
- Heceleri göstermek için kullanılır:
 - ▶ ke-le-bek, e-leş-ti-ri, ge-çir-gen-lik, de-ği-şim
- "Arasında, ve, ile, ila, ...-den ...-e" anlamlarını vermek için kelimeler veya sayılar arasında kullanılır:
 - ▶ Türkiye-Bulgaristan sınırı, İngiltere-Fransa maçı, Hint-Avrupa dil ailesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, 12.30-13.30, sanatçı-yapıt-özelliği eşleştirmesi, 1896-1901 Servetifünun Edebiyatı Dönemi
- Matematikte çıkarma işareti olarak kullanılır: $75-35=40$
- Sıfırdan küçük değerleri göstermek için kullanılır: -4°C

İp UYARI

- Cümle içinde sayı adlarının yinelenmesinde araya kısa çizgi konmaz:
 - ▶ İçeride beş on kişi vardı sanırım.

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde virgül yanlış kullanılmıştır?

- A) Şoför kornayı çalınca, hemen otobüse koştum.
- B) Kedi, yemek yiyenlerin bacakları arasında dolanıyordu.
- C) Deniz, şu uçsuz bucaksız dünya, bir balıkçıyı her zaman kendine çağırır.
- D) Kitaptaki masalları, fıkraları çocuklar çok sevdi.
- E) 18, 19 ve 20. asırlarda edebiyat alanında önemli gelişmeler yaşandı.

A seçeneğinde "Metin içinde zarf-fiil eki almış kelimelerden sonra virgül konmaz." kuralına uyulmamasından kaynaklanan noktalama yanlışı vardır. Cümlede "çalınca" sözcüğünden sonraki virgül kaldırılmalıdır.

Cevap A

2. Aşağıdaki dizelerden hangisinin sonuna ötekilerden farklı bir noktalama işareti getirilmelidir?

- A) Yas tutma dağılmış diye kuşlarla çiçekler
- B) Saçlarınız altın gibiydi ak omuzlarınıza değerken
- C) Duyulurdu suyun, ekmeğin lezzeti daha hoş
- D) Karanlığın ortasında ıslık ıslık parlayan bir yıldız
- E) Bir kez bile unutmadın "merhaba" demeyi

D seçeneğindeki dizede yüklem yazılmadığı için bu dize, eksilteli cümledir. Dolayısıyla dizenin sonuna üç nokta konmalıdır. Diğer dizelerde ise yüklem bulunduğu için dizelerin sonuna nokta konur.

Cevap D

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir noktalama yanlışı vardır?

- A) Dedesi bu arsayı on beş-yirmi yıl önce almış.
- B) Eski okulumu -Adana Lisesini- ziyaret etmek istedim.
- C) Ebru; hat, tezhip, minyatür sanatlarıyla da iç içedir.
- D) İki büyük sorununuz var: kalifiye eleman eksikliği ve nitelikli malzeme yokuşu.
- E) Benimle görüşmek istemiş, dün de iş yerime uğramış.

A seçeneğinde "Cümle içinde sayı adlarının yinelenmesinde araya kısa çizgi konmaz." kuralına uyulmamasından kaynaklanan noktalama yanlışı vardır. Cümledeki "on beş-yirmi" sözündeki kısa çizgi kaldırılmalıdır.

Cevap A

4. Değerli Arkadaşlar (I)

Fabrikamız kurulduğundan beri hep birlikte gecemizi gündüzümüze kattık. Sizinle haftalarca (II) aylarca birlikte çalıştık (III) şimdi ise bu çalışmaların (IV) gayretlerin meyvesini alacağımız bir döneme geldik. İleride çocuklarınıza anlatacağınız (V) her zaman güzel duygularla hatırlayacağınız çabalarınızla ülkemiz için de bir ilk olan bu fabrika ortaya çıkmış durumdadır.

Bu parçadaki numaralanmış yerlerden hangisine ötekilerden farklı bir noktalama işareti getirilmelidir?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

I numaralı yere, "Hitap için kullanılan kelimelerden sonra virgül konur." kuralına göre; II, IV ve V numaralı yerlere "Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına virgül konur." kuralına göre virgül getirilmelidir. III numaralı yere, "Ögeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için noktalı virgül konur." kuralına göre noktalı virgül getirilmelidir.

Cevap C

5. Aşağıdakilerden hangisi kısa çizginin (-) kullanım yerlerinden biri değildir?

- A) Cümle içinde ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için ara sözlerin veya ara cümlelerin başına ve sonuna konur.
- B) Satıra sığmayan kelimeler bölünürken satır sonuna konur.
- C) Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına konur.
- D) "Arasında, ve, ile, ila, ...-den ...-e" anlamlarını vermek için kelimeler veya sayılar arasında kullanılır.
- E) Kelimelerin kökleri, gövdeleri ve eklerini birbirinden ayırmak için kullanılır.

"Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına" konan noktalama işareti kısa çizgi değil, virgüldür.

Cevap C

1. (I) Bütün çocukluğum kediler arasında geçti, diyebilirim rahatlıkla. (II) Annem, babam, kardeşlerim yani hepimiz kedileri severdik. (III) Büyük büyük bahçeli evlerde otururduk, yirmi beş otuz kedimiz bulunurdu. (IV) Martta doğurdular mı, sanki düşün ederdik. (V) Lohusa şerbeti kaynar, al basmasın diye sepetlere kırmızı kurdeleler bağlanır, küçük küçük altınlar takılırdı. (VI) Yavrulara ad aradık, bir tanesi ölünce, içimize dert olurdu.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangilerinde noktalama yanlışı vardır?

- A) I ve II B) I ve V C) II ve VI
D) III ve V E) IV ve VI

IV. cümlede, "Metin içinde "ınca/-ince" anlamıyla zarf-fiil görevinde kullanılan "mı/mi" ekinden sonra virgöl konmaz." kuralına uymamaktan kaynaklanan noktalama yanlışı vardır. Cümlede "mı" ekinden sonra virgöl kullanılmamalıdır. VI. cümlede, "Metin içinde zarf-fiil eki almış kelimelerden sonra virgöl konmaz." kuralına uymamaktan kaynaklanan noktalama yanlışı vardır. Cümlede "ölünce" sözcüğünden sonra virgöl kullanılmamalıdır.

Cevap E

2. İş hayatının stresiyle, özel hayatın derdi tasasıyla 2017 biterken
I
içimde yeni yılı kutlamak için en ufak bir heyecan, kafamda da
ufacık bir plan yoktu. 31 Aralık gecesi için iki alternatifim vardı:
II
Ya evimde kedilerimle tek başıma oturup televizyon izleyecek
ya, İzmir'deki ailemin yanına gidecektim. İkisinden birini seçe-
III IV
cektim ama ikisini de istemiyordum aslında. Derken bir arkada-
V
şımın önerisiyle kendimi bambaşka bir programın içinde bul-
dum.

Bu parçadaki numaralanmış noktalama işaretlerinden hangisi yanlış kullanılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

"Tekrarlı bağlaçlardan önce ve sonra virgöl konmaz." kuralına göre, III numaralı yerdeki virgöl yanlış kullanılmıştır (ya ... ya bağlacı).

Cevap C

3. Sanatçı () eski bir kitabının yeni basımıyla çıktı karşımıza. Bakın nasıl anlatıyor bu kitabının yeni hâlini () "İlk baskısı 2005 yılında yayımlanmıştı. Yeni baskıyı istiyoruz, dediğinde bir başka kitapla ilgileniyordum. O kitaptan vazgeçip burada kullandım yeni tarifleri () Dostlarımdan, arkadaşlarımdan yardım istedim sonra () kırmadılar, destek oldular onlar da. Tarifleriyle, fotoğraflarıyla, bilgileriyle ()"

Bu parçada ayraçlarla () belirtilen yerlere, aşağıdakilerin hangisinde verilen noktalama işaretleri sırasıyla getirilmelidir?

- A) (,) (,) (,) (,) (,) B) (;) (...) (...) (,) (,)
C) (,) (:) (,) (;) (...) D) (;) (,) (...) (;) (...)
E) (,) (:) (,) (,) (...)

Boş bırakılan ilk yere, özneyi vurgulamak için virgöl; ikinci yere, açıklama yapıldığı için iki nokta; üçüncü yere, cümlelerin bittiğini göstermek için nokta; dördüncü yere, öğeleri arasında virgöl bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için noktalı virgöl; beşinci yere, anlatım olarak tamamlanmamış cümleyi göstermek için üç nokta getirilmelidir.

Cevap C

4. (I) Avrupalı seyyah, tarihçi, edebiyatçı ve ressamı arasında âdeta İstanbul'un simgesi sayılan Büyükdere Çınarı hakkında seyahatnamelerde çok sayıda yazı bulunmaktadır. (II) Büyükdere Çınarı'na Alman gezgin ve yazarlar da ilgi göstermiştir. (III) 1869'da Leipzig'de Dr. Karl Müller tarafından yazılan *Das Buch der Pflanzenwelt* adlı kitabın 235. sayfasında Büyükdere Çınarı'nın bir resmi vardır. (IV) Kitapta, ağaç hakkında şöyle deniyor: "Büyükdere Çınarı, 27 m. yüksekliğinde ve çevresi 45 m. uzunluğundadır. (V) Ağacın 4.000 yaşında olduğu tahmin edilmektedir."

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde bir noktalama yanlışı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

IV. cümlede, "Ölçü birimlerinin uluslararası kısaltmaları kullanılır." kuralına uyulmamıştır. Bu kurala göre uluslararası ölçü birimleri yazılırken nokta kullanılmaz: m (metre), kg (kilogram), mg (miligram)...

Cevap D

12. ÜNİTE

SES, YAZIM VE NOKTALAMA BİLGİSİ

Noktalama İşaretleri - II

43. FASİKÜL

Soru İşareti (?)

- Soru eki (**mi, mi**) veya sözü (**nasıl, neden, nerede, ne zaman...**) içeren cümle ya da sözlerin sonuna konur:
 - Bugün Kerem Bey'i gördünüz mü?
 - Okul müdürü ile yardımcısı nereye gitti?
 - Köye ne zaman varacağız?
 - Bu kadar çok işi kısa sürede nasıl yaptınız?
 - Üniversitede hangi bölümden mezun olmuştunuz?
 - Benimle alışveriş yapmaya gelecek misin?
- Soru bildiren ancak soru eki veya sözü içermeyen cümlelerin sonuna konur:
 - Bankadaki memur:
 - Adınız?
 - Soyadınız?
 - T.C. kimlik numaranız?
 - Bilinmeyen, kesin olmayan veya şüpheyle karşılanan yer, tarih vb. durumlar için kullanılır:
 - Şeyhî (? - 1431) edebiyatımızın en önemli şairlerinden biridir.
 - 1496 (?) yılında doğan Fuzûlî...
 - Bu kadar zor işleri iki saatte (?) bitirmiş.
 - Dün akşam 4 saat (?) ders çalışmış.

YIP UYARI

- Soru eki veya soru sözcüğü bulunan cümleler, soru anlamı taşımayabilir. Böyle cümlelerde soru işareti (?) kullanılmaz:
 - Niçin bu konuyu seçtiğini bize söylemedi.
 - Çalışmaya hangi ülkeye gideceğini bilmiyordu.
 - Akşam oldu mu içime bir hüzün çöküyor.
 - Bahar geldi mi buralar yemyeşil olur.

YIP UYARI

- Soru ifadesi taşıyan sıralı ve bağlı cümlelerde soru işareti en sona konur:
 - Okuldan çıkınca eve mi gidelim, tiyatroya mı?
 - Yemeği nerede yiyelim; evde mi, bahçede mi?

Soru 1

Aşağıdaki cümlelerden hangisinin sonuna soru işareti konmalıdır?

- A) Bu durumda, susmaktan başka bir şey yapamazdım ki
- B) O anda, bu işin içinden nasıl çıkabilirim diye düşündüm
- C) Ona bu konuda düşüncelerimi söylemeli miydim, bilemiyorum
- D) Bu önerimizi kabul eder mi, ne dersiniz
- E) Bunu bana neden şimdi söylüyorsunuz, anlayamadım

ÖSYM Sorusu

Çözüm

Soru işareti; soru anlamı içeren, söylendiğinde cevap verme zorunluluğu olan cümlelerin sonuna konur. Böyle bir kullanım D seçeneğinde vardır. Çünkü bu cümlede hem "mi" soru ekiyle hem de "ne" soru sözcüğüyle soru anlamı oluşturulmuştur.

Cevap D

ETKİNLİK - 1

Aşağıdaki cümlelerden sonuna soru işareti (?) gelmesi gerekenleri işaretleyerek belirtiniz.

.....	1. Onunla en son ne zaman görüştüm, bilmiyorum
✓	2. Bu kutuları odanın ortasına kim koydu
.....	3. Sanayiye gittin mi mutlaka bana haber ver
✓	4. Bu kitapları aldığınız kütüphaneye üye misiniz
.....	5. Maç başladı mı, başlamadı mı, bilmiyorum
.....	6. Müzedeki görevli, kartınızı görebilir miyiz, dedi
✓	7. Bu sesler, nereden geliyor; evden mi, dışarıdan mı
✓	8. İnternet bağımlılığıyla mücadele için neler yapılabilir
✓	9. Sen hiç hayvanat bahçesine gittin mi
.....	10. Onun kim olduğu ve neyi amaçladığı yakında ortaya çıkar

Köşeli Ayraç ([])

- **Ayraç içinde ayraç kullanılması gereken durumlarda yay ayraçtan önce** köşeli ayraç kullanılır:
 - ▶ Orhan Kemal [Mehmet Raşit Ögütçü (1914-1970)] kimi yapıtlarında Çukurova'da gelişen olayları anlatmıştır.
 - ▶ Divan edebiyatında hamse sahibi olan birkaç şair [Ali Şir Nevai (15. yy.), Hamdullah Hamdi (15. yy.), Bâkî (16. yy.)] vardır.
 - ▶ Eleştirmenlerce beğenilen bu yapıt, usta yazarın [Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962)] 1948 yılında tefrika edilen en önemli romanı *Huzur*'dur.
- Metin aktarmalarında, çevirilerde, alıntılarda çalışmayı yapanın eklediği sözler için kullanılır:
 - ▶ "Babam kağan öldüğünde küçük kardeşim Kül-tegin ye[di ya-şında kaldı...]" cümlesinde köşeli ayraç içindeki kısım, metnin aslında yer almadığı için araştırmacı tarafından tamamlanmıştır.
- Kaynak olarak verilen kitap veya makalelerin künyelerine ilişkin bazı ayrıntıları göstermek için kullanılır:
 - ▶ Sait Faik [Abasıyanık], Son Kuşlar, 20. baskı, İstanbul, 2008.

Soru 7

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir bilgi yanlış vardır?

- Gerçekte soru anlamı olmayan ancak çeşitli duyguları anlatan "sözde soru" cümlelerinin sonuna soru işareti getirilir.
- Ünlem işareti, seslenme bildiren sözcüklerden sonra konabileceği gibi cümlelerin sonuna da konabilir.
- Ayraç içinde ayraç kullanılması gerektiği durumlarda kapama ayraç kullanılır.
- Söze alay ve kinaye anlamı vermek için bu sözden sonra parantez içinde ünlem kullanılabilir.
- Yay ayraç, cümlede anlamı tamamlamak için kullanılan söz ve açıklamaları belirtmek için kullanılır.

Çözüm

Ayraç içinde ayraç kullanılması gereken durumlarda kapama ayraç değil, köşeli ayraç kullanılır.

Cevap C

Kesme İşareti (')

- Özel adlara getirilen **iyelik, durum** ve **bildirme** ekleri kesme işaretiyle ayrılır:
 - ▶ Orhan Pamuk'a, Türkan Şoray'ın, Muhibbi'nin, Gül Baba'ya, Sultan Ana'nın (**Kişi adları** ve **takma adlar**)
 - ▶ Dünya'nın yörüngesi, Mars'a gidenler (**Gök bilimiyle ilgili adlar**)
 - ▶ Sait Halim Paşa Yalısı'ndan, Çırağan Sarayı'nın, Çanakkale Şehitleri Anıtı'ndaki (**Saray, kale, köşk, han, anıt adları**)
 - ▶ Suç ve Ceza'da, Resmî Gazete'de, Kaplumbağa Terbiyecisi'nin (**Kitap, dergi, gazete, eser adları**)
 - ▶ Karabaş'ın yemeği, Minnoş'un yavruları (**Hayvan adları**)
 - ▶ Millî Eğitim Temel Kanunu'na, Telif Hakkı Yayın ve Satış Yönetmeliği'ni (**Kanun** ve **tüzük** adları)
 - ▶ Eski Çağ'ın, Cumhuriyet Dönemi'ne (**Akım, çağ, dönem** adları)
- Yer bildiren özel isimlerde kısaltmalı söyleyiş söz konusu olduğu zaman ekten önce kesme işareti kullanılır:
 - ▶ Kaza sonrası gemi, Boğaz'ın serin sularına gömülmüş. (İstanbul Boğazı)
 - ▶ Hisar'ın yapılışıyla ilgili bir efsaneden söz ediliyor. (Anadolu Hisarı)
- Belli bir kanun, tüzük, yönetmelik kastedildiğinde büyük harfle yazılan kanun, tüzük, yönetmelik sözlerinin ek alması durumunda kesme işareti kullanılır:
 - ▶ Bu, ilgili Kanun'un 25. maddesinin b bendine göre uygun bir işlem değil.
 - ▶ Yönetmelik'in 5'inci maddesine göre personelin disiplininden kurumun müdürü sorumlu.
- Özel adlar için yay ayraç içinde bir açıklama yapıldığında kesme işareti yay ayraçtan önce kullanılır:
 - ▶ Yahya Kemal'in (Beyatlı) şiirlerinde tarih ve millî kültür ele alınır.
 - ▶ Tarih, Kemal Tahir'in (1910-1973) yapıtlarında ele aldığı en önemli konulardan biridir.

KAVRAMA TESTİ

1

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ayraç () işaretinin kullanımıyla ilgili bir yanlışlık yapılmıştır?

- A) Küresel ısınma (Çok üzülerek söylüyorum.) tehlikeli boyutlara ulaşmış durumda.
- B) Şimdiki zaman kipi (-yor) bir eylemin, içinde bulunulan zamanda yapıldığını bildirir.
- C) Gemici (Ellerini iki yana açarak):
– “Arkadaşlar, kara göründü!” diye bağırdı.
- D) Çok bilgili (!) olduğu söylenen bu adam mesleğiyle ilgili temel bilgilerden yoksundu.
- E) Köyünü (çocukluğunu geçirdiği o yeri) asla unutamıyordu.

E'de “çocukluğunu geçirdiği o yeri” sözü, ara söz olduğu için ayraç içinde değil, virgülle ya da kısa çizgiyle gösterilmelidir.

Cevap E

2. Arkadaşım bu yiyeceklerin bize kampta 4 gün (?) yeteceğini söyledi.

Soru işaretinin bu cümledeki kullanımı aşağıdaki kurallardan hangisini örneklemiştir?

- A) Soru eki veya sözcüğü içeren cümle veya sözlerin sonuna konma
- B) Soru bildiren ancak soru eki veya sözü içermeyen cümlelerin sonuna konma
- C) Kesin olmayan bilgileri, tarihleri belirtme
- D) Şüphyle karşılanan bilgiler için kullanıma
- E) Soru sözcüğü olduğu hâlde cümlede soru anlamı olmadığını belirtmek için kullanıma

Verilen cümlede yiyeceklerin 4 gün yetmeyeceğini vurgulamak için ayraç içinde soru işareti (?) kullanılmıştır.

Dolayısıyla bu cümlede soru işareti kullanımı, “Şüphyle karşılanan bilgiler için kullanıma” kuralını örneklemiştir.

Cevap D

3. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin sonuna ünlem işareti (!) getirilemez?

- A) Sizi burada görmek ne güzel
- B) Otobüsün bu saatlerde kalktığını bilmiyor muydun
- C) Çabucak herkes binayı boşaltsın
- D) Ne kadar vurdumduymaz bir insansın sen
- E) İmdat, yetişin dostlar, bize yardım edin

B'de soru anlamı olduğu için bu cümlelerin sonuna ünlem konulamaz, soru işareti konulmalıdır.

Cevap B

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde kesme işaretinin (') kullanımı ile ilgili bir yanlışlık yapılmıştır?

- A) Onlar bu apartmanın 4'üncü katında oturuyor.
- B) Film, yıllar önce TV'de yayınlanmıştı.
- C) Ay'ın yüzeyindeki patlamalar, Dünya'dan görülebiliyor.
- D) İstanbul'un birçok semtinde su kesintisi olacaktı.
- E) Oyun, Devlet Tiyatroları'nda sahnelenmiş.

A'da “4'üncü”, B'de “TV'de”, C'de “Ay'ın, Dünya'dan”, D'de “İstanbul'un” sözlerinde kesme işaretinin kullanımı doğrudur.

E'de “Devlet Tiyatroları'nda” sözü kurum adı olduğu için bu söze gelen çekim ekleri kesme işaretiyle ayrılmamalıdır.

Cevap E

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinin sonuna soru işareti (?) getirilemez?

- A) Yıllar sonra seni neden aramış
- B) Anlattığım konuyu anlamayan var mı
- C) Madem geç kalacaksınız, bize neden haber vermediniz
- D) Konuşurken niçin beni dinlemediğini anlayamadım
- E) Beklediğimiz kargo ne zaman gelir

A, B, C ve E seçeneklerindeki cümlelerde soru anlamı bulunduğu için bu cümlelerin sonuna soru işareti (?) getirilebilir.

D'de cümlede soru anlamı taşıyan bir sözcük (niçin) olmasına karşın cümle soru cümlesi olmadığı için bu cümlelerin sonuna soru işareti getirilemez.

Cevap D

1. Aşağıdakilerin hangisinde kesme işareti kullanılmaz?

- A) Belli bir kanun, tüzük, yönetmelik kastedildiğinde büyük harfle yazılan kanun, tüzük, yönetmelik sözlerinin ek alması durumunda
- B) Kişi adlarından sonra gelen saygı ve unvan sözlerine getirilen ekleri ayırmada
- C) Seslerin ölçü ve söyleyiş gereği düştüğünü göstermede
- D) Özel olarak vurgulanması gereken sözleri belirtmede
- E) Bir ek veya harften sonra gelen ekleri ayırmada

“Özel olarak vurgulanması gereken sözleri belirtmede” kesme işareti değil, tırnak işareti kullanılır.

Cevap D

2. Amerikalı ünlü yazar, yönetmen ve oyuncu Orson Welles hem oynadığı hem de yazdığı “Üçüncü Adam” filminde ilginç bir sap-tama yapmıştır: “İtalya’da Borjiaların zamanında 30 sene bo-yunca harp, terör, cinayet, kanlı çatışmalar oldu; fakat İtalyan-lar Michelangelo’yu, Leonardo da Vinci’yi ve Rönesans’ı yarattı. İsviçre’de ise kardeşlik sevgisi, beş yüz yıllık bir demokrasi ve barış vardı. Bunun sonucunda yaptıkları sadece guguklu saat oldu.” Bu görüş, rahat ve güven dolu bir hayatın sanata ve üre-time ilham olmayacağı görüşüne paralel bir yorum olmaz mı?

Bu parçadaki noktalama yanlışları aşağıdaki değişikliklerin hangisiyle giderilebilir?

- A) “Üçüncü Adam” sözü yay ayraç içine alınarak
- B) İki nokta yerine, noktalı virgül getirilerek
- C) “fakat” bağlacından önceki noktalı virgül kaldırılarak
- D) “Rönesans’ı” sözcüğündeki kesme işareti kaldırılarak
- E) Soru işareti yerine ünlem getirilerek

“Bağlaçlardan önce ve sonra virgül ve noktalı virgül kullanılmaz.” kuralına göre C’de belirtilen değişiklik yapılarak noktalama yanlışları düzeltilebilir.

Cevap C

3. Günümüzde yediğimiz içtiğimiz gıdalardaki vitamin mineral içeri-ği 30 yıl öncesine göre üçte bir oranında azalmış durumda. Hat-ta daha vahimini söyleyeyim mi? Aldığımız besinlerin %40’ı pa-ketli gıda, fast food gibi yiyeceklerden oluşuyor. Bu yiyecekler vitamin ve mineral açısından zengin değil! Bu yüzden vücudu-muz vitamin ve minerallerin, oksidasyon (elmanın kararması) adı verilen doku hasarını giderici etkisinden uzak. Bu da bağı-şıklık sistemimizin zayıflaması anlamına geliyor.

Bu parçada, aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangisi yan-lış kullanılmıştır?

- A) Nokta (.)
- B) Ünlem (!)
- C) Kesme işareti (')
- D) Yay Ayraç ()
- E) Soru işareti (?)

Parçada “Bu yiyecekler vitamin ve mineral açısından zengin değil!” cüm-lesi “Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma gibi duyguları anlatan cümle veya ibare” olmadığı için bu cümlenin sonuna ünlem değil, nokta gelmelidir.

Cevap B

4. Aşağıdakilerin hangisinde kesme işareti (') yanlış kullanıl-mamıştır?

- A) Bafra Ova’mız Türkiye’nin önemli deltalarından biridir.
- B) Yahya Kemal’de edebiyatımızın en başarılı şairlerindendir.
- C) Biz bu geziye Ahmet’siz de gideriz.
- D) O’nu ikna ederseniz balığa çıkabiliriz.
- E) 1,92’lik boyuyla dev bir kaleci izlenimi uyandırıyor.

A’da “Bafra Ova’mız” sözü, “III. tekil iyelik eki bulunan özel isimler (Baf-ra Ovası) iyelik eki aldığı anda bu ek kesme işaretiyle ayrılmaz.” kuralı-na aykırı olduğu,

B’de “Yahya Kemal’de” sözü “Bağlaç olan ‘da / de’ ayrı yazılır.” kura-lına aykırı olduğu,

C’de “Ahmet’siz” sözcüğü “Özel adlara getirilen yapım ekleri kesmey-le ayrılmaz.” kuralına aykırı olduğu,

D’de “O’nu” sözcüğü “Özel adlar yerine kullanılan ‘o’ zamiri cümle için-de büyük harfle yazılmaz ve gelen ekler kesmeyle ayrılmaz.” kuralına aykırı olduğu için bu sözcüklerdeki kesme işaretleri yanlış kullanılmıştır.

E’de “1,92’lik” ifadesi, “Sayılara gelen ekler kesmeyle ayrılır.” kuralına göre doğru bir kullanımdır.

Cevap E

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ayraçla belirtilen yere iki nokta (:) getirilmelidir?

- A) Bu geliş, pek hayra alamet değil () bu çocuk gene bir şeyler karıştırdı galiba.
 B) 18. yüzyıldan günümüze kalan bu süs eşyaları () şehir müzelerinde sergilenecektir.
 C) Okul müdürlüğü sınavı için gerekli evraklar ne zaman açıklanacak () Bu sınava başvurmayı düşünüyorum.
 D) Ünlü yazarın bu yıl iki önemli romanı yayımlandı () *Dolambaçlı Umut* ve *Serin Kiraz*.
 E) Bir ülkenin kalkınabilmek için yatırım yapması gereken en önemli alan () eğitimidir.

A, B ve E seçeneklerindeki ayraçlara virgül (,) getirilmelidir. C'deki ayraçlı yere, yargı tamamlandığı için nokta (.) konmalıdır. D'deki ayraçlı yere ise sonrasında açıklama yapılacağı için iki nokta (:) getirilmelidir.

Cevap D

2. Üstün zekâlı çocuklar genellikle fen () müzik ve sanat derslerini sever ancak okulu sevmeyenler pek () Kendi düşünce ve ilgilerini sürdürmek, bağımsız olmak isterler () Çoğu zaman da iletişim zorlukları yaşarlar ()

Bu cümlede ayraçlarla () belirtilen yerlere, sırasıyla aşağıdakilerin hangisinde verilen noktalama işaretleri getirilmelidir?

- A) (.) (.) (.) (.) B) (:) (:) (...) (.)
 C) (.) (.) (:) (.) D) (...) (...) (:) (.)
 E) (.) (.) (:) (.)

I. ayraça eş görevli sözcükler birbirinden ayrıldığı için virgül (,); II, III ve IV. ayraçlara bitmiş birer yargı oldukları için nokta (.) getirilmelidir.

Cevap A

3. Can Yücel'in (I) ilginç bir özelliği var (II) Onun karşısında (III) ılımlı denebilecek bir tavır alınamıyor (IV) sanatçı ya çok beğeniliyor (V) ya da hiç beğenilmiyor.

Bu parçadaki numaralanmış yerlerin hangilerine herhangi bir noktalama işareti getirilemez?

- A) I ve IV B) I ve V C) II ve III
 D) II ve V E) IV ve V

Tamlama bölüneceği için I, "ya ... ya" bağlacı bulunduğu için de V numaralı yere herhangi bir noktalama işareti getirilemez. II numaralı yere iki nokta, III numaralı yere virgül, IV numaralı yere noktalı virgül getirilir.

Cevap B

4. Bu okulda beş yaşından sonra, algı düzeylerindeki farklılıktan olsa gerek, bütün öğrenciler kendi işlerini kendileri yapmak zorundaymış.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde virgül (,) bu cümledeki işleviyle kullanılmıştır?

- A) Kenya'da henüz insan girmemiş bu ormanlar, belgesel çekimi yapanların ilgisini çekiyormuş.
 B) Patenlerimi, kaskımı, eldivenlerimi alıp arkadaşlarımla birlikte parka gittim.
 C) Dostoyevski'nin suçluluk psikolojisini derinlemesine işleyen ünlü yapıtını, *Suç ve Ceza*'yı, mutlaka okumalısın.
 D) Babam yine film seyredirken uyuyakalmıştı, annem onu uyandırmamızı istedi.
 E) Yıl sonu mezuniyet törenimiz, oldukça renkli anlara sahne olmuştur.

Verilen cümlede virgül ara sözleri ayırma işleviyle kullanılmıştır. C seçeneğinde de virgül ara sözleri ayırma işleviyle kullanılmıştır.

Cevap C

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, tırnak işareti (" ") yanlış kullanılmıştır?

- A) Reşat Nuri Güntekin "Çalıkuşu" romanında genç bir öğretmenin Anadolu'daki maceralarını anlatır.
 B) "Şiirde anlam aramak, bülbul eti için öldürmek gibidir." der Ahmet Haşim.
 C) Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerinde özellikle "dinî lirizm" ve "didaktizm" göze çarpan öğelerdir.
 D) Öğretmenimiz bugünkü dersimizde "tasarruf" konusunda hepimize, uzun uzun öğütlerde bulundu.
 E) "Gustave Flaubert'in ölüm döşegindeyken tedavisi için roman kahramanlarından doktor olan birini çağırdığını" biliyor muydunuz?

Tırnak işareti A seçeneğinde cümle içinde geçen eser ismini belirtmek için, B seçeneğinde başkasından aktarılan bir sözün ifade etmek için, C ve D seçeneklerinde özel olarak vurgulanan sözleri göstermek için kullanılmıştır. E seçeneğindeki tırnak işareti yanlış kullanılmıştır, burada dolaylı anlatım söz konusu olduğu için tırnak işareti kullanılmaz.

Cevap E

1. Baylırım avcıları seyretmeye (I) her sabah onları kahvenin önünde gördükçe, sırtlarındaki avlara baktıkça, köpeklerini görünce içimi tuhaf bir duygu kaplar. Avcı deyip de geçmeyelim (II) moda bunları, dağda, kırdan, bayırda, dere arasında, bağlarda, sahilde, denizde, çiftliklerde bile yakalayıp kendine boyun eğdirmiştir. Alafranga giyinenleri başlarına iki parmak yüksekliğinde, Karadağ kalpaklarının en son biçiminde bir çeşit boneta (III) tenlerine saten veya başka kumaştan yapıma, kravatlı bir gömlek (IV) ayaklarına alafranga bir terlik giyiyorlar. Bir de gözlük olursa değme bey avcının keyfine (V)

Bu parçadaki numaralanmış yerlerden hangisine ötekilerden farklı bir noktalama işareti getirilmelidir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Parçadaki I ve II numaralı yerlere aralarında virgül bulunan sıralı cümleler ayrıldığı için, III ve IV numaralı yerlere cümle içinde virgüllerle ayrılmış tür veya takımlar ayrıldığı için noktalı virgül getirilmelidir. V numaralı yere, bitmiş bir yargı olduğu için nokta konmalıdır.

Cevap E

2. Şair Ahmet Kutsi Tecer Kudüs'te doğar ve kökeni olan Kemaliye'nin Apçağa Köyü'nü hayallerinde yaşatarak ona şiirler yazar.
- I
- Türkiye'ye döndükten sonra köyüne gelip hasret gidermek nasip olur. ikiyüzelli yıllık tarihe sahip, aslına uygun restore edilen
- II
- ahşap evleri, tarihi çeşmeleri, içinde bir kültür merkezi de bulunan bu masal köyün tepesine doğru hafif bir yürüyüş yaparak
- IV
- Fırat'ın saklı cenneti Kemaliye manzarası ile başbaşayız.
- V

Bu parçadaki altı çizili sözlerden hangisinde yazım yanlışı yoktur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

I numaralı yerde "köy" sözcüğü büyük yazıldığı için (Apçağa köyü), II numaralı yerde sayılar bitişik yazıldığı için (iki yüz elli), IV. numaralı yerde uzatma işareti kullanılmadığı için (tarihi), V numaralı yerde ikileme bitişik yazıldığı için (baş başayız) yazım yanlışı vardır. III numaralı yerde ise yazım yanlışı yoktur.

Cevap C

3. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde virgölün (,) kullanımı doğrudur?**

- A) En sevdiğim dondurma, karamelli olan, yaz aylarında sofralarımın vazgeçilmezidir.
B) Annesiyle, babasını her gün mutlaka telefonla arardı.
C) Mülakat sırası yaklaştıkça, genç mühendisin kalbi küt küt çarpıyordu.
D) Aşağı, yukarı beş yıl içinde İngilizceyi çok güzel bir şekilde öğrenmişti.
E) Ayakkabısının, sivri burnu bu taşlı yolda yürümesini zorlaştırıyordu.

A seçeneğinde virgül (,) ara sözleri ayırma işleviyle doğru olarak kullanılmıştır. B seçeneğinde bağlaçtan (ile) sonra getirildiği için, C'de zarf-fiil ekinden sonra kullanıldığı için, D'de ikilemelerin arasında yer aldığı için, E seçeneğinde tamlayan ve tamlanan arasında olduğu için virgül yanlış kullanılmıştır.

Cevap A

4. Kibir kalbi öldürür, uzak durmalıyız ondan. Ama bir parça gurun, zavallı ve bomboş avuçlarınızı aydınlattıktan sonra gitmesine izin vermeliyiz sanki. Hiç değilse yüreğinizin bomboş olduğunu ortaya çıkaracak kadar küçücük bir ışık girmeli içeriye diye düşünüyorum.

Bu parçada aşağıdaki ses olaylarından hangisinin örneği yoktur?

- A) Ünsüz düşmesi
B) Ünsüz yumuşaması
C) Ünlü daralması
D) Ünsüz türemesi
E) Ünsüz benzeşmesi

Öncülde verilen parçada "kalbi, yüreğinizin" sözcüklerinde ünsüz yumuşaması,

"aydınlattıktan" sözcüğünde ünsüz benzeşmesi,

"küçücük" sözcüğünde ünsüz düşmesi (küçük + cük),

"diye" sözcüğünde ünlü daralması vardır.

Parçada ünsüz türemesinin örneği yoktur.

Cevap D

1. Yaz sıcakları ansızın bastırdı, ^Işehrimizi kuşatan ve her biri ayrı ayrı bir eşsiz bahar ülkesini andıran gezinti yerleri bizi bekliyor. Buralara gidip, ^{II}hava alma, rahatlama hevesinden kendimi alamıyorum. Boğaz'ın başlangıcından ötede ne kadar köyü, ^{III}mallesi varsa hiç olmazsa birer gece kalmak, Adalar'ı sırasıyla gezmek, Kadıköy'den başlayarak Kalamış, Fener, Kızıltoprak, Erenköy, Maltepe, Kartal taraflarına doğru uzanmak, benim ^{IV}gibi havalı kimselere, hemen hemen yaşamının bir şartıymış gibi geliyor. Tadını unutamıyorum buraların, ^Vvazgeçemiyorum gezmekten.

Bu parçada numaralanmış virgüllerden (,) hangisi yanlış kullanılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Parçada I. ve V. virgüller sıralı cümleleri ayırmak için, III. virgül eş görevli söz ve söz öbeklerini ayırmak için, IV. virgül özneyi belirtmek için kullanılmıştır. Cümle içinde zarf-fiil eki almış sözcüklerden (gidip) sonra virgül konamayacağı için II. virgül yanlış kullanılmıştır.

Cevap B

2. Sabah güneş doğarken uykudan uyanıyor, evimizin limana bakan penceresinden dışarıyı izliyorum. Fabrika işçileri, işine yetişme telaşında çünkü hepsinin bakmakla sorumlu olduğu aileleri var.

Bu parçada aşağıdaki ses olaylarından hangisinin örneği yoktur?

- A) Hece düşmesi
B) Ünlü daralması
C) Ünsüz benzeşmesi
D) Ünsüz düşmesi
E) Ünsüz yumuşaması

Öncüldeki cümlede geçen "uyanıyor" sözcüğünde hece düşmesi, "izliyorum" sözcüğünde ünlü daralması, "işçileri" sözcüğünde ünsüz benzeşmesi, "olduğu" sözcüğünde ünsüz yumuşaması vardır.

Cevap D

3. Bu eğlence merkezinde kartlar kişiye özeldir ve sinema, luna-park, oyun merkezi, akvaryuma girişte kimlik ile beraber kontrol ediliyor. Akvaryum; ^Iokyanuslar, soğuk kuşak, ılıman bölge ve tünel olmak üzere dört bölüme ayrılmış. Büyük cam akvaryumların ^{II}ardında muhteşem deniz canlıları... Üstelik bölmelerin he-^{III}men yanında canlılara ait bilgiler var. Çok büyük olmasalar da akvaryumda köpek balıkları da mevcut. Eğer ayrıntılı bir ^{IV}şekilde inceleyerek gezerseniz bir saati bulur tamamen gezmeniz...^V

Bu parçada, numaralanmış noktalama işaretlerinden hangisi yanlış kullanılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Parçada V numaralı yerdeki üç nokta (...) yanlış kullanılmıştır. Cümle anlamca bitmiş bir cümle olduğu için buraya nokta (.) getirilmelidir.

Cevap E

4. Türk deyince Türkçe konuşan insanlar ve toplumların anlaşılması gerektiğini, bu açıdan geçmişinin ^IİÖ 4 bin yıllarına uzandığını, buna karşın Türk adının ^{II}6. yy'da varlık kazandığını söyleyen ^{III}bilimadamı, çalışmasında günümüz Türkiye'sine uzanan bir süreçte yaşananlara değiniyor. Türklerin Anadolu'ya topluca gelişlerinin ^{IV}1071'de başladığını ve bunların çoğunun ^VTürkmen-Oğuzlar olduğunu söyleyerek çalışmasına Büyük Selçuklular ile başlıyor.

Bu parçada numaralanmış yerlerin hangisinde bir yazım yanlışı yapılmıştır?

- A) I ve II B) I ve III C) II ve III

- D) III ve IV E) IV ve V

II ve III numaralı yerde yazım yanlışı yapılmıştır. II numaralı sözün doğru yazımı "6. yy.da", III numaralı sözün doğru yazımı "bilim adamı"dır.

Cevap C

1. Bir eylemi veya bir kimsenin hissettiği güçlü duyguları (mutluluk, korku, keder) noktalama işaretlerini kullanmadan sözcüklerle betimleyin. Aşağı yukarı bir paragraf uzunluğunda olan bu betimlemede cümlelerin ritminin ve hareketinin, hakkında yazdığınız fiziksel gerçekliği temsil etmesini veya somutlaştırmasını deneyin. Başaramadınız değil mi? Noktalama işaretleriyle pek ilginiz yoksa veya onları doğru kullanmıyorsanız yazı sanatının sahip olduğu en güzel; en zarif araçlardan birini iskalyorsunuz demektir. Noktalama işaretleri bir cümlemin gramer yapısını ortaya çıkarır; cümlemin kulağa nasıl geldiğini göstererek, nerede durup dinleneceğimizi belirterek cümleyi kavramayı ve duyguları anlamayı sağlar.

Bu parçadaki numaralanmış noktalama işaretlerinden hangisi yanlış kullanılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Parçada I numaralı yerde kullanılan yay ayraç “()” cümlemin dışında kalan ek bir bilgi verdiği için, II numaralı yerdeki soru işareti (?) soru eki içeren bir cümlemin sonunda olduğu için, IV. yerdeki noktalı virgül (;) öğeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırdığı için, V numaralı yerdeki virgül (,) metin içinde art arda gelen zarf-fiil eki almış sözcükleri ayırdığı için doğru kullanılmıştır. III numaralı yerdeki noktalı virgül (;) yerine virgül (,) kullanılmalıdır. Çünkü buradaki cümle, içinde virgül bulunan sıralı bir cümle değildir.

Cevap C

2. Yüzbaşı, bir pencereden; “Asla teslim olmayız!” diye kükredi. Ateş iki yanda büsbütün şiddetlendi. Birkaç tabya, koruyucusuz kalmıştı. Yüzbaşı kısık bir sesle dişlerini sıkarak “Gelmiyorlar, gelmiyorlar!” diye hayıflanırken birden tavan arasından inen bir çavuş, sevinç çılgılığı atarak bağırdı: “Geliyorlar, geliyorlar!”

Bu parçada aşağıdakilerden hangisi yanlış kullanılmıştır?

- A) Ünlem işareti (!) B) İki nokta (;) C) Virgül (,) D) Tırnak işareti (“ ”) E) Noktalı virgül (;)

Parçada “pencereden” sözcüğünden sonra gelen noktalı virgül (;) yanlış kullanılmıştır. Buraya virgül (,) getirilmelidir.

Cevap E

3. Çekmeceleri çektim, çektim; düzenini bozmadan içlerini karıştırdım. En alt çekmecede () bir naylon dosyada, aradığımı buldum. Ellerim titreyerek açtım. Dümdüz yazılar beklemiştim. Hay aksi şeytan () Kâğıtların kimi yedi sekiz, kimisi daha çok pencereye ayrılmış. Pencereelerde resimler, yazılar, anlamsız karalamalar () Kolay mı bu mektupların şifresini çözmek () Birkaç tanesini ayrıntılarını incelemek için ayırdım. Kalanları dosyadan çıkarmadım bile ()

Bu parçada ayraçlarla () belirtilen yerlere, aşağıdakilerin hangisinde verilen noktalama işaretleri sırasıyla getirilmelidir?

- A) (;) (!) (...) (?) (...) B) (,) (!) (...) (?) (,) C) (,) (...) (...) (!) (,) D) (;) (,) (;) (,) (...) E) (,) (,) (;) (...) (...)

I. ayraça ara sözlerin başında ve sonunda kullanılması gerektiği için virgül (,), II. ayraça yoğun duygu bildiren bir cümle olduğu için ünlem (!), III. ayraça benzer örnekler sürdürüldüğü ve eksiltili cümle olduğu için üç nokta (...), IV. ayraça soru bildiren bir cümle olduğu için soru işareti (?), V. ayraça bitmiş bir yargı olduğu için nokta (.) getirilmelidir.

Cevap B

4. Müfettiş, ihtiyar oduncuya babacan bir sesle şöyle dedi () “Siz, bu çocuğun yakınıymışsınız doğru mu () onun akrabası mısınız?” Müfettişin övgü dolu sözlerini oduncu, ağzı açık dinlemişti () Çocuğun başarılarını, almaya hak kazandığı onur belgesini, onu bekleyen parlak geleceği () Ne kadar zeki ve çalışkan bir çocukmuş () değil mi Suna?

Bu parçada parantezle () belirtilen yerlere, aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangileri sırasıyla getirilmelidir?

- A) (;) (;) (,) (...) (,) B) (!) (,) (;) (,) (,) C) (!) (;) (...) (,) (;) D) (;) (,) (,) (...) (,) E) (,) (?) (;) (,) (!)

Parçada karşılıklı konuşmalarda, konuşan kişiyi belirten söz olduğu için I. ayraça iki nokta (;), soru ifadesi taşıyan sıralı ve bağlı cümlelerde soru işareti en sona konulması gerektiği için II. ayraça virgül (,), yargı bildiren bir cümle olduğu için III. ayraça nokta (.), anlatım olarak tamamlanmayan bir cümle olduğu için IV. ayraça üç nokta (...), sıralı cümleleri birbirinden ayırdığı için V. ayraça virgül (,) getirilmelidir.

Cevap D

13. ÜNİTE

ANLATIM BOZUKLUKLARI

Anlama (Bağdaşıklık) Dayalı Bozukluklar

45. FASİKÜL

ANLAMA (BAĞDAŞIKLIK) DAYALI BOZUKLUKLAR

- Dil, onu kullanan insanlar arasındaki anlaşmayı sağlayan en önemli unsurdur. Yazılı metinlerde söylenmek istenen her şey, anlam ve yapı bakımından doğru biçimde dile getirilmelidir. Ayrıca cümleyi oluşturan sözcüklerin eksik veya fazla olması, işlevlerine uygun biçimde kullanılmaması, aralarındaki mantıksal bağlantıların yanlış kurulması anlatım bozukluklarına yol açar.
- İyi bir cümlede kelimeler yerli yerinde kullanılmalı, gereksiz kelimelere yer verilmemelidir. Bir cümleden, anlatılmak istenenin dışında bir anlam çıkmamalıdır. Bir cümlede açıklık, yalınlık ve anlaşılabilirliğe dikkat edilmemesi anlatım bozukluğu doğurur.
- Türkçede anlama dayalı anlatım bozuklukları şu başlıklar altında incelenir:

A) Gereksiz Sözcük Kullanılması

- Doğru bir cümlede anlatılmak istenenler, en sade, duru ve anlaşılır hâliyle verilir. Bir sözcüğün ya da sözün gereksiz kullanımı, yalınlık ve duruluk ilkesine aykırıdır.
 - Gereksiz sözcük kullanımı şu durumlarda karşımıza çıkar:
1. Aynı kavramı veya anlamı karşılayan birden fazla sözcüğün birlikte kullanılması, sözcüklerden birini gereksiz kılar.
- Bu anlatım bozukluğu genelde aynı sözcüğün Türkçesinin ve yabancı dillerden gelen karşılığının cümle içinde birlikte kullanılmasıyla oluşur.

Örnekler

- ▶ **Eleştiri** ve **tenkitler**, sanatçıların daha iyi yapıtlar vermesine katkı sağlar.
- ▶ Onun iş tecrübelerinden **yararlanıp istifade edersen** ticaret hayatında kısa sürede yol alırsın.
- ▶ Kar yüzünden bu yol kapanmış, ilçeye gitmek için başka bir **alternatif seçenek** bulmak zorundayız.
- ▶ Kaldırımlar buz tuttuğu için **az kalsın neredeyse** düşünüyordu.
- ▶ Herkes birbirinin **fikir** ve **görüşlerine** saygı duymalı bence.
- ▶ Bu sahil kasabasının nüfusu her yıl **yaklaşık** beş bin **civarında** artıyor.
- ▶ Paris'e gidecek uçak iki saat gecikti ama **hâlâ** hiçbir açıklama yapılmadı **henüz**.
- ▶ Bu doğal yaşam alanında **nesli tükenme** ve **yok olma** tehlikesiyle karşı karşıya olan canlıları yakından takip ediyoruz.

2. Bir sözcüğün anlamının diğer sözcük ya da söz grubunda bulunması, o sözcüğü gereksiz kılar.

- Bu anlatım bozukluğu, aynı anlamda kullanılan iki sözcükten daha zor fark edilir. Gereksiz sözcüğü bulmak için cümleyi daha dikkatli okumak gerekir.

Örnekler

- ▶ Gönderilen üründe bir hata görürseniz ürünü hemen **geri iade edebilirsiniz**.
- ▶ Uzmanlar hava sıcaklığının **sıfırın altında eksi** beş dereceye kadar düşeceğini söylüyor.
- ▶ Bu otel için mutlaka **önceden rezervasyon yaptırmalısınız**.
- ▶ Usta yazar, bu eserini **hayat boyu yaşadıklarından edindiği deneyimlerden** yola çıkarak yazmış.
- ▶ İlkokul arkadaşlarımla uzun yıllar **karşılıklı mektuplaştık**.
- ▶ Hemen her insanın **gizli sırları** vardır.
- ▶ Basketbol takımında, **boyu en kısa oyuncu** bendim.
- ▶ Hırsız, otobüsün bagajındaki göserişli valizi çaldığını **kendi ağzıyla itiraf etti**.

Soru 1

İyi bir cümlede gereksiz sözcük bulunmaz. Bunu şöyle anlayabiliriz: Bir sözcüğü attığımızda cümlelerin anlam ve anlatımında bir daralma oluyorsa o sözcük gerekli, olmuyorsa gereksizdir.

Bu ölçüte göre, aşağıdakilerden hangisi iyi bir cümle değildir?

- A) Neşeli, sağlıklı, şen bir görünüşü vardı.
- B) Yağmur, sabaha değin aralıksız yağdı.
- C) Bütün gün tarlada hiç ara vermeden çalıştık.
- D) Doğadaki canlılar üzerinde sayısız inceleme yapıldı.
- E) Ormanların iklim üzerindeki etkisi anlatıldı.

ÖSYM Sorusu

Çözüm

A seçeneğinde, açıklamada verilen kurallara dikkat edilmediği için bir anlatım bozukluğu yapılmıştır. "Neşeli" ve "şen" sözcükleri aynı anlama geldiği için bu cümlede ikisinden biri kullanılmalıdır.

Cevap A

E) Düşünme ve Mantık Hatası

- Bir cümle dil bilgisi açısından hatasız olsa bile anlam yönüyle cümlelerin bütününe bakıldığında anlatılanlar mantığa ters düşebilir. Bu da bir anlatım bozukluğu nedenidir.

Örnekler

- ▶ Bu kazanın ardından ölebilirdi hatta felç kalabilirdi.
- ▶ Bu kazanın ardından **felç kalabilirdi** hatta **ölebilirdi**.
- ▶ O, bırakın bir resim yapmayı, bu projeyi bile çizemez.
- ▶ O, bırakın **bu projeyi çizmeyi**, bir resim bile yapamaz.
- ▶ Bu mezuniyet töreninde ilk kez düzenleyeceğimiz etkinlikleri, öğrencilerimize anımsatmak için bir toplantı yaptık.
- ▶ Bu mezuniyet töreninde ilk kez düzenleyeceğimiz etkinlikleri, öğrencilerimize **tanıtmak (açıklamak)** için bir toplantı yaptık.
- ▶ Acil önlem alınmazsa bu gelişmeler, şirketin iflasına bunun ötesinde çok zarar etmesine yol açabilir.
- ▶ Acil önlem alınmazsa bu gelişmeler, şirketin **çok zarar etmesine** bunun da ötesinde **iflasına** yol açabilir.

ETKİNLİK - 4

Aşağıdaki cümlelerde yer alan anlatım bozukluklarını tespit ederek bunların nedenlerini karşlarına yazınız.

1. Otobüs şoförü çok hızlı gidince ön taraftaki yolcuların canı burnuna gelmişti.	Deyimin yanlış kullanılması
2. Doktor beyin yazısını değil okumak, anlamak bile imkânsızdı.	Mantık hatası
3. Pazarda yüksek sesle bağırان satıcıların sesinden herkes rahatsız olmuştu.	Gereksiz sözcük kullanılması
4. Tatillerde sık sık doğduğum ve yetiştiğim kente gidiyorum.	Söz dizimi yanlışlığı
5. Göreve aşağı yukarı bundan tam yirmi yıl önce başlamıştım.	Çelişen sözcük kullanılması
6. Söylediklerimi yapmazsan önce kendimi sonra seni buradan aşağı atacağım.	Mantık hatası
7. Arabanın camından yankılanan ışık gözlerimi kamaştırdı.	Yanlış anlamda sözcük kullanılması
8. Yönetim kurulumuz, 15'e karşı 10 oyla görevoyu aldı.	Mantık hatası
9. Askerler bu saatte yaya yürüyerek bir geçit töreni yaparlardı.	Gereksiz sözcük kullanılması
10. Bu iki resim arasındaki ayrıcalıkları tespit edebiliyor musun?	Yanlış anlamda sözcük kullanılması

Soru 6

Elbette onunla birlikte gitmiş olabilirler.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Öge eksikliği
- B) Özne yüklem uyumsuzluğu
- C) Öznenin belirtilmemiş olması
- D) Aynı anlama gelen sözcüklerin birlikte kullanılması
- E) Anlamca çelişen sözcüklerin birlikte kullanılması

ÖSYM Sorusu

Çözüm

Verilen cümlede, anlamca çelişen sözcüklerin bir arada kullanılmasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Cümleye "elbette" sözcüğü kesinlik anlamı katarken "olabilirler" sözcüğü "ihtimal" anlamı vermektedir. Cümledeki bu bozukluk ya "Elbette onunla birlikte gitmişlerdir." ya da "Onunla birlikte gitmiş olabilirler." şeklinde düzeltilebilir.

Cevap E

Soru 7

Bu çocukların öğretim masrafları vakfımız tarafından karşılanıyor.

Aşağıdakilerin hangisinde bu cümledeki anlatım bozukluğuna benzer bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Yoğun çalıştığımız günlerde geç saatlere kadar tekstil atölyesinde kalırdık.
- B) Kendi üretimimiz olan bu mobilyaları farklı ülkelere gönderiyoruz.
- C) Şehrimiz hem doğal ve tarihî güzellikleri hem yemekleriyle misafirlerini beklemektedir.
- D) Çocuklar, iki resim arasında hiçbir ayrıntı göremediğini söylediler.
- E) Arkadaşlarla çıktığımız Karadeniz turunda bugünkü durağımız Ordu ilimiz olacak.

Çözüm

Verilen cümlede, sözcüğün yanlış anlamda kullanılmasından doğan anlatım bozukluğu vardır; "öğretim" sözcüğü yerine "öğrenim" sözcüğünün kullanılması gerekir. Buna benzer anlatım bozukluğunun D'deki cümlede olduğunu görüyoruz. Buradaki "ayrıntı" sözcüğü yanlış anlamda kullanılmıştır. İki resim arasında "ayrıntı" değil, "ayrım, fark" söz konusu olabilir.

Cevap D

1. (I) Bu yayınevi, henüz genç bir yazarken yazdıklarına beklentinin üzerinde bir ilgi göstermişti. (II) O dönem yayınevinin editörü olan Bülent Bey, fantastik edebiyat konusunda Türkiye’de uzman birkaç insandan biriydi. (III) İlk kitabımı bu yayınevine askere gitmeden önce bırakmıştım. (IV) Döndüğümde bana ulaştı ve aylardır beni bulmaya çalıştığını söyledi. (V) Diğer kitaplarım sadece fikir aşamasında olduğu hâlde dört kitaplık seriyi onlardan çıkarmam konusunda karşılıklı olarak anlaştık.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

V numaralı cümlede, “karşılıklı olarak anlaştık” sözünde gereksiz sözcük kullanılmasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Çünkü “anlaşmak” sözcüğü zaten “karşılıklı olarak” yapılmaktadır. Bu bozukluk “... dört kitaplık seriyi onlardan çıkarmam konusunda anlaştık.” şeklinde düzeltilmelidir.

Cevap E

2. Gautier ve Nerval gibi, İstanbul’u üstünkörü gezip dolaşarak I II kentin renklerini, dokusunu yapıtlarında ustaca anlatan çok az III IV V yazar vardır.

Bu cümlede numaralanmış sözcüklerden hangisi atılırsa cümlelerin anlamında bir daralma ya da bozulma olmaz?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

“Gezmek” ve “dolaşmak” sözcükleri aynı anlamı karşılamaktadır. Buna göre II numaralı “gezip” sözcüğü cümleden çıkarılırsa cümlelerin anlamında daralma ya da bozulma olmaz.

Cevap B

3. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu araç içinde verilen nedenle uyusmamaktadır?**

- A) Gezi rehberimiz, Antep’in kendine özge yemek kültürünün olduğunu söyledi.
(Bir sözcüğün anlamca yanlış kullanılması)
- B) Kendisine yapılan bu düşük maaş zammını o, asla kabul etmeyebilir.
(Anlamca çelişen sözcüklerin bir arada kullanılması)
- C) Manav, çok güneşte kaldığı için sararan maydanozları çöpe attı.
(Bir sözcüğün yanlış yerde kullanılması)
- D) Bu hızla iyileşmeye devam ederse değil yarın, gelecek haftaya bile hastaneden çıkabilir.
(Mantık yanlışlığı)
- E) Her meseleyi, sorunu ince eleyip sık dokuduğunu biliyorum.
(Deyimin yanlış kullanılması)

A’de “özge (başka)” sözcüğü “özü” sözcüğü yerine yanlış kullanıldığı için, B’de kesinlik bildiren “asla” sözcüğüyle olasılık bildiren “kabul etmeyebilir” sözcüğünün bir arada kullanılması cümlede çelişkiye neden olduğu için, C’de “güneşte” sözcüğünden sonra gelmesi gereken “çok” sözcüğü yanlış yerde kullanılarak “çok güneş” gibi bir anlam verdiği için, D’de “yarın” sözcüğünün “gelecek haftaya” sözünden önce kullanılması, mantık sırası yanlışlığına yol açtığı için araç içinde verilen anlatım bozukluğu açıklamaları doğrudur. E’de “ince eleyip sık dokumak” yerinde kullanılmıştır. Bu cümlede gereksiz sözcük kullanımından doğan anlatım bozukluğu vardır (mesele/sorun).

Cevap E

4. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu yoktur?**

- A) Bu dönemde ortaya konan eserleri örnek almak istiyoruz.
- B) Hasta, doktorun kulağına kısık sesle bir şeyler fısıldadı.
- C) Uzmanlar bu tür zararlı ürünlerin yasak edileceğini söylediler.
- D) Dünkü gezimizde iki yoldan en kısa olanını tercih etmiştik.
- E) Uçağın kalkış saatinin yaklaşması herkeste bir heyecan uyandırdı.

B seçeneğinde gereksiz söz (kısık sesle fısıldamak) kullanımından, C seçeneğinde “yasak edileceğini” sözünün “yasaklanacağını” sözcüğü yerine yanlış kullanılmasından, D seçeneğinde “en” sözcüğünün gereksiz kullanılmasından, E seçeneğinde “yaklaşması” sözcüğünün “yaklaşması” sözcüğü yerine yanlış kullanılmasından kaynaklanan anlatım bozuklukları vardır. A seçeneğinde anlatım bozukluğu yoktur.

Cevap A

1. Tarihi yarımada'nın karşısında, kim bilir kaç yüzyıl ^Ibağrında nice güzelliği saklayan Üsküdar, İstanbul'un fethinden neredeyse ^{II}bir buçuk asır yıl evvel Türk egemenliğine girmiş ve daha ^{III}o çağlardan itibaren "kutlu bir diyar" olma yolunda ^{IV}hiç durmak ^Vsızın hızla ilerlemiştir.

Bu cümledeki numaralanmış sözlerin hangisi anlatım bozukluğuna neden olmuştur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Cümlede III. bölümde "yıl" sözcüğünün gereksiz kullanılmasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır, "asır sözcüğü "yıl" anlamını içermektedir.

Cevap C

2. (I) Özellikle 1950'lerden itibaren, İkinci Yeni şiirinden sonra yeni bir şey keşfetmişçesine mecaza yöneldi şairler. (II) Bir kavramı, bir temayı anlatmak âdeta küçümsenen bir şey oldu. (III) Oysa imge, anlamın ta kendisidir, şiirsel anlamdır. (IV) Benzetme, mecaz da onun unsurlarından biridir. (V) Ama tek başına o demek anlamına gelmez.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

V. cümlede bir sözün gereksiz kullanılmasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Cümledeki "demek" ve "anlamına gelmez" sözleri aynı anlamı karşılamaktadır.

Cevap E

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

- A) Bu konuda ondan kuşku ettiğim için pişmanım doğrusu.
B) Şehrin çıkışındaki koruda piknik yapan aileler görmüştük.
C) Alışveriş merkezlerinde kese kâğıdı kullanımı özendirilecektir.
D) Diktiği fidanlar meyveye durunca iyice keyiflenmişti adam.
E) Bu kargaşada kimse kimsenin ne dediğini anlamıyordu.

A seçeneğinde yardımcı eylemin gereksiz kullanılmasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Cümle "Bu konuda ondan kuşkulandığım için pişmanım doğrusu." biçiminde düzeltilebilir.

Cevap A

4. (I) "Bulaşık makinesi suyu ısıtmıyor." arızası yeni model bulaşık makinelerinde çok fazla görülen bir arıza türü değildir. (II) Genel olarak bu arıza, yaklaşık on on beş yıllık bulaşık makinelerinde ortaya çıkmaktadır. (III) Bulaşık makinesinin suyu ısıtmaması rezistans adlı parçanın bozulmasından dolayı kaynaklanır. (IV) Bu parçaya 220 voltluk elektrik enerjisi gelmiyorsa bulaşık makinesi suyu yine ısıtmaz. (V) Bu arızayı tam tespit etmek için bulaşık makinesinin rezistansa enerji yollayıp yollamadığını kontrol etmek gerekir. (VI) Bu kontrolün mutlaka voltaj ölçüm aleti ile yapılması gerekir.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangilerinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) I ve III B) II ve III C) II ve IV
D) III ve VI E) IV ve V

Parçanın II. cümlesinde gereksiz sözcük (yaklaşık) kullanılmasından, III. cümlesinde gereksiz ilgeç (dolayı) kullanılmasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır.

Cevap B

5. I. Hiç şüphesiz bu tatil hem ruhunuzu hem bedeninizi dinçleştirmeye yardımcı olabilir.
II. Eğitimin temel amacı özgür ve bağımsız bireyler yetiştirmek olmalıdır.
III. Halı silkme meselesi yüzünden üst komşusuyla karşılıklı tartışmaya başladılar.
IV. Bu durumda ne yapacağımı bilemedim, her zamanki gibi ikilemede kaldım.
V. Suçlu polise olayları bütün ayrıntılarıyla anlattı.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangilerinde aynı türden anlatım bozuklukları vardır?

- A) I ve III B) I ve V C) II ve III
D) II ve IV E) IV ve V

I. cümlede anlamca çelişen ifadeler (Hiç şüphesiz/olabilir) yer verilmesinden, IV. cümlede bir sözcüğün (ikilemede) anlamca yanlış kullanılmasından, V. cümlede anlam belirsizliğinden (Suçlu polise/Suçlu, polise) kaynaklanan anlatım bozuklukları vardır. II. ve III. cümlelerde gereksiz sözcük (özgür-bağımsız/karşılıklı-tartışmaya) kullanımından kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır.

Cevap C

13. ÜNİTE

ANLATIM BOZUKLUKLARI

Dil Bilgisine (Bağlaşıklık) Dayalı Bozukluklar

46. FASİKÜL

DİL BİLGİSİNE (BAĞLAŞIKLIK) DAYALI BOZUKLUKLAR

- Türkçede dil bilgisine dayalı anlatım bozuklukları şu başlıklar altında incelenir:

A) Özne-Yüklem Uyuşmazlığı

- Özne-yüklem uyumsuzlukları, cümlede eylemi gerçekleştiren özne ile yüklem arasında **tekillik-çoğulluk**, **olumluluk-olumsuzluk** ve **şahıs yönünden** uyumsuzluk yaşanması nedenleriyle ortaya çıkar. Şimdi bunları ayrıntılarıyla inceleyelim:

1. Tekillik-Çoğulluk Bakımından Uyuşmazlık

- Bir cümlede **öznenin tekil veya çoğul** olmasına göre yüklem tekil ya da çoğul olarak çekimlenmesi gerekir. Ayrıca öznenin insan ya da başka varlıklardan olması da yüklem tekil veya çoğul olarak çekimlenmesini etkiler.

- a. Öznenin tekil olduğu cümlelerde, yüklem tekil olmalıdır:

Örnekler

- Teknik direktör, oyuncularını sık sık uyarıyor. (doğru)
- Bir genç kaldırımlarda yavaş yavaş ilerliyordu. (yanlış)
- Küçük kuzu annesine doğru yürüdü. (doğru)
- Ağaç, dün akşam yolun ortasına devrilmiş. (yanlış)

- b. Öznenin insandan oluştuğu ve çoğul olduğu cümlelerde, yüklem çoğul ya da tekil olabilir:

Örnekler

- Hostesler yolculara yardım ediyor. (doğru)
- Hostesler yolculara yardım ediyorlar. (doğru)

- c. Öznenin insan dışında bir varlık veya kavramdan oluştuğu ve çoğul olduğu cümlelerde, yüklem tekil olur:

Örnekler

- Leylekler ardıc ağaçlarına konmuş. (doğru)
- Leylekler ardıc ağaçlarına konmuşlar. (yanlış)
- Ormandaki ağaçlar birer birer kuruyor. (doğru)
- Ormandaki ağaçlar birer birer kuruyorlar. (yanlış)

- d. Öznenin çoğul eki almadığı ama anlamca çoğul olduğu cümlelerde, yüklem tekil olur:

Örnekler

- Mahallede herkes ona çok güveniyor. (doğru)
- Mahallede herkes ona çok güveniyorlar. (yanlış)
- Öğrencilerin çoğu istediği üniversiteyi kazandı. (doğru)
- Öğrencilerin çoğu istediği üniversiteyi kazandılar. (yanlış)
- Binlerce taraftar takımını destekliyordu. (doğru)
- Binlerce taraftar takımını destekliyorlardı. (yanlış)

VİP NOT

- Bir cümlede topluluk ismi olan bir özne çoğul eki almışsa yüklem çoğul olabilir.
- Takımlar bu tünuvaya iyi hazırlandılar.
- Bir cümlede özne tekil olsa bile saygı anlamını sağlamak için yüklem çoğul olabilir.
- Vali Bey, bir ay önce ilçemizi ziyaret ettiler.

Soru 1

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Yakın bir dostum bana tekneyi nasıl kullanacağını gösterdi.
B) Keşif kafilesi, ormanın derinliklerinde dikkatle ilerliyordu.
C) Depoya konan kutular birçok gereksiz eşyayı ortadan kaldırdı.
D) Kuşlar bir süre uçtuktan sonra ağaçların dallarına kondular.
E) Sabah erken saatlerde o ve kardeşi koşmak için dışarı çıkmıştı.

Çözüm

D seçeneğinde "kuşlar" öznesi (insan dışındaki varlık), "kondular" yüklemine almıştır. "Öznenin insan dışında bir varlıktan oluştuğu ve çoğul olduğu cümlelerde, yüklem tekil olur." kuralına göre yüklem tekil değil, "kondular" şeklinde tekil olması gerekir.

Cevap D

Soru 5

Sanatçı, yazdığı tiyatrolarda günlük hayattan karakterlere yer veriyor fakat derinlemesine analiz etmiyordu.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tamlayan ekinin gereksiz kullanılması
- B) Nesne eksikliği
- C) Özne-yüklem uyumsuzluğu
- D) Gereksiz sözcük kullanılması
- E) Anlamca çelişen sözcüklerin birlikte kullanılması

Çözüm

Örnek cümlede nesne eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır. Cümle "Sanatçı, yazdığı tiyatrolarda günlük hayattan karakterlere yer veriyor fakat onları derinlemesine analiz etmiyordu." şeklinde düzeltilir.

Cevap B

ETKİNLİK - 3

Aşağıdaki cümlelerde yer alan anlatım bozukluklarını tespit ederek bunların nedenlerini karşılarına yazınız.

1. Siz çıkabilirsiniz, sen ve yanındaki çocuk biraz beklesin.	Özne-yüklem uyumsuzluğu
2. Arabanın aküsü bitince çalışmaz oldu.	Özne eksikliği
3. Projenin sayfalarına önce şöyle bir göz attı, sonra da ayrıntılı olarak inceledi.	Nesne eksikliği
4. Köpeğimi hiçbir zaman yanımdan ayırmayacağım, çok seveceğim.	Zarf tümleci eksikliği
5. Onun öldüğüne kimse inanmadı, hastaneye akın etti.	Özne-yüklem uyumsuzluğu
6. Biz size hep çok iyi davrandık ama kötülük gördük.	Dolaylı tümlec eksikliği
7. Arabanın bakımlarını bu hafta yaptıracağım, sonra da satacağım.	Nesne eksikliği
8. Ayağa kalkınca hastanın tansiyonu düşüyor ve kendi başına yürüyemiyordu.	Özne eksikliği
9. Sınavda tam yirmi beş kişi bu soruyu çözememişler.	Özne-yüklem uyumsuzluğu
10. Kardeşim, benden özür diledi ve bir daha saygısızlık yapmayacağına dair söz verdi.	Dolaylı tümlec eksikliği

4. Yüklem Eksikliği

- Ortak bir yükleme bağlanması mümkün olmayan birden çok cümlelerin aynı yükleme bağlanması anlatım bozukluğuna yol açar.

Örnekler

- ▶ Tatile geçen yıl Bosna'ya, bu yıl İtalya'ya gideceğiz.
- ▶ Tatile geçen yıl Bosna'ya, **gittik**, bu yıl İtalya'ya gideceğiz.
- ▶ Uykum kaçmasın diye çayı çok az, kahveyi ise hiç içmem.
- ▶ Uykum kaçmasın diye çayı çok az **içerim**, kahveyi ise hiç içmem.
- ▶ Genç izciler yolu kaybettiklerini, bizden kendilerine yardımcı olmamızı istediler.
- ▶ Genç izciler yolu kaybettiklerini **söylediler**, bizden kendilerine yardımcı olmamızı istediler.
- ▶ Bu oyuncuyu Şehir Tiyatrolarından, diğerini ise hiç görmedim.
- ▶ Bu oyuncuyu Şehir Tiyatrolarından **tanıyorum**, diğerini ise hiç görmedim.

5. Yardımcı Eylem ve Eylemsi Eksikliği

- Bir cümlede kullanılması gereken yardımcı eylemin veya eylemsinin bulunmaması, bazen anlatım bozukluğuna yol açar.

Örnekler

- ▶ Kahvaltıda peynir ve çay içmek benim için vazgeçilmezdir.
- ▶ Kahvaltıda peynir **yemek** ve çay içmek benim için vazgeçilmezdir.
- ▶ Ormandaki yaşlı ve güçlü olmayan ağaçların bu yaz kesilmesi planlanıyor.
- ▶ Ormandaki yaşlı **olan** ve güçlü olmayan ağaçların bu yaz kesilmesi planlanıyor.
- ▶ Artık kimin haklı, kimin haklı olmadığına mahkeme karar verecek.
- ▶ Artık kimin haklı **olduğuna**, kimin haklı olmadığına mahkeme karar verecek.
- ▶ Bu vakitlerde radyo veya televizyon izlemeyi çok seviyorum.
- ▶ Bu vakitlerde radyo **dinlemeyi** veya televizyon izlemeyi çok seviyorum.

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Bu önemli evraklara önce siz, sonra başkan imza atmalıydı.
- B) Hazırlanan krokiden yolun geçiş güzergâhı anlaşılmıyor.
- C) Yirmi beş yıl Karayolları Müdürlüğünde çalıştım, oradan geçen yıl emekli oldum.
- D) Filmi babam ve ben beğendik, kardeşim izlerken sıkıldı.
- E) Bu faturaları geçen gün sen ödemiş miydin?

A seçeneğinde, yüklem eksikliğinden ya da özne-yüklem uyumsuzluğundan kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Bu bozukluk, ya "Bu önemli evraklara önce siz imza atmalıydınız, sonra başkan imza atmalıydı." ya da "Bu önemli evraklara önce siz, sonra başkan imza atmalıydınız." şeklinde düzeltilmelidir.

Cevap A

2. Karadeniz'de son yıllarda yapılan bilinçsiz avlanma sonucu balık sayısında azalma ve bazı balık türlerinin yok olması tehlikesi ile karşı karşıya kalınmıştır.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisiyle giderilebilir?

- A) "son yıllarda" sözü cümleden çıkarılarak
- B) "yapılan" yerine "gerçekleştirilen" getirilerek
- C) "balık sayısında" yerine "balık miktarında" getirilerek
- D) "ve" bağlacından önce "tespit edilmiş" getirilerek
- E) "balık türlerinin" sözündeki tamlayan eki kaldırılarak

Verilen cümlede, yüklem eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Cümle, "ve" bağlacından önce yüklem getirilerek "Karadeniz'de son yıllarda yapılan bilinçsiz avlanma sonucu balık sayısında azalma tespit edilmiş ve bazı balık türlerinin yok olması tehlikesi ile karşı karşıya kalınmıştır." şeklinde düzeltilebilir.

Cevap D

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Toplanan bütün zeytinler kışa doğru fabrikalara satılırdı.
- B) Evin bazı odalarında sivrisinekler dolaşmaya başlamıştı.
- C) Çatının onarılması için ustalar aralıksız çalışıyorlar.
- D) Hepimiz çok heyecanlıydık; ekrana kilitlenmiş, penaltının kullanılmasını bekliyorduk.
- E) Aklınıza estiğinde siz ya da bir başkası odama giremez.

E seçeneğinde "siz ya da bir başkası" öznesi birden fazla kişiden oluştuğu için yüklem, bu kişileri karşılayacak şahıs ekiyle çekimlenmelidir. Cümledeki anlatım bozukluğu, "Aklınıza estiğinde siz ya da bir başkası odama giremezsiniz." şeklinde düzeltilmelidir.

Cevap E

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Pastanenin vitrinine güzel tatlılar ve kurabiyeler yerleştirildi.
- B) Bu parka önce bizler geldik, sonra sizi davet ettik.
- C) Evin anahtarını dün akşam aldık ama henüz girmedik.
- D) Çarşıdaki adamı nerede gördüğümü bir türlü hatırlayamadım.
- E) Mühendislik eğitimime bir süre ara vermeye karar verdim.

C seçeneğinde bağlaçtan sonraki bölüme dolaylı tümleç getirilmemesinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Bu bozukluk "Evin anahtarını dün akşam aldık ama eve henüz girmedik." şeklinde düzeltilmelidir.

Cevap C

5. Önerilerimizi hiçbir mantıklı bulmadı, sorunları çözmek için kendince yöntem uyguladı.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yanlış anlamda sözcük kullanılması
- B) Özne-yüklem uyumsuzluğu
- C) Gereksiz bağlaç kullanılması
- D) Anlamca çelişen sözcüklerin birlikte kullanılması
- E) Dolaylı tümleç eksikliği

Örnek cümlede "hiçbiri" öznesiyle virgülden sonraki cümlelerin yüklemi olan "uyguladı" sözcüğü arasında olumsuzluk-olumluluk yönünden uyumsuzluk vardır. Anlatım bozukluğunu gidermek için ikinci cümleye "hepsi" öznesi getirilmelidir.

Cevap B

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Okul kaydı için 1-15 Ağustos tarihleri arasında kampüse biz-zat gelmeniz gerekiyor.
- B) Profesörün odası, üst kata çıkınca merdivenlerin hemen sa-ğında olmalı.
- C) Akademisyen olmak isteyen bir öğrenci, derslerine birinci sınıftan itibaren düzenli çalışması gerekir.
- D) Özel yetenek sınavıyla öğrenci alan bazı bölümlere siz de başvurabilirsiniz.
- E) Konservatuvar mezunlarımız genellikle yurt dışında eğitim-lerine devam ediyor.

C seçeneğinde tamlayan ekinin eksik olmasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Bu bozukluk "Akademisyen olmak isteyen bir öğrencinin, derslerine birinci sınıftan itibaren düzenli çalışması gere-kir." şeklinde düzeltilmelidir.

Cevap C

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Yaz tatili o kadar hızlı geçti ki ne gelişinden haberimiz oldu ne de gittiğinden.
- B) Planlı bir çalışma takvimine sahip olanlar tıp eğitiminin üs-tesinden gelebilir.
- C) Derslerden yorulan her yaştan çocuk yaz kampında gönlün-ce eğleniyor.
- D) Aile üyeleri kan tahlili sonuçlarının temiz çıkmasını sabırsız-lıkla bekliyordu.
- E) Bu ilköğretim okulundan mezun olduğumda bazı arkadaş-larla aynı liseye gitmiştik.

A seçeneğinde eylemside kullanılan ek yanlışlığından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Bu bozukluk "Yaz tatili o kadar hızlı geçti ki ne gelişinden haberimiz oldu ne de gidişinden." şeklinde düzeltilmelidir.

Cevap A

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu var-dır?

- A) Bu yılki seyahat rotamızda Uzak Doğu ülkeleri yer alıyor.
- B) Salda Gölü'nün güzelliklerini anlatmaya kelimeler yetmez.
- C) Bir gezgin için her ülkenin hoş-a giden yönleri yanında kötü yönleri de oluyor.
- D) Gezdiğim ülkeler arasında Japonya'yı çok ama Çin'i hiç sev-medim.
- E) Genç tur rehberimiz kafiye, alışveriş için bir saatlik bir sü-re verdi.

D seçeneğinde bağlaçtan önceki bölüme yüklem getirilmemesinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Bu bozukluk "Gezdiğim ül-keler arasında Japonya'yı çok sevdim ama Çin'i hiç sevmedim." şek-linde düzeltilmelidir.

Cevap D

- 4.** (I) Bugün kullandığımız Latin alfabesinin temelini atan ve deniz yoluyla ticareti başlatan, Fenikelilerdi. (II) Milattan önce 2 binli yıllarda tarih sahnesine çıkan bu topluluk, sağlam yapılı gemile-riyle denizlere yüzlerce yıl hükmettiler. (III) Fenikelilerin en önem-li şehir devletlerinden olan Sur, Antik Dönem'de kalın duvarlarla çevriliydi. (IV) Ancak bu duvarlar Makedonyalı İskender'in ordu-larını durdurmaya yetmedi. (V) Fenikelilerin ardından bu toprak-larda Romalıların hâkimiyeti başladı, kentte Roma Dönemi'nden kalma birçok eser de var.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde bir an-latım bozukluğu vardır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

II numaralı cümlede, "Öznenin çoğul eki almadığı ama anlamca çoğul- olduğu cümlelerde, yüklem tekil olmalıdır." kuralına uymamaktan kay-naklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Bu bozukluk "Milattan önce 2 binli yıllarda tarih sahnesine çıkan bu topluluk, sağlam yapılı gemileri-y-le denizlere yüzlerce yıl hükmetti." şeklinde düzeltilmelidir.

Cevap B

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde gereksiz sözcük kullanımasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Onlar yeni taşındıkları mahalleye kısa sürede alışmışlar.
- B) Havanın yağmurlu olduğunu görünce mecburen yanımıza şemsiye almak zorunda kalmıştık.
- C) Dinlemeden, anlamadan bir karar vermeniz doğrusu bizi çok üzecektir.
- D) Kızmış hatta öfkeden deliye dönmüştü ama bunu belli etmeye çalışıyordu.
- E) İşçiler sokakta sabahtan beri durmaksızın çalışıyordu.

B seçeneğinde, "mecburen" sözcüğü "zorunda kalmak" anlamını taşıdığından gereksiz kullanılmıştır.

Cevap B

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Konferans sırasında sıkılan dinleyicilerden bazıları dışarı çıkmıştı.
- B) Akşam saatlerinde iki yolcu gemisi, kılavuz kaptan almadığı için çarpışmış.
- C) Bu yüksek tepeye çıkarken arada bir duraksayarak bir süre dinlendiler.
- D) Buzdolabında unuttuğu şeftaliler bir hafta sonra çürüyüp kokmuştu.
- E) Üç farklı müzik aletini çalabilen arkadaşımın sesi de çok güzeldi.

C seçeneğinde "duraksayarak" sözcüğü yanlış anlamda kullanılmıştır. "Tereddüt etmek" anlamındaki bu sözcük, bağlama uygun düşmemektedir. Bu sözcüğün yerine "duraklayarak" sözcüğü getirilmelidir.

Cevap C

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Temmuz ayında hava sıcaklıklarında rekor bir artış gözleendi.
- B) Bu mahalleye her ayak bastığımda çocukluk günlerime geri dönerim.
- C) Türkler tarih boyunca farklı farklı alfabeler kullanmıştır.
- D) Sınava girecek öğrencilerin uyması gereken kurallar aşağıda belirtilmiştir.
- E) Herkesten önce gelmemiz ön sıralarda yer bulmamıza yol açmıştı.

E seçeneğindeki "yol açmak" fiili, "neden olmak" anlamında olumsuz durumlar için kullanılır. Bu cümlede olumlu bir durumdan söz edildiği için "sağlamak" fiilini kullanmak gerekir: "Herkesten önce gelmemiz ön sıralarda yer bulmamızı sağlamıştı."

Cevap E

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Hediye paketlerinin bazıları, bizim iznimiz olmadığı hâlde açılmış.
- B) Son yıllarda yaptığımız sanayi yatırımlarından beklentilerimizin üzerinde verim aldık.
- C) Konser başladığında, salonu dolduran müzikseverlerdeki coşkuyu görmeliydin.
- D) Sizin sık sık tenkit edip eleştirdiğiniz bu yazar, öyküleriyle birçok kez ödül almıştı.
- E) Sebze ve meyve ağırlıklı yiyeceklerden yemeniz, sizin için iyi olacaktır.

D seçeneğinde, "tenkit edip" sözü "eleştirmek" anlamına geldiğinden gereksiz kullanılmıştır. Bu cümle "Sizin sık sık eleştirdiğiniz bu yazar, öyküleriyle birçok kez ödül almıştı." şeklinde düzeltilebilir.

Cevap D

1. (I) Batum'a Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının sadece nüfus cüzdanı ile giriş yapabildiğini biliyor muydunuz? (II) Üstelik Batum, Türkçenin yaygın olarak konuşulması nedeniyle Türklerin hiç yabancılık çekmeyeceği bir kent. (III) Hafta sonu gezileriniz için bile rahatlıkla tercih edebileceğiniz şehir, son beş yılda başta Türk inşaat sektörünün yaptığı yatırımlar ile hızla büyüyor. (IV) Yeni binalar, iş ve alışveriş merkezleri Türk ve Avrupalı mimarların danışmanlığında yapılırken şehrin planlaması için özel bir danışma kurulu görev yapıyor. (V) Batum'da yapılanlar şehre ayrı bir hava katmış, bir turist olarak şehri ziyaret etmeniz için yeni nedenler oluşturmuş.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

V numaralı cümlede, nesne eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Bu cümlemin doğrusu, şu şekildedir: "Batum'da yapılanlar şehre ayrı bir hava katmış, bir turist olarak şehri ziyaret etmeniz için yeni nedenler oluşturmuş."

Cevap E

2. Seninle değil sahilde yürüyüşe çıkmak, dünya turuna bile çıkılmaz.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni, aşağıdakilerin hangisinde verilmiştir?

- A) Sıralama ve mantık hatası
B) Gereksiz sözcük kullanılması
C) Dolaylı tümleç eksikliği
D) Özne-yüklem uyumsuzluğu
E) Bir sözcüğün anlam bakımından yanlış kullanılması

Verilen cümlede eylemlerin önem sırası yanlış verilmiş, sıralama ve mantık hatasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu yapılmıştır. Bu cümlemin doğrusu, şu şekildedir: "Seninle değil dünya turuna çıkmak, sahilde yürüyüşe bile çıkılmaz."

Cevap A

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde özne eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Zamanın nasıl geçtiğini anlayamamıştık, oyundan başımızı kaldırdığımızda akşam olmuştu.
B) Bu sıralar bulanık görmeye başladım, gözlüğümü değiştirmenin zamanı geldi artık.
C) Kadının saçlarına aklar düşmüştü ama bu hâliyle bile bizden dinç görünüyordu.
D) Uçağın kalkmasına daha bir saat vardı ama yine de annemle babam acele ediyordu.
E) Türkçe öğretmeni bizi hazırlıksız yakalamış, sabah ilk derste sınav yapmıştı.

C seçeneğinde, özne eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Bu cümlemin doğrusu, şu şekildedir: "Kadının saçlarına aklar düşmüştü ama kadın bu hâliyle bile bizden dinç görünüyordu."

Cevap C

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Yemeğinin tadı daha lezzetli olsun istiyorsanız yemekte bol bol baharat kullanın.
B) Müzenin açılışına seçkin bir davetli topluluğu katılmıştı.
C) Borçlarını en kısa zamanda ödeyip düze çıkmak istiyordu.
D) Tavan arasında bulunduğu eski plakların çalışıp çalışmadığını merak ediyordu.
E) Arabayı garaja park ettikten sonra ağır adımlarla yanımıza geldi.

A seçeneğinde anlatım bozukluğu vardır. Cümlede "yemeğinin tadının lezzetli olduğu" anlamı vardır. "Lezzetli" ifadesi "tat" için değil, "yemek" için kullanılabilir. Buna göre cümle "Yemeğiniz daha lezzetli olsun istiyorsanız..." şeklinde kurgulanmalıdır.

Cevap A

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Programın erken başlayacağını neden bana söylemediniz, sizin yüzünüzden programa geç katıldım.
- B) Bugün bahçedeki domatesleri suladık, yarın da diğer sebzeleri sulayacağız.
- C) Bu ortaklaşa aldığımız kararda ne ben onu etkiledim ne de o beni etkiledi.
- D) Sabah kahvaltısında mutlaka çay içer ve beyaz peynir yedi.
- E) Evlerimiz birbirine yakın olduğundan kimi zaman onlar bize, kimi zaman da biz onlara giderdik.

E seçeneğinde, yüklem eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Bu cümlenin doğrusu, şu şekildedir: "Evlerimiz birbirine yakın olduğundan kimi zaman onlar bize gelirdi, kimi zaman da biz onlara giderdik."

Cevap E

2. Yıllar sonra bile olsa verdiğiniz çabaların karşılıksız kalmadığını görmek insanı mutlu ediyor.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni, aşağıdakilerin hangisinde verilmiştir?

- A) Gereksiz sözcük kullanılması
- B) Özne eksikliği
- C) Bir sözcüğün yanlış anlamda kullanılması
- D) Tamlayan eksikliği
- E) Anlamca çelişen sözcüklerin bir arada kullanılması

Verilen cümlede, "verdiğiniz" sözcüğü anlamca yanlış kullanılmıştır çünkü çaba verilmez, çaba gösterilir. Bu cümlenin doğrusu, şu şekildedir: "Yıllar sonra bile olsa gösterdiğiniz çabaların karşılıksız kalmadığını görmek insanı mutlu ediyor."

Cevap C

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Sonucu ne olursa olsun ben de bu işin bir ucundan tutacağım.
- B) Bugünlerde çok yorgun olmasının nedeni yoğun bir şekilde çalışmasıdır.
- C) Futbol turnuvası boyunca birbirinden güzel maçlar izleme fırsatı bulduk.
- D) Geçirdiği trafik kazasından sonra bir süre bilincini kaybetmişti.
- E) Genellikle erkek çocuklar babayı, kız çocuklar ise anneyi model alır.

B seçeneğinde, "çalışmasıdır" sözcüğünde "-den" eki neden bildirilecek biçimde kullanılmıştır. Dolayısıyla "nedeni" sözcüğü gereksiz kullanılmıştır. Bu cümlenin doğrusu, şu şekildedir: "Bugünlerde çok yorgun olması yoğun bir şekilde çalışmasıdır."

Cevap B

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Bu ayakkabıyı reklamlarda gördüm ve görür görmez almaya karar verdim.
- B) Bahçedeki kirazlar olmuştu, biz de onları toplamaya karar verdik.
- C) Bu yıl şiir kitapları beklentilerin üzerinde sattı; bu, sevindirici bir durum.
- D) O gün hatırladığım kadarıyla binaya tek başına girdi ve tek başına çıktı.
- E) Salı günü için doktordan randevu almıştı ama randevusuna gitmedi.

D seçeneğinde, dolaylı tümleç eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Bu cümlenin doğrusu, şu şekildedir: "O gün hatırladığım kadarıyla binaya tek başına girdi ve binadan/oradan tek başına çıktı."

Cevap D

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğunun nedeni ayrıç içinde yanlış belirtilmiştir?

- A) Bu iş çok kolay ama imkânlar yeterli değildi. (Ek eylem eksikliği)
- B) Anlatılanları dikkatle dinlemişse de hiçbir şey anlayamamış. (Çatı uyumsuzluğu)
- C) Galiba iyi uyuyamadığı için yorgun görünüyordu sanırım. (Gereksiz sözcük kullanılması)
- D) Birçok sanatçı, devlet tarafından verilen bu ödülü almışlardır. (Özne-yüklem uyumsuzluğu)
- E) Gençlerin top oynayacak yeri yoktu, o yüzden sokakta oynuyorlar. (Nesne eksikliği)

A seçeneğinde, ek eylem eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır ve bu cümle "Bu iş çok kolaydı ama imkânlar yeterli değildi." şeklinde düzeltilir. B seçeneğinde, çatı uyumsuzluğundan kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır ve bu cümle "Anlatılanları dikkatle dinlenilmişse de hiçbir şey anlayamamış." şeklinde düzeltilir. C seçeneğinde, gereksiz sözcük kullanılmasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır ve bu cümle "Galiba iyi uyuyamadığı için yorgun görünüyordu." şeklinde düzeltilir. D seçeneğinde, özne-yüklem uyumsuzluğundan kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır ve bu cümle "Birçok sanatçı, devlet tarafından verilen bu ödülü almıştır." şeklinde düzeltilir. E seçeneğinde, nesne eksikliğinden değil, özne eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır ve bu cümle "Gençlerin top oynayacak yeri yoktu, o yüzden gençler sokakta oynuyorlar." şeklinde düzeltilir.

Cevap E

2. Konuklar, âşıkların karşılıklı atışmalarını büyük bir ilgiyle takip etti.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisinden kaynaklanmaktadır?

- A) Gereksiz söz kullanılmasından
- B) Nesnenin çoğul eki almasından
- C) Yüklem III. tekil kişi olmasından
- D) Nesnenin yanlış yerde kullanılmasından
- E) Yüklem dâli geçmiş zamanlı olmasından

"Atışmak" fiili karşılıklı yapılan bir işteş fiildir. Bu fiil karşılıklı sözcüğünün anlamını karşılar. Dolayısıyla bu cümledeki "karşılıklı" sözü gereksiz kullanılmıştır.

Cevap A

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Ağacın sararmış yaprakları rüzgârın etkisiyle bir sağa bir sola savruluyordu.
- B) Hiçbirimiz karşılaşacağımız sorunların düzeyini kestiremiyorduk.
- C) Cemil ve arkadaşı, otobüs durağında yarım saat otobüs beklemiş.
- D) Dağlık bölgede yaşayan bunca insan, geçimlerini ne ile sağlıyorlar?
- E) Dinlediği yabancı müziğin sözlerinden bir şey anlamıyordu ama yine de bu müziği dinlemeyi seviyordu.

D seçeneğinde, özne-yüklem uyumsuzluğundan kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır.

Türkçede çoğul eki almayan ama çoğul anlamı olan bir söz (bunca insan) özne olursa yüklem çoğul değil (sağlıyorlar), tekil anlamı (sağlıyor) olmalıdır.

Bu cümle, "Dağlık bölgede yaşayan bunca insan, geçimlerini ne ile sağlıyor?" şeklinde düzeltilir.

Cevap D

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Aracının yıllık bakımlarını yaptırmak için onu bugün servise bırakmış.
- B) Yetkililer dolu yağışının beklendiği gibi etkili olmadığını bildirdi.
- C) Ayaküstü sohbet ettikten sonra daha ayrıntılı görüşülmesi gerektiği kararlaştırıldı.
- D) Çocukken futbol oynadığımız boş arsada şimdi kocaman bir alışveriş merkezi yükseliyordu.
- E) Tarihin bir dönemini aydınlatması beklenen bu kalıntıların üç bin yıllık olduğu tahmin ediliyor.

C seçeneğinde, çatı uyumsuzluğundan kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır.

Bu cümle, "Ayaküstü sohbet edildikten sonra daha ayrıntılı görüşülmesi gerektiği kararlaştırıldı." şeklinde düzeltilir.

Cevap C

1. Edebiyatçı, bir edebiyat yapıtı ortaya koymak için kalemi, kâğıdı eline alır; başka bir emeli yoktur, olmamalıdır. Yazara herhangi bir ön koşul dayatmak, onu ve yazacağı metni, dolayısıyla okuyacak olanları da sınırlar. Tüm bunlar, edebiyatın bize hiçbir şey öğretmediği, bizi eğitmediği anlamına gelmez. Ancak edebiyatın bize sunduğu bilgi, çok özel bir bilgi türüdür; gündelik hayat bilgisi olmadığı gibi, akademik bir bilgi de değildir. Belki bir tür duygusal eğitimidir ya da yaşam eğitimidir, aynı zamanda bir dil eğitimidir. Fakat bunlar da asıl hedef değildir.

Bu parçada anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Özgür olmayan sanatçı, başarılı yapıtlar ortaya koyamaz.
B) Temelde edebiyatın, kendisinden başka bir amacı yoktur.
C) Yazarla okur arasında niteliği kestirilemeyen bir bağ vardır.
D) Edebiyatın insana kazandırdıkları, başka yollarla elde edilemez.
E) Her edebiyat yapıtı, kendi içinde değerlendirilmelidir.

Parçada "Edebiyatçı, bir edebiyat yapıtı ortaya koymak için kalemi, kâğıdı eline alır; başka bir emeli yoktur, olmamalıdır." cümlesiyle başlanarak bu düşünce işleniyor. Dolayısıyla anlatılmak istenen "Temelde edebiyatın, kendisinden başka bir amacı yoktur." yargısıdır.

Cevap B

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde isim-fiil ve sıfat-fiil vardır?

- A) Kendi bahçesinden topladığı kayısıları pazarda satıyordu.
B) Gökyüzüne bakarak havanın nasıl olacağı ile ilgili yaptığı tahminler genelde tutardı.
C) Yaptığımız sondajlarda su çıkarsa buradaki arazilerden daha çok verim alacaksınız.
D) İstilacı çekirgelerin ilerleyişini durdurmak için yapılması gerekenleri hiç bilmiyoruz.
E) İşçiler, yol boyunca bozulmuş yerleri tespit edip ilgililere bildirecek.

D seçeneğindeki "ilerleyişini, durdurmak, yapılması" sözcükleri isim-fiil, "gerekenleri" sözcüğü sıfat-fiildir.

Cevap D

3. Çocukluktan beri yazar olmak istediğimi biliyordum ama 1994'te Japonya'da yaşamaya başlayana kadar bu konu hakkında bir şey yapamadım. Kolayca dağılıyordum. Başka yerde yaşasam muhtemelen yine yazar olurdu ama aynı kişi olamazdım.

Bu parçada altı çizili sözle, yazarın kendisiyle ilgili olarak anlatmak istediği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yazar olmasında, yaşadığı yerin etkili olduğu
B) Yazmaya başladıktan sonra kişiliğinin değiştiği
C) Yazdıklarında kendinden bir şeye de yer verdiği
D) Kendini yazar kimliğiyle tanımladığı
E) Kişiliğinin, yaşadığı yere bağlı olarak geliştiği

Yazar, başka yerde yaşasa da yazar olabileceğini ama aynı kişi olamayacağını yani kişilik özelliklerinin yaşadığı yere göre şekillendiğini anlatıyor. Dolayısıyla yazar, altı çizili sözle "kişiliğinin, yaşadığı yere bağlı olarak geliştiği"ni anlatmak istemektedir.

Cevap E

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisi, ayraç içindeki kavramla uyumaz?

- A) Edirne, ata sporumuzun gelişimine önemli katkılarda bulunuyor. (Dolaylama)
B) Oturduğum sandalyenin gıcirtısından çok rahatsız oldum. (Yansıma)
C) Son perde de bitince oyuncular seyircileri selamladılar. (Terim)
D) Balıkçılar, av sezonunun başlamasıyla birlikte sıkı bir çalışma içine girdiler. (Ad aktarması)
E) Gezinler, dağın sırtını aştıktan sonra karşılarına çıkan köyü gezmek istediler. (Yan anlam)

A seçeneğinde "ata sporu (güreş)" sözü dolaylama, B seçeneğinde "gıcirtı" sözcüğü yansıma, C seçeneğinde "perde" sözcüğü terim, E seçeneğinde "sırt" sözcüğü yan anlamıdır. D seçeneğinde ad aktarması yoktur.

Cevap D

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Yarın evde kalıp bir haftanın yorgunluğunu çıkarmayı düşünüyorum.
 B) Filmi hep birlikte seyrettik, sonra ben filmle ilgili yorumlar yaptım.
 C) Burada perşembe günleri pazar kurulur, pazarda taze ve doğal ürünler satılır.
 D) Arka bahçeyi düzenleyip değişik meyve ağaçları dikeceğim.
 E) Gün boyu uyuduğum hâlde akşam yine erkenden uyum geldi.

D seçeneğindeki cümle birleşik cümledir. "Arka bahçeyi" nesnesi (yan cümlelerin nesnesi) "düzenleyip" yan cümlesi ve "dikeceğim" temel cümlesi için ortak kullanılmış. "Arka bahçeyi düzenleyip arka bahçeyi dikeceğim" anlamı vardır ki bu, anlatım bozukluğuna neden olmaktadır. "düzenleyip" sözcüğünden sonra "arka bahçeye" ya da "oraya" dolaylı tümleci getirilmelidir.

Cevap D

2. Bulutların bir filtre misali süzdüğü yumuşak ışığın da etkisiyle yeşilin tonları en ince ayrıntısına kadar görülebiliyordu.

Bu cümleyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) Yüklem, şimdiki zamanın rivayetiyle çekimlenmiştir.
 B) Belirtili isim tamlaması vardır.
 C) Hem ilgeç hem bağlaç kullanılmıştır.
 D) Üstünlük belirteci kullanılmıştır.
 E) Hem yapım hem çekim eki alan sözcükler vardır.

Cümlede belirtili isim tamlaması (ışığın etkisi, yeşilin tonları) vardır. Hem ilgeç (kadar, ile) hem bağlaç (da) kullanılmıştır. Üstünlük belirteci (en) kullanılmıştır. Hem yapım hem çekim eki alan sözcükler (süzdüğü, ışığın, etkisiyle, ayrıntısına vb.) vardır. Yüklem şimdiki zamanın rivayetiyle (imış) değil, şimdiki zamanın hikâyesiyle (idi > görülebiliyordu) çekimlenmiştir.

Cevap A

3. Seçme Şiirler'i okuduğunuzda sanatçının biçimini değiştirdiğini, sağlam bir biçim işçiliğinin sorunlarını daha başlangıçta hallettiğini fark edersiniz. İçeriği ise Türkiye'deki toplumsallığın yükseliş çizgisine koşut bir çizgide ilerler. Sanatçının şiir dışında özellikle incelemeleri, Türk edebiyatı için okunmaya değer metinlerdir. Çocuk kitaplarından da söz etmek gerekir, aynı şekilde onlar da çocuk edebiyatının nitelikli çalışmalarıdır. Şiir anlayışı için yalınlık kavramına öncelik vermek gerekir. Şiirde yalın anlatımın örneklerini sunar; zaten toplumcu, mesajı olan bir şairin de buna dikkat etmesi gerekir.

Bu parçada sözü edilen sanatçıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Üslubunu en baştan beri koruduğu
 B) "Sanat için sanat" anlayışından uzak durduğu
 C) Kaleme aldığı türlerde belli bir çitayı aştığı
 D) Şiirlerinde başka sanatçılarla aynı doğrultuda konulara yer verdiği
 E) Yazmaya şiirle başladığı

Parçanın ilk cümlesine göre A seçeneği, "İçeriği ise Türkiye'deki toplumsallığın yükseliş çizgisine koşut bir çizgide ilerler." cümlesine göre B ve D seçeneği, "Sanatçının şiir dışında özellikle incelemeleri, Türk edebiyatı için okunmaya değer metinlerdir. Çocuk kitaplarından da söz etmek gerekir, aynı şekilde onlar da çocuk edebiyatının nitelikli çalışmalarıdır." cümlelerine göre C seçeneği söylenebilir. Parçaya göre sanatçının "yazmaya şiirle başladığı" söylenemez.

Cevap E

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinin yüklemi birleşik zamanlı bir fiil değildir?

- A) Evden her sabah erkenden çıkardı.
 B) Akşamları denizden serin bir rüzgâr eserdi.
 C) İnsan burada ne kadar mutlu yaşırdı.
 D) Görevli, gürültü yapan çocukları uyardı.
 E) Herkes konuşurken o bir köşede susardı.

A'da "çıkardı (çıkart id)", B'de "eserdi (eser id)", C'de "yaşırdı (yaşar id)", E'de "susardı (susar id)" fiillerinde ek eylem olduğu için bu fiiller birleşik zamanlıdır. D'de ise "uyar-" fiili belirli geçmiş zamanla (-dı) çekimlenmiştir yani ek eylem olmadığından bu fiil, basit zamanlıdır.

Cevap D

1. Dünyanın her yerinde aynı veya çok benzer şeyleri görmek artık kimseyi heyecanlandırmıyor. Yerel ve farklı kültürlere, genetiğe bağlı olarak gelişen geleneğe, kökleri sağlam kadim düşüncelere hasret kalan insanlar eskiye biraz yönelerek onların yaşatılmasını ve güncellenmesini istiyor artık. Dolayısıyla yalnız bizde değil, bütün dünyada gelişen bir olgu olarak geleneksel sanatlarla karşı ilginin arttığını söyleyebilirim. Ebru da bundan bağımsız değil elbette. Geleneksel sanatlarımız ve ebru, yakın tarihe kadar ihmal edilmişti ancak kadim güzellikleri arayan insanlar sayesinde bu sanatların tekrar canlanması sağlandı.

Bu parça aşağıdaki sorulardan hangisine karşılık olarak söylenmiş olabilir?

- A) Ebru sanatının, onu icra edene katkıları nelerdir?
B) Geleneksel sanatlara ilgi duymada biz dünyadan biraz geri mi kaldık?
C) Geleneksel sanatlara yönelimin altında ne yatıyor?
D) Ebru sanatının ihmal edilme nedeni sizce nelerdir?
E) Geleneksel değerlere dönüş, insanlara neler kazandırmaktadır?

Parçada geleneksel sanatlara gösterilen ilginin düzeyinde bir artış olduğu, ebru örneği de verilerek anlatılmaktadır. Dolayısıyla sorulacak soru da bu yönde olmalıdır. Bunu C seçeneğinde görüyoruz.

Cevap C

2. Sızlatır bazı saatler dayanılmaz bir acı
Kökü toprakta kalıp kendi kesilmiş ağacı
Ruh arar başka teselli her esen rüzgârda
Ne yazık! Doğmuyoruz şimdi o topraklarda

Bu dizelerde aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Ünlü düşmesi
B) Ünsüz düşmesi
C) Ünlü daralması
D) Ünsüz benzeşmesi
E) Ünsüz yumuşaması

Dizelerde,

ünlü düşmesi vardır: sızı - la- > sızla-

ünlü daralması vardır: doğ - ma - yor - uz > doğmuyoruz

ünsüz benzeşmesi vardır: toprak - da > toprakta

ünsüz yumuşaması vardır: ağaç - ı > ağacı

Ancak ünsüz düşmesi yoktur.

Cevap B

3. I. Böylelikle, karşınızdaki insanın ruhu bile duymadan ve onu kırmadan yapıcı eleştirilerde bulunabilirsiniz.
II. Birçoğumuz, karşınızdaki insanların düzeltilmesi gereken yönlerini onları kırmamak için dile getirmemeyi seçeriz.
III. Bu da karşınızdaki kişiye geri bildirim sunarken evvela pozitif sözlerle başlayıp söylemeyi arzuladığınız olumsuz şeyleri orta kısma koymayı, kapanışı ise yine pozitif ve geleceğe dönük cesaretlendirici sözlerle yapmayı gerekli kılar.
IV. Bu yöntemler arasında en işlevsel ve uygulanması bakımından en kolay olanı ise "Hamburger Metodu"dur.
V. Fakat insan beyninin işleyişi ve davranış bilim yöntemlerini izleyerek bu tarz durumları karşınızdaki insana belli etmeden kontrol altında tutabilirsiniz.

Yukarıdaki numaralanmış cümleler anlamlı bir bütün oluşturacak biçimde sıralandığında hangisi baştan üçüncü olur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Cümlelerin anlamlı bir bütün oluşturacak biçimde sıralanışı II - V - IV - III - I biçiminde olduğu için IV numaralı cümle baştan üçüncü olur.

Cevap D

4. (I) Etrafımızda insanların olmasından her ne kadar hoşlansak da kişisel alan bizim için çok değerli. (II) Alanımızın ihlal edildiğini sezdiğimizde kendimizi rahatsız hissederiz. (III) Örneğin trafiğin en yoğun olduğu saatlerde yaptığınız toplu taşıma yolculuklarını aklınıza getirin: (IV) Yabancılarla fiziksel olarak gereğinden fazla yakın olmak sizi rahatsız eder, değil mi? (V) Araştırmalar, insanların kendilerini tehdit altında hissettiklerinde başkalarından uzak durmayı tercih ettiklerini gösteriyor.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi söylenemez?

- A) I. cümlede, yüklemde bulunan ek eylemin geniş zaman eki "-dir" düşmüştür.
B) II. cümlede, yardımcı fiille kurulan birleşik fiildir.
C) III. cümlede, arasına sözcük girmiş ad tamlaması vardır.
D) IV. cümlede, yapım ve çekim eki almış sözcük vardır.
E) V. cümle, özne, nesne ve yüklemden oluşmuştur.

III numaralı cümlede tamlayanı ile tamlananı arasına sözcük girmiş ad tamlaması yoktur. Diğer cümlelerle ilgili verilen bilgiler doğrudur.

Cevap C

1. Sanat kötülük üretmez, kötülüğü ifade eder ve bir bilinç uyarırabilir (I) Varlığın kendi içinden kendini aşarak gelişme gücü, daha önceki aşamaları kapsayarak sürdürmesini gerektirir (II) Yaşam kendi yolunu açmak durumundadır (III) Yok ederek değil, var ederek (IV) Var olanı olumlu bir şekilde içinde barındırarak mümkündür bu (V)

Yukarıdaki numaralanmış yerlerden hangisine diğerlerinden farklı bir noktalama işareti konmalıdır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Parçadaki numaralanmış yerleri incelediğimizde I, II, III ve V numaralı yerlere yargı tamamlandığı için nokta getirilmesi gerektiğini anlıyoruz. IV. yere yargı tamamlanmadığı için üç nokta getirilmelidir.

Cevap D

2. (I) Çocukluğun en büyük büyüğü, hayal gücünde ve bu güçle kurulan oyunlarda gizlidir. (II) Dünyanın en sıkıcı gününü bile oturduğu yerden bir maceraya dönüştürebilir bir çocuk. (III) "Dünyanın En Komik Adamı" romanı işte böyle bir çocukla 11 yaşındaki Norman Fishbein'i çıkarıyor karşımıza. (IV) Yazar, bu kez kendi çocukluğundan, 1960'lı yıllarda ailesiyle gittiği tatilden ilham almış. (V) 1965 yılında geçen roman, okura pek çok nostaljik ayrıntısıyla zaman içinde bir yolculuk da vadediyor.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi söylenemez?

- A) I. cümlede ek eylemli yüklem vardır.
B) II. cümle, devrik, olumlu fiil cümlesidir.
C) III. cümlede özne bir söz öbeğinden oluşmuştur.
D) IV. cümle, dolaylı tümleci olan basit bir cümledir.
E) V. cümlede, hem edat hem bağlaç kullanılmıştır.

IV numaralı cümlede asıl yüklem (ilham almış) dışında "gittiği" fiilimsisi vardır. Dolayısıyla cümle basit değil, birleşik yapıdır. Diğer seçeneklerde verilen bilgiler doğrudur.

Cevap D

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük birden fazla yapım eki almıştır?

- A) Gözcüler, limana bir geminin girdiğini haber verdiler.
B) Çocuk, kırlan gözlüğünü annesine gösterdi.
C) Parkta kardeşini gözünün önünden ayırmazdı.
D) Yaptığı gözlemler, ona bu insanlar hakkında bir fikir verdi.
E) Mahallede büyük çocuklar her zaman küçükleri gözetirdi.

göz - cü - ler > -cü isimden isim yapım eki

göz - lük - ü - n - ü > -lük isimden isim yapım eki

göz - ü - n - ün > yapım eki yok

göz - et - ir > -et isimden fiil yapım eki

göz - le - m - ler > -le isimden fiil yapım eki, -m fiilden isim yapım eki

Cevap D

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde basit, türemiş ve birleşik sözcük vardır?

- A) Serçeler, ahşap binanın çatısında cıvıldaşıyor.
B) Bu eski şehir, birçok turistin gezi listesindeydi.
C) O garip filmi sonuna kadar hepimiz sabırla seyrettik.
D) Yolculuğun sonuna gelindiğinde kafilere iyice yorulmuştu.
E) Çocuklar parkta gökkuşağını seyreliyordu.

B seçeneğinde geçen "bu, eski, şehir, turist, liste" sözcükleri yapım eki almadığı için basit, "gez-i" sözcüğü yapım eki aldığı için türemiş, "bir+çok" sözcüğü iki sözcüğün birleşmesiyle oluştuğu için birleşik sözcüktür.

Cevap B

5. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi dilek kiplerinden biriyle çekimlenmiş bir fiildir?

- A) Bu ara yoldan pek araba geçmez.
B) Arsa ile ilgili mahkeme sürecinin bitmesini çok bekledik.
C) Bazen bilgisayarım kendi kendine kapanıyor.
D) Şimdi size çok eskiden dinlediğim bir masalı anlatacağım.
E) Onun niçin böyle davrandığını artık anlamalısın.

Seçeneklerdeki "geçmez, bekledik, kapanıyor, anlatacağım" sözcükleri, haber kipleriyle çekimlenmiş fiillerdir. E seçeneğindeki "anlamalısın" sözcüğü dilek kiplerinden gereklilik kipiyle çekimlenmiş fiildir.

Cevap E